

การออกแบบภูมิทัศน์พื้นที่สีเขียว
เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมือง

โดย
พรชัย จิตติวสุรัตน์
ฐปณี รัตนถาวร

สนับสนุนงบประมาณโดย
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ประจำปีงบประมาณ 2561

LANDSCAPE DESIGN IN WASTE SPACES FOR INCREASING
URBAN COMMUNITIES' GREEN SPACES

By

Pornchai Jittivasurat
Tapanee Rattanathavorn

Granted by

Rajamangala University of Technology Rattanakosin
Fiscal year 2018

กิตติกรรมประกาศ

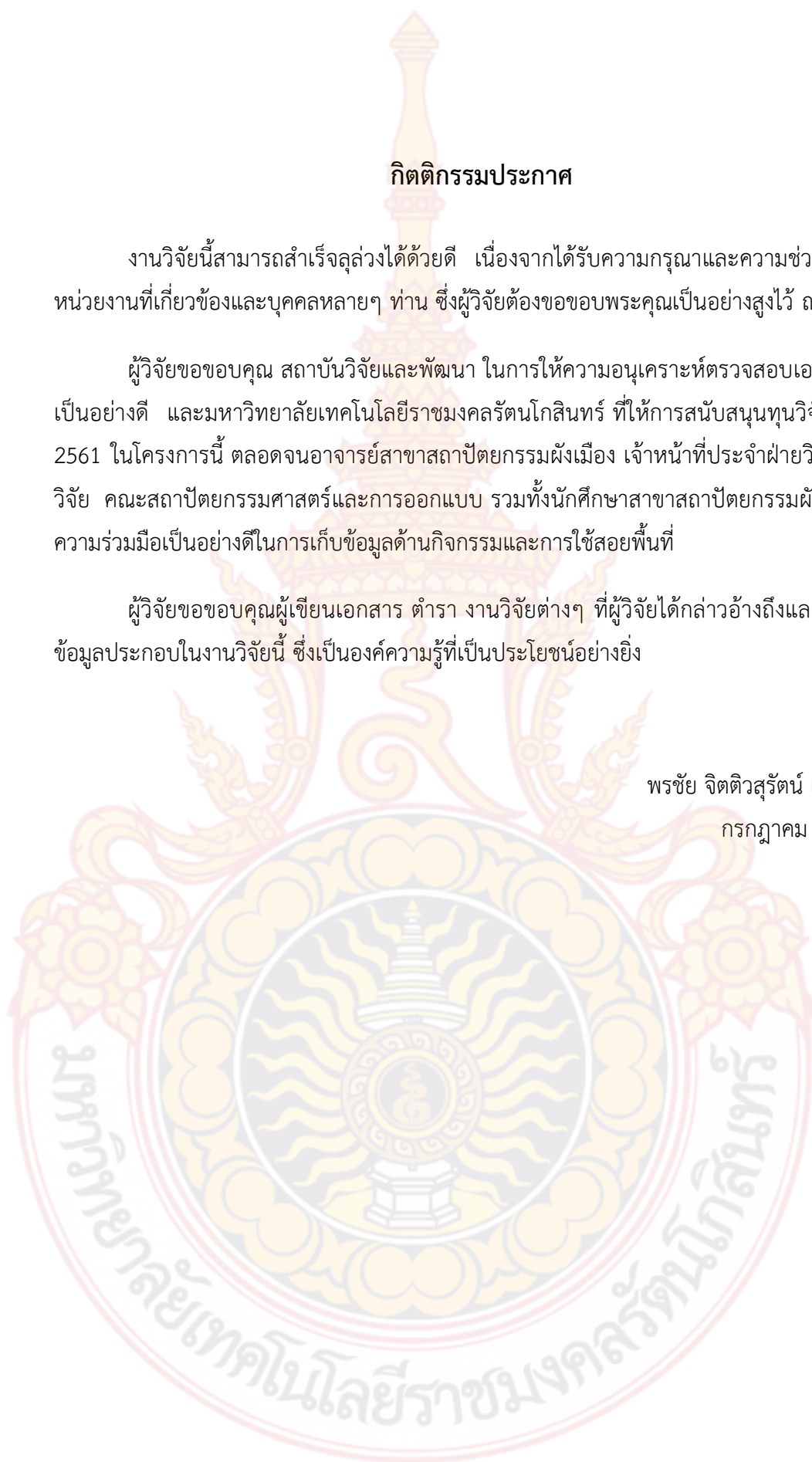
งานวิจัยนี้สามารถสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาและความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและบุคคลหลายๆ ท่าน ซึ่งผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนา ในการให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบเอกสารต่างๆ เป็นอย่างดี และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยประจำปี 2561 ในโครงการนี้ ตลอดจนอาจารย์สาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง เจ้าหน้าที่ประจำฝ่ายวิชาการและวิจัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ รวมทั้งนักศึกษาสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเก็บข้อมูลด้านกิจกรรมและการใช้สอยพื้นที่

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้เขียนเอกสาร ตำรา งานวิจัยต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวอ้างถึงและนำมาเป็นข้อมูลประกอบในงานวิจัยนี้ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

พรชัย จิตติวิสุรัตน์ และคณะ

กรกฎาคม 2562

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : A-25/2561
ชื่อโครงการ : การออกแบบภูมิทัศน์พื้นที่สีเขียวเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมือง
ชื่อนักวิจัย : ผศ. พรชัย จิตติวสุรัตน์ และ ผศ.ดร. ฐปณี รัตนถาวร

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การศึกษาวิเคราะห์พื้นที่ว่างในบริเวณต่างๆ ที่มีการพัฒนาเป็นพื้นที่เมือง เพื่อค้นหาและจำแนกพื้นที่สีเขียวในลักษณะต่างๆ และนำมาออกแบบเป็นพื้นที่สีเขียว โดยแสดงลักษณะรูปแบบพื้นที่และองค์ประกอบภูมิทัศน์ด้านพืชพันธุ์ที่มีคุณภาพทั้งด้านการใช้สอยเพื่อนันทนาการและด้านสุนทรียภาพ การศึกษานี้มีการเก็บข้อมูล 2 ส่วน คือ การสำรวจลักษณะกายภาพของพื้นที่ และการสังเกตการณ์กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาความสอดคล้องและเหมาะสมขององค์ประกอบภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อให้เกิดพื้นที่สีเขียว

จากการศึกษาพบว่า มีพื้นที่ว่างที่สามารถนำมาเป็นพื้นที่ว่างเป้าหมายเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของย่านเจริญกรุง บางรัก แบ่งประเภทตามเกณฑ์บริบทได้ดังนี้คือ 1) พื้นที่ว่างเขตทาง 2) พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร 3) พื้นที่ว่างรอบอาคาร และ 4) พื้นที่ว่างอิสระ ผลการวิเคราะห์พบว่า พื้นที่ว่างเหล่านี้มีลักษณะของพื้นที่ว่างเสียเปล่า ได้แก่ 1) พื้นที่ว่างไม่มีการใช้ประโยชน์ 2) พื้นที่ว่างมีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐาน และ 3) พื้นที่ว่างเศษเหลือ การปรับปรุงพื้นที่ว่างพื้นที่สีเขียวให้เป็นที่สีเขียวอย่างเหมาะสม จึงเป็นออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ในประเด็นดังนี้คือ 1) รูปแบบพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ใช้สอย และการเชื่อมโยงพื้นที่ 2) องค์ประกอบของพื้นที่ ได้แก่ พื้นผิวรองรับการใช้งาน สิ่งอำนวยความสะดวก และพืชพันธุ์ 3) ด้านสุนทรียภาพ ได้แก่ บรรยากาศของพื้นที่ เช่น ความร่มรื่น เป็นระเบียบเรียบร้อย เรียบง่าย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะของการศึกษานี้ สรุปได้ว่า ในชุมชนเมืองที่มีการใช้ที่ดินเพื่อการก่อสร้างรองรับกิจกรรม หากพื้นที่สีเขียวได้รับการพิจารณาไปพร้อมกับการพัฒนาหรือปรับปรุงพื้นที่ ก็จะสามารถมีพื้นที่สีเขียวที่เหมาะสมกับอาณาบริเวณนั้นๆ ซึ่งนักออกแบบชุมชนเมือง นักผังเมือง และผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง ควรพิจารณาพื้นที่สีเขียวประกอบการดำเนินงานออกแบบ วางผัง จัดทำโครงการ และแผนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเสมอ

คำสำคัญ : องค์ประกอบภูมิทัศน์ พื้นที่สีเขียว พื้นที่สีเขียว ชุมชนเมือง

E-mail Address : pornchai.j@rmutr.ac.th, tapanee.r@rmutr.ac.th

ระยะเวลาโครงการ : ตุลาคม 2560 – กันยายน 2561

Abstract

Code of project : A-25/2561

Project name : Landscape Design in Waste Spaces for Increasing Urban Communities' Green Spaces

Resercher name : Asst. Prof. Pornchai Jittiwasurat and Asst. Prof. Dr. Tapanee Rattanathavorn

The main objectives of this research were to analyze open space in various areas of the developed urban area, to search and identify waste spaces in different types, and to design them as green areas showing the characteristics of space and softscape elements that reflected quality of use in both recreation and aesthetics. Two stage data collection process, survey of physical characteristics of the area and area activity observation, were used to analyze the agreement and appropriateness of landscape elements and the physical environment to encourage green area.

The study found the four types of waste space in Charoenkrung Bangrak district that could be used as a target space to increase the green space according to the studied criteria as followings; 1) on right of way open space 2) front building open space 3) around building open space and 4) on owner open space. The results showed that these open spaces had the following characteristics of waste space; 1) unutilized space 2) underutilized space 3) leftover space. To recover these waste spaces therefore, was to design the landscape elements in the following studied issues; 1) layout (function and linking area), 2) area elements (supporting surface of use, facilities, and plantation), and 3) aesthetics (the atmosphere of the area, such as shadiness, order, simplicity, etc.)

Suggestions of the study could be concluded that if the green area was considered along with the development or improvement of the area where land in urban communities was used for construction to support activity, then a green space would fit that area. Thus, urban designers, city planners, and those involved in urban development should include green area into consideration in the process of design, site plan, project setting, and various plans that relevant.

Keywords : Landscape Elements, Waste Space, Green Space, Urban Community

---

E-mail Address : pornchai.j@rmutr.ac.th, tapanee.r@rmutr.ac.th

Period of project : October 2017 – September 2018

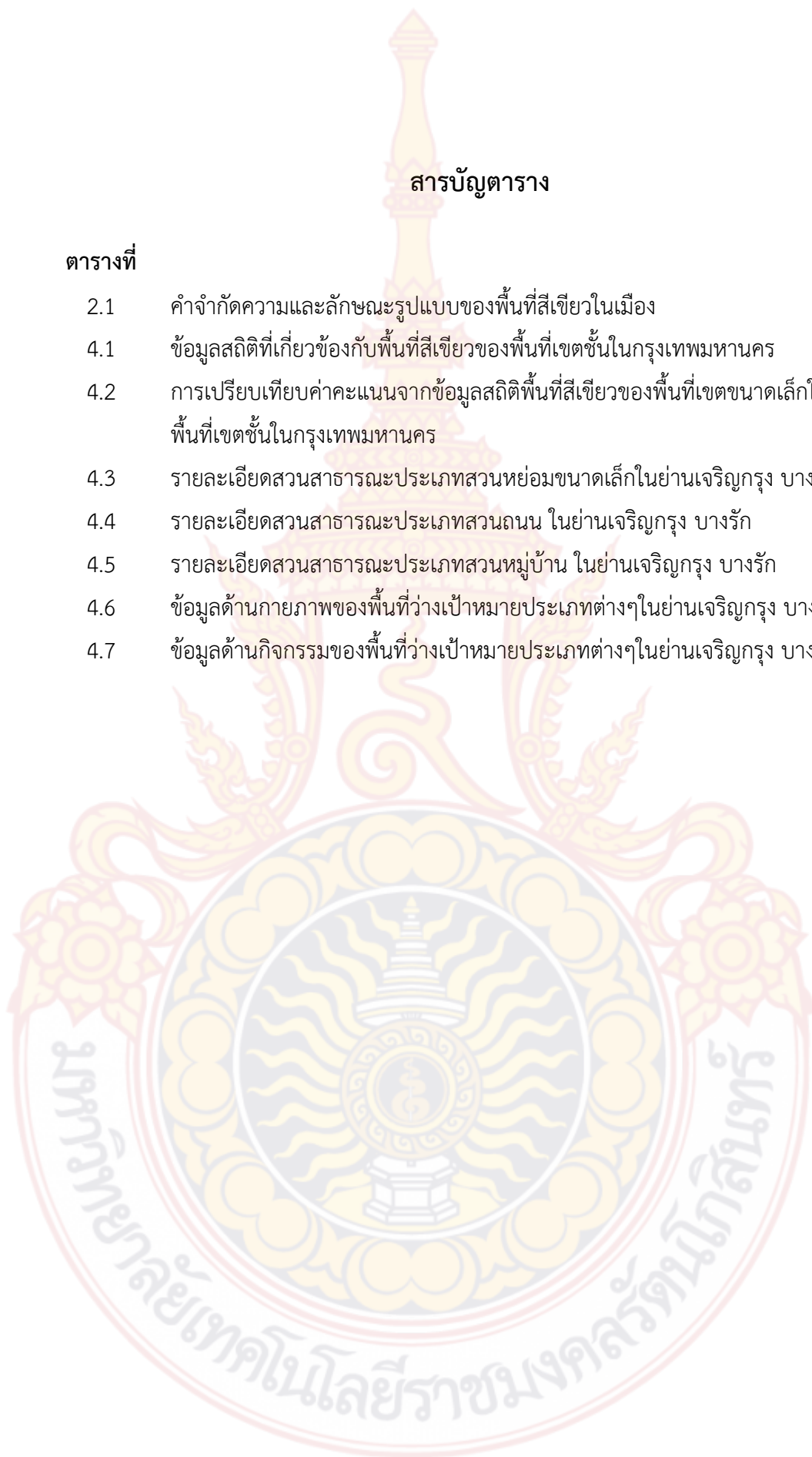
สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
3. ขอบเขตการวิจัย	4
4. นิยามศัพท์	5
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และแนวทางการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
1. แนวความคิดพื้นที่สีเขียวในเมือง	7
1.1 ความหมายและประเภทพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชน	7
1.2 มาตรฐานพื้นที่สีเขียวของเมือง	11
1.3 หลักการพัฒนาเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวภายในเมือง	13
2. แนวความคิดพื้นที่สีเขียวจากการพัฒนาเมือง	18
2.1 ลักษณะพื้นที่เปิดโล่งในเมือง	19
2.2 พื้นที่ว่างสูญเปล่าภายในเมือง	23
3. แนวความคิดองค์ประกอบภูมิทัศน์กับความเป็นพื้นที่สีเขียว	27
3.1 ทฤษฎีการออกแบบภูมิทัศน์	27
3.2 องค์ประกอบภูมิทัศน์ที่เอื้อให้เกิดพื้นที่สีเขียว	29
3.3 การออกแบบพืชพันธุ์และเลือกใช้ต้นไม้ในเมือง	34
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาพื้นที่สีเขียว	40
5. กรอบแนวคิดการวิจัย	43
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	45
1. วิธีการดำเนินการวิจัย	45

	หน้า
1.1 ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง	45
1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลของพื้นที่ศึกษา	45
1.3 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ว่างเป้าหมาย	46
1.4 ประมวลผล สรุปผลการศึกษาและเสนอแนะแนวทางการ ออกแบบภูมิทัศน์	47
2. สถานที่ทำการทดลองและเก็บข้อมูล	47
บทที่ 4 ผลการวิจัย	48
1. ผลการวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกพื้นที่ศึกษา	48
2. ผลการวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกพื้นที่ว่างเป้าหมายในพื้นที่ศึกษา	55
3. ผลการสำรวจพื้นที่ว่างเป้าหมาย	65
3.1 ภาพรวมของพื้นที่ว่างเป้าหมาย พื้นที่ว่างเขตทาง (A)	77
3.2 ภาพรวมของพื้นที่ว่างเป้าหมาย พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร (B)	78
3.3 ภาพรวมของพื้นที่ว่างเป้าหมาย พื้นที่โล่งรอบอาคาร (C)	81
3.4 ภาพรวมของพื้นที่ว่างเป้าหมาย พื้นที่โล่งอิสระ (D)	83
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ว่างเป้าหมาย	86
4.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างเป้าหมาย	86
4.2 ลักษณะพื้นที่ว่างเสียเปล่าในพื้นที่ว่างเป้าหมาย	87
5. แนวทางการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่เอื้อให้เกิดพื้นที่สีเขียว	88
5.1 รูปแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่ส่งผลต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียวใน พื้นที่ว่างเป้าหมาย	89
5.2 แนวทางการปลูกพืชพันธุ์ในพื้นที่ว่างเป้าหมายในการออกแบบ องค์ประกอบภูมิทัศน์	90
5.3 การออกแบบพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างกรณีศึกษา	94
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายและเสนอแนะ	112
1. สรุปผลการวิจัย	112
2. การอภิปรายผล	116
3. ข้อเสนอแนะ	118
3.1 ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้	118
3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป	118
บรรณานุกรม	119
ประวัติผู้วิจัย	122

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	คำจำกัดความและลักษณะรูปแบบของพื้นที่สีเขียวในเมือง	9
4.1	ข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวของพื้นที่เขตชั้นในกรุงเทพมหานคร	51
4.2	การเปรียบเทียบค่าคะแนนจากข้อมูลสถิติพื้นที่สีเขียวของพื้นที่เขตขนาดเล็กในพื้นที่เขตชั้นในกรุงเทพมหานคร	53
4.3	รายละเอียดสวนสาธารณะประเภทสวนหย่อมขนาดเล็กในย่านเจริญกรุง บางรัก	56
4.4	รายละเอียดสวนสาธารณะประเภทสวนถนน ในย่านเจริญกรุง บางรัก	57
4.5	รายละเอียดสวนสาธารณะประเภทสวนหมู่บ้าน ในย่านเจริญกรุง บางรัก	57
4.6	ข้อมูลด้านกายภาพของพื้นที่ว่างเป้าหมายประเภทต่างๆในย่านเจริญกรุง บางรัก	66
4.7	ข้อมูลด้านกิจกรรมของพื้นที่ว่างเป้าหมายประเภทต่างๆในย่านเจริญกรุง บางรัก	67

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดงานวิจัย	44
4.1	แผนที่แสดงพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำแนกตามการตั้งถิ่นฐาน	49
4.2	แผนที่แสดงพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเขตการปกครอง	50
4.3	แผนที่แสดงตำแหน่งพื้นที่สวนสาธารณะ ในพื้นที่เขตบางรัก	54
4.4	แผนที่เขตบางรัก แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา	55
4.5	แผนที่แสดงโครงข่ายถนนในพื้นที่เขตบางรัก	58
4.6	แผนที่แสดงโครงข่ายระบบขนส่งสาธารณะในพื้นที่เขตบางรัก	59
4.7	กิจกรรมในย่านความคิดสร้างสรรค์ ณ อาคารไปรษณีย์กลาง ถนนเจริญกรุง	61
4.8	พื้นที่ว่างประเภทต่างๆ ตามลักษณะที่ตั้ง	65
4.9	แผนที่แสดงประเภทพื้นที่ว่างเป้าหมายจำแนกตามเกณฑ์ที่ตั้ง	69
4.10	แผนที่แสดงประเภทพื้นที่ว่างเป้าหมายจำแนกตามเกณฑ์บริบท	70
4.11	แผนที่แสดงการเข้าถึงพื้นที่ว่างเป้าหมาย	71
4.12	แผนที่แสดงขนาดพื้นที่ว่างเป้าหมาย	72
4.13	แผนที่แสดงประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่ว่างเป้าหมาย	73
4.14	แผนที่แสดงสัดส่วนพื้นที่ปลูกพืชพันธุ์ในพื้นที่ว่างเป้าหมาย	74
4.15	แผนที่แสดงระดับการใช้สอยพื้นที่ว่างเป้าหมาย	75
4.16	แผนที่แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ว่างเป้าหมาย	76
4.17	พื้นที่ว่างเป้าหมาย ประเภทเขตทาง 6 แห่ง	77
4.18	กิจกรรมในพื้นที่ว่างเขตทาง	78
4.19	พื้นที่ว่างเป้าหมาย ประเภทด้านหน้าอาคาร 7 แห่ง	79
4.20	กิจกรรมในพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร	80
4.21	พื้นที่ว่างเป้าหมาย ประเภทรอบอาคาร 10 แห่ง	82
4.22	กิจกรรมในพื้นที่ว่างรอบอาคาร	83
4.23	พื้นที่ว่างเป้าหมาย ประเภทอิสระ 7 แห่ง	84
4.24	กิจกรรมในพื้นที่ว่างอิสระ	85
4.25	พื้นที่ว่างริมน้ำไม่มีการใช้ประโยชน์ และพื้นที่ว่างมีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่า มาตรฐาน บริเวณอาคารศุลกากรสถาน	88
4.26	พื้นที่ว่างมีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐานและพื้นที่ว่างเศษเหลือ บริเวณลาน กีฬาใต้ทางด่วน	88
4.27	การปลูกพืชพันธุ์ให้ต่อเนื่องเป็นแนวยาวหรือเป็นผืน ในพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณ	91

ภาพที่	๗ หน้า
ใต้ทางด่วน	
4.28 การปลูกพืชพันธุ์สร้างบริเวณให้ร่มรื่น ในพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วน	91
4.29 การปลูกพืชพันธุ์ตลอดแนวขอบเขตหรือรั้วเป็นฉากหลัง	92
4.30 การปลูกพืชพันธุ์ให้ต่อเนื่องเป็นแนวยาวหรือเป็นผืน ในพื้นที่ว่างรอบอาคาร	92
4.31 การกำหนดตำแหน่งปลูกพืชพันธุ์ ในระยะที่เหมาะสมกับสิ่งก่อสร้างและ สาธารณูปโภคใกล้เคียง	93
4.32 การติดตั้งส่วนประกอบในสิ่งก่อสร้างที่สามารถเป็นพื้นที่ปลูก เช่น กระบะต้นไม้ โครงระแนง	93
4.33 การเลือกพืชพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และข้อจำกัดต่างๆ	94
4.34 สภาพพื้นที่ว่างใต้ทางด่วนศรีรัช บริเวณถนนพระราม 4 แยกถนนมหานคร	95
4.35 กิจกรรมในพื้นที่ว่างใต้ทางด่วนศรีรัช บริเวณถนนพระราม 4 แยกถนนมหานคร	96
4.36 ผังบริเวณการออกแบบพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนศรีรัช	97
4.37 ทักษะภาพโดยรวมของพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนศรีรัช	98
4.38 ทักษะภาพของพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนศรีรัช	98
4.39 ทักษะภาพของพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนศรีรัช	99
4.40 ทักษะภาพของพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนศรีรัช	99
4.41 สภาพพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์กลาง)	100
4.42 กิจกรรมในพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์กลาง)	101
4.43 ผังบริเวณการออกแบบพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์ กลาง)	102
4.44 ทักษะภาพโดยรวมของพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์ กลาง)	103
4.45 ทักษะภาพของพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์กลาง)	103
4.46 ทักษะภาพของพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์กลาง)	104
4.47 สภาพพื้นที่ว่างรอบอาคาร บริเวณศาลเจ้าเจิวเองเปี้ยว	105
4.48 กิจกรรมในพื้นที่ว่างรอบอาคาร บริเวณศาลเจ้าเจิวเองเปี้ยว	105
4.49 ผังบริเวณการออกแบบพื้นที่ว่างรอบอาคาร บริเวณศาลเจ้าเจิวเองเปี้ยว	106
4.50 ทักษะภาพโดยรวมของพื้นที่ว่างรอบอาคาร บริเวณศาลเจ้าเจิวเองเปี้ยว	106
4.51 ทักษะภาพของพื้นที่ว่างรอบอาคาร บริเวณศาลเจ้าเจิวเองเปี้ยว	107
4.52 สภาพพื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)	107
4.53 กิจกรรมในพื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)	108
4.54 ผังบริเวณการออกแบบพื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)	109

ภาพที่		ณ หน้า
4.55	ทัศนียภาพโดยรวมของพื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)	109
4.56	ทัศนียภาพโดยรวมของพื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)	110
4.57	ทัศนียภาพของพื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)	110

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเรียกขานเพื่อเปรียบให้เห็นคุณลักษณะของพื้นที่โดยบ่งชี้อย่างรวบรัดด้วยสีเขียว เป็นการสะท้อนถึงรูปลักษณ์ การใช้สอย คุณภาพและบรรยากาศของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในปัจจุบันที่พื้นที่สีเขียวได้รับการประกาศตัวกันอย่างแพร่หลายที่จะกระทำการเกี่ยวกับพื้นที่ภายในเมือง เช่น เพิ่มพื้นที่สีเขียว คั้นพื้นที่สีเขียว ปรับปรุงพื้นที่สีเขียว พืชพื้นที่สีเขียว พัฒนาพื้นที่สีเขียว แม้กระทั่งการประกาศความเป็น “เมืองสีเขียว” หรือเป็นส่วนหนึ่งในนามของ “เมืองน่าอยู่” โครงการพื้นที่สีเขียวหรือเมืองสีเขียวกลายเป็นเป้าหมายของหลายหน่วยงานและหลายสถาบันที่มุ่งจะสนองนโยบายและปฏิบัติตามเจตนารมณ์อันพึงประสงค์นั้น

แนวคิดพื้นที่สีเขียวเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่กำลังได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง แต่มักจะมีนัยที่ขัดแย้งกับการพัฒนาเมืองที่ทันสมัย พื้นที่สีเขียวอาจจะไม่ใช่สีเขียวอย่างสมบูรณ์แบบบางครั้งไม่จำเป็นต้องเป็นเพียงสวนสาธารณะ จัดูร์สกลางเมือง สวนขานเมืองหรือแถบสีเขียว (green belts) ของเมือง แต่อาจจะเป็นพื้นที่อื่นๆ ก็ได้โดยไม่มีขอบเขตจำกัด เช่น บริเวณโบสถ์ สุสาน โรงพยาบาล สนามกีฬา โรงเรียน ริมฝั่งแม่น้ำ แถบที่ดินว่างเปล่า บริเวณปลายสุดของถนน เขตทุ่งและป่าที่เป็นแนวขอบของเมืองใหญ่ และสวนภายในพื้นที่เอกชน ซึ่งองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้อาจเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่ายของพื้นที่สีเขียวในภูมิทัศน์เมือง (Clark, 2006)

ในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา คำว่า พื้นที่สีเขียว (green space) หมายถึง พื้นที่ที่ปลูกพืชพันธุ์ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม สนามหญ้า หรือกลุ่มไม้ดอก และพื้นที่น้ำ พื้นที่เหล่านี้ต้องมีการบริหารจัดการเกี่ยวกับการปลูกและการดูแลรักษาต้นไม้ที่เหมาะสมด้วยจึงจะถือว่าเป็นพื้นที่สีเขียว ดังนั้น สวนสาธารณะ เกาะกลางถนน สนามเด็กเล่น สนามกีฬา สุสาน สวนหน้าบ้าน สวนหลังบ้าน สระบัว ฯลฯ จึงจัดเป็นพื้นที่สีเขียวได้ทั้งสิ้นหากเข้าเงื่อนไขดังกล่าว (ศุนย์วิจัยป่าไม้, 2547: 73, 80)

สำหรับในประเทศไทย คำว่า พื้นที่สีเขียว ในผังเมืองรวมของกรุงเทพมหานคร มาจากแนวความคิดในการจัดทำแผนผังแสดงที่โล่ง เป็นแนวคิดที่ให้ความสนใจกับสิ่งแวดล้อมของเมืองในด้านต่างๆ ได้แก่ การอนุรักษ์และปรับปรุงพื้นที่ริมแม่น้ำและริมคลองให้สวยงาม การเพิ่มพื้นที่สีเขียวริมถนน การจัดให้มีสวนสาธารณะและที่เล่นกีฬาออกกำลังกายให้ได้มาตรฐานเพียงพอกับจำนวนประชากร การปลูกต้นไม้เพื่อภูมิทัศน์ของเมือง การสร้างสมดุลของพื้นที่ปลูกสร้างอาคารกับพื้นที่สีเขียว การอนุรักษ์บริเวณที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีคุณค่า เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ และชายฝั่งทะเล เป็นต้น ซึ่งแนวคิดและนโยบายดังกล่าวเป็นหลักสากลที่สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานครนำมาปรับใช้

ให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์และโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพมหานคร (คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546: 16)

จากคำอธิบายต่างๆ ถึงพื้นที่สีเขียวดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปลักษณะร่วมกันที่ชัดเจน คือ เป็นบริเวณใดก็ตามที่มีพืชพันธุ์เป็นองค์ประกอบสำคัญ และเป็นแนวคิดในการจัดการพื้นที่โล่ง คือ การดำเนินการปลูกและดูแลต้นไม้ตามพื้นที่ว่างและปรับภูมิทัศน์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ มีความเป็นระเบียบ ร่มรื่น สอดคล้องกับความเป็นเมือง เพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในเมือง และเสริมสร้างสุขภาพทางกายและใจแก่ชาวเมือง ลักษณะของพื้นที่สีเขียวมีความสัมพันธ์ เชื่อมโยง และมีผลกระทบกับพื้นที่เมืองด้วยปัจจัยด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่ง ขนาด รูปแบบ และองค์ประกอบของพื้นที่สีเขียว

ในสภาพปัจจุบันควรยอมรับในระดับหนึ่งว่า ความสัมพันธ์เชิงนิเวศในเมืองย่อมไม่เป็นไปตามธรรมชาติแท้ ด้วยความเป็นไปของผู้คนและสรรพสิ่งในเมืองล้วนส่งผลกระทบต่อระบบโดยรวม ดังนั้นพื้นที่สีเขียวจึงมีความแตกต่างในแต่ละบริบท นโยบายของแต่ละหน่วยงานแตกต่างกันตามเจตนารมณ์ หน้าที่ของแต่ละบุคคลก็มีความแตกต่างกันด้วยทัศนคติ แม้แต่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการออกแบบ ลักษณะกายภาพของเมือง ก็ให้ความเห็นต่อพื้นที่สีเขียวไม่เหมือนกัน บางคนมองว่า พื้นที่สีเขียวในเมืองควรเป็นพื้นที่ผืนใหญ่ เพื่อดำรงไว้ซึ่งสรรพสิ่งที่มีความหลากหลายทั้งพืชและสัตว์ ตลอดจนความสัมพันธ์เชิงนิเวศในธรรมชาติ จึงจะเป็นพื้นที่สีเขียวที่แท้จริง บางคนกลับมองพื้นที่ขนาดเล็กที่แทรกอยู่ทั่วไปในเมือง จึงจะสามารถตอบสนองการใช้สอยได้อย่างสะดวก ขณะที่แนวสีเขียวยืดยาวที่ต่อเนื่องตามถนนหนทางอันเป็นผลให้คนทั่วเมืองรับรู้ได้ถึงการมีอยู่ของพื้นที่สีเขียวก็ได้รับการเน้นอยู่เสมอ

เนื่องจากพื้นที่เมืองไม่ได้มีลักษณะทางกายภาพเท่านั้น ยังประกอบด้วยลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมที่มีข้อกำหนด กฎเกณฑ์ ระบบระเบียบ และลักษณะบริบทที่อาจจะไม่สามารถกำหนดได้แน่นอน ทั้งยังมีลักษณะที่ซับซ้อนจนไม่อาจจะสรุปชี้ชัดได้ หากความเขียวที่แท้ คือ ลักษณะพื้นที่ที่อุดมด้วยพืชพันธุ์ธรรมชาติ ความเขียวของใบไม้สดและร่มเงาของต้นไม้ที่แสดงถึงอาณาบริเวณของพื้นที่สีเขียวในบริบทของความเป็นเมือง ก็ยากจะมีความเท่าเทียมกันด้วยความหมายหรือนิยามเดียวกัน เปรียบเหมือนการจำแนกสีเขียวที่สามารถแยกได้หลายเฉดสี เช่น เขียวแก่ เขียวอ่อน เขียวขี้ม้า เขียวใบมะกอก เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม นิยามที่แตกต่างกันก็ไม่ได้ทำให้พื้นที่สีเขียวไร้ความหมายหรือหมดคุณค่า หากกลับทำให้พื้นที่สีเขียวมีความหลากหลายและปรับเปลี่ยนได้โดยไม่จำกัด บางหน่วยงานอาจจะนิยามพื้นที่สีเขียว หมายถึง สวนสาธารณะระดับต่างๆ ขณะที่บางคนอาจจะถือว่า พื้นที่ใต้ร่มไม้ข้างบ้าน หรือ บริเวณริมถนนเป็นพื้นที่สีเขียวก็ได้ แม้กระทั่งอาจจะกล่าวได้ว่า พื้นที่ว่างใดก็ตาม ไม่ว่าจะขนาด

เล็กหรือใหญ่ ก็สามารถจัดเป็นพื้นที่สีเขียว และไม่ว่าจะเป็นภาพรวมหรือภาพย่อยแต่ละส่วนย่อมมีความสัมพันธ์ที่ก่อเกิดเป็นคุณสมบัติของพื้นที่สีเขียวได้ทั้งนั้น

แม้ว่าแนวความคิดพื้นที่สีเขียวจะมีความสำคัญยิ่งยวดต่อเมือง แต่การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในเมืองกลับสวนทางด้วยการพัฒนาเมืองที่เติบโตโดยขาดความใส่ใจต่อพื้นที่สีเขียว โดยเฉพาะจากผู้สร้างสรรค์ความเป็นเมือง สำหรับผู้ผ่านการศึกษาในสถาบันสอนการออกแบบที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน ทั้งพืชพันธุ์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของพื้นที่ สิ่งเหล่านี้อาจจะเคยได้ยินได้เห็นด้วยความรู้สึกรุ่นเคยในบทที่ว่าด้วยการวิเคราะห์โครงการและการวิเคราะห์พื้นที่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในขั้นตอนการออกแบบ หากได้ละเอียดต่อพื้นฐานของสภาพแวดล้อมที่มีอยู่เดิม งานสร้างสรรค์ก็กลายเป็นการทำลายธรรมชาติจนเหลือน้อยลงทุกที และบางคนอาจจะรู้สึกห่างเหินจากการวิเคราะห์เรื่องที่ถูกว่าเป็นพื้นฐานในการออกแบบ ด้วยความรู้สึกรู้ว่า โลกแห่งวิทยาการก้าวล้ำและมาไกลมากแล้ว ความเจริญเติบโตสร้างคุณูปการและก่อปัญหาควบคู่กันมาอย่างไม่อาจหยุดยั้งและเกินกว่าที่จะหวนกลับไปตั้งต้นใหม่

การปรับทัศนคติที่มีต่อพื้นที่สีเขียว ให้เข้าใจลักษณะและจุดประสงค์ของแต่ละพื้นที่ จะทำให้การดำเนินงานเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมภายในเมืองทุกส่วนมีความสัมพันธ์กับพื้นที่สีเขียวเสมอ ทฤษฎีพื้นที่ว่างสูญเปล่า (Lost Space) ของ โรเจอร์ ทรานซิก กล่าวถึง เหตุผล 5 ประการที่เกิดพื้นที่ว่างที่ถูกทิ้งร้างในเมือง ข้อหนึ่งกล่าวถึง ทัศนคติของผู้ออกแบบมีผลต่อการเกิดพื้นที่ดังกล่าว และได้กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า พื้นที่สูญเปล่ากลับเป็นโอกาสในการฟื้นฟูและเติมเต็มส่วนที่ขาดไปของเมือง แสดงให้เห็นถึงทัศนคติมีความสำคัญต่อการออกแบบเมืองเป็นอย่างยิ่ง ทัศนคติของผู้คนที่ต่อพื้นที่สีเขียว ไม่ว่าจะประชาชน หน่วยงาน เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง นักออกแบบทางกายภาพ เหล่านี้มีส่วนอย่างยิ่งที่ทำให้พื้นที่สีเขียวมีความเขียวไม่เท่ากัน พื้นที่สีเขียวหลากหลายแตกต่างกัน ทำให้เราต้องย้อนกลับมาตั้งคำถามกันใหม่ว่า พื้นที่สีเขียวคืออะไร สำหรับพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง และอาจจะพบว่าพื้นที่สีเขียวมิได้หลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับการประสานความเขียวเข้ากับสภาพของพื้นที่ พื้นที่สีเขียวอาจจะหมายถึงการปลูกต้นไม้ แต่อาจจะมีข้อแตกต่างในการปลูก ขึ้นอยู่กับรูปแบบ ชนิด วัตถุประสงค์ และบริบทของพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้เป็นการนำแนวความคิดการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมืองมาศึกษาวิเคราะห์พื้นที่ว่างในบริเวณต่างๆ ที่มีการพัฒนาเป็นพื้นที่เมือง และมีการใช้งานระดับสาธารณะ เพื่อค้นหาและจำแนกพื้นที่เสียเปล่าในลักษณะต่างๆ และนำมาการออกแบบเป็นพื้นที่สีเขียว โดยแสดงลักษณะรูปแบบพื้นที่และองค์ประกอบด้านพืชพันธุ์ (softscape) ที่มีคุณภาพทั้งด้านประโยชน์ต่อสภาวะแวดล้อมและด้านสุนทรียภาพ เนื่องจากพื้นที่เสียเปล่าในแต่ละพื้นที่ย่อมมีลักษณะเฉพาะตัวและอยู่ในบริบทที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณารายละเอียดในการออกแบบแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้การเพิ่มพื้นที่สีเขียวจะต้องส่งผลให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพ และสามารถใช้การศึกษานี้เป็นแนว

ทางการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมืองต่างๆ ที่มีส่วนเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมและสุนทรียภาพที่ดีของเมือง

การออกแบบพื้นที่สีเขียวเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมือง ที่ทำการศึกษาวิจัยนี้ นอกจากจะช่วยสร้างสภาวะแวดล้อมและสุนทรียภาพในเมืองแล้ว ยังเป็นการนำเสนอหลักการพื้นฐานของการพัฒนาพื้นที่เมือง ที่ควรกำหนดการพัฒนาพื้นที่สีเขียวควบคู่ไปด้วย เป็นการป้องกันการเกิดพื้นที่สีเขียวที่หายไป ที่ไม่มีประโยชน์เท่าที่ควรจากการออกแบบพื้นที่ว่าง ซึ่งนักออกแบบชุมชนเมือง นักผังเมือง สถาปนิกและผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง ควรพิจารณาพื้นที่สีเขียวประกอบการดำเนินงานออกแบบ วางผัง จัดทำโครงการ และแผนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเสมอ

ในฐานะที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ศาลายา เป็นสถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม และสาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง ในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ คณะผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญในการดำเนินงานวิจัยซึ่งเกี่ยวข้องกับการออกแบบทางกายภาพเพื่อพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต ทั้งสวัสดิการ และความมั่นคงของประชาชน เป็นการสร้างแบบอย่างทางสังคมวัฒนธรรมที่ดีให้แก่ผู้คนในท้องถิ่น เป็นการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ในการสร้างศักยภาพและความสามารถเพื่อการพัฒนาทางสังคม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาปัญหา ความต้องการและความจำเป็นของการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมือง
2. เพื่อศึกษาพื้นที่สีเขียวในลักษณะต่างๆ ที่เกิดจากการพัฒนาเมืองและสามารถนำมาออกแบบเป็นพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมือง
3. เพื่อศึกษาองค์ประกอบภูมิทัศน์ด้านพืชพันธุ์ (softscape) ที่มีความเหมาะสมกับความเป็นพื้นที่สีเขียวของแต่ละพื้นที่ในบริบทต่างๆ
4. เพื่อเสนอแนวทางการออกแบบพื้นที่สีเขียวให้เป็นพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมือง

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่ชุมชนเมืองในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร โดยพิจารณาเลือกพื้นที่ย่านตามเขตปกครอง ที่มีปัญหา ความต้องการและความจำเป็นในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวมากที่สุด จากเกณฑ์ด้านสถิติต่างๆ เกี่ยวกับพื้นที่สีเขียว ประกอบกับเกณฑ์อื่นๆ เช่น ขนาดพื้นที่ บริบทของพื้นที่ เป็นต้น

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

จากการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้น สามารถกำหนดแนวคิดและรูปแบบการดำเนินการวิจัย โดยครอบคลุมการจัดเก็บ วิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูล ซึ่งมีขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้คือ

1. ความจำเป็นของการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมือง
2. การค้นหาและจำแนกพื้นที่เสียเปล่าจากการพัฒนาเมือง
3. องค์ประกอบภูมิทัศน์ด้านพืชพันธุ์ (softscape) ที่มีความเหมาะสมกับความเป็นพื้นที่สีเขียวของแต่ละพื้นที่ในบริบทต่างๆ
4. แนวทางการออกแบบภูมิทัศน์ที่มีความเหมาะสมกับความเป็นพื้นที่สีเขียวของแต่ละพื้นที่ในบริบทต่างๆ โดยระบุรูปแบบและรายละเอียด รวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

4. นิยามศัพท์

4.1 องค์ประกอบภูมิทัศน์ (Landscape Elements) หมายถึง สิ่งประกอบในงานภูมิทัศน์ ทั้งส่วนภูมิทัศน์แข็ง (Hardscape) ได้แก่ งานโครงสร้างและพื้นผิวต่างๆ และ ส่วนภูมิทัศน์นุ่ม (Softscape) ได้แก่ พืชพันธุ์ต่างๆ ที่ได้รับการออกแบบให้เอื้อต่อการใช้สอยในกิจกรรมต่างๆ ช่วยสร้างสภาวะแวดล้อมที่น่าสบาย และเกิดบรรยากาศที่ดี

4.2 พื้นที่เสียเปล่า (Waste Space) หมายถึง พื้นที่ว่างในเมืองที่เป็นเศษเหลือจากการใช้สอย หรือ ข้อกำหนดในการออกแบบและการก่อสร้าง ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์อื่นใด หรือเกิดการใช้สอยที่ไม่เหมาะสม

4.3 พื้นที่สีเขียว (Green Space) หมายถึง บริเวณใดก็ตามที่มีพืชพันธุ์เป็นองค์ประกอบสำคัญ ทำให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ และปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมือง รวมทั้งเป็นแนวคิดสำคัญในการจัดการพื้นที่โล่งเพื่อเสริมสร้างสภาพกายภาพที่ดีในเมือง

4.4 ชุมชนเมือง (Urban Community) หมายถึง พื้นที่ที่ประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ประกอบด้วยสิ่งปลูกสร้างถาวร อันได้แก่ อาคารบ้านเรือน สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ เป็นศูนย์กลางด้านบริหารและกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และแนวทางการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษา คาดว่าจะสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- 5.1 เป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะและประเภทพื้นที่เสียเปล่าที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมือง

5.2 เป็นแนวทางการออกแบบภูมิทัศน์ ที่เน้นองค์ประกอบภูมิทัศน์ด้านพืชพันธุ์ พร้อมรายละเอียด ตามประเภทของพื้นที่สีเขียว ที่สามารถใช้เป็นต้นแบบและแนวทางการออกแบบพื้นที่สีเขียวให้เป็นพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมืองได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทในแต่ละพื้นที่ของชุมชนเมือง

5.3 เป็นแนวทางการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมืองทั้งปริมาณและคุณภาพ สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาเป็นข้อพิจารณาในการกำหนดนโยบาย วางแผน ในการจัดการพื้นที่สีเขียวที่ส่งเสริมสภาวะแวดล้อมและสุนทรียภาพที่ดีของชุมชนเมือง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าพร้อมทั้งทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาพื้นที่สีเขียว 3 ส่วนที่สำคัญ คือ 1) แนวความคิดพื้นที่สีเขียวในเมือง ประกอบด้วย ความหมายและประเภทพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชน มาตรฐานพื้นที่สีเขียวของเมือง และหลักการพัฒนาเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวภายในเมือง 2) แนวความคิดพื้นที่สีเขียวจากการพัฒนาเมือง ประกอบด้วย ลักษณะพื้นที่เปิดโล่งในเมือง และพื้นที่ว่างสูญเปล่าภายในเมือง 3) แนวความคิดองค์ประกอบภูมิทัศน์กับความเป็นพื้นที่สีเขียว ประกอบด้วย ทฤษฎีการออกแบบภูมิทัศน์ องค์ประกอบภูมิทัศน์ที่ก่อให้เกิดพื้นที่สีเขียว และการออกแบบพืชพันธุ์และเลือกใช้ต้นไม้ในเมือง 4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาพื้นที่สีเขียว

1. แนวความคิดพื้นที่สีเขียวในเมือง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียว เอกสารส่วนใหญ่จะกล่าวถึงประโยชน์ที่หลากหลายของพื้นที่เปิดโล่งสีเขียวในเมือง ที่ช่วยสร้างประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์หรือสังคมไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม จึงมีความจำเป็นต่อเมืองที่น่าอยู่และยั่งยืน รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนพัฒนาเมืองในปัจจุบัน สำหรับในการศึกษานี้ได้ทบทวนเอกสารที่ช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่เปิดโล่งสีเขียวในเมือง ทั้งรูปแบบ มาตรฐาน และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1.1 ความหมายและประเภทพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชน

พื้นที่สีเขียวเป็นที่ดินปกคลุมด้วยพืชพันธุ์ใดๆ มักจะหมายถึงสวน สนามกอล์ฟ สนามกีฬา และพื้นที่อื่นๆ ในเมือง ไม่ว่าจะสาธารณชนจะสามารถเข้าถึงได้หรือไม่ก็ตาม คำว่า สีเขียว ในที่นี้หมายถึง ความเขียวของใบไม้สดและร่มเงาของต้นไม้ ใช้เพื่อแสดงถึงอาณาบริเวณที่มีพืชพันธุ์เป็นองค์ประกอบสำคัญ และก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่มีความเป็นธรรมชาติ สำหรับในเมืองที่มีความแออัดของสิ่งก่อสร้างและประชากร การปลูกต้นไม้ในเมืองเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเสริมสร้างเพื่อลดมลภาวะต่างๆ และในปัจจุบันพื้นที่สีเขียวกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของเมืองที่น่าอยู่ (พรชัย จิตติวสุรัตน์, 2552) แนวคิดพื้นที่สีเขียวเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่กำลังแพร่หลายและมักจะมียุทธศาสตร์ที่ขัดแย้งกับการพัฒนาเมืองที่ทันสมัย พื้นที่สีเขียวอาจจะไม่ใช่สีเขียวอย่างสมบูรณ์แบบ บางครั้งไม่จำเป็นต้องเป็นเพียงสวนสาธารณะ จัตุรัสกลางเมือง สวนขานเมืองหรือแถบสีเขียว (green belts) ของเมือง แต่อาจจะพื้นที่อื่นๆ ก็ได้ โดยไม่มีขอบเขตจำกัด เช่น บริเวณโบสถ์ สุสาน โรงพยาบาล สนามกีฬา โรงเรียน ริมฝั่งแม่น้ำ แถบที่ดินว่างเปล่า บริเวณปลายสุดของถนน เขตทุ่งและป่าที่เป็นแนวขอบของ

เมืองใหญ่ และสวนภายในพื้นที่เอกชน ซึ่งองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้อาจเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่ายของพื้นที่สีเขียวในภูมิทัศน์เมือง (Clark, 2006)

พื้นที่สีเขียวเป็นองค์ประกอบสำคัญของเมือง มีบทบาทช่วยรักษาสมดุลระหว่างพื้นที่ก่อสร้างและพื้นที่ธรรมชาติในเมือง ช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี รวมทั้งเป็นพื้นที่เพื่อความงามทางภูมิทัศน์ ให้ความร่มรื่นและลดความแข็งกระด้างของสิ่งก่อสร้าง ตลอดจนการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชากรเมือง ด้วยการเป็นพื้นที่บริการด้านนันทนาการ เช่น สวนสาธารณะ ลานกีฬา เป็นต้น นอกจากนี้พื้นที่สีเขียวยังเป็นแหล่งผลิตอากาศบริสุทธิ์และช่วยกรองมลพิษ เป็นพื้นที่รับน้ำช่วยชะลอหรือป้องกันการเกิดน้ำท่วมพื้นที่เมือง เป็นพื้นที่ที่มีการระบายความร้อนจากผิวดินได้ดี ซึ่งจะช่วยลดอุณหภูมิของอากาศในชุมชนเมือง เป็นพื้นที่ว่างระหว่างอาคารที่มีส่วนช่วยสร้างบรรยากาศที่ดี และสามารถสร้างสภาพที่น่าอยู่ขึ้นในเมืองที่แออัดด้วยสิ่งก่อสร้างซึ่งมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพของประชาชนในเขตชุมชนเมืองเป็นอย่างดี (พรชัย จิตติวิสุรัตน์, 2552)

พื้นที่สีเขียวในเขตเมืองนั้น นอกจากมีพันธุ์ไม้เป็นองค์ประกอบหลักแล้ว ยังมีการจัดการตามหลักทฤษฎีวิถนวิทยาและภูมิสถาปัตยกรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ และปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมือง (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2557 : 1) และทำหน้าที่เป็นปอดของเมืองอย่างยั่งยืน อันจะทำให้ชุมชนเมืองเป็นเมืองสีเขียวที่น่าอยู่ตลอดไป จะเป็นที่ดินของรัฐ ที่ดินเอกชน หรือที่ดินประเภทพิเศษ ซึ่งได้แก่ ที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และที่ดินศาสนสถานก็ได้ จุดสำคัญไม่ได้อยู่ที่ความเป็นเจ้าของ แต่อยู่ที่หน้าที่หลักของที่ดินนั้นๆ (ศุภชัยวิชัยปาโม, 2547: 14)

สำหรับเขตเมือง หรือ เขตชุมชนเมือง หรือ เขตเทศบาล เป็นพื้นที่ที่รวบรวมผู้คนและกิจกรรมอย่างหนาแน่น ทำให้มีการพัฒนาทั้งด้านสาธารณูปโภคและอุปโภคเกิดขึ้นตามมา อันเป็นตัวเร่งให้เมืองมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในแนวราบและแนวตั้ง (เบญจมาศ โชติทอง และคณะ, 2558 : 8) จะพบเห็นพื้นที่สีเขียวที่มีชื่อเรียกต่างๆ กัน หลายรูปแบบ เช่น สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น สวนชุมชน สวนหย่อม สวนระเบียบหรือสวนดาดฟ้า เป็นต้น ล้วนเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ช่วยให้ผู้คนใกล้ชิดกับธรรมชาติและผ่อนคลายจากความเครียด สามารถลดความร้อน และมลพิษทางอากาศในสภาพแวดล้อมของเมือง นอกจากนี้มีพื้นที่สีเขียวหลายแห่งที่สามารถส่งเสริมกิจกรรมการออกกำลังกาย เช่น สนามกีฬา เส้นทางจักรยาน เป็นต้น และช่วยสร้างโอกาสในการสัญจรบนทางเดินเท้า เช่น เส้นทางเขียวจี้ที่ผ่านสภาพแวดล้อมแบบธรรมชาติ ทั้งร่มไม้ใหญ่และสนามหญ้า พื้นที่ว่างเหล่านี้ยังมีความสำคัญสำหรับรับน้ำและซึมน้ำแบบธรรมชาติที่พื้นแข็งไม่สามารถทำได้ พื้นที่สีเขียวจึงสามารถเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ ช่วยทำให้เมืองมีความสวยงามและปลอดภัย ในการอยู่อาศัย ทำงาน ท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ และประกอบกิจกรรมต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ในเขตเมืองมักประสบปัญหาการขาดแคลนพื้นที่สีเขียวที่จะมีส่วนช่วยสร้างคุณประโยชน์ดังกล่าว ซึ่งจากการจัดทำมาตรการในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนอย่างยั่งยืน โดยศูนย์วิจัยป่าไม้ ได้จำแนกพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืนตามบทบาทหน้าที่ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ พื้นที่ธรรมชาติ พื้นที่สีเขียวเพื่อบริการ พื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อม พื้นที่สีเขียวบริเวณเส้นทางสัญจร และพื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2557 : 1) โดยมีคำจำกัดความและลักษณะรูปแบบของพื้นที่สีเขียวในเมืองจำแนกตามประเภท ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 คำจำกัดความและลักษณะรูปแบบของพื้นที่สีเขียวในเมือง

ประเภท	ลักษณะรูปแบบ	ตัวอย่าง
พื้นที่ธรรมชาติ	พื้นที่ที่มีอยู่ตามธรรมชาติดั้งเดิม เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศสูงเป็นแหล่งรวมของระบบนิเวศที่จำเป็นต้องอนุรักษ์ให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ตลอดไปโดยมีการจัดการที่เหมาะสม	แม่น้ำ ลำธาร คลอง ทะเลสาบ พรุ ภูเขา และป่าไม้
พื้นที่สีเขียวเพื่อบริการ	พื้นที่สีเขียวที่ประชาชนสามารถเข้าไปใช้บริการเพื่อคุณภาพชีวิตของชุมชน ทั้งการพักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย และเสริมสร้างทัศนียภาพที่สวยงามให้กับเมือง	สวนสาธารณะ สวนหย่อม สนามกีฬาากลางแจ้ง สนามเด็กเล่น ลานเมือง สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ และสวนสัตว์
พื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อม	พื้นที่สีเขียวที่เสริมสร้างคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชน เช่น ช่วยเพิ่มก๊าซออกซิเจนหรือลดคาร์บอนไดออกไซด์ และลดอุณหภูมิความร้อนในเขตเมือง เป็นต้น แม้ประชาชนอาจจะไม่สามารถเข้าไปใช้บริการได้โดยตรง แต่มีคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเสมือนปอดของชุมชนเมือง	สวนไม้ผลยืนต้น สวนป่า สวนในบ้าน พื้นที่สีเขียวในโรงเรียน ในหน่วยงานราชการ และในศาสนสถาน สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ และสนามกอล์ฟของเอกชน
พื้นที่สีเขียวริมเส้นทางสัญจร	พื้นที่สีเขียวที่อยู่ในแนวเส้นทางสัญจรสาธารณะ ซึ่งมีบทบาททั้งการเสริมสร้างคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม และพักผ่อนหย่อนใจ	พื้นที่แนวถนน เกาะกลางถนน ริมทางเท้า ริมทางรถไฟ ริมแม่น้ำ และลำคลอง แนวถอยร่น
พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจชุมชน	พื้นที่สีเขียวเพื่อสิ่งแวดล้อมที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้เป็นเจ้าของ ส่วนมากหมายถึงพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างของเอกชน	สวนไม้ผลยืนต้น สวนป่า เศรษฐกิจ พื้นที่ว่างในบริเวณสถานประกอบการ พื้นที่ว่างภายนอกอาคารพาณิชย์ ห้างสรรพสินค้า และหมู่บ้านจัดสรร

ที่มา : ศูนย์วิจัยป่าไม้ (2547)

สำหรับพื้นที่เกษตรกรรมต่างๆ เช่น ไร่ สวนผัก นาข้าว และนาหญ้านั้น ถือว่าเป็นพื้นที่สีเขียวที่จำเป็นต้องอนุรักษ์เพื่อเป็นแหล่งอาหารให้แก่ชุมชน แต่จะไม่นับรวมเป็นพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมือง เนื่องจากพื้นที่เกษตรกรรมดังกล่าว มักมีการประกอบกิจกรรมระยะสั้น ง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน ความเป็นสีเขียวจึงไม่ได้คงอยู่อย่างยั่งยืนถาวร (ศุภชัยวิชัยป้าไม้, 2547)

สำหรับพื้นที่ในเขตเมือง พื้นที่สีเขียวเพื่อบริการมักจะอยู่ในรูปแบบสวนสาธารณะ ซึ่งมีการแบ่งประเภทตามขนาด รัศมีบริการ และประโยชน์ใช้สอย โดยสำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร ได้กำหนดนิยามพื้นที่สีเขียวในรูปแบบสวนสาธารณะไว้ จำแนกออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่

1) สวนหย่อมขนาดเล็ก (Pocket Park, Mini Park, Tot lots) มีลักษณะดังนี้คือ

- มีขนาดพื้นที่ไม่เกิน 2 ไร่
- รัศมีบริการเป็นวงรอบประมาณ 1 กิโลเมตร
- การให้บริการระยะเดินถึงใช้เวลา 5 – 10 นาที
- การกระจายตัวของสวน ควรอยู่ในระยะเดินเท้า มีการเข้าถึงโดยสะดวกและไม่ควรต้อง

ข้ามถนน

- อาจอยู่ระหว่างอาคารหรือกลุ่มอาคาร
- มีแนวทางการพัฒนาโดยอาศัยที่เว้นว่างขนาดเล็กและที่ทิ้งร้าง
- เหมาะสำหรับย่านที่มีครอบครัวมาก
- ใช้เป็นที่สำหรับเด็กเล่น ที่ออกกำลังกาย และสังสรรค์พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนวัย

ต่างๆ

(ข้อกำหนดที่นิยมใช้ทั่วไป คือ การเข้าถึงในระยะ 400 เมตร ซึ่งมาจากแนวคิดขนาดของหนึ่งหน่วยชุมชน และสำหรับในย่านชุมชนหนาแน่นที่มีพื้นที่จำกัด อาจพิจารณาใช้พื้นที่ขนาดเล็กที่ไม่น้อยกว่า 20 ตารางวา หรือ 0.05 ไร่)

2) สวนหมู่บ้าน (Neighborhood Park) มีลักษณะดังนี้คือ

- มีขนาดพื้นที่มากกว่า 2 ไร่ แต่ไม่เกิน 25 ไร่
- รัศมีบริการเป็นวงรอบประมาณ 1 - 3 กิโลเมตร
- เป็นสวนสำหรับประชาชนผู้อยู่อาศัยในละแวกนั้น
- มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากกว่าสวนระดับที่ 1

3) สวนชุมชน (Community Park) มีลักษณะดังนี้คือ

- มีขนาดพื้นที่มากกว่า 25 ไร่ แต่ไม่เกิน 125 ไร่
- รัศมีบริการเป็นวงรอบประมาณ 3 - 8 กิโลเมตร
- มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากกว่าสวนระดับที่ 1 ระดับที่ 2 และมีพื้นที่เล่นกีฬา

- มีพื้นที่สำหรับการพักผ่อนแบบเปล็ดเพลินกับสิ่งสวยงาม เช่น ไม้ดอกไม้ประดับ
- 4) สวนระดับย่าน (District Park) เป็นสวนสาธารณะขนาดกลาง มีลักษณะดังนี้คือ
  - ขนาดพื้นที่มากกว่า 125 ไร่ แต่ไม่เกิน 500 ไร่
  - รัศมีบริการเป็นวงรอบมากกว่า 8 กิโลเมตรขึ้นไป
  - การให้บริการผู้ที่อยู่ใกล้เดินทางด้วยการเดิน ผู้ที่อยู่ไกลเดินทางด้วยระบบขนส่งมวลชน และรถยนต์
  - มีสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่างที่ไม่มีในสวนระดับที่ 1, 2 และ 3 เช่น บริเวณปิกนิก ที่จอดรถ ลานอเนกประสงค์ บริเวณที่มีลักษณะเฉพาะ (Special Feature) เช่น สวนดอกไม้ขนาดใหญ่ สระเล่นเรือ จักรยาน บึงตกปลา ลำธาร เป็นต้น
- 5) สวนระดับเมือง (City Park , Metro Park) เป็นสวนสาธารณะขนาดใหญ่ มีลักษณะดังนี้คือ
  - มีขนาดพื้นที่มากกว่า 500 ไร่ขึ้นไป
  - รัศมีบริการเป็นวงรอบแก่คนทั้งเมืองและพื้นที่ใกล้เคียง ในเขตอิทธิพลของเมือง
  - มีลานกว้างสำหรับการจัดงานประเพณี
  - ผู้มาใช้บริการเดินทางมาจากทั่วกรุงเทพมหานคร และใช้เวลาพักผ่อนนานกว่าครึ่งวัน
  - มีกิจกรรมในสวนที่หลากหลาย และเน้นหนักไปทางด้านกิจกรรมออกแรง (Active Recreation) นอกเหนือจากกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในสวนระดับล่าง เป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน ตื่นเต้น ดึงดูดใจ
- 6) สวนถนน (Street Park) มีความกว้างของพื้นที่ไม่น้อยกว่า 3 เมตร ความยาวไม่จำกัด แบ่งออกเป็น
  - สวนไหล่ทางหรือทางจักรยาน (Linear Park หรือ Greenway)
  - สวนเกาะกลาง (Island Park)
  - สวนทางแยก (Junction Park)
- 7) สวนเฉพาะทาง (Special Purpose Park) มีลักษณะดังนี้คือ
  - ไม่จำกัดขนาด เช่น สวนอนุสาวรีย์ ลานอเนกประสงค์ สวนประวัติศาสตร์ สวนวัฒนธรรม เป็นต้น
  - ตัวอย่างสวนเฉพาะทาง เช่น สวนอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ สวนหย่อมลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ เป็นต้น

1.2 มาตรฐานพื้นที่สีเขียวของเมือง

การจัดทำมาตรฐานอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวเป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐานพื้นที่สีเขียวในเมืองที่เน้นมาตรฐานเชิงปริมาณ โดยเป็นเกณฑ์มาตรฐานของพื้นที่สีเขียวที่กำหนดสัดส่วนของพื้นที่สีเขียวต่อ

มาตรฐานตัวชี้วัดต่างๆ เช่น พื้นที่สีเขียวต่อสัดส่วนพื้นที่เมือง และพื้นที่สีเขียวต่อสัดส่วนประชากร เป็นต้น ในการกำหนดมาตรฐานอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวในระดับสากล สามารถจำแนกได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่ มาตรฐานพื้นที่สีเขียวในระดับมหภาค (Macro scale) และมาตรฐานพื้นที่สีเขียวจำแนกตามประเภท หรือระดับจุลภาค (Micro scale) โดยมีขอบเขตในการตรวจสอบสภาพปัจจุบัน และการจัดทำมาตรฐานอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) มาตรฐานอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวทั้งหมดของเมืองต่อสัดส่วนประชากรของเมือง (ตารางเมตร/คน) และ 2) มาตรฐานอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวเพื่อให้บริการ (พื้นที่สวนสาธารณะและที่โล่งต่างๆ) ต่อสัดส่วนประชากรของเมือง (ตารางเมตร/คน) โดยแบ่งเป็นมาตรฐานอัตราส่วนสำหรับชุมชนเมืองขนาดใหญ่ กลาง และเล็ก และจะพิจารณาข้อเสนอแนะด้านคุณภาพพื้นที่สีเขียวของแต่ละชนิดมาตรฐานเป็นส่วนประกอบ (มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2560 : 2)

การกำหนดมาตรฐานด้านการวางแผนและออกแบบพื้นที่สีเขียวเพื่อให้บริการของแต่ละประเทศจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความหนาแน่นและลักษณะประชากรของประเทศหรือเมืองนั้นๆ เป็นสำคัญ แต่ยังคงยึดหลักการออกแบบ 3 ประการ ดังนี้

1) ปริมาณ ได้แก่ มาตรฐานขนาดพื้นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจที่รวมพื้นที่เว้นว่างสีเขียวของเมือง (Recreation and Open Spaces) โดยรวมต่อจำนวนประชากร ซึ่งเป็นมาตรฐานในภาพรวม (Macro Plan) และมักนิยมทำคู่กับมาตรฐานการเข้าถึง

2) ประเภท หรือ ลำดับศัคย์ สามารถแบ่งได้เป็น สวนหย่อมเพื่อการใช้งานในเมือง (Pocket Parks) สวนสาธารณะละแวกบ้าน (Neighbourhood Parks) สวนสาธารณะชุมชน (Community Parks) สวนสาธารณะระดับย่าน (District Parks) สวนสาธารณะระดับเมือง (City Parks) สวนสาธารณะระดับมหานคร (Metropolitan Parks) สวนสาธารณะระดับภาค (regional parks) และสวนสาธารณะพิเศษ เช่น สวนสัตว์ (Special Parks) สวนพฤกษศาสตร์ (Botanic Parks) โดยการแบ่งประเภทสวนสาธารณะนั้น มีการกำหนดมาตรฐานขนาดพื้นที่และระยะทางมาใช้แบ่งประเภทสวนในแต่ละระดับ รวมทั้งประเภทของกิจกรรม

3) ขนาดและการกระจาย ขนาดของสวนในแต่ละประเภทจะขึ้นอยู่กับขนาดของสิ่งอำนวยความสะดวกที่บรรจุอยู่ในนั้น ในด้านมาตรฐานการกระจายจะถือระยะการเดินทางของผู้ใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดระยะห่าง เรียกว่า “รัศมีการให้บริการ” ของสวนสาธารณะแต่ละแห่ง

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รวบรวมมาตรฐานของอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวเพื่อให้บริการต่อสัดส่วนประชากรเมืองตามมาตรฐานในแต่ละประเทศ เพื่อเปรียบเทียบประเภท ขนาดพื้นที่ ระยะการให้บริการ และข้อกำหนดต่างๆ สรุปเป็นข้อเสนอมาตรฐานอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวของเมืองและการประยุกต์ใช้ (มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2560 : 17, 26) มีรายละเอียดดังนี้คือ

1) มาตรฐานอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวรวมทุกประเภท

- สำหรับชุมชนเมืองขนาดใหญ่ ใช้มาตรฐานอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร 15 ตารางเมตรต่อคน และสัดส่วนพื้นที่สีเขียวร้อยละ 15 ของการใช้ที่ดินในเมือง
- สำหรับชุมชนเมืองขนาดกลาง ใช้สัดส่วนพื้นที่สีเขียวร้อยละ 20 ของการใช้ที่ดินในเมือง
- สำหรับชุมชนเมืองขนาดเล็ก ใช้สัดส่วนพื้นที่สีเขียวร้อยละ 25 ของการใช้ที่ดินในเมือง

(เนื่องจากเมืองขนาดกลางและขนาดเล็กในประเทศไทยยังมีความเป็นชนบทและมีพื้นที่โล่งมาก ในขณะที่ประชากรอาจมีจำนวนค่อนข้างน้อย หากใช้มาตรฐานอัตราส่วนต่อประชากรจะทำให้ได้ค่ามาตรฐานที่น้อยเกินกว่าที่ควรจะเป็น นอกจากนี้เมืองขนาดกลางและขนาดเล็กในประเทศไทยยังมีความแตกต่างของจำนวนและความหนาแน่นประชากรมาก ซึ่งทำให้การกำหนดมาตรฐานกลางเป็นไปได้ยาก จึงเสนอให้ใช้สัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อสัดส่วนพื้นที่เมืองซึ่งจะสัมพันธ์กับบริบทของแต่ละเมืองได้อย่างเหมาะสมมากกว่า)

2) มาตรฐานพื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการสำหรับประเทศไทย

ชุมชนเมืองทุกแห่งในประเทศไทยควรมีพื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการที่มีขนาดพื้นที่อย่างน้อย 20,000 ตารางเมตร และสามารถรองรับผู้ใช้บริการได้อย่างน้อย 2,000 คนในแต่ละพื้นที่บริการ (หรือคิดเป็นขนาดไม่น้อยกว่า 5 ตารางเมตรต่อคน ในพื้นที่บริการ) ในระยะการเดินทางของผู้ใช้ประมาณ 500 เมตร หรือไม่เกิน 10 นาทีโดยการเดินจากที่พักอาศัย

การประยุกต์ใช้มาตรฐานอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวของเมือง สำหรับชุมชนเมืองขนาดใหญ่ ให้พิจารณาใช้มาตรฐานอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากรที่ 15 ตารางเมตรต่อคนก่อน และสำหรับเมืองที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าวแล้วให้ตรวจสอบกับเกณฑ์สัดส่วนพื้นที่สีเขียวที่ร้อยละ 15 ของการใช้ที่ดินในเมือง สำหรับชุมชนเมืองขนาดกลางและขนาดเล็ก ใช้สัดส่วนพื้นที่สีเขียวร้อยละ 20 และ 25 ของการใช้ที่ดินในเมือง และสำหรับเมืองที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าวแล้ว ให้เน้นการมีพื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการที่เพียงพอและมีการกระจายอย่างเหมาะสม โดยเน้นทั้งปริมาณพื้นที่สีเขียวและความสามารถในการเข้าถึงของประชากรในเมือง

1.3 หลักการพัฒนาเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวภายในเมือง

พื้นที่สีเขียวในเมืองเป็นองค์ประกอบของ “โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว (green infrastructure)” เป็นส่วนสำคัญของพื้นที่สาธารณะและส่วนบริการทั่วไปที่จัดขึ้นในเมืองและสามารถใช้เป็นสถานที่ส่งเสริมสุขภาพสำหรับสมาชิกทุกคนในชุมชนเมือง ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องสร้างความมั่นใจว่า พื้นที่สีเขียวสาธารณะสามารถเข้าถึงได้ง่ายสำหรับทุกกลุ่มและกระจายอย่างเท่าเทียมกันภายในเมือง (WHO Regional Office for Europe, 2017 : 2)

WHO Regional Office for Europe (2017 : 11) เสนอหลักการออกแบบพื้นที่สีเขียวในเมืองไว้ว่า ผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติงานในเมืองควรพิจารณาผลกระทบเชิงปฏิบัติ 4 ประการสำหรับการวางแผนและออกแบบพื้นที่สีเขียวในเมือง โดยทบทวนแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1) กำหนดตำแหน่งพื้นที่สีเขียวให้ใกล้ชิดกับผู้ใช้

- สร้างพื้นที่สีเขียวตามแนวถนน สวนในเมือง และเส้นทางสีเขียวในบริเวณใกล้เคียงกับที่อยู่อาศัยในเมือง และใช้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะเป็นพื้นที่สีเขียว

- ใช้เกณฑ์ทั่วไป ที่ประชาชนควรสามารถเข้าถึงพื้นที่สีเขียวสาธารณะขนาดอย่างน้อย 0.5-1.0 เฮกเตอร์ (5,000-10,000 ตารางเมตร) ภายในระยะทาง 300 เมตร (ใช้เวลาเดินประมาณ 5 นาที) จากที่พักอาศัย

- สร้างการเข้าถึงพื้นที่สีเขียวในเมืองที่มีคุณภาพเพียงพอ สำหรับทุกกลุ่มประชากร และผู้ใช้ (universal access)

- สร้างโอกาสการออกแบบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในโครงการของหน่วยงานต่างๆ เช่น โรงเรียน ย่านธุรกิจ ศูนย์การค้า บ้านจัดสรร เป็นต้น และส่งเสริมการสร้างพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ส่วนตัว

2) วางแผนออกแบบประเภทพื้นที่สีเขียวที่มีความหลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลาย

- พิจารณาประเภทของพื้นที่สีเขียวในเมือง ถนนสีเขียว สวนสาธารณะขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เส้นทางสีเขียว สนามเด็กเล่น ธรรมชาติและอื่นๆ ที่เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละกลุ่ม

- สร้างให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ โดยใช้พืชพันธุ์ที่แตกต่างกันเพื่อสร้างอาณาบริเวณที่มีความหลากหลาย

- ไม่ควรออกแบบพื้นที่สีเขียวในเมือง เพื่อรองรับกิจกรรมที่เจาะจงเฉพาะกลุ่มเท่านั้น แต่ควรเอื้อให้เกิดกิจกรรมสำหรับผู้ใช้ทุกกลุ่ม

3) พิจารณาหลักการออกแบบที่เรียบง่าย เพื่อสร้างความสะดวกสบายของการใช้พื้นที่สีเขียวในเมือง

- ออกแบบทางเข้าหรือพื้นที่เข้าถึงที่มองเห็นได้ชัดเจน

- ใช้ระบบป้ายภายในสวนสาธารณะหรือตามเส้นทางสีเขียวและเส้นทางเดิน

- เตรียมอุปกรณ์สิ่งประกอบสำหรับช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เช่น แสงสว่าง เป็นต้น

- พิจารณาเรื่องความปลอดภัย เช่น การมองเห็น การเข้าถึง เป็นต้น

- จัดหาสิ่งประกอบพื้นฐาน เช่น ม้านั่ง ถังขยะ ห้องสุขา เป็นต้น

4) คำนึงถึงความต้องการในการดูแลรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง

- บำรุงรักษาอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ผู้ใช้รับรู้ถึงพื้นที่สีเขียวในเมืองว่าปลอดภัย สะอาด และได้รับการดูแล
- ปกป้องทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติจากพฤติกรรมการทำลาย เช่น การเขียนผนังหรือกำแพง เป็นต้น
- ใช้การออกแบบที่เป็นมิตรกับการบำรุงรักษา หลีกเลี่ยงความต้องการที่มีค่าใช้จ่ายสูง และข้อกำหนดการบำรุงรักษาที่ซับซ้อน
- ใช้พืชพันธุ์ที่มีความทนทาน โดยเฉพาะพันธุ์พื้นเมืองที่ต้องการการบำรุงรักษาน้อย
- ใช้แนวทางปฏิบัติในการบำรุงรักษาระบบนิเวศ และหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

การเลือกพื้นที่ที่ต้องการพัฒนาหรือปรับปรุงเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวตามแนวทางในคู่มือพัฒนาพื้นที่สีเขียวของสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2548: 18-20) ได้พิจารณาจากปัจจัยดังนี้คือ

1) ลักษณะด้านชีวกายภาพ (Bio-physical)

- ลักษณะทางชีวภาพ เช่น การวิเคราะห์ชนิดของพืชและสัตว์ หรือเป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ พืชและสัตว์ที่เอื้อประโยชน์แก่กัน (เป็นอาหาร/ช่วยผสมเกสร/ช่วยกระจายพันธุ์) สัดส่วนการปกคลุมพื้นที่ของพืช และไม้เด่นในพื้นที่
- ลักษณะทางกายภาพ เช่น ที่ตั้ง การเข้าถึง สภาพภูมิอากาศ ขนาดของพื้นที่ การเชื่อมโยงของพื้นที่ ความลาดชัน ลักษณะดิน ทิศนัยภาพ/มุมมอง และสิ่งรบกวนภายในและโดยรอบบริเวณ

2) ลักษณะทางสังคม (Social) เช่น ลักษณะผู้ใช้ประโยชน์ กิจกรรมการใช้ประโยชน์ การระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่

3) ลักษณะการจัดการพื้นที่ (Management Area) เช่น การใช้ที่ดินและสภาพแวดล้อม ถนนและเส้นทางการสัญจร สิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภค แผนพัฒนาและยุทธศาสตร์การพัฒนาของพื้นที่

4) ลักษณะทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) เช่น รูปแบบและลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางน้ำ ทางอากาศ และพื้นดิน (วัสดุปกคลุมพื้นผิว และการระบายน้ำ)

ปัจจัยหลักทั้ง 4 สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นๆ ได้ แต่การพิจารณาจะต้องขึ้นอยู่กับลักษณะของปัจจัยแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ เช่น สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ลักษณะทางสิ่งแวดล้อม พืชพันธุ์ต่างๆ ในพื้นที่ รวมถึงลักษณะการบำรุงรักษาและการบริหารจัดการของพื้นที่ แล้วนำมากำหนดเงื่อนไขในการพิจารณาคัดเลือกพื้นที่ ประกอบด้วย

1) ที่ตั้งและการเข้าถึง ควรพิจารณาเกี่ยวกับความสะดวกสบายในการเข้าไปใช้พื้นที่ของประชาชนหรือผู้ใช้ประโยชน์ ความปลอดภัย อยู่ใกล้ชุมชน และมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่นันทนาการในละแวกใกล้เคียงได้ดี

2) ขนาดพื้นที่ การพิจารณาเกี่ยวกับขนาดของพื้นที่สีเขียวนั้น ไม่ควรจำกัดขอบเขต ควรขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์การพัฒนาของเจ้าของพื้นที่ และวัตถุประสงค์อื่นๆ รวมทั้งเกณฑ์ในการพิจารณาพื้นที่สีเขียวแต่ละประเภทเป็นหลัก

3) สัดส่วนพื้นที่ชุ่มน้ำ ต่อ พื้นที่ไม่ชุ่มน้ำ เช่น ในภาพรวมของพื้นที่ที่มีบริเวณที่เป็นดินเปลือย ปลูกหญ้า หรือปลูกต้นไม้มีน้อย หรือไม่มีเลย เมื่อเทียบกับบริเวณพื้นผิวที่บ้น้ำ (น้ำไม่สามารถซึมผ่านได้) ควรพัฒนาให้เป็นพื้นผิวชุ่มน้ำ หรือปลูกต้นไม้ หรือปลูกหญ้าอย่างน้อย ร้อยละ 60 ของพื้นที่ทั้งหมดหรือมากกว่า จะสามารถพัฒนาหรือปรับปรุงพื้นที่สีเขียวได้

4) พืชพันธุ์และสัตว์ในพื้นที่ การพิจารณาเลือกพื้นที่สีเขียวที่คำนึงถึงพืชและสัตว์ จำเป็นจะต้องพิจารณาเกี่ยวกับจำนวน ชนิด การปกคลุมพื้นที่ ความเสียหายอันเกิดจากสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งความหลากหลายและปริมาณของสัตว์ในพื้นที่ขึ้นอยู่กับความสมดุลของระบบนิเวศของแต่ละพื้นที่ด้วย

5) รัศมีและพื้นที่ให้บริการ เป็นลักษณะของพื้นที่ให้บริการพิจารณาจากรัศมีและการเดินทางเข้าถึงพื้นที่สีเขียวโดยระบบขนส่งสาธารณะของเมืองและชุมชน การเดินเท้า และรถยนต์ส่วนตัวได้สะดวก

6) สัดส่วนพื้นที่สวนสาธารณะต่อจำนวนประชากร การพัฒนาพื้นที่สีเขียวโดยทั่วไปสำหรับประเทศไทยกำหนดไว้ 15 ตารางเมตรต่อคน หรือพิจารณาจากจำนวนประชากรในหมู่บ้าน ชุมชน หรือ องค์การบริหารส่วนตำบลก่อนในเบื้องต้น โดยหมู่บ้านและละแวกบ้านที่มีประชากร 1,000 คน ควรมีส่วนสาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในเนื้อที่ 25-50 ไร่ ซึ่งมีระยะให้บริการประมาณ 300-500 เมตร หรือ 1-2.5 กิโลเมตร (เดินทางโดยระบบขนส่งสาธารณะไม่เกินครึ่งชั่วโมง)

7) การเชื่อมโยงของพื้นที่ เป็นรูปแบบเครือข่ายพื้นที่สีเขียวที่สามารถเชื่อมโยงจากพื้นที่หนึ่งสู่อีกพื้นที่หนึ่งได้ หรือเป็นเขตเชื่อมต่อระหว่างตำบล หรือแขวง หรือเทศบาลต่างๆ ที่สัมพันธ์กันทางกายภาพของพื้นที่เมืองและชุมชน มีเส้นทางสัญจรรูปแบบต่างๆ เข้าถึงกันได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

8) ปัญหาสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของพื้นที่ เช่น เสียง ฝุ่นละอองและกลิ่นที่ไม่พึงปรารถนาต่างๆ ที่เกินค่ามาตรฐาน ถือว่าพื้นที่นั้นมีปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านสิ่งแวดล้อม อาจเกิดขึ้นในพื้นที่หรือบริเวณข้างเคียง

9) กิจกรรมการใช้ประโยชน์ กิจกรรมจะแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาพื้นที่สีเขียวแต่ละประเภท ซึ่งส่วนใหญ่กิจกรรมการใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียวจะเป็นกิจกรรมนันทนาการ

หรือการพักผ่อนหย่อนใจ ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้กำลังกายมาก (Active activity) หรือกิจกรรมที่ใช้กำลังกายน้อย (Passive activity) ก็ตาม ต่างก็มีเป้าหมายเพื่อการพักผ่อน ความเพลิดเพลิน การเรียนรู้และรักษาธรรมชาติในบรรยากาศสงบ เป็นต้น

10) ประโยชน์ที่ชุมชนและสังคมจะได้รับ การเลือกพื้นที่เพื่อพัฒนาปรับปรุงเป็นพื้นที่สีเขียวมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์เป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้คนในพื้นที่ชุมชน เมือง ประเทศ มีคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดีอันก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กรและสังคมในภาพรวม

11) แผนพัฒนาและยุทธศาสตร์การพัฒนาของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ แผนพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน แผนการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม แผนพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แผนงานการปรับปรุงภูมิทัศน์ ทั้งนี้เพื่อผลักดันให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้เกิดขึ้นได้จริง และเป็นรูปธรรม

12) การจัดการพื้นที่ เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับระดับการพัฒนาพื้นที่ที่มีความมากนักน้อย เพียงใด มีการดูแลและบำรุงรักษาพื้นที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถใช้งานได้เหมาะสม เช่น มีการตกแต่ง การตัดหญ้า บำรุงรักษาพืชพันธุ์ให้มีความอุดมสมบูรณ์ และเส้นทางสัญจรในพื้นที่มีสภาพที่สามารถใช้งานได้ดี สะดวก และปลอดภัย

13) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นการบูรณาการการทำงานในรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียว ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวในระดับพื้นที่หรือชุมชน ซึ่งจะสามารถผลักดันให้การพัฒนาพื้นที่สีเขียวบรรลุผลในทางปฏิบัติได้

ในเขตชุมชนเมืองมีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว ตามหลักการข้างต้นซึ่งสามารถจำแนกเป็นประเภทต่างๆ (ศูนย์วิจัยป่าไม้, 2547: 14) ได้ดังนี้คือ

1) พื้นที่ว่างเว้นตามกฎหมาย เช่น กฎหมายผังเมือง กฎหมายควบคุมอาคาร หรือกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พื้นที่ทางเท้า เกาะกลางถนน พื้นที่เขตถอยร่น และพื้นที่ว่างที่กำหนดตามกฎหมาย

2) พื้นที่สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ได้แก่ พื้นที่เขตทางหลวง เขตทางรถไฟ เขตท่าเรือ เขตท่าอากาศยาน แนวสายส่งไฟฟ้าแรงสูง ฯลฯ

3) พื้นที่ส่วนราชการ ได้แก่ พื้นที่ในเขตทหาร สถานที่ราชการ ฯลฯ

4) พื้นที่ในสถาบันการศึกษา ได้แก่ โรงเรียน มหาวิทยาลัย ฯลฯ

5) พื้นที่ศาสนสถาน ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ พื้นที่ในเขตวัด โบสถ์ สุเหร่า กำแพงเมือง ประสาท อุทยานประวัติศาสตร์ คูเมือง ฯลฯ

6) พื้นที่สาธารณะของแผ่นดิน ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ชายหาด ภูเขา ฯลฯ

7) พื้นที่รกร้าง ได้แก่ พื้นที่ที่ถูกปล่อยทิ้งร้าง ไม่มีการใช้ประโยชน์

การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมืองเป็นวิธีการปรับปรุงสมดุลของสภาพแวดล้อมในพื้นที่เมือง โดยการวางแผนให้พื้นที่สีเขียวเป็นส่วนประกอบอยู่ในเมือง สามารถใช้แนวความคิดหลักในเรื่องระบบที่ตั้งของพื้นที่เปิดโล่ง ซึ่งแบ่งเป็นสองแบบ คือ

1) การรวมตัวกันและมีความต่อเนื่อง (Concentrated and Continuous) แนวความคิดนี้ต้องการที่จะรวมพื้นที่เปิดโล่งให้อยู่จุดเดียวหรือมีความต่อเนื่องกันไป เพื่อให้พื้นที่เปิดโล่งช่วยจัดรูปร่างของบริเวณโดยรวมหรือรูปร่างของเมือง ซึ่งจะช่วยลดความหนาแน่นของเมืองที่ใหญ่โตลง พื้นที่โล่งในแนวความคิดนี้ส่วนมากมีขนาดใหญ่ ได้แก่ สวนสาธารณะในเมือง (Urban Park) และพื้นที่แถบสีเขียว (Greenbelt)

2) การกระจายโดยทั่วไป (Dispersed) แนวความคิดนี้ตรงกันข้ามกับความคิดแรก โดยเป็นการกระจายพื้นที่เปิดโล่งเล็กๆ ทั่วทั้งเมือง เพื่อให้มีการเข้าถึงได้สะดวก ได้แก่ สวนสาธารณะขนาดเล็ก (Pocket Park) สวนหย่อม ลานหน้าอาคาร (Plaza) และสนามเด็กเล่น

ถึงแม้ทั้งสองแนวความคิดนี้จะมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง แต่การจัดระบบที่ตั้งของพื้นที่เปิดโล่งกลับต้องใช้ทั้งสองแนวความคิดประกอบกันเพื่อให้เกิดระบบที่สมบูรณ์ที่สุด นั่นคือ ในเมืองหนึ่งๆ ควรจะมีทั้งพื้นที่เปิดโล่งขนาดใหญ่และพื้นที่เปิดโล่งขนาดเล็กผสมผสานกันไป (สุพักตรา, 2540: 121-122)

ในการศึกษานี้ได้พิจารณาว่า ลักษณะพื้นที่สีเขียวในบริบทของชุมชนเมืองในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร ควรเป็นพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพในการใช้สอยและเอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนทั่วไป ทั้งนี้อาจจะสรุปความหมายเบื้องต้นได้ว่า พื้นที่สีเขียวในชุมชนเมือง เป็นบริเวณที่มีลักษณะดังนี้คือ

- 1) มีพื้นที่ปลูกพืชพันธุ์โดยมีไม้ยืนต้นเป็นองค์ประกอบหลัก ปกคลุมพื้นที่ทั้งหมดหรือบางส่วนภายในขอบเขตพื้นที่
- 2) มีพื้นผิวดาดแข็งรองรับการใช้สอย
- 3) เป็นพื้นที่ที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใช้เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ
- 4) มีส่วนที่เสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมและความงามทางภูมิทัศน์

2. แนวความคิดพื้นที่เสียเปล่าจากการพัฒนาเมือง

พื้นที่เปิดโล่งในเมืองเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการนำมาใช้เป็นพื้นที่สีเขียว ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ทั้งหมดหรือบางส่วน แม้ว่าบางพื้นที่อาจจะมีขนาดเล็ก แต่ถ้ามีจำนวนที่มากเพียงพอก็สามารถช่วยผ่อนคลายความคับคั่งหรือสภาพความแออัด และมีส่วนช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในเมือง เช่น ลดอุณหภูมิ เป็นต้น ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมือง โดยพื้นที่เหล่านี้สามารถออกแบบให้เกิดการใช้งานและสร้างความสวยงามให้แก่เมืองได้

2.1 ลักษณะพื้นที่เปิดโล่งในเมือง

พื้นที่เปิดโล่ง หมายถึง ที่ดินและน้ำในเขตเมืองที่ไม่ได้รวมถึงถนนหรืออาคาร หรือเป็นที่ดินที่ไม่ได้รับการพัฒนาในเขตเมือง (Helen Woolley, 2003 : 3) พื้นที่เปิดโล่งในเมืองเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตประจำวันของทุกเพศวัย ทุกอาชีพ ในแต่ละช่วงเวลาของชีวิต พื้นที่เปิดโล่งเกิดประโยชน์และสร้างโอกาสได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่เปิดโล่งในที่พักอาศัย ชุมชน และภายในเมือง สามารถสร้างโอกาสในการยกระดับคุณภาพชีวิต อาจจะเป็นรูปแบบสวน หรือ สนามเด็กเล่น โรงเรียน พื้นที่สีเขียวธรรมชาติ สวนสาธารณะ สนามกีฬา ลาน โรงพยาบาล สำนักงาน ที่ประชาชนสามารถได้รับประโยชน์เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนจะดีขึ้น หากได้เข้าถึง มองเห็นหรือแม้กระทั่งได้รับรู้ถึงพื้นที่เปิดโล่งโดยเฉพาะ ดังนั้น เพื่อให้พื้นที่เปิดโล่งนั้นสามารถออกแบบและบำรุงรักษาได้ดี เหมาะสมกับผู้ใช้ภายในชุมชนเมือง ก็ควรได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ (Helen Woolley, 2003 : 151)

พื้นที่โล่งสาธารณะในเมือง เป็นการใช้พื้นที่ว่างภายในเมืองที่สามารถแบ่งประเภทได้หลายเกณฑ์ เช่น ขนาด การใช้งาน ความเชื่อมโยงกับถนน รูปแบบ ประโยชน์ใช้สอยหลัก รูปทรง สถาปัตยกรรม ที่ตั้ง เป็นต้น ซึ่งหนังสือ Time-Saver Standards for Urban Design (2003, 6.8-1, 6.8-2, 6.8-3) ได้กล่าวถึง ผลกระทบซึ่งกันและกันระหว่างรูปทรงและการใช้สอย หรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีผลต่อกิจกรรม การพบปะทางสังคม หรือการพักผ่อนหย่อนใจ การจำแนกประเภทพื้นที่โล่งสาธารณะในเมืองจึงขึ้นอยู่กับการผสมผสานของรูปแบบและการใช้สอย จากพื้นที่ขนาดเล็กจนถึงพื้นที่ขนาดใหญ่ ที่ไม่จำเป็นต้องครบถ้วนสมบูรณ์ โดยนำเสนอเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการออกแบบแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ลานใจกลางเมือง และเป็นความพยายามที่จะทำให้เกิดการรับรู้ประเภทของพื้นที่เปิดโล่งใจกลางเมืองที่แตกต่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เข้าใจความหลากหลายของพื้นที่ว่างที่บ่งบอกความเป็นลานในเมือง 2) จัดประเภทพื้นที่ลานในเมืองที่มีรูปแบบเฉพาะ 3) พัฒนาแนวทางของท้องถิ่นสำหรับประเภทพื้นที่ลานที่มีรูปแบบเฉพาะ และสามารถเป็นพื้นฐานที่สามารถปรับใช้สำหรับเมืองส่วนใหญ่ โดยมีรายละเอียดพื้นที่โล่งสาธารณะในเมืองแต่ละประเภท ดังนี้คือ

1) ลานถนน

ลานถนนเป็นพื้นที่ส่วนเล็กๆ ของพื้นที่โล่งสาธารณะที่อยู่ติดกับทางเท้าและเชื่อมต่อกับถนนอย่างใกล้ชิด บางครั้งเป็นลานทางเดินกว้างหรือเป็นส่วนขยายพื้นที่ทางเดินภายในอาคารที่มีร้านค้าอยู่ข้างทาง หรือศูนย์การค้า พื้นที่ว่างดังกล่าวมักจะถูกใช้เป็นระยะเวลาสั้นๆ ในการนั่งพักคอย และมีแนวโน้มว่าผู้ชายมักจะใช้มากกว่าผู้หญิง มีลักษณะดังนี้คือ

- ที่นั่ง เป็นขอบผนังที่สูงจากทางเท้า

- ทางเท้ากว้าง เป็นส่วนที่กว้างขึ้นของทางเท้าปกติ ตกแต่งด้วยพื้นปูทางเดิน ที่นั่ง บันได หรือ เสาเตี้ย ใช้เป็นที่สำหรับการนั่งพัก มองผู้คนเดินผ่านไปมา
- บริเวณป้ายรถเมล์ เป็นส่วนหนึ่งของทางเท้าที่ป้ายรถเมล์ บางครั้งตกแต่งด้วยม้านั่ง ศาลา ชุมน้ำดื่ม หรือถังขยะ
- ทางเดินเชื่อม เป็นทางเดินเท้า หรือตรอกซอยที่เชื่อมต่อ 2 ช่วงตึก หรือระหว่างลาน 2 บริเวณ
- ลานห้วม เป็นอาคารที่ออกแบบ ให้มีลานขนาดเล็กตรงห้วมของถนน 2 สายที่มาบรรจบกัน และเป็นบริเวณที่มีแสงแดดส่องถึงในช่วงเวลากลางวัน
- ลานทางเดินภายนอกอาคาร (arcade) เป็นทางเท้าที่กว้างขึ้นโดยการขยายจากพื้นที่ทางเดินภายในอาคารที่มีร้านค้าอยู่ข้างทาง หรือศูนย์การค้า

2) ลานทางเข้าอาคาร

ลานทางเข้าอาคาร เป็นพื้นที่ว่างส่วนหน้าของอาคารประเภทอาคารสูง โดยทั่วไป มีหน้าที่หลักคือ การเป็นภาพลักษณ์ที่ดึงดูดใจและสง่างามสำหรับผู้สนับสนุนหน่วยงาน เป็นพื้นที่ของเอกชน เป็นส่วนใหญ่ แต่สามารถเข้าถึงได้แบบสาธารณะ และมักจะห้ามเข้าหลังเวลาทำการของหน่วยงาน มีลักษณะดังนี้คือ

- ลานตกแต่งขนาดเล็ก เป็นลานทางเข้าขนาดเล็ก อาจจะปลูกต้นไม้ พร้อมกับ ที่นั่ง หรือ ตกแต่งด้วยน้ำ
- ลานด้านหน้าที่สร้างประทับใจ เป็นลานกว้างที่ใหญ่กว่า ซึ่งมักจะตกแต่งด้วยวัสดุราคาแพง และบางครั้งก็เป็นการออกแบบที่ทำให้ผ่านเข้าไปไม่สะดวก
- ลานเวท เป็นลานขนาดใหญ่ของหน่วยงาน ขนาบข้างด้วยอาคารสูงซึ่งจะช่วยเป็นกรอบ ลานนี้เป็นส่วนหน้าของเวทหลักที่มีอาคารเป็นฉากหลัง

3) โอเอซิสเมือง

โอเอซิสในเมือง (The urban oasis) เป็นรูปแบบของพื้นที่ที่ปลูกต้นไม้เป็นหลัก ไม่ว่าจะในรูปแบบสวนหย่อมหรือสวนสาธารณะ และเป็นพื้นที่แยกออกจากถนน การกำหนดที่ตั้งและออกแบบอย่างตั้งใจ ให้เป็นบริเวณที่ห่างจากเสียงรบกวนและกิจกรรมของเมือง มักเป็นที่นิยมสำหรับการรับประทานอาหารกลางวัน อ่านหนังสือ การพบปะทางสังคม และเป็นพื้นที่ประเภทหนึ่งที่มีแนวโน้มที่จะดึงดูดผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย หรือ อย่างน้อยก็มีสัดส่วนเท่ากัน โอเอซิสในเมืองที่มีบรรยากาศเงียบสงบ บ่งบอกถึงควมมีคุณภาพ มีลักษณะดังนี้คือ

- ลานอาหารกลางวันกลางแจ้ง เป็นพื้นที่ลานที่แยกออกจากถนนด้วยการเปลี่ยนแปลงระดับ หรือผนังโปร่ง และตกแต่ง ให้มีความสะดวกสบายในการรับประทานอาหารกลางวัน

- สวนโอเอซิส เป็นพื้นลานขนาดเล็ก มักจะปิดล้อมโดยรอบ และเงียบสงบจากถนน มีการใช้พืชพันธุ์ปลูกอย่างหนาแน่นและหลากหลาย ช่วยสร้างภาพลักษณ์ความเป็นสวน

- สวนหลังคา เป็นพื้นที่บนตาดฟ้าที่พัฒนาขึ้นเพื่อจัดสวน สำหรับนั่งพักผ่อน เดินเล่น และชมสวน

4) ลานจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร

ลานจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร เป็นพื้นที่ลานแบบหนึ่งที่สูงขึ้นเพื่อให้สามารถเข้าและออกจากอาคารในระบบขนส่งสาธารณะที่มีการใช้งานหนาแน่นได้อย่างสะดวก มีลักษณะดังนี้คือ

- ทางเข้าสถานีรถไฟใต้ดิน เป็นสถานที่สำหรับการผ่าน พักคอย พบปะ และ เผื่อว่างบางครั้งกลายเป็นสถานที่ที่นิยมสำหรับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (เช่น วัยรุ่น) ที่สามารถเข้าถึงสถานที่นี้ได้ด้วยการขนส่งสาธารณะ

- สถานีขนส่งรถโดยสาร เป็นพื้นที่ที่มีรถประจำทางหลายสายในเมืองมาบรรจบกัน และรองรับผู้โดยสารจำนวนมาก ทั้งเดินทางมาและออกจากใจกลางเมืองในทุกๆ วัน เป็นพื้นที่หลักในการขนส่ง แต่บางครั้งก็ดึงดูดคนเร่ขายของ เช่น หนังสือพิมพ์ ดอกไม้ ขนมขบเคี้ยว และอื่น ๆ

5) ลานสาธารณะใหญ่

ลานสาธารณะใหญ่ เป็นภาพลักษณ์ของจัตุรัสเมืองเก่าหรือลานสาธารณะของเมือง หากตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินหลากหลาย (สำนักงาน, ร้านค้าปลีก, คลังสินค้า, การขนส่ง) ก็มีแนวโน้มที่จะดึงดูดผู้ใช้จากระยะทางที่ไกลกว่า และมีความหลากหลายมากกว่าลานอื่นๆ ลานสาธารณะของเมืองดังกล่าวมักมีขนาดใหญ่ และยืดหยุ่นพอที่จะรองรับกิจกรรมต่างๆ เช่น การรับประทานอาหารกลางวัน ร้านกาแฟกลางแจ้ง ผู้คนผ่านไปมา คอนเสิร์ตที่จัดขึ้นเป็นครั้งคราว การแสดงศิลปะ การจัดนิทรรศการ และการชุมนุม มักจะเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน และถือว่าเป็น "หัวใจของเมือง" มีลักษณะดังนี้คือ

- ลานเมือง เป็นพื้นที่ที่มีพื้นที่ส่วนใหญ่ ตั้งอยู่ใจกลางเมือง และมองเห็นได้ชัดเจน มักจะกำหนดเป็นที่จัดกิจกรรมไว้ เช่น คอนเสิร์ต การแสดง และการชุมนุมทางการเมือง

- จัตุรัสเมือง เป็นพื้นที่ตั้งอยู่ใจกลางเมือง มักเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีเส้นทางสัญจรหลักผ่าน ไม่เหมือนกับลานอื่นๆ โดยไม่ได้ยึดติดกับอาคารเฉพาะ คอนข้างจะครอบคลุมพื้นที่ทั้งบล็อกหรือมากกว่าอย่างสมบูรณ์ โดยมีถนนล้อมรอบ

พื้นที่เปิดโล่งสามารถอธิบายลักษณะจากมุมมองของผู้ใช้ได้ว่า เป็นพื้นที่ที่อนุญาตให้มีกิจกรรมประเภทต่างๆ ที่ครอบคลุมทั้งกิจกรรมที่จำเป็น กิจกรรมเสริมและกิจกรรมทางสังคม กิจกรรมที่จำเป็นเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นเป็นประจำ เช่น การไปโรงเรียน ทำงาน ซ่อมปั๊ม รอรถเมล์ เป็นต้น ดังนั้นการประกอบกิจกรรมดังกล่าวจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพโดยตรง อย่างไรก็ตาม คุณภาพชีวิตประจำวันของผู้คนที่ได้รับการปรับปรุงจะดีขึ้น ถ้าพื้นที่กิจกรรมเหล่านี้ได้รับการ

ออกแบบ จัดการ และสร้างความรู้สึกที่ดี ส่วนกิจกรรมทางเลือกสามารถเกิดขึ้นได้ ถ้ามีความต้องการ และเวลา อาจอยู่ในรูปแบบของการเดินเพื่อรับอากาศบริสุทธิ์ ยืน นั่ง หรืออาบแดด กิจกรรมทางเลือกเหล่านี้จะเกิดขึ้นเฉพาะเมื่อสภาพอากาศหรือสถานที่อำนวยตามความต้องการสำหรับแต่ละบุคคลโดยเฉพาะ กิจกรรมเหล่านี้จึงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมภายนอกและคุณภาพของสภาพแวดล้อมนั้น ส่วนกิจกรรมทางสังคมนั้นถือเป็นวิวัฒนาการจากกิจกรรมที่จำเป็นและกิจกรรมทางเลือก ซึ่งขึ้นอยู่กับบุคคลอย่างน้อยสองคน ได้แก่ การละเล่นของเด็ก การทักทายปราศรัยและสนทนา กิจกรรมของชุมชน และกิจกรรมแบบผ่อนคลาย เช่น การนั่งพักผ่อน ดูผู้คน การออกแบบและการจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพสามารถมีผลกระทบต่อโอกาสที่จะเกิดขึ้นสำหรับกิจกรรมทางสังคม ดังกล่าว (Helen Woolley, 2003 : 3)

การใช้พื้นที่สาธารณะสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ พื้นที่สาธารณะแบบเดี่ยวและพื้นที่สาธารณะแบบเปิดกว้าง การใช้งานพื้นที่สาธารณะแบบเดี่ยวมีเพียงกิจกรรมรูปแบบเดียว ตัวอย่างเช่น การใช้พื้นที่เปิดโล่งย่านธุรกิจมักจะมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเร่งรีบเท่านั้น แต่ในทางกลับกัน พื้นที่เปิดโล่งในรูปแบบจัตุรัสหรือลานที่อยู่ในย่านอาคารหลากหลาย จะมีบริบทของการใช้งานพื้นที่แบบผสมผสาน และมีแนวโน้มที่จะใช้สำหรับกิจกรรมที่เร่งรีบน้อยลง เช่น การเฝ้าดู เดิน พูดคุย รับประทานอาหารกลางวัน และพูดคุยเรื่องการเมืองและเหตุการณ์บ้านเมือง พื้นที่สาธารณะแบบเดี่ยวและพื้นที่สาธารณะแบบเปิดกว้างเหล่านี้สะท้อนถึงขอบเขตของกิจกรรมที่จำเป็น กิจกรรมทางเลือก กิจกรรมทางสังคมที่กล่าวถึงข้างต้น (Helen Woolley, 2003 : 4)

การเจริญเติบโตของเมือง ทำให้อาคาร ถนน และสิ่งก่อสร้าง เกิดขึ้นอย่างมากมายและหลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการใช้สอย ทั้งเพื่อพักอาศัย ประกอบพาณิชย์กรรม พักผ่อน หย่อนใจ และอื่นๆ นอกจากอาคารสิ่งก่อสร้างที่ตอบสนองความต้องการดังกล่าว ยังส่งผลให้เกิดพื้นที่ว่างในลักษณะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาคาร เช่น พื้นที่ว่างระหว่างอาคาร พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร พื้นที่ว่างรอบอาคาร เป็นต้น ส่วนมากเกิดจากระยะร่นตามขอบเขตของที่ดิน ทางเดิน ทางเชื่อม เป็นต้น พื้นที่ว่างดังกล่าวมีลักษณะที่ตั้งอยู่ในบริเวณหรือขอบเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งหรือพื้นที่โล่งใดๆ ภายในเมือง เช่น พื้นที่ระหว่างอาคาร พื้นที่ในสวนสาธารณะปโภค พื้นที่เขตทาง พื้นที่โล่งอิสระ (มีขอบเขตเฉพาะของพื้นที่) เป็นต้น (พรชัย จิตติวิสุรัตน์ , 2552 : 79-80) ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของพื้นที่โล่งสาธารณะในเมืองได้ดังนี้คือ

- 1) พื้นที่โล่งเขตทาง มีลักษณะเป็นแนวยาวตามถนน ขนาดความกว้างไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับขนาดถนน มีประโยชน์ในการสัญจรทางเท้าเป็นหลัก รวมถึงพื้นที่เกาะกลาง บริเวณทางแยก หรือบริเวณริมน้ำ

2) พื้นที่โล่งเกี่ยวเนื่องกับอาคาร เกิดจากระยะถอยร่นของอาคารในพื้นที่ก่อสร้างตามข้อกำหนดหรือกฎหมายควบคุมการก่อสร้าง และระยะเว้นว่างระหว่างอาคาร ได้แก่

- พื้นที่โล่งด้านหน้าอาคาร เป็นพื้นที่ด้านหน้าอาคารต่อเนื่องกับพื้นที่โล่งเขตทาง มีประโยชน์ใช้สอยเพื่อเป็นทางเข้าออกอาคาร ที่จอดรถหรือเป็นบริเวณค้าขาย ส่วนใหญ่เป็นอาคารประเภทห้างสรรพสินค้า อาคารสำนักงาน

- พื้นที่โล่งรอบอาคาร เป็นพื้นที่รอบอาคารหรือระหว่างกลุ่มอาคาร มีประโยชน์เพื่อเป็นที่จอดรถ สนามหญ้า สวนหย่อม ส่วนใหญ่เป็นอาคารประเภทสถานที่ราชการ โรงเรียน โรงพยาบาล

- พื้นที่โล่งปิดล้อม เป็นพื้นที่โล่งรอบอาคารที่ถูกล้อมรอบด้วยรั้วหรือกำแพง มีขอบเขตชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นอาคารประเภทบ้านพักอาศัย อาคารชุด

3) พื้นที่โล่งอิสระ เป็นพื้นที่โล่งที่มีขอบเขตเฉพาะ ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น สวนสาธารณะหรือลานกิจกรรม เป็นพื้นที่โล่งรกร้างจากการรื้อถอนอาคารหรือพื้นที่โล่งที่ยังไม่มีการพัฒนา อาจจะมีลักษณะการใช้ประโยชน์แบบชั่วคราว เช่น ที่จอดรถ ตลาดนัด ที่เล่นกีฬา หรือไม่มีการใช้ประโยชน์ เป็นต้น

พื้นที่เปิดโล่งที่สามารถอธิบายลักษณะกายภาพตามกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือกฎหมาย ให้รับรู้ถึงระดับการใช้งานก็มีความสำคัญเช่นกัน พื้นที่เปิดโล่งบางแห่งถูกใช้โดยคนเพียงคนเดียวหรือไม่กี่คน ในขณะที่พื้นที่เปิดโล่งอื่นๆ ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการใช้งาน ดังนั้นความรู้สึกถึงระดับในการใช้งานสามารถเกิดขึ้นได้ ซึ่งจำกัดความเกี่ยวกับการใช้งานนั้นจำแนกประเภทของพื้นที่ได้เป็น 1) สาธารณะ (Public) 2) กึ่งสาธารณะ (Semi-public) 3) กึ่งส่วนตัว (Semi-private) และ 4) ส่วนตัว (Private) พื้นที่เปิดโล่งส่วนตัวอาจเป็นลักษณะที่เข้าใจได้ง่าย เช่น สวนของแต่ละบ้าน ส่วนพื้นที่สาธารณะสามารถระบุได้ว่า เป็นพื้นที่ประเภทสวนสาธารณะและลานสาธารณะ พื้นที่เปิดโล่งกึ่งส่วนตัวเป็นพื้นที่ที่จำกัดผู้ใช้ ซึ่งไม่รองรับประชาชนทั่วไป พื้นที่เปิดโล่งดังกล่าวอาจรวมถึงลานบ้านหรือแพลตฟอร์ม สวนชุมชน และสนามชุมชน พื้นที่เปิดโล่งกึ่งสาธารณะเป็นพื้นที่ว่างที่จำกัดเวลาเปิดปิดสำหรับประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้ และมีการใช้งานของกลุ่มเฉพาะ เช่น สนามเด็กเล่นของโรงเรียน เป็นต้น (Helen Woolley, 2003 : 3-4)

2.2 พื้นที่ว่างสูญเปล่าภายในเมือง

ในเมืองสมัยใหม่ที่เติบโตด้วยอาคารสิ่งก่อสร้าง สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ จะพบเห็นพื้นที่ซึ่งไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อใช้งาน ส่งผลให้พื้นที่ว่างนั้นไม่สอดคล้องและสัมพันธ์กับอาคารหรือสิ่งก่อสร้าง กลายเป็นพื้นที่เหลือเศษ ทำหน้าที่เป็นเพียงแนวหรือขอบเขตของอาคารสิ่งก่อสร้างเท่านั้น นอกจากนี้ ถนนและระบบสัญจรในเมือง ส่วนที่ใช้งานหลักได้แก่ ผิวจราจร และทางเท้า ยังเกิดพื้นที่เว้นว่างในเขตทางซึ่งเป็นส่วนที่ใช้ติดตั้งสิ่งประกอบระบบสัญจร เช่น สัญญาณไฟจราจร ป้ายจราจร

ป้ายบอกทาง และรองรับงานสาธารณูปโภค ได้แก่ ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบสื่อสาร และระบบระบายน้ำ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ว่างที่เรียกว่า พื้นที่ว่างสูญเปล่า (Lost Space) ที่เป็นเศษเหลือจากการใช้ประโยชน์ถูกทิ้งร้าง มีสภาพเสื่อมโทรมและไม่น่าดู ได้แก่ พื้นที่ที่เหลืออยู่หรือปล่อยทิ้งร้างไว้ตามฐานอาคารสูงต่างๆ ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ พื้นที่ตลาดเก่าๆ หรือพื้นที่ตามขอบของทางด่วนที่ไม่มีใครสนใจจะบำรุงรักษา อาจรวมถึงพื้นที่ซึ่งถูกละทิ้งตามริมทางรถไฟ ริมน้ำ เขตทหาร และนิคมอุตสาหกรรมต่างๆ พื้นที่ว่างเหล่านี้คือ พื้นที่เมืองที่ไม่น่าพอใจหรือพื้นที่ว่างที่ยากจะจัดการ ซึ่งควรได้รับการปรับปรุง เพราะมีสภาพที่ไม่เหมาะสมที่จะใช้ ไม่มีขอบเขตที่แน่ชัด ขาดการเชื่อมต่อกับเส้นทางหลัก แต่ในอีกมุมหนึ่ง พื้นที่เหล่านี้ได้ให้โอกาสมากมายเพื่อจะออกแบบปรับปรุงและเติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปของเมืองอีกด้วย (Roger Trancik, 1986: 3-4)

ในหนังสือ Finding Lost Space: Theories of Urban Design ของ Roger Trancik ได้กล่าวถึง ปัญหาของการออกแบบเมืองในปัจจุบัน ไว้ว่า ในเมืองทุกวันนี้ นักออกแบบต้องเผชิญกับความท้าทายในการสร้างสภาพแวดล้อมภายนอกอาคาร ในกรอบสำหรับการพัฒนาใหม่ บ่อยครั้งที่การมีส่วนร่วมของนักออกแบบ กลายเป็นการแก้ไขด้านความงามที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ที่มีรูปร่างไม่น่าพอใจและวางแผนไม่ดีต่อการใช้งานสาธารณะในเบื้องต้น กระบวนการตามปกติของการพัฒนาเมืองถือว่า อาคารเป็นวัตถุที่แยกจากภูมิทัศน์ ไม่ใช่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างของถนน ลาน และพื้นที่เปิดโล่ง การตัดสินใจเกี่ยวกับรูปแบบการเติบโตนั้น กำหนดจากแผนการใช้ที่ดินแบบสองมิติ โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์สามมิติระหว่างอาคารและพื้นที่ และไม่เข้าใจพฤติกรรมมนุษย์อย่างแท้จริง ในกระบวนการทั้งหมดที่พบบ่อยๆ พื้นที่ในเมืองไม่ค่อยถูกมองว่าเป็นรูปทรงภายนอกที่มีคุณสมบัติของรูปร่างและขนาด และการเชื่อมต่อไปยังพื้นที่ว่างอื่น ๆ ดังนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมส่วนใหญ่ในปัจจุบันคือ พื้นที่ภายนอก (antispaces) ที่ไม่มีการคำนึงถึง (Roger Trancik, 1986: 1)

ปัจจัยหลักที่มีส่วนทำให้เกิดพื้นที่สูญเปล่าในเมือง มี 5 ประการ (Trancik, Roger. 1986 : 4-17) สรุปได้ดังนี้คือ

1) การพึ่งพารถยนต์เพิ่มขึ้น ได้ส่งผลให้สภาพแวดล้อมในเมืองที่ทางหลวง ทางสัญจร และลานจอดรถเป็นพื้นที่เปิดโล่งขนาดใหญ่ การเคลื่อนที่และติดต่อทำให้พื้นที่สาธารณะมุ่งเน้นไปที่การรองรับและการขับเคลื่อนของรถยนต์ รูปแบบที่ซับซ้อนของถนนเชื่อมต่อภายในเมือง เพื่อแยกการจราจรจากทางหลวงสายสำคัญเข้าสู่โครงข่ายถนนที่แคบ ระบบถนนของเมืองส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนไปอย่างมาก อาคารถูกแยกออกจากกันและล้อมรอบด้วยพื้นที่โล่งกว้างที่ไม่มีวัตถุประสงค์ในฐานะพื้นที่อเนกประสงค์ทางสังคมสำหรับการพบปะของคนเดินถนน และละแวกใกล้เคียง จนไม่มีปฏิสัมพันธ์กันอีกต่อไป

2) ทศนคติของสถาปนิกแห่งขบวนการสมัยใหม่ที่มีต่อพื้นที่เปิดโล่ง เป็นปัญหาอย่างหนึ่งของ การวางแผนและออกแบบสถาปัตยกรรมในปัจจุบัน เนื่องจากพื้นที่ว่างระหว่างอาคารนั้นไม่ค่อย

ได้รับการออกแบบ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 ที่ถือประโยชน์ใช้สอยอาคารเป็นสิ่งสำคัญในการออกแบบ ตัวอาคารจึงมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นวัตถุในตัวเองแยกออกจากบริบทแวดล้อม ขาดความเชื่อมต่อและความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ว่างกับตัวอาคาร การมองข้ามความสำคัญของที่ว่างและขาดสำนึกความเป็นสาธารณะร่วมกันนำไปสู่การสูญเสียพื้นที่ว่าง

3) นโยบายการแบ่งเขตพื้นที่ของเมืองในช่วงฟื้นฟูเมือง การสูญเสียลักษณะดั้งเดิมของพื้นที่ในเมือง เป็นผลมาจากนโยบายการแบ่งเขตพื้นที่และโครงการฟื้นฟูเมือง ด้วยการแยกการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็นส่วนๆ การเพิ่มความหนาแน่นของการใช้พื้นที่ด้วยอาคารสูง โครงการฟื้นฟูเมืองที่ไม่สอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมของชุมชน ไม่ตอบสนองต่อความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีวิวัฒนาการและดำรงอยู่มาอย่างยาวนาน การแบ่งเขตพื้นที่ตามกฎหมายมีผลกระทบจากการแยกหน้าที่ ทำให้ไม่สามารถรองรับความหลากหลายทางกายภาพหรือทางสังคมได้อีกต่อไป ขาดความหลากหลายที่ชีวิตแก่เมืองแบบยุคก่อนประวัติศาสตร์ การฟื้นฟูเมืองเพื่อดึงดูดผู้คนให้กลับมาอยู่ในเมืองโดยการสร้างแหล่งงานและที่พักอาศัยเพิ่มขึ้น แทนที่แนวความคิดในการทำให้เมืองสวยงาม (city beautiful) ที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่ว่าง สวนสาธารณะ ถนนคนเดิน แต่โครงการปรับปรุงที่อยู่อาศัยคนงานในเมือง กลับกลายเป็นการสร้างตึกสูง และมีที่ว่างโล่งล้อมรอบ โดยมิได้คำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้ พื้นที่ว่างนอกอาคารดังกล่าวกลายเป็นพื้นที่ว่างสูญเสียเปล่า

4) ความไม่เต็มใจในส่วนของสถาบันของรัฐและเอกชนที่จะร่วมกันรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมสาธารณะในเมือง องค์กรเอกชนก็มีส่วนสำคัญต่อการสูญเสียพื้นที่ว่างใจกลางเมือง เนื่องจากพื้นที่ในเมืองถูกแยกเป็นส่วนๆ แต่ละพื้นที่จึงมีความเป็นปัจเจกชนขององค์กร แต่ละโครงการจะมีรูปแบบตามความต้องการของผู้พัฒนา โครงการที่มีขนาดใหญ่พัฒนาโดยไม่มีผังวางแผนสำหรับพื้นที่สาธารณะ ส่งผลให้การออกแบบพื้นที่ว่างส่วนใหญ่เกิดความขัดแย้งระหว่างกรยินยอมให้เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับบุคคลทั่วไป หรือการเก็บพื้นที่ไว้เพื่อผลประโยชน์ทางด้านธุรกิจ นอกจากนี้บางพื้นที่ที่เป็นสาธารณะก็ขาดการดูแลรักษาเนื่องจากภาคเอกชนไม่ยอมเสียค่าใช้จ่ายใดๆ เพิ่มเติม ผลที่ได้คือ เกิดพื้นที่ว่างที่ไม่สามารถปะติดปะต่อกันระหว่างอาคารและพื้นที่ส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะในบริบทของเมือง ความต่อเนื่องของพื้นที่และถนนถูกทำลาย โดยเฉพาะจากอาคารที่มีรูปทรงผิดกฎหมาย ความสูงที่มีกฏละเมิด วัสดุที่หลากหลาย และรูปแบบของอาคารที่แข่งขันกันเพื่อสร้างความน่าสนใจเฉพาะตน

5) การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเมือง เช่น การละทิ้งสถานที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม คลังสินค้า เขตทหาร สาธารณูปการ และการขนส่งในใจกลางเมือง รวมทั้งอาคารพาณิชย์หรือที่พักอาศัยที่ว่างเปล่า ได้สร้างพื้นที่ว่างใหญ่ที่ว่างเปล่าหรือที่ว่างในใจกลางเมืองของหลายเมือง พื้นที่เหล่านี้มีศักยภาพมากมายสำหรับการพัฒนาเป็นพื้นที่ที่ใช้งานแบบผสมผสาน (Mixed-use)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ริมน้ำ โรงงาน หรือคลังสินค้าที่ถูกทิ้งร้างอาจมีสถานที่ที่น่าสนใจทางสถาปัตยกรรมซึ่งตั้งอยู่ใจกลางเมืองและชุมชน สามารถใช้เป็นสวนสาธารณะในเมืองที่มีประสิทธิภาพ

ปาจรีร์ ประเสริฐ (2546) ได้ศึกษาเรื่องพื้นที่ในลักษณะเดียวกัน เรียกว่า พื้นที่ที่ถูกกละเลยหรือที่ว่างที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา ที่ว่างไร้ประโยชน์ (Underutilize space, Urban void , Vacant land) สามารถจำแนกได้เป็นหลายลักษณะดังนี้

1) พื้นที่ว่างที่มีคุณลักษณะทางด้านกายภาพของการเป็นที่ว่างของเมืองต่ำ พื้นที่ว่างเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้เนื้อเมืองดูกระจัดกระจาย นำมาซึ่งคำถามว่าจะใช้พื้นที่เหล่านี้อย่างไร และไม่สามารถบอกได้แน่ชัดว่าพื้นที่ว่างนี้เป็นกรรมสิทธิ์ของสาธารณะหรือเอกชน

2) พื้นที่ว่างที่ขาดลักษณะทางธรรมชาติ หรือขาดแคลนคุณสมบัติด้านประโยชน์ใช้สอย พื้นที่ว่าง (void) เป็นคำที่บ่งบอกลักษณะทางธรรมชาติได้แตกต่างกัน ซึ่งไม่สามารถจะให้ความหมายได้อย่างสมบูรณ์ แต่โดยรวมแล้วมักจะขาดแคลนคุณสมบัติด้านประโยชน์ใช้สอย ขาดความสวยงาม และขาดความแตกต่างหลากหลาย

3) พื้นที่ว่างที่ได้รับผลมาจากเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม สาเหตุที่ทำให้เกิด Urban void ไม่ใช่เพียงเฉพาะกระบวนการเป็นเมืองเท่านั้น แต่ยังมีอีก 3 ปัจจัย ได้แก่ กระบวนการด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านสังคมวัฒนธรรม

4) พื้นที่ว่างที่มีศักยภาพในการปรับปรุงและพัฒนาขึ้นใหม่ เป็น Urban void ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์หรือพื้นที่ที่ถูกปล่อยทิ้งร้างอยู่ในเมืองเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการปรับปรุงและพัฒนาขึ้นใหม่

พื้นที่ที่ไม่ได้วางแผนจะปรากฏในภูมิทัศน์ของเมือง ได้แก่ พื้นที่ที่ไม่มีการใช้ประโยชน์ พื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐาน พื้นที่ที่ถูกกละเลย หรือพื้นที่เศษเหลือ ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาได้ใหม่ (Ismail Haque, 2016) เมืองไม่ใช่โครงสร้างที่คงที่เสมอไป แต่เป็นกระบวนการที่กำลังพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ ในสภาพธรรมชาติที่เราจะสร้างของเสียมากขึ้นเมื่อธรรมชาติเติบโตขึ้น ดังนั้น "เมืองที่เติบโตเร็วเท่าใด ก็เกิดพื้นที่ว่างเพิ่มมากขึ้น" ในเมืองสมัยใหม่ การทำให้เป็นเมืองแนวราบอย่างรวดเร็วจะทิ้งที่ดินและเศษซากไว้เบื้องหลัง หลังจากทีระบบเศรษฐกิจและกระบวนการผลิตสิ้นสุด จะเกิดพื้นที่เสียเปล่าใจกลางเมืองหรือในเขตชานเมือง ความท้าทายสำหรับสถาปนิกและนักออกแบบชุมชนเมือง ไม่ใช่การบรรลุความสำเร็จในการลดพื้นที่ว่างเล็กๆ แต่เป็นการพิจารณาพื้นที่ว่างเหล่านั้น นำมาออกแบบและกำหนดรูปแบบเมืองใหม่ เราควรเปลี่ยนมุมมองของนักออกแบบเกี่ยวกับพื้นที่ว่างเศษเหลือ และให้ความสำคัญกับพื้นที่เหล่านี้ว่า เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพที่สามารถเปลี่ยนเป็นภูมิทัศน์เปิดโล่งอย่างถาวร หรือการพัฒนาเติมเต็มในมหานคร เช่น เตาหระรานมีสะพานที่สร้างขึ้นทุกมุมเพื่อเชื่อมถนนได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีการสร้างอยู่เหนือถนนที่ไม่ได้

จัดการและไม่ได้ออกแบบ ดังนั้นจึงเป็นพื้นที่เศษเหลือ ที่ควรออกแบบใหม่ให้เกิดความมีชีวิตชีวา พื้นที่เศษเหลือเป็นพื้นที่ว่างที่ตรงข้ามกับลักษณะภูมิทัศน์เมืองที่บ่งบอกลักษณะได้ เช่น สวนสาธารณะ สนามกอล์ฟ ลานทางเดิน แต่พื้นที่เศษเหลือเป็นพื้นที่ว่างในเมืองที่ปรากฏอยู่ตาม บริเวณต่างๆ เช่น ข้างถนน แปลงที่ดินว่างเปล่า ลานจอดรถ โรงงานอุตสาหกรรม ใต้สะพาน ใต้ทางด่วน ใต้สายไฟฟ้าแรงสูง และพื้นที่ว่างตามบริเวณอื่นๆ ที่มักจะเกิดขึ้นภายหลังจากมีการเปลี่ยนแปลง การใช้ที่ดินในเมือง (Tehran Urban Innovation Center, 2016) เมืองที่ประสบปัญหาการขาดแคลนพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ จึงควรพิจารณาพื้นที่ว่างซึ่งอาจจะมีขนาดเล็กหรือเป็นรูปร่างแนวยาว เป็นพื้นที่เศษเหลือ (leftover space) ถูกทิ้งร้างและไม่สัมพันธ์กับพื้นที่ที่อยู่โดยรอบ หรือเป็นพื้นที่ที่ เหลือหลังจากการสร้างสิ่งก่อสร้างที่อยู่โดยรอบ พื้นที่อาจจะมีรูปร่างแปลก อาจอยู่ใกล้กับทางแยก เป็นพื้นที่ที่เกิดจากระยะถอยร่น เป็นพื้นที่ใต้ทางด่วน ใต้รถไฟลอยฟ้า เป็นพื้นที่เกาะกลางถนน หรือ วงเวียน เป็นต้น

จากแนวคิดการฟื้นฟูพื้นที่ว่างสูญเปล่า หรือพื้นที่ที่ถูกกลืนเลย แสดงให้เห็นถึงพื้นที่ว่างในเมือง ที่มีลักษณะต่อไปนี้ คือ 1) เป็นพื้นที่ว่างที่มีขอบเขตไม่ชัดเจน 2) เป็นพื้นที่ว่างที่ไม่มีการใช้ประโยชน์ 3) เป็นพื้นที่ว่างที่ขาดความสวยงาม ทั้งนี้อาจจะมีลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือหลายลักษณะร่วมกัน ซึ่งในที่นี้ จะกำหนดให้พื้นที่ว่างต่างๆ นี้เป็นพื้นที่เสียเปล่า (Waste Space) โดยมีเกณฑ์ที่สำคัญ คือ เป็นพื้นที่เศษเหลือจากการใช้สอย หรือข้อกำหนดในการออกแบบและการก่อสร้าง ทำให้ไม่สามารถ ใช้ประโยชน์อื่นใด หรือเกิดการใช้สอยที่ไม่เหมาะสม แต่สามารถนำมาพิจารณาพัฒนาให้เป็นพื้นที่สีเขียวในรูปแบบที่สอดคล้องหรือไม่กีดขวางการใช้งานพื้นที่ในบริเวณนั้น โดยเน้นการปลูกพืชพันธุ์เป็น องค์ประกอบหลัก

3. แนวความคิดองค์ประกอบภูมิทัศน์กับความเป็นพื้นที่สีเขียว

3.1 ทฤษฎีการออกแบบภูมิทัศน์

ภูมิสถาปัตยกรรม เป็นวิชาชีพที่ครอบคลุมทั้งสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น เกี่ยวข้องกับการออกแบบที่ต้องใช้หลายสาขาวิชาประกอบกัน ทั้งความรู้ความเข้าใจเรื่องดิน วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมโยธา นิเวศวิทยา สถาปัตยกรรม พืชสวน พฤกษศาสตร์ ระบบชลประทาน การวางแผนที่ดิน การคมนาคมขนส่ง สิ่งแวดล้อม ศิลปะ การเขียนแบบ เป็นต้น ผู้ที่ได้รับการฝึกฝน อย่างเพียงพอในวิชาชีพนี้ จะมีความรอบรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ในการจัดการพัฒนาและวางแผนที่ดิน (Alan Jay Christensen. 2005: 201)

ภูมิสถาปัตยกรรม เป็นวิชาชีพในด้านการออกแบบและวางแผนกายภาพสาขาหนึ่ง ที่ เกี่ยวข้องกับการจัดผืนแผ่นดินและที่ว่าง เพื่อการใช้สอย เพื่อสภาพแวดล้อมที่ดี เพื่อความผาสุก

สวัสดิภาพและความปลอดภัย เกิดผลอันดีต่อผู้ใช้ในแง่จิตวิทยา โดยคำนึงถึงสภาพพื้นที่เดิมให้มากที่สุดด้วยปัจจัยทางศิลปะ ธรรมชาติวิทยา วิศวกรรมและสังคมวิทยา (เดชา บุญค้ำ, 2538: 15)

งานออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมมีขอบเขตที่ครอบคลุมการจัดภูมิทัศน์หลายระดับพื้นที่ มีตั้งแต่งานขนาดเล็กไม่ก่ีตารางเมตร เช่น การออกแบบตกแต่งสวนและบริเวณบ้าน ไปจนถึงงานขนาดใหญ่หลายร้อยไร่ เช่น การออกแบบสวนสาธารณะ การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง รวมถึงงานวางแผนการใช้ที่ดิน ส่วนงานออกแบบหรือการจัดภูมิทัศน์ที่ไม่ซับซ้อน มีพื้นที่ขนาดเล็กและค่อนข้างจะถูกปิดล้อม เป็นการใช้อยู่แบบส่วนตัว ส่วนมากจะเน้นเรื่องต้นไม้เพื่อการตกแต่งประดับประดา เป็นงานภูมิสถาปัตยกรรมที่รู้จักกันในชื่ออื่นๆ เช่น การจัดสวน (landscape gardening) การออกแบบภูมิทัศน์ (landscape design) เป็นต้น

ปัจจุบันความสำคัญของการจัดภูมิทัศน์มีมากขึ้น เมื่อมีการดำเนินการทั้งในด้านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ การวางผังเมืองที่มีการกำหนดโซนพื้นที่ต่างๆ เช่น เขตอุตสาหกรรม เขตที่อยู่อาศัย พื้นที่สีเขียว เป็นต้น การออกแบบภูมิทัศน์ไม่ว่าจะขนาดเล็กหรือใหญ่จะต้องใช้หลักวิชาการ ต้องออกแบบให้มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ทั้งสภาพพื้นที่เดิม รูปแบบของสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้าง และยังคงต้องออกแบบให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ผู้ช่วย

การออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม เป็นงานที่มีส่วนเสริมสร้างสภาพแวดล้อมของบริเวณต่างๆ ในเมืองโดยสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและใช้ประโยชน์ได้ นับเป็นการออกแบบที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน งานภูมิทัศน์ที่จัดวาง ตกแต่งและปรับปรุงพื้นที่ให้เกิดความสวยงาม ช่วยควบคุมและเสริมสร้างให้สภาพแวดล้อมเหมาะสม เอื้อประโยชน์และเกิดความสะดวกสบายในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ นับเป็นการสร้างคุณประโยชน์แก่ผู้คน ทั้งระดับส่วนตัวและสาธารณะ

ลักษณะสำคัญของงานภูมิทัศน์คือ งานออกแบบปลูกต้นไม้ ที่ประกอบอยู่ทุกโครงการ ทั้งงานออกแบบที่พักอาศัยสถาบัน วิทยาเขต งานออกแบบเมือง งานสวนสาธารณะ งานอุทยานประวัติศาสตร์ และงานอุทยานแห่งชาติ การออกแบบปลูกต้นไม้ไม่ใช่เพื่อความสวยงามอย่างเดียว แต่เพื่อส่งเสริมผังเมือง ผังบริเวณ และสถาปัตยกรรม เป็นการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ใช้ต้นไม้เพื่อประหยัดพลังงาน เพื่อฟื้นฟูสภาพดิน ลดการพังทลาย เพื่อฟื้นฟูธรรมชาติและระบบนิเวศ ภูมิทัศน์และต้นไม้เพื่อการบำบัดรักษา (Healthy Landscape) เป็นต้น ภูมิสถาปนิกจึงต้องมีความรู้เป็นอย่างดีในเรื่องพืชพันธุ์ การนำมาใช้งานทางภูมิสถาปัตยกรรมทั้งในเขตเมืองและพื้นที่ธรรมชาติ การปลูกและการดูแลรักษา งานวางแผนการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ขนาดใหญ่อาจจะทำเป็นผังแม่บทการปลูกต้นไม้ เช่น ผังแม่บทการปลูกต้นไม้ถนน (Street tree Master plan) ผังแม่บทการปลูกต้นไม้ในวิทยาเขต (Campus tree Master plan) การวางแผนการปลูกต้นไม้รวมถึงการวางแผนเพิ่มพื้นที่สีเขียว มีส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อน และเป็นประเด็นหนึ่งในการจัดอันดับโครงการสร้าง

สภาพแวดล้อมที่ดี ทั้งในโครงการเมืองเขียว (Green city) โครงการมหาวิทยาลัยสีเขียว (Green campus) เป็นต้น ซึ่งกำหนดทั้งจำนวนต้นไม้ที่ที่ต้นไม้ปกคลุม ประเภทของต้นไม้ ซึ่งเน้นไม้พื้นถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของชนิดและประเภทดังกล่าว (จามรี อาระยานิมิตสกุล, 2558 : 15-16)

ดังนั้น ภูมิทัศน์เป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากการผสมผสานเทคโนโลยีของมนุษย์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มีบทบาทอย่างแข็งขันในการอนุรักษ์ ปรับปรุง และเสริมสร้างสภาพแวดล้อม เมื่อเมืองเติบโตอย่างรวดเร็ว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของเมือง ภูมิทัศน์สำคัญในการแก้ไขวิกฤติเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความต้องการของการกลายเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว และความกังวลด้านสิ่งแวดล้อม คือการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับความสำคัญของภูมิทัศน์ และใช้เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพเกี่ยวกับผลกระทบภูมิทัศน์ในการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์และการก่อสร้าง สิ่งนี้จะตอบสนองความต้องการด้านสิ่งแวดล้อมและวิธีการแก้ไขปัญหาที่จะนำมาซึ่งความกลมกลืนกับความสมดุลของระบบนิเวศเพื่อการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน

3.2 องค์ประกอบภูมิทัศน์ที่เอื้อให้เกิดพื้นที่สีเขียว

รูปแบบของพื้นที่สีเขียวมีส่วนประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ 1) พื้นลาดแข็งหรือลาน 2) พื้นที่ปลูกต้นไม้ หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งตามลักษณะงานภูมิทัศน์ คือ งาน Hardscape ได้แก่ ทางเดิน ลานโล่ง สนามเด็กเล่น และงาน Softscape ได้แก่ ไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้คลุมดิน สนามหญ้า ซึ่งมีลักษณะดังนี้คือ

1) พื้นลาดแข็ง (Paved area) หรือ ลาน (Plaza) หมายถึง บริเวณเปิดโล่งกลางแจ้ง ใช้เป็นลานกิจกรรมหรือลานอเนกประสงค์ ถูกล้อมรอบหรือล้อมอยู่เพียงบางส่วนด้วยอาคาร ลานนี้อาจลาดผิวด้วยวัสดุต่างๆ เช่น พื้นคอนกรีต พื้นปูอิฐ พื้นปูหิน พื้นปูกระเบื้องหรือวัสดุหลายๆ อย่างผสมกัน บริเวณลานควรแยกขาดจากการสัญจรด้วยยวดยานและการจอดรถ เพื่อเป็นบริเวณสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจหรือประกอบกิจกรรมการพบปะในเมือง หรือชุมชนและช่วยผ่อนคลายความแออัดของเมืองที่มีความหนาแน่นมาก

2) พื้นที่ปลูกต้นไม้ (Garden area) หมายถึง สวนขนาดเล็กซึ่งไม่มีการเข้าไปใช้สอย แต่มีประโยชน์ในแง่ของการตกแต่งประดับประดาเพื่อความรื่นรมย์ของเมือง ทั้งนี้ เนื่องจากขนาดของพื้นที่ที่มีความกว้างไม่มากพอที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดกิจกรรมต่างๆ การเข้าถึงลำบาก หรือสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมสำหรับการนั่งพักผ่อน เช่น วงเวียน เกาะกลางถนน เป็นต้น (พรชัย จิตติวสุรัตน์, 2552 : 17-18)

พืชพันธุ์ (Planting) นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพื้นที่สีเขียว รวมทั้งระบบนิเวศในเมืองด้วย พื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมืองนั้นสามารถพัฒนาได้ในหลายรูปแบบอาจเป็นสนามหญ้า สวนไม้

ดอกไม้ประดับ สวนริมน้ำ สวนริมถนน หรือสวนป่า ก็ได้ แต่หากพิจารณาการพัฒนาพื้นที่สีเขียวที่มีความยั่งยืนแล้ว ควรไม้ยืนต้นเป็นองค์ประกอบหลัก เพราะไม้ยืนต้นมีอายุขัยที่ยืนยาวกว่าไม้พุ่ม และไม้ดอกไม้ประดับส่วนใหญ่ นอกจากนั้นหากพิจารณาคูณค่าด้านสิ่งแวดล้อมแล้ว ไม้ยืนต้นจะมีบทบาทต่อสิ่งแวดล้อมในเมือง เช่น ลดมลพิษทางอากาศ ลดอุณหภูมิ กรองเสียง หรือลดการพังทลายของดินได้ดีกว่าไม้พุ่ม และไม้ดอกไม้ประดับ และยังมีความคงทนต่อสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น แล้งจัด ร้อนจัด หรือสภาพน้ำท่วมขังได้ดีกว่าไม้พุ่ม และไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งการกำหนดจำนวนและชนิดของไม้ต้นนั้นควรพิจารณาจากบทบาทหน้าที่ของพื้นที่สีเขียวต่างๆ

แม้ว่าในธรรมชาติจะมีพันธุ์ไม้ต้นหลากหลายชนิด แต่การนำพันธุ์ไม้เหล่านั้นมาปลูกในเขตเมืองเป็นการเปลี่ยนแปลงนิเวศวิทยาของพันธุ์ไม้ เนื่องจากไม้ยืนต้นที่ขึ้นในเขตเมืองจะต้องเผชิญกับปัญหาของสภาพภูมิอากาศ มลพิษทางอากาศ อุณหภูมิที่สูง ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ดิน แห้งแล้ง หรือมีน้ำท่วมขัง รวมถึงการเหยียบย่ำของผู้คน ทำให้พันธุ์ไม้ที่ขึ้นในเขตเมืองต้องมีการปรับตัว ซึ่งความสามารถในการปรับตัวของพันธุ์ไม้แต่ละชนิดจะแตกต่างกัน ดังนั้น การคัดเลือกพันธุ์ไม้เพื่อมาปลูกในเขตเมืองจึงต้องใช้ความระมัดระวังและพิจารณาอย่างรอบคอบ คุณสมบัติทั่วไปของพันธุ์ไม้ที่จะนำมาปลูกในเขตเมือง มีดังนี้คือ

- 1) มีความแข็งแรงทนทาน สามารถขึ้นได้ในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ มีน้ำน้อย ทนต่อมลพิษทางอากาศ ฝุ่นละออง ลมพายุ และการเหยียบย่ำของผู้คน
- 2) มีทรงพุ่มที่ไม่แตกกิ่งก้านสาขามากจนเป็นอันตรายต่อยานพาหนะหรือผู้คน และไม่สูงเกินไปจนทำอันตรายต่อสายไฟฟ้า
- 3) ไม่ผลัดใบ มีใบเต็มพุ่มตลอดทั้งปี ไม่มีการทิ้งเปลือก ดอก หรือส่วนที่ก่อให้เกิดความรำคาญและเพิ่มค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา
- 4) มีอายุยืนนาน

การเลือกใช้วัสดุพืชพันธุ์ในพื้นที่ลานสาธารณะของเมือง เป็นการเพิ่มความหลากหลายให้กับการใช้งานของลาน ด้วยผิวสัมผัส สี กลุ่มก้อน การได้ยิน และการดมกลิ่น โดยหนังสือ Time-Saver Standards for Urban Design (6.8-8, 6.8-9) ได้กล่าวถึงข้อพิจารณาการเลือกปลูกพืชพันธุ์อย่างระมัดระวังไว้ ดังนี้คือ

- ปลูกพืชพันธุ์ที่หลากหลาย ถูกนำมาใช้เพื่อยกระดับและทำให้มีชีวิตชีวาต่อการรับรู้ของผู้ใช้ ด้วยการเปลี่ยนแปลงของสี แสง ความลาดชันของพื้นดิน กลิ่น เสียง และผิวสัมผัส
- เลือกต้นไม้ที่มีพุ่มใบโปร่ง ในบริเวณพื้นที่ย่อยที่ต้องการให้เกิดผลในการมองเห็น
- หากลานเป็นพื้นลาดระดับ ต้นไม้ที่ปลูกควรจะต้องเติบโตขึ้นสูงกว่าระดับทางเท้า

- เลือกปลูกต้นไม้ที่มีเรือนยอดแบบเปิดสำหรับบริเวณลานที่มีลมแรง เพื่อลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากใบไม้ที่หนาแน่นปะทะลมแรง
- เลือกปลูกไม้ยืนต้น ไม้พุ่มและไม้คลุมดินหลากหลายประเภท มีสีสันทัน และกลิ่นที่แตกต่างกัน
- พิจารณาความสูงและกลุ่มก้อนของพืชพันธุ์ที่โตเต็มที่ ในด้านของมุมมอง สีสันทัน และการบำรุงรักษา
- ปลูกต้นไม้ที่ใช้ฉากบังกันอาคารที่อยู่ติดกัน แต่หากจำเป็นยังคงให้แสงส่องผ่านหน้าต่างอาคารได้
- มีที่นั่งเพียงพอ เพื่อให้ผู้ใช้ไม่ถูกบังคับให้นั่งในพื้นที่ปลูกต้นไม้ ทำให้พืชพันธุ์เกิดความเสียหาย ที่นั่งรอบกระเบตต้นไม้มควรมีความกว้างพอที่จะป้องกันผู้ใช้ล้าเข้าไปในพื้นที่ปลูกต้นไม้
- ใช้สนามหญ้าสร้างความแตกต่างให้กับลักษณะโดยรวมของลาน และสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมกลางแจ้งต่างๆ
- พื้นที่สนามหญ้าควรถูกยกขึ้นหรือมีความลาดเอียง เพื่อเป็นที่นั่งและสร้างโอกาสในการมองเห็น และหลีกเลี่ยงการสร้างสนามกว้างใหญ่ เพื่อสนับสนุนพื้นที่ขนาดเล็กที่มีความรู้สึกใกล้ชิดมากกว่า

การกำหนดคุณสมบัติของพื้นที่ว่างที่ต้องการ ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่เหล่านั้น ได้รับการนำเสนอการออกแบบที่พัฒนาตามผลการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้สอยและความต้องการพื้นที่สีเขียวในเมืองเพิ่มขึ้น พบว่าคุณสมบัติของพื้นที่ที่มีความเป็นธรรมชาติ ความลึกกลับ ความชัดเจน ความซับซ้อน ความสอดคล้องและความลึก มีความสำคัญมากในการเพิ่มความพึงพอใจต่อภูมิทัศน์ในเมือง คุณสมบัตินี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างพื้นที่สีเขียวในเมืองพร้อมนำมาซึ่งความพึงพอใจอย่างยิ่ง ซึ่งทำให้เกิดผลเชิงบวกทางจิตวิทยาต่อบุคคล เป็นการสร้างลักษณะของ ธรรมชาติ ลึกกลับ ความลึก ดังกล่าว ไปสู่การออกแบบ (Serap Yilmaz and Sema Mumcu, 2016 : 110-111) โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ

- 1) ความชัดเจน (Legibility) คือความง่ายในการจำแนกและประมวลผลองค์ประกอบที่มองเห็น หรือความง่ายในการค้นพบสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคลโดยไม่หลงทาง ความชัดเจนของพื้นที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกถึงความเป็นระเบียบและความชัดเจนที่มีอยู่
- 2) ความซับซ้อน (Complexity) คือความหลากหลายขององค์ประกอบที่มองเห็นและมีการรับรู้เพียงพอที่จะดึงดูดความสนใจและความสงสัยของแต่ละบุคคล ความหลากหลายจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการค้นหา

3) ความลึกลับ (Mystery) เป็นศักยภาพของมุมมองที่ให้ข้อมูลใหม่หรือระดับที่กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นและให้ข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างพื้นที่ที่ซ่อนเร้น ไม่ปะติดปะต่อ เพื่อกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของแต่ละบุคคลที่มีต่อความรู้สึกลึกลับ

4) ความสอดคล้องกัน (Coherence) เป็นความมีระเบียบหรือการจัดระเบียบขององค์ประกอบที่รับรู้ได้ เพราะการจัดระเบียบของพื้นที่เชื่อมโยงกันมีความชัดเจน พื้นที่ต่างๆ ควรสร้างการรับรู้ที่ชัดเจน ผู้คนจะสามารถแยกแยะความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ได้ง่าย และยังเป็นวิธีสร้างความเข้าใจหรือความรู้สึกต่อพื้นที่

5) ความเป็นธรรมชาติ (Naturalness) เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้น ความเป็นธรรมชาติจะเพิ่มขึ้นเมื่อองค์ประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้นลดลง พืชพันธุ์และความต่อเนื่องของลักษณะภูมิประเทศจะช่วยเสริมสร้างความเป็นธรรมชาติ

6) ความลึก (Depth) เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการวัดการรับรู้ต่อภูมิทัศน์ ในการมองเห็น ความโปร่งใสทำให้เกิดการทับซ้อนกันของรูปทรง และการรับรู้ขององค์ประกอบที่ครอบคลุมส่วนด้านหลังและองค์ประกอบที่ครอบคลุมส่วนด้านหน้า ทำให้เกิดการรับรู้เชิงลึกของพื้นที่

ประเภทของวัสดุพืชพันธุ์ โดยทั่วไปแล้ว สามารถแบ่งตามลักษณะทางกายภาพโครงสร้างรูปแบบ และลักษณะ รวมทั้งการเจริญเติบโตออกเป็น 4 ประเภท คือ ไม้ยืนต้น (tree) ไม้พุ่ม (shrub) ไม้คลุมดิน (ground cover) และหญ้า (grass) โดยนำมาใช้การตกแต่งได้ใน 3 ลักษณะ คือ 1) การใช้ในระดับพื้น (floor) 2) การใช้ในระดับผนัง (wall) 3) การใช้ในระดับเพดาน (ceiling) โดยมีข้อควรคำนึงถึงในการเลือกตำแหน่งของต้นไม้ คือ 1) ระยะห่างจากอาคารหรือสิ่งก่อสร้าง 2) ตำแหน่งไม่กีดขวางการใช้งาน 3) ประโยชน์ในด้านสภาวะแวดล้อมและสุนทรียภาพ ซึ่งหลักการทางด้านการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม มีความเกี่ยวข้องกับการเลือกใช้พันธุ์ไม้เพื่อนำมาใช้ปลูกให้เกิดผลตามที่ต้องการ สามารถสรุปประเด็นหลักจากแนวทางของ โครงการศึกษาเพื่อออกแบบปรับปรุงผังแม่บทมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (2545: 69) ที่ได้นำเสนอไว้ ดังนี้คือ

1) การใช้ในการออกแบบพื้นที่

- การสร้างลักษณะปิดล้อมเพื่อให้เกิดพื้นที่ที่มีความหมาย บ่งบอกการใช้สอยได้
- การควบคุมมุมมองและสร้างความเป็นส่วนตัว โดยต้นไม้ขนาดต่างกันสร้างให้เกิดระดับของการปิดล้อมต่างกัน และทำให้เกิดความเป็นส่วนตัวไม่เท่ากัน
- ระยะห่างของการปลูก (spacing) ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของการใช้และขนาดต้นไม้ ระยะห่างของการปลูกมีผลต่อการสร้างบรรยากาศของพื้นที่และในการสร้างให้เกิดความโปร่งหรือแน่นทึบของทรงพุ่มต่างกัน มีผลต่อการปิดบังสายตาจากระดับบน การกรองแสงแดดและการเน้นแนวสายตา

- การเน้นทางสัญจร เช่น ทางหลัก ทางเดินเท้า ให้เกิดการแบ่งแยกการสัญจรและให้ร่มเงา

- การใช้พืชพันธุ์เพื่อแบ่งแยกการใช้สอยพื้นที่ที่ต่างกัน และเป็นเครื่องกีดกันทางกายภาพและจิตวิทยา

2) การใช้เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมของพื้นที่

- การป้องกันการพังทลายของดิน เช่น การใช้ต้นกระดุมทองเลื้อยที่มีรากเป็นตัวยึดเกาะ ป้องกันไม่ให้เกิดการกัดเซาะเนินดินหรือฝั่งน้ำ

- การปรับปรุงสภาพแวดล้อมของพื้นที่ให้เกิดภาวะน่าสบาย ได้แก่ ลดแสงสะท้อน ลดความแรงลมหรือบังคับให้เกิดแนวช่องลมที่ต้องการ ให้ร่มเงา ลดอุณหภูมิของพื้นที่ กรองฝุ่นและเสียงในบางระดับ การใช้ต้นไม้บังทิศทางของแดดจะทำให้ลดอุณหภูมิที่เกิดจากความร้อนสะสมได้ เพราะแดดที่ส่องลงพื้นวัสดุแข็งโดยตรง เช่น พื้นถนน จะทำให้เกิดแสงสะท้อนและปล่อยความร้อนออกมาทำให้อุณหภูมิในบริเวณนั้นสูงขึ้น เมื่อปลูกต้นไม้บังแดดที่จะส่องกระทบอาคารโดยตรง จะสามารถลดอุณหภูมิภายในห้องได้ประมาณ 8-10 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิใต้ต้นไม้จะต่ำกว่ากลางแดดประมาณ 15 องศาเซลเซียส (ถ้าไม่มีแสงสะท้อนจากพื้น)

3) การใช้เพื่อความงามของพื้นที่

- การสร้างความน่าสนใจ จุดเด่น โดยใช้พืชพันธุ์ที่ให้ดอกสวยงาม หรือมีรูปทรงที่น่าสนใจ

- การใช้พืชพันธุ์ในการส่งเสริมอาคารสถาปัตยกรรม เช่น ลดความแข็งกระด้างของสถาปัตยกรรม โดยการจัดวางต้นไม้ที่มุม ขอบ หรือทางเข้าของอาคาร และยังสามารถลดทอนขนาดของอาคารให้เกิดความต่อเนื่องของคน อาคาร และพื้นที่ นอกจากนั้น อาจใช้เพื่อเน้นส่วนของอาคาร เช่น ทางเข้าหรือทางแยก เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการใช้สอยของอาคารหรือพื้นที่ อาจจะเน้นบริเวณที่เป็นจุดเปลี่ยน หรือใช้ไม้พุ่มสูงปิดบังส่วนของอาคารที่ไม่ต้องการ เช่น บริเวณส่วนบริการ (service) ได้แก่ ห้องเครื่อง ที่ซนชยะ ห้องน้ำของอาคาร

- การใช้กลุ่มพืชพันธุ์เพื่อให้เกิดมุมมองที่ดี เช่น เป็นกรอบของมุมมอง หรือเป็นฉากหลัง

- การสร้างเอกภาพให้องค์ประกอบโดยรวม โดยสามารถใช้พืชพันธุ์เน้นและสร้างเอกลักษณ์ของสถานที่

- การเกิดผลต่อมนุษย์ทางด้านจิตใจ โดยต้นไม้มีการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาลและเวลา ทำให้มีบรรยากาศที่แตกต่างกันและทำให้เกิดความประทับใจได้

3.3 การออกแบบพืชพันธุ์และเลือกใช้ต้นไม้ในเมือง

การใช้ต้นไม้ในเขตเมือง มีลักษณะเฉพาะ ข้อจำกัด ของการใช้พืชพันธุ์ในเมือง เนื่องจากมีข้อจำกัดและมีข้อควรคำนึงซึ่งแตกต่างไปจากงานขนาดเล็ก เช่น สวนบ้าน และแตกต่างไปจากการใช้ต้นไม้ในพื้นที่ธรรมชาติ โดยปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงได้แก่ สาธารณูปโภคต่างๆ ของเมือง การดูแลรักษาผลกระทบต่ออาคาร สิ่งก่อสร้างอื่นๆ ใกล้เคียง นอกจากนี้ยังเน้นถึงประโยชน์ของต้นไม้ในเมืองที่มีผลดีต่อสภาพแวดล้อมของเมือง การเพิ่มพื้นที่สีเขียว การสร้างเมืองให้น่าอยู่ การนำธรรมชาติกลับมาในเมือง เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งต้องนำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการออกแบบพืชพันธุ์และเลือกใช้ต้นไม้ (จามรี อาระยานิมิตสกุล, 2558 : 115-120)

ลักษณะต้นไม้และสภาพภูมิสถาปัตยกรรมในเมือง

- 1) ในเมืองมีการใช้พื้นดินอย่างเต็มที่ ความหนาแน่นสูง ที่ดินราคาแพง ที่โล่งว่างมีน้อย มีที่สำหรับปลูกต้นไม้เพียงน้อย อาคารสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ ไม่สัมพันธ์กับขนาดร่างกายมนุษย์ ทำให้มนุษย์ยิ่งรู้สึกอยู่ห่างจากธรรมชาติ
- 2) สภาพอากาศในเมืองมีคนอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ยวดยานมาก มีย่านโรงงานอุตสาหกรรมจะเกิดมลพิษซึ่งเป็นปัญหากับต้นไม้มากที่สุด มลพิษนี้เกิดขึ้นในเขตเมืองและแผ่ไปถึงชานเมืองด้วย
- 3) ปัญหาจากมนุษย์ เนื่องมาจากการตัด ฉีก ชน เหยียบย่ำ บุกรุกทำลายต้นไม้ตามริมถนนและพื้นที่สาธารณะ

ประโยชน์และข้อดีของต้นไม้ในเมือง

- 1) ได้ความรู้สึที่ใกล้ชิดธรรมชาติ ได้พักผ่อน ในเขตเมืองจะพบเห็นแต่สิ่งก่อสร้างเท่านั้น แต่ต้นไม้เป็นสิ่งเชื่อมโยงถึงธรรมชาติ เป็นตัวแทนของสิ่งมีชีวิต สีเขียวของต้นไม้ ทั้งลำต้น ใบ ดอก ก่อให้เกิดความสดชื่น รื่นรมย์ สบายตาและสบายใจว่าการมองเห็นเพียงคอนกรีต พื้นถนนและอาคารตลอดเวลา เป็นผลดีที่ช่วยลดความตึงเครียดของผู้อยู่อาศัยในเมือง
- 2) เป็นผลดีกับระบบนิเวศโดยรวม เป็นที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร และแหล่งอนุบาลของสัตว์ในเมือง เช่น นก กระรอก ปลา แมลง เป็นความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ
- 3) ช่วยสร้างสภาวะแวดล้อมที่ดี เช่น ลดมลภาวะในอากาศ มลพิษ ฝุ่นละออง ช่วยฟอกอากาศให้สดชื่น ช่วยลด บรรเทาผลกระทบทางเสียง ช่วยกำบังลม ลดและบรรเทาความรุนแรงของลม ลดแสงจ้า แสงสะท้อน และลดความร้อน ช่วยให้น้ำฝนซึมลงในดินได้มากขึ้น ช่วยลดการกร่อนและกัดเซาะพังทลายของดิน และประหยัดพลังงานให้กับอาคาร บังแดด ให้ร่มเงา
- 4) เพิ่มมูลค่าให้กับที่ดิน เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นเอกลักษณ์ของเมือง

เกณฑ์ในการออกแบบพืชพรรณและเลือกใช้ต้นไม้

1) จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นประการสำคัญ ในขณะที่เดียวกันต้องก่อให้เกิดความงามทางสุนทรียภาพด้วย ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์โดยทั่วไปที่ได้จำกัดเฉพาะต้นไม้ในเมือง

2) ต้นไม้ที่ใช้ในเขตเมืองควรเป็นชนิดที่ทนทาน ไม่ต้องการการดูแลรักษามาก ไม่ต้องการการบำรุงทะนุถนอมมากนัก ไม่ควรเลือกใช้ต้นไม้ที่มีโรคและแมลงซึ่งต้องฉีดยาเป็นประจำ ไม้พุ่มเล็ก ไม้ดอกขนาดเล็ก ควรใช้อย่างจำกัดเฉพาะพื้นที่ที่ต้องการเน้นหรือเป็นจุดสนใจเป็นพิเศษ เพราะต้องการการดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอ ไม้ล้มลุกอายุสั้นจะเพิ่มงานดูแลรักษาเช่นกัน

3) รั้วระวางอันตรายและความเสียหายจากต้นไม้ เช่น รากต้นไม้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ฐานรากอาคาร ถนน ลาน ท่อระบายน้ำ สาธารณูปโภค กิ่งก้านกีดขวางรบกวนเสาไฟฟ้า สายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ ป้ายโฆษณา อาคาร กิ่งก้านเปราะหัก ใบร่วงหล่น หักโค่น ภายหลังลมพายุพัดจัด ต้นไม้ที่มีหนามแหลมคม

4) ความสัมพันธ์ของต้นไม้ ถนน อาคารและลาน

(1) คำนึงถึงแสงสว่างที่เพียงพอ

- ในเมืองที่ถนน ทางเท้าแคบ อาคารสูง ต้องดูร่มเงาแสงแดดที่ได้รับในช่วงวัน ดูทิศเหนือใต้

- ต้นไม้ที่ปลูกใกล้อาคารเกินไปจะเอียงออกหาแสงสว่าง ทำให้รูปทรงไม่มั่นคง หักโค่นล้มง่าย และรากก่อให้เกิดความเสียหายแก่ฐานราก หรือต้นไม้เอียงหลบต้นไม้อื่น เอียงออกหาแสงสว่างตามแนวถนน แนวคลอง ดังนั้นต้องคำนึงถึงระยะห่างจากอาคารและสิ่งก่อสร้าง

(2) การติดต่อสัญจรต้องสะดวก ปลอดภัย

- การมองเห็นจากรถยนต์ รถบรรทุก รถโดยสาร โดยเฉพาะบริเวณจุดต่างๆ ทางแยกซึ่งจะมีผลต่อตำแหน่งการปลูก การเลือกชนิด เช่น พุ่มใบสูง ใบโปร่งไม่แน่นทึบที่มองผ่านได้

- ใช้ต้นไม้เพื่อเน้นการสัญจรให้รับรู้ เช่น บริเวณจุดตัด ทางแยก ทางตัดกับถนนอื่น ทางเท้า ทางจักรยาน ทางรถไฟ เช่น ใช้ให้เห็นความแตกต่างของสี รูปทรง ความโปร่ง ความทึบ

(3) ต้นไม้ที่ปลูกริมถนน ริมทางเท้า มักมีปัญหาเกี่ยวกับสาธารณูปโภคทั้งเหนือดินและใต้ดิน ได้แก่ เสาไฟฟ้า สายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ ท่อระบายน้ำ ท่อประปา ต้องคำนึงถึงระยะห่างจากแนวเขตสาธารณูปโภค รวมทั้งเขตทาง กฎระเบียบต่างๆ ในท้องถิ่น

(4) การปิดล้อมพื้นที่ ถนน ทางเท้า ความสัมพันธ์ของสัดส่วนคน กับสัดส่วนของอาคารขนาดใหญ่ เพื่อการมองเห็นทั้งสำหรับคนเดินเท้า และผู้ขับขี่รถยนต์ เช่น ไม้ยืนต้นขนาดเล็กหรือไม้พุ่มขนาดใหญ่ จะเกะกะกีดขวาง ทำให้รู้สึกถนนแคบและอึดอัด แบ่งพื้นที่ออกเป็นพื้นที่ถนน และพื้นที่ทางเท้า ในขณะที่ไม้ยืนต้นใหญ่ ทำให้เกิดพื้นที่โล่งใต้พุ่มใบเป็นชั้นเดียวกัน ดูโปร่งโล่งมากกว่า

การใช้พืชพันธุ์ในแนวคิดพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืน

พื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืนมีต้นไม้ใหญ่หรือไม้ยืนต้น เป็นองค์ประกอบหลัก เนื่องจากไม้ยืนต้นมีอายุยืนนาน มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และทางจิตใจ และสามารถเสริมสร้างคุณค่าทางสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่าไม้ล้มลุก ควรเน้นบทบาทหน้าที่ของต้นไม้และความหลากหลายของชนิดพันธุ์เป็นสำคัญ หากเป็นไปได้ควรพิจารณาเลือกไม้ท้องถิ่นมากกว่าไม้ต่างถิ่น

ภายในพื้นที่มีไม้ใหญ่ขนาดวัดโดยรอบไมต่ำกว่า 20 เซนติเมตร เป็นองค์ประกอบหลัก จำนวนของต้นไม้ไม่น้อยกว่า 16 ต้นต่อไร่ ซึ่งจะทำให้ความเป็นสีเขียวของพื้นที่นั้นอยู่ได้ยาวนาน เป็นพื้นที่เป้าหมายของการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองอย่างยั่งยืน (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2558 : 8)

แนวทางในการใช้พืชพันธุ์ในพื้นที่สีเขียว ตามบริบทของพื้นที่ สำหรับกลุ่ม 1) บริเวณสวนสาธารณะ ได้แก่ สนามเด็กเล่น สนามกีฬากลางแจ้ง สวนหย่อม และสวนสาธารณะ กลุ่ม 2) บริเวณสถานประกอบการ สถาบันต่างๆ ได้แก่ สถานที่ราชการ สถาบันการศึกษา สถานพยาบาล ศาสนสถาน โครงการพัฒนาของภาคเอกชน และ กลุ่ม 3) บริเวณเขตทาง ได้แก่ เส้นทางสัญจรทางบก เส้นทางสัญจรทางน้ำ (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2558 : 9-21) มีรายละเอียดดังนี้คือ

แนวทางทั่วไปสำหรับทุกกลุ่มบริเวณ ตามบริบทของพื้นที่

- 1) ควรเลือกพันธุ์ไม้ที่มีศักยภาพในการดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ปานกลาง-สูง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพันธุ์ไม้ยืนต้นทั้งหมด
- 2) ควรเลือกพันธุ์ไม้ที่ทนต่อมลพิษทางอากาศปานกลาง-สูง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพันธุ์ไม้ทั้งหมด
- 3) มีพื้นที่ที่ใช้วัสดุพื้นผิวที่น้ำซึมผ่านได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่ลาดแข็งทั้งหมด
- 4) มีจำนวนต้นไม้ในแต่ละชนิด (species) มีไม่เกินร้อยละ 10 ของจำนวนต้นไม้ทั้งหมด (ไม่เกินร้อยละ 25 ของจำนวนจำนวนต้นไม้ทั้งหมด สำหรับบริเวณเขตทาง) และในบริเวณเดียวกันควรปลูกพืชชนิดเดียวต่อเนื่องกันเพื่อความสวยงาม
- 5) มีพืชคลุมดิน หรือพื้นที่สนามหญ้าแต่ไม่เกินร้อยละ 30 ของพื้นที่พืชพันธุ์ทั้งหมด
- 6) ปลูกพันธุ์ไม้หลากหลาย เพื่อให้เกิดโครงสร้างในแนวตั้งที่มีหลายระดับเรือนยอดเลียนแบบธรรมชาติ โดยมีไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม และไม้คลุมดินไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของพืชพันธุ์ทั้งหมด
- 7) ควรเลือกปลูกพืชพันธุ์พื้นเมืองที่มีลักษณะทางนิเวศวิทยาเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ปลูกอย่างน้อยร้อยละ 50 ของพืชพันธุ์ทั้งหมด
- 8) ควรมีการตัดแต่งพันธุ์ไม้ นอกจากเพื่อความเรียบร้อยและสวยงามแล้วยังเพื่อรักษาสุขภาพของต้นไม้ และป้องกันกิ่งไม้หักโค่นเป็นอันตรายต่อผู้ใช้ประโยชน์

9) ควรมีการออกแบบภูมิทัศน์เพื่อความสวยงามและตอบสนองวัตถุประสงค์หลักของพื้นที่แต่ละแห่ง บริเวณที่ต้องการความโดดเด่นและสวยงาม เช่น ทางเข้า หรือด้านหน้าสถานประกอบการ ศาสนสถาน สถาบันต่างๆ เป็นต้น

แนวทางเฉพาะสำหรับแต่ละบริเวณ ตามบริบทของพื้นที่

- 1) สนามเด็กเล่น มีต้นไม้ยืนต้นอย่างน้อย 1 ต้นต่อพื้นที่เปิดโล่ง 50 ตารางเมตร
- 2) สนามกีฬากลางแจ้ง ปลูกพืชพันธุ์เพื่อให้ร่มเงาแก่สนามกีฬา โดยปลูกไม้ยืนต้นรอบๆ สนามกีฬาทุกๆ 8 เมตร
- 3) สวนหย่อมมีต้นไม้ยืนต้นอย่างน้อย 1 ต้นต่อพื้นที่เปิดโล่ง 50 ตารางเมตร
- 4) สวนสาธารณะ ควรมีต้นไม้ยืนต้นอย่างน้อย 1 ต้นต่อพื้นที่เปิดโล่ง 50 ตารางเมตร หรือ 32 ต้นต่อไร่ และควรเป็นไม้ใหญ่ ขนาดวัดโดยรอบไม่ต่ำกว่า 20 เซนติเมตร ไม่น้อยกว่า 16 ต้นต่อไร่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่สีเขียว
- 5) สถานที่ราชการ สถาบันการศึกษา สถานพยาบาล และศาสนสถาน หากเป็นสถาบันที่มีพื้นที่ว่างมากกว่า 25 ไร่ ควรมีต้นไม้ยืนต้นอย่างน้อย 1 ต้นต่อพื้นที่เปิดโล่ง 50 ตารางเมตร หรือ 32 ต้นต่อไร่ และควรเป็นไม้ใหญ่ขนาดวัดโดยรอบไม่ต่ำกว่า 20 เซนติเมตร ไม่น้อยกว่า 16 ต้นต่อไร่ เพื่อให้เกิดเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่สีเขียว
- 6) โครงการพัฒนาของภาคเอกชน ควรปลูกพันธุ์ไม้เพื่อให้ร่มเงาแก่อาคาร อย่างน้อยทีละ 1 ต้นต่อความยาวของผนังอาคารทุกๆ 8 เมตร และกำหนดตำแหน่งปลูกต้นไม้ใหญ่ที่ระยะห่างจากอาคารระหว่าง 3 - 10 เมตร
- 7) บริเวณริมทางเท้า บริเวณริมถนน และเกาะกลางถนนควรมีต้นไม้ยืนต้นอย่างน้อย 1 ต้น ในทุกๆ ระยะ 5 เมตร
- 8) บริเวณริมน้ำ ควรมีต้นไม้ยืนต้นอย่างน้อย 1 ต้นในทุกๆ ระยะ 5 เมตร

การพิจารณาพันธุ์ไม้เพื่อการพัฒนาพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน

“พื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน” ในที่นี้หมายถึง “พื้นที่ที่อยู่ในเขตชุมชนเมืองที่ปกคลุมด้วยไม้ยืนต้นและพืชพันธุ์ที่หลากหลาย มีการดูแลบำรุงรักษาให้สมบูรณ์ ร่มรื่น สามารถคงอยู่อย่างยั่งยืนเพื่อเอื้อต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศที่พึงประสงค์”

“ไม้ยืนต้น” หมายถึง ไม้ที่มีลำต้นสูงไม่น้อยกว่า 5 เมตร มีเรือนพุ่มไม่น้อยกว่า 5 ตารางเมตร มีเส้นรอบวงโคนต้น ไม่น้อยกว่า 50 เซนติเมตร ซึ่งจะต้องปลูกแบบคละพรรณกัน เพื่อระบบนิเวศเมืองที่พึงประสงค์ และเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์ (กองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ, 2550 : 13)

การพิจารณาคัดเลือกชนิดของไม้ยืนต้นที่ควรปลูกตามโครงการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมืองนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ อาทิ ความพึงพอใจของเจ้าของ วัตถุประสงค์หลัก ทำเล

ที่ตั้งของพื้นที่สีเขียว รวมทั้งตัวแปรด้านค่าใช้จ่ายในการพัฒนาและบำรุงรักษา นอกจากนั้นการคัดเลือกชนิดพันธุ์ไม้ควรคำนึงถึงนิเวศวิทยาของพันธุ์ไม้ โดยมีข้อแนะนำให้เน้นการคัดเลือกพันธุ์ไม้ประจำถิ่นมากกว่าพันธุ์ไม้จากต่างถิ่น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากระบบนิเวศของประเทศไทยไม่มีความแตกต่างกันมากนักในพื้นที่ทั่วทุกภาคของประเทศ พันธุ์ไม้ในป่าดิบชื้นทางภาคใต้ก็สามารถขึ้นได้ดีในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตก และภาคกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนโดยทั่วไปมักจะมีการจัดการ ดูแลรักษาอย่างประณีต ข้อจำกัดเรื่องนิเวศวิทยาของพันธุ์ไม้จึงมีไม่มากนัก การพิจารณาคัดเลือกพันธุ์ไม้จึงควรเน้นไปที่บทบาทหน้าที่ และความหลากหลาย มากกว่าลักษณะของถิ่นที่อยู่ โดยมีข้อแนะนำเบื้องต้นให้ชุมชนเมืองพิจารณาปลูกพันธุ์ไม้ประจำจังหวัดเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของชุมชน สำหรับการคัดเลือกชนิดพันธุ์ไม้อื่นๆ อาจพิจารณาตามหมวดหมู่ดังนี้ (ศุภชัยวิชัยป่าไม้, 2547 : 24-26)

1) พันธุ์ไม้ให้ร่ม ได้แก่ ไม้ยืนต้นที่มีเรือนยอดขนาดใหญ่ ไม่ผลัดใบ หรือมีช่วงการทิ้งใบสั้น สามารถให้ร่มเงาได้ดี เช่น กันเกรา จามจุรี ตะเคียนทอง ทองกวาว นนทรี บุนนาค พิกุล ประดู่ป่า ประดู่แดง มะเกลือ มะฮอกกานี สารภี หางนกยูงฝรั่ง ยางนา หูกวาง และไม้ตระกูลปาล์มต่างๆ ไม้ผลบางชนิดสามารถให้ร่มเงาได้ดี และให้ผลรับประทานได้ เช่น กระท้อน ขนุน ชมพู น้อยหน่า มะขาม มะม่วง และ สาก หากอยู่บริเวณริมน้ำควรเลือกปลูกพันธุ์ไม้ที่ชอบน้ำ เช่น กุ่มน้ำ จามจุรี จิกน้ำ ตีนเป็ดน้ำ ทองโหลง ไทรต่าง ไทรย้อยใบแหลม แปรงลำงหวด มะกอกน้ำ โสกน้ำ โสกพวง และ หลิว หากอยู่ริมทะเลควรเลือกปลูกพันธุ์ไม้ที่ทนต่อน้ำเค็ม เช่น กระทิง ตะบูน ตีนเป็ดทะเล โปรง ฝาด โพธิ์ทะเล ลำพู ลำแพน สนทะเล สนประดิพัทธ์ และ แสม

2) พันธุ์ไม้ดอก ได้แก่ ไม้ยืนต้นที่ให้ดอกที่มีสีสวยงาม บางชนิดอาจมีกลิ่นหอมสร้างความร่มรื่นและสวยงาม ซึ่งอาจแบ่งตามตามสีสีน และกลิ่นหอมของดอก ดังนี้

- ดอกสีขาว เช่น กันเกรา กระทิง แคนฝรั่ง จำปี บุษบาสำหรี และ สารภี
- ดอกสีครีม เช่น กุ่มน้ำ กุ่มบก จันทน์กะพ้อ ตะเคียนทอง บุนนาค พุทธรักษา พิกุล มะม่วง สะเดา สัตบรรณ และ อโศกอินเดีย
- ดอกสีส้ม เช่น คอเดีย แคนแสด จั้ว ถ่อน ทองกวาว ทองหลางต่าง ปีบทอง ลั่นทม โสกน้ำ และ หางนกยูงฝรั่ง
- ดอกสีชมพู เช่น กัลปพฤกษ์ กาฬพฤกษ์ คำแสด จามจุรี ชงโค ชมพูพันธุ์ทิพย์ ชัยพฤกษ์ ตะแบก แด้ว ลั่นทม และ เสลา
- ดอกสีแดง เช่น ชงโค ประดู่แดง พูจอมพล ลั่นทม สาละลังกา โสกพวง โสกกระย้า และ โสกสบัน
- ดอกสีม่วง เช่น แก้วเจ้าจอม กระพี้จั่น ตะแบก เลี่ยน ศรีตรัง เสลา อินทนิลน้ำ อินทนิลบก และ อินทรชิต

- ดอกสีเหลือง เช่น กระจีณณรงค์ กั้นเกรา ชี้เหล็ก ชี้เหล็กอเมริกัน จำปา ต้นหยง นนทรี ประดู่บ้าน ฝ้ายคำ พะยอม รัตมา ราชพฤกษ์ ลั่นทม แสมสาร โสกเหลือง สุพรรณิการ์ และ เหลืองอินเดีย

- ดอกหอม เช่น กระจ่างไทย กระจีณณรงค์ กระจิง กระจ่ม กฤษณา กั้นเกรา แก้ว เจ้าจอม จันทน์กะพ้อ จำปี จำปา จำปูน ชงโค ตะเคียนทอง ต้นหยง แต้ว นนทรี บุนนาค บุนหงาสำหรับ ประดู่บ้าน พะยอม พิกุล ลั่นทม ลำดวน สารภี สาละลังกา โสกน้ำ และ โสกเหลือง

3) พันธุ์ไม้ที่ปลูกตามริมถนนและที่ว่างระหว่างอาคาร ควรเลือกพันธุ์ไม้ที่ทนต่อมลพิษทาง อากาศ และฝุ่นละออง ทนต่อความร้อน ทนต่อความแล้ง ไม่ผลัดใบ ไม่สูงเกินไป ทรงพุ่มสวยงามไม่ แผ่กว้างมาก กิ่งก้านเหนียวไม่เปราะหักง่าย ใบเล็กฝอยไม่ควรมีขนาดใหญ่จนเกินไป ไม่มีผลขนาดใหญ่ซึ่งจะหล่นก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้สัญจร และมีระบบรากลึกไม่ทำลายพื้นผิวจราจร หากมีพื้นที่ แคบควรเลือกพันธุ์ไม้ที่มีขนาดเล็ก แต่หากมีพื้นที่กว้างควรเลือกพันธุ์ไม้ที่มีเรือนยอดกว้างเพื่อให้เกิด ร่มเงา ได้แก่ กระจิง ชี้เหล็ก ชี้เหล็กอเมริกา แคแสด ตะแบก นนทรี ประดู่ ปิบ พะยอม พิกุล มะขาม มะฮอกกานี เสลา สะเดา สารภี อินทนิลน้ำ และ อินทนิลบก

4) พันธุ์ไม้ที่ปลูกในสวนสาธารณะ การปลูกไม้ยืนต้นในสวนสาธารณะมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดความร่มรื่นสวยงาม เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ นอกจากนั้นยังสามารถช่วยรักษา สภาพแวดล้อม ลดมลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง ลดกระแสลม เป็นร่มเงา ป้องกันการพังทลาย ของดินในพื้นที่วิกฤต ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ความรู้ รวมทั้งเป็นองค์ประกอบของการจัดภูมิทัศน์ ให้สวยงาม สำหรับการคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่จะมาปลูกในบริเวณสวนสาธารณะ หากเป็นสวนสาธารณะ ขนาดใหญ่ สามารถนำพันธุ์ไม้ยืนต้นมาปลูกได้หลากหลายชนิดไม่แตกต่างกัน ซึ่งการปลูกพันธุ์ไม้ต้น ในบริเวณสวนสาธารณะนี้ควรจะเน้นในเรื่องของความหลากหลายของชนิดพันธุ์ไม้ โดยคัดเลือกให้ เหมาะสมตามสภาพดิน ลักษณะพื้นที่ การใช้ประโยชน์ ตลอดจนความสวยงาม โดยอาจแบ่งออกเป็น กลุ่มไม้ให้ร่มเงา กลุ่มไม้ดอกหอม หรือตามสีสันของดอกก็ได้ หากเป็นสวนหย่อม หรือสวนสาธารณะ ขนาดเล็ก การคัดเลือกชนิดพันธุ์ไม้ควรจะเน้นในเรื่องของลักษณะทรงพุ่มที่สวยงาม ไม่แผ่กว้างเกินไป ให้ร่มเงาได้ดี ให้ดอกสวยงาม ให้ดอกหอม ไม่มียางที่เป็นพิษ ไม่มีโรคและแมลงซึ่งอาจก่อให้เกิด อันตราย โดยคำนึงถึงสภาพดิน และลักษณะพื้นที่ การคัดเลือกชนิดพันธุ์ไม้จะต้องคำนึงถึงภาระใน การดูแลรักษาด้วย เนื่องจากสวนหย่อมนั้น ประชาชนในชุมชนจะต้องช่วยกันดูแลรักษา ซึ่งไม้ต้น ขนาดกลางถึงขนาดเล็กอาจจะมีเหมาะสมมากกว่าไม้ต้นขนาดใหญ่ เช่น กระจิง กุ่มบก แก้วเจ้า จอม ช่อย คอเดีย จำปา จำปี ชงโค ชัยพฤกษ์ ตะแบก แตรชมพู น้ำเต้าต้น บุนหงาสำหรับ ปิบ พิกุล รัตมา ลำดวน เสลา สุพรรณิการ์ เหลืองอินเดีย อโศกอินเดีย อินทนิลน้ำ อินทนิลบก และ ไม้ตระกูล หมาก หรือตระกูลไผ่

เมื่อคัดเลือกชนิดพันธุ์ไม้ให้เป็นองค์ประกอบหลักของพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนได้แล้ว สิ่งที่ต้องพิจารณาต่อไปก็คือ การพัฒนาพื้นที่สีเขียวดังกล่าวให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และการรักษาพื้นที่สีเขียวให้คงอยู่ตลอดไป ซึ่งจำเป็นจะต้องพิจารณานำเอามาตรการต่างๆ มาใช้ทั้งมาตรการเชิงบังคับ และมาตรการจูงใจ เช่น มาตรการด้านผังเมือง มาตรการด้านกฎหมาย มาตรการด้านเศรษฐศาสตร์ ตลอดจนมาตรการเสริมอื่นๆ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาพื้นที่สีเขียว

ศิริวรรณ และคณะ (2551: 28-30) ได้เสนอแนวคิดการสร้างเมืองสีเขียวในอุดมคติ ในโครงการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่สีเขียวที่สมบูรณ์ทางด้านระบบนิเวศอย่างยั่งยืน โดยมีการกำหนดสัดส่วนของการใช้พื้นที่ภายในเมืองให้มีองค์ประกอบที่เหมาะสมของพื้นที่สีเขียว ตัวอย่างเช่น

1) พื้นที่ถนนในเมือง ควรให้ความสำคัญกับทางเดินเท้าสองข้างถนน ด้วยการเพิ่มต้นไม้ในบริเวณเกาะกลางถนนและบริเวณไหล่ถนนหรือทางเท้าสองข้างถนน สัดส่วนของพื้นที่ผิวจราจรที่ไม่มีต้นไม้ปกคลุมควรมีร้อยละ 60-70 และพื้นที่สีเขียวซึ่งนับรวมพื้นที่เรือนยอดของต้นไม้ปกคลุมทางเท้าและผิวจราจรควรมีร้อยละ 30-40

2) พื้นที่วัด โดยทั่วไปทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดที่ดีจึงควรมีบรรยากาศที่สงบร่มเย็นด้วยพื้นที่สีเขียวของต้นไม้ใหญ่ ส่วนสิ่งก่อสร้างควรมีเท่าที่จำเป็น คือ อุโบสถ หรือวิหารขนาดที่เหมาะสมเท่านั้น สัดส่วนของพื้นที่อาคารควรมีร้อยละ 20-40 ส่วนพื้นที่สีเขียวซึ่งรวมเขตสังฆาวาสและป่าช้า ควรจะอยู่ในช่วงร้อยละ 60-80

3) พื้นที่โรงเรียน ต้องการสภาพแวดล้อมที่สงบ ร่มรื่นและเย็นสบายด้วยธรรมชาติ เป็นพื้นที่ที่เน้นธรรมชาติซึ่งประกอบด้วยไม้ยืนต้น โดยมีสิ่งก่อสร้างเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เช่น สำนักงาน ห้องเรียน ห้องประชุม ห้องพักและห้องปฏิบัติการ อาคารต่างๆ ควรใช้อย่างมีประสิทธิภาพและใช้พื้นที่โรงเรียนที่เหลือให้เป็นพื้นที่สีเขียวตามธรรมชาติ โดยควรมีสัดส่วนของพื้นที่อาคารเพียงร้อยละ 40-50 และอีกร้อยละ 50-60 เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่สามารถใช้งานได้เนกประสงค์ เช่น พื้นที่ปฏิบัติการ ศูนย์การเรียนรู้ ลานกีฬา ฯลฯ

4) พื้นที่สถานที่ทำการและอาคารสาธารณูปการต่างๆ ทั้งที่เป็นส่วนราชการและเอกชน เช่น โรงพยาบาล ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอประชุม ผู้คนส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตอยู่ในตัวอาคาร แต่ก็ยังมีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่นอกอาคารบ้าง เช่น พื้นที่จอดรถ พื้นที่พักผ่อน รวมทั้งพื้นที่บริการอื่นๆ ซึ่งรวมพื้นที่ส่วนขายอาหาร เป็นต้น บริเวณสำนักงานควรเป็นพื้นที่ที่ร่มรื่นด้วยต้นไม้ที่ให้อากาศบริสุทธิ์และช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี สัดส่วนของอาคารต่อพื้นที่สีเขียวควรเป็นพื้นที่อาคารร้อยละ 50-70 และเป็นพื้นที่สีเขียวร้อยละ 30-50

5) พื้นที่บ้านพักอาศัย ควรมีบริเวณที่ร่มรื่นและสงบ มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม เต็มไปด้วยบรรยากาศของธรรมชาติ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเสียงนก แมลง รวมทั้งกบ เขียด ที่อาศัยอยู่รวมกัน สัดส่วนของบ้านพักจึงควรมีร้อยละ 30-40 และพื้นที่สีเขียวร้อยละ 60-70

พรชัย จิตติวิสุรัตน์ (2552) ได้ศึกษาแนวทางการออกแบบเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมืองในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร ในการศึกษาได้กำหนดตัวชี้วัดพื้นที่สีเขียวเป็นพื้นที่บริการด้านนันทนาการ เช่น สวนสาธารณะ ลานกีฬา เป็นต้น ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนเมืองในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีความต้องการและความจำเป็น เพื่อจัดหาพื้นที่โล่งที่มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว ด้วยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูพื้นที่ว่างประกอบกับการวิเคราะห์ด้วยเกณฑ์พิจารณาในมิติทางกายภาพ มิติทางกิจกรรม และมิติทางการจัดการ

จากการศึกษาพื้นที่โล่งในเขตบางรัก พบว่า พื้นที่โล่งเป้าหมายในการเพิ่มเป็นพื้นที่สีเขียว จำแนกตามเกณฑ์ที่ตั้ง ประกอบกับเกณฑ์บริบท แบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) พื้นที่โล่งด้านหน้าอาคาร บริเวณสถานประกอบการเอกชน ในย่านศูนย์กลางธุรกิจ 2) พื้นที่โล่งรอบอาคาร บริเวณสถานที่ราชการและ ศาสนสถาน ในย่านชุมชนพักอาศัย 3) พื้นที่โล่งเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนยกระดับ ในย่านชุมชนพักอาศัยและพาณิชยกรรม และ 4) พื้นที่โล่งอิสระ บริเวณสุสาน ในย่านศูนย์กลางธุรกิจ เมื่อนำมาวิเคราะห์เพื่อหาศักยภาพในด้านต่างๆ ได้แก่ 1) ความเหมาะสมด้านกายภาพ 2) ความต้องการด้านกิจกรรม และ 3) ความเป็นไปได้ด้านการจัดการ สามารถสรุปได้ว่า มีพื้นที่โล่งที่มีความเหมาะสม 3 แห่ง ต้องปรับปรุงบางส่วน 9 แห่ง และปรับปรุงใหม่ทั้งหมด 19 แห่ง และสามารถเพิ่มพื้นที่สีเขียวนันทนาการได้ทั้งหมด 102,559 ตารางเมตร คิดเป็น 2.11 ตารางเมตรต่อคน ซึ่งยังต่ำกว่าเป้าหมาย 4 ตารางเมตรต่อคน ทั้งนี้แนวทางการจัดการเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวควรมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเอื้อให้เกิดพื้นที่สีเขียวนันทนาการ โดย 1) จัดพื้นที่โล่งให้มีกิจกรรมนันทนาการเป็นหลักหรือประสานกับกิจกรรมอื่น 2) ใช้ข้อกฎหมายที่สามารถบังคับหรือเป็นแรงจูงใจให้ผู้ลงทุนซึ่งจะได้รับผลตอบแทนพิเศษ 3) กำหนดรายละเอียดของพื้นที่สีเขียวที่เกี่ยวข้องกับอาคารซึ่งมีผลให้เกิดความต่อเนื่องของบริเวณ นอกจากนี้ การออกแบบทางกายภาพของพื้นที่โล่งควรคำนึงถึงการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมนันทนาการในสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ดี โดย 1) ให้ความสำคัญกับระบบสัญจรทางเดินเท้า 2) จัดพื้นที่ องค์ประกอบและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอและเหมาะสม 3) ออกแบบพื้นที่ให้สอดคล้อง กลมกลืน เชื่อมโยง และต่อเนื่องกับบริบทโดยรอบ

ปาจริย์ ประเสริฐ (2546) ศึกษา แนวทางการพัฒนาพื้นที่ใต้ทางด่วน ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ในปัจจุบันการใช้ประโยชน์พื้นที่กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งปลูกสร้างเพื่อการอยู่อาศัย พาณิชยกรรม และระบบคมนาคมขนส่ง ในขณะที่พื้นที่สีเขียวและพื้นที่ว่างต่างๆ กำลังลด

น้อยลงเรื่อยๆ ประกอบกับการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรและการเติบโตของกรุงเทพมหานคร นำไปสู่ปัญหาการจราจรติดขัด ทางด่วนจึงเป็นทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหาการจราจรที่เกิดขึ้น และรองรับปริมาณการจราจรในอนาคต ในขณะที่การพัฒนาได้อำนวยประโยชน์ให้กับคนเดินทางบนถนน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ การเวนคืนที่ดิน และพื้นที่ว่างใต้ทางด่วนตามโครงข่ายที่พาดผ่านเข้าไปในพื้นที่เมืองต่างๆ บางแห่งถูกจับจองและเข้ามายึดใช้เพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่ได้รับอนุญาตและไม่ได้รับอนุญาต การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและประเมินสภาพการใช้ประโยชน์ต่างๆ ของพื้นที่ใต้ทางด่วนในปัจจุบัน ประกอบกับศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดของการพัฒนาพื้นที่ใต้ทางด่วนที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่เมืองประเภทต่างๆ ที่ทางด่วนผ่าน เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่น่าจะเป็นไปได้

ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ใต้ทางด่วนแบ่งได้เป็น 6 ประเภท ได้แก่ แยกต่างระดับ ถนนขนาดทางด่วน ทางด่วนคร่อมถนน ทางด่วนระดับดิน ทางด่วนคร่อมแม่น้ำ คลอง หรือบึง และจุดขึ้น-ลงทางด่วน โดยรูปแบบพื้นที่ใต้ทางด่วนเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 8 ประเภท ได้แก่ ตลาด/แผงลอย สนามกีฬา/สนามเด็กเล่น สวนหย่อม/สวนสาธารณะ ที่จอดรถ ถนน/ซอย พื้นที่ให้เช่า ทางเดินเท้า/ทางรถจักรยาน และ พื้นที่ที่ถูกทะเลาะ ซึ่งการพัฒนาพื้นที่ใต้ทางด่วนต้องคำนึงถึงสภาพที่ตั้งที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบ มีการเข้าถึงที่ดีและมีขนาดที่พอเหมาะกับกิจกรรม อีกทั้งร่มเงาก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการใช้ประโยชน์ในตอนกลางวัน นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อพื้นที่ของคนในชุมชน ซึ่งจะส่งผลทำให้การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพเนื่องจากการใช้และได้รับการดูแลอย่างสม่ำเสมอ แนวทางการพัฒนาพื้นที่ใต้ทางด่วน จะช่วยลดปัญหาอันเกิดจากการยึดครองใช้พื้นที่ว่างของเมืองอย่างไม่เหมาะสมให้น้อยลง เป็นการนำเสนอพื้นที่ว่างรูปแบบใหม่ๆ ให้กับชีวิตคนเมือง และสร้างบรรยากาศของเมืองให้มีความสวยงาม

มานิต ทรัพย์เพิ่ม (2553) ศึกษาศักยภาพพื้นที่ว่างย่านพาณิชย์กรรมในเขตบางรักเพื่อการเชื่อมต่อโครงข่ายพื้นที่ว่างและการสัญจรทางเท้าในกรุงเทพมหานคร พบว่า เขตบางรักเป็นย่านธุรกิจการค้าเก่าแก่ซึ่งเติบโตและเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยอย่างต่อเนื่อง การเติบโตภายใต้ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลทำให้เกิดเสน่ห์ที่น่าสนใจจากการผสมผสานระหว่างความเก่าและความใหม่ที่แทรกตัวอยู่ภายในย่าน อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางเศรษฐกิจภายในพื้นที่อย่างไม่หยุดยั้งมีผลให้พื้นที่ว่างสาธารณะและพื้นที่สีเขียวลดน้อยลงไปมาก ส่งผลให้บรรยากาศโดยรวมภายในเขตบางรักมีความแออัด และคุณค่าของความเป็นย่านธุรกิจการค้าเก่าแก่อ้อยๆ สูญเสียไป งานวิจัยนี้ดำเนินการภายใต้แนวคิดว่าการเชื่อมต่อพื้นที่ว่างภายในย่านเข้าด้วยกัน จะสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งานของพื้นที่เหล่านั้น การเพิ่มความต่อเนื่องจะทำให้เกิดพื้นที่สีเขียวที่ชัดเจนขึ้นและสามารถเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับย่านอย่างเห็นได้ชัด การศึกษาพื้นที่ว่างที่มีอยู่ในเขตบางรัก นำไปสู่การ

คัดเลือกและจำแนกพื้นที่ว่างอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างการเชื่อมต่อให้เกิดเป็นโครงข่ายพื้นที่ว่างและการสัญจรทางเท้าระหว่างกลุ่มอาคารที่เหมาะสม ผลการวิจัยพบตำแหน่งกลุ่มพื้นที่ว่างที่มีศักยภาพเหมาะแก่การสร้างการเชื่อมต่อได้จำนวน 7 กลุ่ม กลุ่มพื้นที่ว่างที่มีคุณค่าทางสังคมและนันทนาการ ซึ่งสัมพันธ์กับกิจกรรมทางเลือกพบมากบริเวณถนนเจริญกรุงและพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา กลุ่มพื้นที่ว่างที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจซึ่งสัมพันธ์กับกิจกรรมจำเป็นพบมากบริเวณถนนสีลม ถนนสุรวงศ์ และถนนสาทร ลักษณะแผนผังโครงข่ายของการเชื่อมต่อที่จะเกิดขึ้นมีความสัมพันธ์กับตำแหน่งของพื้นที่ว่างและระยะการเดินทาง การเชื่อมต่อพื้นที่ว่างที่มีคุณค่าในประเภทกลุ่มเดียวกัน ทำให้สามารถกำหนดรูปแบบเส้นทางการสัญจรและบทบาทของพื้นที่ว่างได้สอดคล้องกับบริบทของกลุ่มอาคาร เสน่ห์เชิงความเป็นมาของพื้นที่ พฤติกรรม และกิจกรรมของผู้ใช้งานได้อย่างเหมาะสม

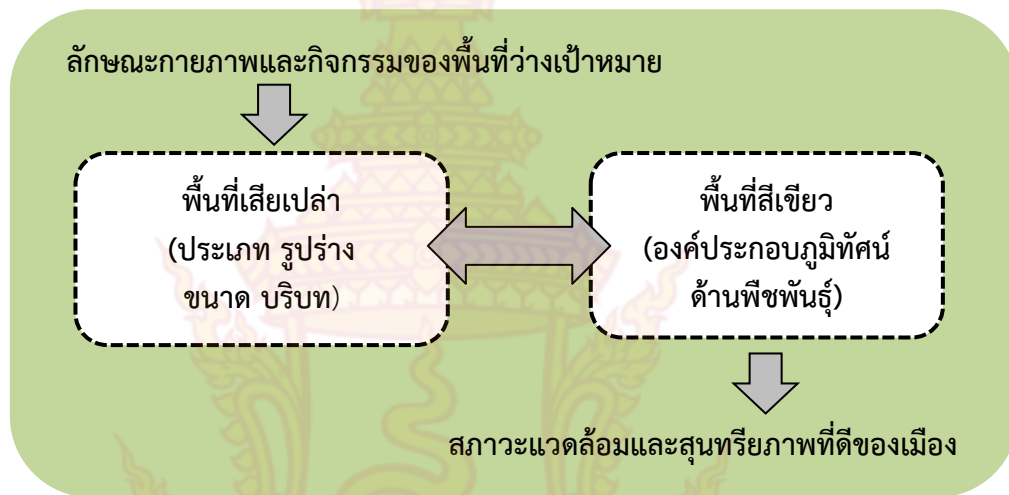
จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปหลักการพัฒนาพื้นที่สีเขียวได้ดังต่อไปนี้

- 1) การเพิ่มพื้นที่สีเขียว สามารถพัฒนาได้จากพื้นที่ว่างในเมืองรูปแบบต่างๆ ทั้งพื้นที่ที่รกร้าง พื้นที่ที่ถูกทะเลาะ รวมทั้งผสานกับพื้นที่ที่มีการใช้สอยเดิมให้มีสัดส่วนพื้นที่ปลูกต้นไม้มากขึ้น
- 2) การออกแบบพื้นที่สีเขียวควรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้และเป็นไปตามหลักการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design)
- 3) การออกแบบพื้นที่สีเขียวควรแบ่งพื้นที่ใช้สอยให้มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเพียงพอ
- 4) การใช้วัสดุพืชพันธุ์ อาจส่งผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อม พืชพันธุ์หลายชนิดมีความเหมาะสมในการนำมาใช้ปลูกในเมือง และช่วยส่งเสริมความเป็นพื้นที่สีเขียว
- 5) การออกแบบภูมิทัศน์บริเวณภายนอกอาคาร มีส่วนสร้างภาพรวมของพื้นที่สีเขียวให้เกิดความต่อเนื่องและเป็นโครงข่ายพื้นที่สีเขียว

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยนี้ศึกษาลักษณะพื้นที่ว่างเสียเปล่าในเมือง ประกอบกับลักษณะของพื้นที่สีเขียว นำมาพิจารณาร่วมกัน เป็นประเด็นในการสร้างแนวความคิดการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่เน้นองค์ประกอบภูมิทัศน์ด้านพืชพันธุ์ (softscape) เป็นหลัก ซึ่งมีลักษณะที่ช่วยเสริมสร้างสภาวะแวดล้อมและสุนทรียภาพที่ดีของเมือง รวมทั้งมีความสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ของชุมชนเมือง ที่มีความต้องการและความจำเป็นในการเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยค้นหาพื้นที่เสียเปล่าจากการพัฒนาเมือง จำแนกตามประเภท รูปร่าง ขนาด และบริบทของพื้นที่ ประกอบกับเกณฑ์วิเคราะห์ทางกายภาพ ได้แก่ ลักษณะของที่ตั้งและสภาพโดยรอบ เนื้อที่และอาณาเขต การเข้าถึงและระบบสัญจร องค์ประกอบของพื้นที่ ได้แก่ พื้นผิว พืชพันธุ์ สิ่งอำนวยความสะดวก และสุนทรียภาพ และเกณฑ์

วิเคราะห์ด้านกิจกรรมของพื้นที่ ได้แก่ รูปแบบกิจกรรม และผู้ใช้ นำมาออกแบบเป็นพื้นที่สีเขียว โดยเน้นองค์ประกอบภูมิทัศน์ด้านพืชพันธุ์ (softscape) เช่น รูปแบบ ชนิด ขนาด และวัตถุประสงค์ในการปลูก เป็นต้น ที่จะสามารถเพิ่มพื้นที่สีเขียวทั้งปริมาณและคุณภาพ เพื่อเสนอเป็นแนวทางการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมือง

ภาพที่ 2.1 แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดงานวิจัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้มีประเด็นหลักในการค้นหาแนวทางการออกแบบภูมิทัศน์ในพื้นที่เสียเปล่าจากการพัฒนาเมือง ให้เป็นพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมือง ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทในแต่ละพื้นที่ของชุมชนเมือง การศึกษาจึงมุ่งเน้นการหาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เสียเปล่ากับรูปแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่เอื้อให้เกิดพื้นที่สีเขียว โดยประเมินศักยภาพและปัญหาจากพื้นที่ศึกษาที่มีการพัฒนาเมือง โดยมีกระบวนการวิจัยดังนี้

1. วิธีการดำเนินการวิจัย

1.1 ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ศึกษาและค้นคว้าหลักการเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนเมือง และสรุปโดยการกำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในบริบทของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาข้อมูลเพื่อนำมาอธิบายประกอบการออกแบบ โดยรวบรวมข้อมูลที่สามารถจำแนกได้เป็นส่วนๆ ดังนี้

1) แนวความคิดพื้นที่สีเขียวในเมือง ประกอบด้วย ความหมายและประเภทพื้นที่สีเขียว พื้นที่สีเขียวในเขตชุมชน มาตรฐานพื้นที่สีเขียวของเมือง และหลักการพัฒนาเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวภายในเมือง

2) แนวความคิดพื้นที่เสียเปล่าจากการพัฒนาเมือง ประกอบด้วย ลักษณะพื้นที่เปิดโล่งในเมือง และพื้นที่ว่างสูญเปล่าภายในเมือง

3) แนวความคิดองค์ประกอบภูมิทัศน์กับความเป็นพื้นที่สีเขียว ประกอบด้วย ทฤษฎีการออกแบบภูมิทัศน์ องค์ประกอบภูมิทัศน์ที่เอื้อให้เกิดพื้นที่สีเขียว และการออกแบบพืชพันธุ์และเลือกใช้ต้นไม้ในเมือง

4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาพื้นที่สีเขียว

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลของพื้นที่ศึกษา

1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่เขตชั้นในกรุงเทพมหานคร เพื่อเลือกพื้นที่ศึกษา เป็นการแสดงความสัมพันธ์ของสภาพกายภาพ ประชากร และพื้นที่สีเขียว ของพื้นที่เขตชั้นในกรุงเทพมหานครทุกเขตการปกครอง โดยใช้ข้อมูลเชิงสถิติจากเอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำตารางข้อมูล เพื่ออธิบายและเปรียบเทียบถึงประเด็นปัญหา ความต้องการและความจำเป็นในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของแต่ละพื้นที่เขต และเลือกบริเวณย่านชุมชนเมือง 1 แห่ง เพื่อเป็นพื้นที่ศึกษา

2) สืบค้นและบันทึกข้อมูลพื้นที่ว่างเปล่าหาย โดยการใช้ภาพถ่ายทางอากาศ ร่วมกับการใช้แผนที่ ประกอบกับการถ่ายภาพเหตุการณ์ โดยแบ่งการสังเกตการณ์เป็น 2 ระยะ คือ

(1) การสังเกตการณ์เบื้องต้น (Pilot Observation) เป็นการสังเกตการณ์สภาพพื้นที่และการใช้งานในภาพรวม และบันทึกลักษณะพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างเป้าหมาย เพื่อคัดเลือกและแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างเป้าหมาย และนำไปสู่การสังเกตการณ์แบบละเอียดโดยเฉพาะเจาะจงต่อไป

(2) การสังเกตการณ์ (Observation) เป็นวิธีการสังเกตการณ์แบบละเอียด ในพื้นที่ว่างเป้าหมาย ในหัวข้อต่อไปนี้คือ

- ลักษณะกายภาพของพื้นที่ศึกษา ด้านที่ตั้งของพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะของที่ตั้งและสภาพโดยรอบ เนื้อที่และอาณาเขต การเข้าถึงและระบบสัญจร องค์ประกอบของพื้นที่ ได้แก่ พื้นผิว พืชพันธุ์ สิ่งอำนวยความสะดวก และสุนทรียภาพ

- ลักษณะกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่ การเชื่อมโยงกิจกรรม ผู้ใช้สอย ลักษณะของการสัญจร เพื่อทราบลักษณะกิจกรรมในบริเวณนั้นๆ และความต้องการพื้นที่สีเขียวในพื้นที่เป้าหมาย

3) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ว่างเป้าหมาย โดยจัดทำผังบริเวณ ตารางหรือแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ประกอบด้วย

(1) ภาพรวมของพื้นที่ด้านกายภาพ ได้แก่ ขอบเขตที่ตั้ง การเข้าถึงพื้นที่และระบบสัญจรภายในพื้นที่ การแบ่งพื้นที่ใช้สอย ลักษณะองค์ประกอบของพื้นที่ มุมมองและบรรยากาศของพื้นที่

(2) ภาพรวมของพื้นที่ด้านกิจกรรม ได้แก่ ลักษณะพฤติกรรม กิจกรรมการใช้สอย และผู้ใช้สอยพื้นที่

1.3 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ว่างเป้าหมาย

เป็นการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม นำมาประกอบกับข้อมูลพื้นที่ที่รวบรวมจากเอกสาร แผนที่ และภาพถ่ายดาวเทียม เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นศักยภาพและปัญหาแต่ละด้าน ที่เกี่ยวข้องกับ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ รูปแบบและลักษณะกิจกรรมการใช้สอย และลักษณะพื้นที่ว่างเป้าหมาย เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ศักยภาพและข้อจำกัดต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่

1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างเป้าหมาย โดยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะกายภาพและลักษณะกิจกรรมของพื้นที่ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการปรับปรุงหรือพัฒนาพื้นที่

2) ลักษณะพื้นที่เสียเปล่าที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว โดยจำแนกลักษณะตามประเภท รูปร่าง ขนาด และบริบทของพื้นที่ เป็นต้น

3) แนวทางการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่เอื้อให้เกิดความเป็นพื้นที่สีเขียว ที่จะสามารถเพิ่มพื้นที่สีเขียวทั้งปริมาณและคุณภาพ เพื่อเสนอเป็นแนวทางการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชน ประกอบด้วย

- ลักษณะสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเป็นพื้นที่สีเขียว เพื่อพิจารณากำหนดลักษณะการออกแบบเพื่อปรับปรุงพื้นที่ให้มีความเหมาะสมด้านกายภาพ และสอดคล้องกับกิจกรรม

- รูปแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่ส่งผลต่อการเป็นพื้นที่สีเขียว เป็นการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ด้านพืชพันธุ์ในพื้นที่ว่างเป้าหมายให้เป็นพื้นที่สีเขียว โดยเสนอแนวคิดในการออกแบบ องค์ประกอบภูมิทัศน์ด้านพืชพันธุ์ (softscape) เช่น รูปแบบ ชนิด ขนาด และวัตถุประสงค์ในการปลูก เป็นต้น ตามประเภทของพื้นที่สีเขียว

1.4 ประมวลผล สรุปผลการศึกษาและเสนอแนะแนวทางการออกแบบภูมิทัศน์

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล ในหัวข้อต่อไปนี้

1) สรุปผลการศึกษาจากการวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอแนวคิดในการแก้ปัญหาและอุปสรรคและข้อจำกัดในการนำพื้นที่สีเขียวมาพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว

2) เสนอแนวทางการออกแบบพื้นที่สีเขียวเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมือง โดยเสนอหลักการ เกณฑ์ มาตรฐานในการออกแบบพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบพื้นที่สีเขียวเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมือง โดยมีรายละเอียด ได้แก่ รูปแบบพื้นที่ องค์ประกอบภูมิทัศน์ และสุนทรียภาพ

2. สถานที่ทำการทดลองและเก็บข้อมูล

พื้นที่ย่านชุมชนเมือง ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 1 แห่ง

บทที่ 4 ผลการวิจัย

ในการศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะและประเภทพื้นที่สีเขียวที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมืองด้วยการออกแบบภูมิทัศน์ โดยเน้นองค์ประกอบภูมิทัศน์ด้านพืชพันธุ์ ที่สามารถใช้เป็นแนวทางการออกแบบพื้นที่สีเขียวเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมืองได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทในแต่ละพื้นที่ของชุมชนเมือง มีรายละเอียดของผลการวิจัย ในหัวข้อต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกพื้นที่ศึกษา
2. ผลการวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกพื้นที่วางเป้าหมายในพื้นที่ศึกษา
3. ผลการสำรวจพื้นที่วางเป้าหมาย
  - ภาพรวมของพื้นที่ด้านกายภาพ
  - ภาพรวมของพื้นที่ด้านกิจกรรม
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่โล่งเป้าหมาย
  - ปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่สีเขียวในพื้นที่วางเป้าหมาย
  - ลักษณะพื้นที่ว่างเสียเปล่าในพื้นที่วางเป้าหมาย
5. แนวทางการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่เอื้อให้เกิดความเป็นพื้นที่สีเขียว
  - รูปแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่ส่งผลต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในพื้นที่วางเป้าหมาย
  - แนวทางการปลูกพืชพันธุ์ในพื้นที่วางเป้าหมายในการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์
  - การออกแบบพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างกรณีศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกพื้นที่ศึกษา

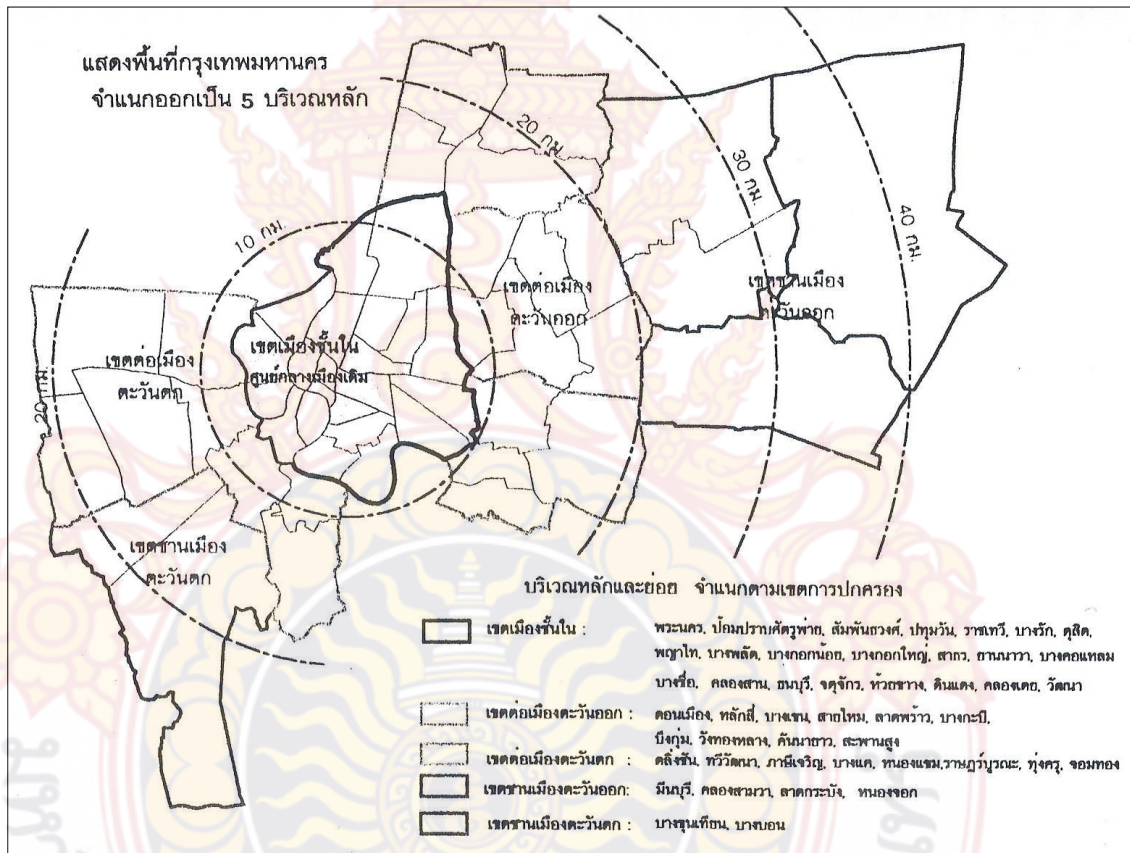
ในการจัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2535 สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร ได้จำแนกกลุ่มพื้นที่เขตไว้เป็น 3 บริเวณหลัก (5 บริเวณย่อย) ตามการตั้งถิ่นฐานชุมชนดังนี้คือ

1. เขตเมืองชั้นใน (Inner City) ประกอบด้วยศูนย์กลางเมืองเดิมและเขตต่างๆ รวม 22 เขต เป็นพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานชุมชนในระยะแรกและพื้นที่อนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์ สถานที่ราชการ สถานศึกษา ย่านธุรกิจการค้าหนาแน่น จำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรมีแนวโน้มลดลง แต่ความหนาแน่นประชากรในเขตต่างๆ ส่วนใหญ่เกินกว่า 10,000 คน ต่อตารางกิโลเมตร

2. เขตชั้นกลางหรือเขตต่อเมือง (Urban Fringe) เป็นเขตที่มีการขยายตัวของประชากร กิจกรรมทางการค้าและที่อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง ตั้งอยู่ในรัศมีระหว่าง 10-20 กิโลเมตรจากศูนย์กลาง

เมือง ซึ่งในปัจจุบันเป็นบริเวณที่มีการพัฒนาเมืองอย่างกระจัดกระจาย (Urban Sprawl) ประกอบด้วย พื้นที่ทางฝั่งตะวันออก 14 เขต และทางฝั่งตะวันตก 8 เขต

3. เขตชั้นนอกหรือเขตชานเมือง (Suburb) เป็นพื้นที่เขตชั้นนอกของกรุงเทพมหานคร ซึ่งยังมีพื้นที่ว่างและพื้นที่เกษตรกรรมอยู่เป็นส่วนใหญ่ และมีสัดส่วนสูงกว่าพื้นที่พัฒนาแบบเมือง โดยมีลักษณะผสมระหว่างเมืองและชนบท เป็นเขตที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางเมืองเกินกว่า 20 กิโลเมตรทางฝั่งตะวันออกประกอบด้วย เขตมีนบุรี คลองสามวา หนองจอก ลาดกระบัง และทางฝั่งตะวันตกประกอบด้วย เขตบางบอน และเขตบางขุนเทียน

ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำแนกตามการตั้งถิ่นฐาน

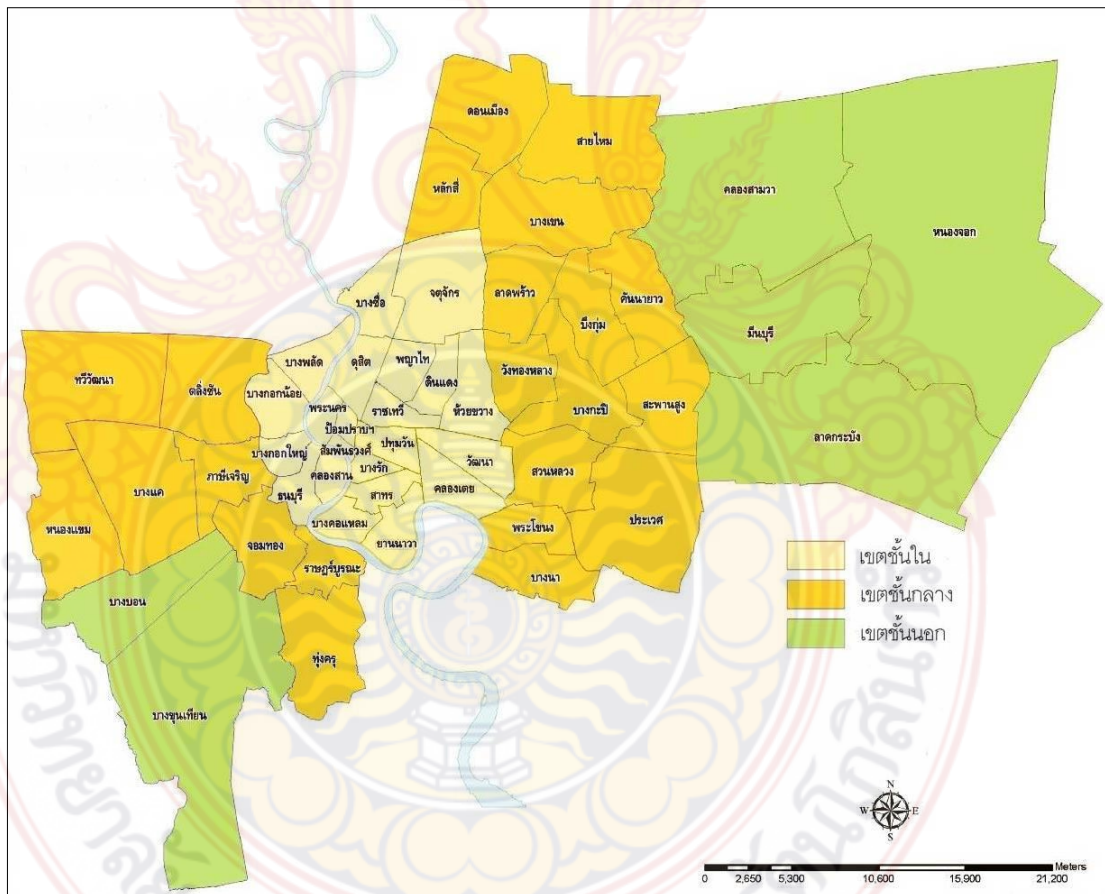
ที่มา : สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร (2548)

การศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดพื้นที่ศึกษาเป็นบริเวณย่านชุมชนเมืองในพื้นที่เขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร โดยคัดเลือกพื้นที่ตัวอย่าง 1 บริเวณจากกลุ่มพื้นที่เขตชั้นใน ซึ่งลักษณะและรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณพื้นที่เขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร สามารถสรุปภาพรวมได้ดังนี้ (ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร, 2561)

- เขตชั้นในด้านตะวันออก เป็นพื้นที่ศูนย์กลางเมืองที่มีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นประเภทที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม สถาบันราชการ สถาบันการศึกษา โดยการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยจะเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินหลักในทุกเขต แต่จะมีอัตราส่วนสูงสุดในเขตวัฒนา บางซื่อ ดิน

แดง และสาทร สำหรับการใช้ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตชั้นใน มีอัตราส่วนการใช้ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรมสูงสุดในเขตสัมพันธวงศ์ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตบางรัก และเขตปทุมวัน และการใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการ ซึ่งมีมากถึงครึ่งหนึ่งของที่ดินสถาบันราชการในกรุงเทพมหานคร มีการกระจายตัวมากในเขตดุสิต เขตราชเทวี เขตพญาไท เขตพระนคร เขตจตุจักร และเขตห้วยขวาง และมีการใช้ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษากระจายตัวสูงสุดในเขตปทุมวันและเขตจตุจักร

- เขตชั้นในด้านตะวันตก มีการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัย โดยเกือบทุกเขตของกลุ่มพื้นที่นี้มีการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยสูงกว่าร้อยละ 50 สำหรับการใช้ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรมมีอัตราส่วนร้อยละ 8.45 ของพื้นที่ ซึ่งสูงเป็นอันดับ 2 รองจากพื้นที่เมืองชั้นในด้านตะวันออก

ภาพที่ 4.2 แผนที่แสดงพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเขตการปกครอง
ที่มา : กองสารสนเทศภูมิศาสตร์ สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร (2549)
และเพิ่มเติมข้อมูลโดยพรชัย จิตติวสุรัตน์ (2552)

จากข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร ตามประเภทสวนสาธารณะ 7 ประเภท (สวนหย่อมขนาดเล็ก, สวนหมู่บ้าน, สวนชุมชน, สวนระดับย่าน, สวนระดับเมือง, สวนถนน, สวนเฉพาะทาง) มีขนาดพื้นที่สีเขียวรวม 39,003,749.03 ตารางเมตร จำนวนประชากรของกรุงเทพมหานคร (จากสำนักทะเบียนราษฎร) เท่ากับ 5,676,648 คน คิดเป็นอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร เท่ากับ 6.87 ตารางเมตร/คน (ข้อมูลจากสำนักสิ่งแวดล้อม และสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล ณ วันที่ 22 กรกฎาคม 2562)

หากนับรวมประชากรแฝง ซึ่งคาดว่าจะรวมแล้วจะมีประมาณ 10 ล้านคน อัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากรอยู่ที่ 3.90 ตารางเมตร/คนเท่านั้น ซึ่งถือว่าต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขององค์การอนามัยโลก (WHO) ที่กำหนดว่าเมืองที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดีควรมีพื้นที่สีเขียวอยู่ที่ 9 ตารางเมตร/คน และยิ่งต่ำกว่าพื้นที่สีเขียวในประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ เช่น บราซิล (52 ตารางเมตร/คน) สหรัฐฯ (23.1 ตารางเมตร/คน) แคนาดา (12.6 ตารางเมตร/คน) เป็นต้น

เมื่อพิจารณาข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวเฉพาะพื้นที่เขตชั้นในกรุงเทพมหานคร (ตามตารางที่ 4.1) พบว่า มีขนาดพื้นที่สีเขียวรวม 10,497,708.09 ตารางเมตร จำนวนประชากรของเขตชั้นในกรุงเทพมหานคร (จากสำนักทะเบียนราษฎร) เท่ากับ 1,818,341 คน คิดเป็นอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร เท่ากับ 4.67 ตารางเมตร/คน (ข้อมูลจากสำนักสิ่งแวดล้อม และสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล ณ วันที่ 22 กรกฎาคม 2562) ซึ่งเป็นอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของกรุงเทพมหานครโดยรวม

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวของพื้นที่เขตชั้นในกรุงเทพมหานคร

ลำดับ	เขตปกครอง	ขนาดพื้นที่เขต (ตร.กม.)	ขนาดพื้นที่สีเขียว (ตร.ม.)	อัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อพื้นที่เขต (ร้อยละ)	จำนวนประชากร (คน)	อัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร (ตร.ม./คน)	จำนวนพื้นที่สีเขียว (แห่ง)
1	สัมพันธวงศ์	1.416	136,494.34	9.64	23,655	5.77	98
2	ป้อมปราบศัตรูพ่าย	1.931	256,912.64	13.30	45,701	5.62	116
3	พระนคร	5.536	627,891.56	11.34	50,382	12.46	115
4	บางรัก	5.540	154,768.76	2.79	48,207	3.21	267
5	คลองสาน	6.051	239,872.00	3.96	72,171	3.32	143
6	บางกอกใหญ่	6.180	202,264.00	3.27	67,211	3.01	102
7	ราชเทวี	7.126	681,772.12	9.57	71,952	9.48	168
8	ปทุมวัน	8.370	896,952.00	10.72	48,382	18.54	133

ลำดับ	เขตปกครอง	ขนาดพื้นที่เขต (ตร.กม.)	ขนาดพื้นที่สีเขียว (ตร.ม.)	อัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อพื้นที่เขต (ร้อยละ)	จำนวนประชากร (คน)	อัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร (ตร.ม./คน)	จำนวนพื้นที่สีเขียว (แห่ง)
9	ดินแดง	8.400	235,298.40	2.80	120,761	1.95	137
10	ธนบุรี	8.551	246,148.00	2.88	107,754	2.28	140
11	สาทร	9.326	337,709.56	3.62	78,860	4.28	106
12	พญาไท	9.595	189,112.04	1.97	70,341	2.69	81
13	ดุสิต	10.700	1,179,824.00	11.03	94,854	12.44	121
14	บางคอแหลม	10.921	353,445.36	3.24	88,288	4.00	153
15	บางพลัด	11.360	225,755.28	1.99	91,278	2.47	130
16	บางซื่อ	11.500	245,140.00	2.13	125,299	1.96	162
17	บางกอกน้อย	11.944	300,583.24	2.52	110,417	2.72	177
18	วัฒนา	12.565	143,488.00	1.14	85,642	1.68	149
19	คลองเตย	13.000	762,150.56	5.86	101,543	7.51	132
20	ห้วยขวาง	15.033	436,368.07	2.90	81,689	5.34	120
21	ยานนาวา	16.662	531,606.68	3.19	78,031	6.81	238
22	จตุจักร	32.908	2,114,151.48	6.42	155,923	13.56	132
รวม		224.615	10,497,708.09	4.67	1,818,341	5.77	3,120

ที่มา : สำนักสิ่งแวดล้อมและสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร (วันที่ 22 กรกฎาคม 2562)

การศึกษานี้ได้พิจารณาเลือกพื้นที่ศึกษาจากพื้นที่เขตที่จะกำหนดให้เป็นตัวแทนของพื้นที่เมืองของกรุงเทพมหานคร โดยได้กำหนดเกณฑ์การเลือกพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่เขตปกครองในเขตชั้นใน จะใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากข้อมูลสถิติตามตารางที่ 4.1 ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) เลือกเขตที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก 5 อันดับแรก
- 2) เลือกเขตที่มีพื้นที่สีเขียวน้อย โดยเปรียบเทียบตัวเลขสถิติขนาดและอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวประกอบกัน ได้แก่ ขนาดพื้นที่สีเขียว อัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อพื้นที่เขต และอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร

ขั้นตอนที่ 1 ในกลุ่มเขตชั้นในมีเขตที่มีพื้นที่ขนาดเล็กเป็น 5 ลำดับแรก ได้แก่ เขตสัมพันธวงศ์ (1.416 ตร.กม.) เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย (1.931 ตร.กม.) เขตพระนคร (5.536 ตร.กม.) เขตบางรัก (5.540 ตร.กม.) และคลองสาน (6.051 ตร.กม.)

ขั้นตอนที่ 2 เมื่อเปรียบเทียบสถิติพื้นที่สีเขียวในเขตปกครองทั้ง 5 เขต และให้ค่าคะแนนจาก 5 ไปถึง 1 คะแนน เรียงตามลำดับสถิติพื้นที่สีเขียวมากที่สุดไปถึงน้อยที่สุดในแต่ละเรื่อง พบว่า เขตบางรักมีสถิติพื้นที่สีเขียวในภาพรวมน้อยกว่าเขตอื่น ได้แก่ ขนาดพื้นที่สีเขียวน้อยเป็นอันดับสอง (154,768.76 ตารางเมตร) อัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อพื้นที่เขตน้อยที่สุด (ร้อยละ 2.79) และ อัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อจำนวนประชากรน้อยที่สุด (3.21 ตารางเมตร/คน) มีคะแนนรวมได้ 4 คะแนน (ตามตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 การเปรียบเทียบค่าคะแนนจากข้อมูลสถิติพื้นที่สีเขียวของพื้นที่เขตขนาดเล็กในพื้นที่เขตชั้นใน กรุงเทพมหานคร

เขต	ค่าคะแนน	ขนาดพื้นที่สีเขียว	อัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อพื้นที่เขต	อัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร	คะแนนรวม
สัมพันธวงศ์		1	3	4	8
ป้อมปราบศัตรูพ่าย		4	5	3	12
พระนคร		5	4	5	14
บางรัก		2	1	1	4
คลองสาน		3	2	2	7

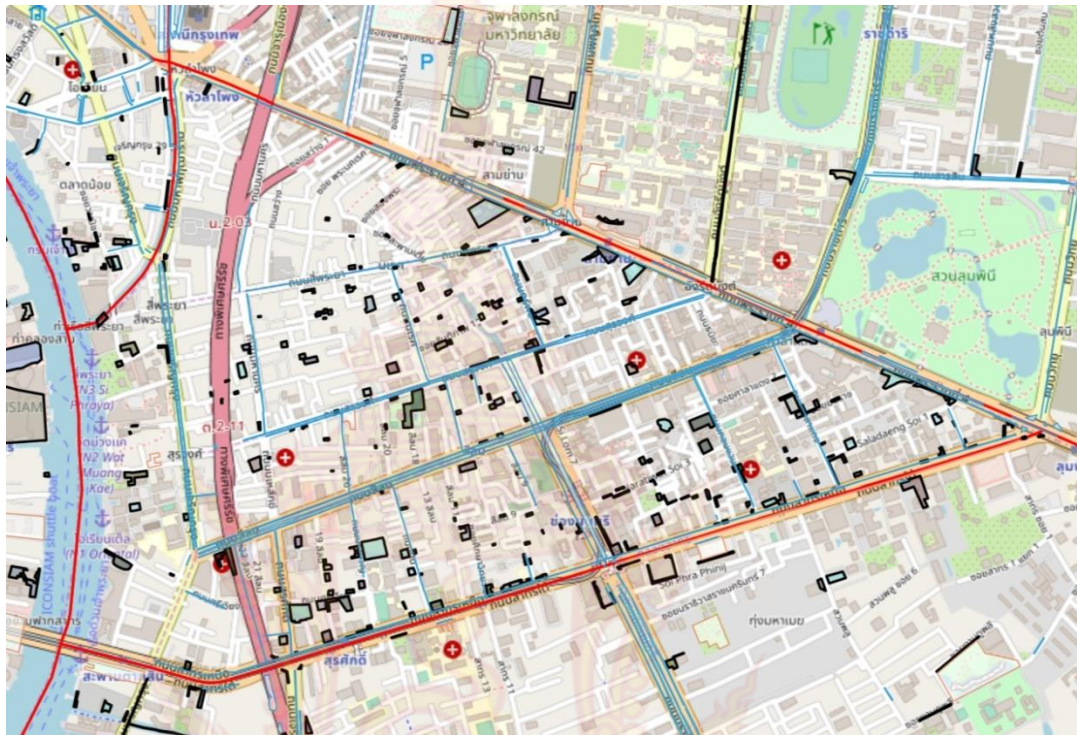
ดังนั้น จึงพิจารณาเลือกเขตบางรัก ตามวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง และนอกจากมีความเหมาะสมกับขอบเขตการวิจัย ทั้งตำแหน่งที่ตั้งอยู่ใจกลางเมือง ขนาดพื้นที่ค่อนข้างเล็ก มีสถิติด้านพื้นที่สีเขียวน้อยที่สุดแล้ว ยังมีลักษณะด้านกายภาพที่หลากหลาย จึงเป็นโอกาสในการเลือกพื้นที่วางรูปแบบต่างๆ ที่อยู่ในย่านเดียวกัน เพื่อกำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษาต่อไป

ทั้งนี้ จากข้อมูลพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร ของกองสารสนเทศภูมิศาสตร์ สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล ตามประเภทของสวนสาธารณะที่จำแนกออกเป็น 7 ประเภท พบว่า ในพื้นที่เขตบางรัก มีสวนสาธารณะจำนวน 266 แห่ง ขนาดพื้นที่ 154,328.76 ตารางเมตร แบ่งเป็น

- 1) สวนหย่อมขนาดเล็ก 219 แห่ง พื้นที่ 123,607.16 ตารางเมตร
- 2) สวนหมู่บ้าน 3 แห่ง พื้นที่ 12,500 ตารางเมตร
- 3) สวนถนน จำนวน 44 แห่ง พื้นที่ 18,221.60 ตารางเมตร

โดยพื้นที่เขตบางรักไม่มีสวนสาธารณะประเภท สวนชุมชน สวนระดับย่าน สวนระดับเมือง และสวนเฉพาะทาง

ภาพที่ 4.3 แผนที่แสดงตำแหน่งพื้นที่สวนสาธารณะ ในพื้นที่เขตบางรัก

ที่มา : กองสารสนเทศภูมิศาสตร์ สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล (วันที่ 27 มิถุนายน 2560)

เมื่อพิจารณาแผนที่แสดงตำแหน่งสวนสาธารณะในเขตบางรัก (ตามภาพที่ 4.3) มีข้อสังเกตว่า พื้นที่ฝั่งตะวันตกของเขตบางรัก คือ บริเวณย่านถนนเจริญกรุง มีจำนวนสวนสาธารณะน้อยกว่า บริเวณย่านทางฝั่งตะวันออก ได้แก่ บริเวณย่านถนนสีพระยา สุริวงค์ สีลม และสาทร จึงเห็นว่า ควรกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาเป็น **บริเวณย่านถนนเจริญกรุง** (ตามภาพที่ 4.4) ซึ่งมีอาณาเขตดังนี้คือ

ทิศเหนือ ติดกับถนนพระรามสี่

ทิศใต้ ติดถนนสาทร

ทิศตะวันออก ติดกับถนนมหานคร ถนนมหาเศรษฐี ถนนมเหล็กข์ ถนนสุรศักดิ์

ทิศตะวันตก ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองผดุงกรุงเกษม

โดยมีขนาดพื้นที่เท่ากับ 1.011 ตารางกิโลเมตร (631.948 ไร่) ความยาวประมาณ 2.085 กิโลเมตร ความกว้างประมาณ 0.575 กิโลเมตร

ตารางที่ 4.3 รายละเอียดสวนสาธารณะประเภทสวนหย่อมขนาดเล็ก ในย่านเจริญกรุง บางรัก

ลำดับ	สวนหย่อมขนาดเล็ก	ไร่	งาน	ตร. วา	หน่วยงาน รับผิดชอบ
1	บ้านเลขที่ 1 ถนนสีพระยา	1	3	0.00	เอกชน
2	Noble ถ.สุรศักดิ์	0	2	0.00	เอกชน
3	อาคารชาร์เตอ สแควร์ ถ.สาทร	0	0	30.00	เอกชน
4	Tanida residence ถ.สุรศักดิ์	0	0	80.00	เอกชน
5	สวนกำแพงเลขที่ 9-9/1-2 ซ.วัดสวนพลู ถ.เจริญกรุง แขวงบางรัก	0	0	10.00	เอกชน
6	สวนกำแพงโรงพยาบาลเลิดสิน เลขที่ 190 ถนนศรีเวียง แขวงสีลม	0	2	0.00	หน่วยงานอื่น
7	สวนกำแพง The rom เลขที่ 1112-1134 ถ.เจริญกรุง บางรัก	0	1	0.00	เอกชน
8	เลขที่ 26 โรงเรียนอัสสัมชัญ ถนนเจริญกรุง 40	0	0	30.00	เอกชน
9	เลขที่ 273 ซอยสะพานยาว ถนนมหาเศรษฐี แขวงสีพระยา	0	2	0.00	เอกชน
10	เลขที่ 108 ถนนมหาเศรษฐี แขวงสีพระยา	0	1	50.00	เอกชน
11	เลขที่ 523/1 ถ.มหาพฤฒาราม แขวงมหาพฤฒาราม	0	0	50.00	เอกชน
12	เลขที่ 70 ซอยปราโมทย์เยซุ ถนนมเหล็ก	0	2	77.00	เอกชน
13	สวนหย่อมโรงเรียนสัจจพิทยา ถนนสาทรเหนือ	0	1	87.00	เอกชน
14	บริเวณบ้านเลขที่ 279/4 ซอยเจริญกรุง 43	0	0	72.00	เอกชน
15	บ้านเลขที่ 35 ถนนมหาเศรษฐี	0	0	50.00	เอกชน
16	บ้านเลขที่ 75/79 ซอยพุทธโอสถ	0	0	67.50	เอกชน
17	สถานทูตฝรั่งเศส	1	1	0.00	หน่วยงานอื่น
18	สถานทูตโปรตุเกส	1	3	50.00	หน่วยงานอื่น
19	สวนหย่อมใต้ทางด่วน (ที่จอดรถ) ถนนมหาเศรษฐี	0	3	87.20	เขตบางรัก
20	โรงพยาบาลเลิดสิน	0	3	0.00	หน่วยงานอื่น
21	สนามหญ้าและสวนหย่อมข้างตึกยิบอินซอย	0	1	62.00	เอกชน
22	โรงแรมบางกอกเซ็นเตอร์ ถนนพระรามที่ 4	0	1	20.00	เอกชน
23	โรงแรมโอเรียลเต็ล ถนนเจริญกรุงซอย 40	0	0	50.00	เอกชน
24	โรงแรมแข่งกรี-ลำ ถนนเจริญกรุง	0	1	20.00	เอกชน
25	บ้านเลขที่ 134 ถ.มหาเศรษฐี	0	0	33.00	เอกชน
26	สวนหย่อมวัดมหาพฤฒาราม	0	0	5.00	เขตบางรัก
	รวมพื้นที่ทั้งหมด	12	0	30.7	

ที่มา : กองสารสนเทศภูมิศาสตร์ สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล (วันที่ 27 มิถุนายน 2560)

ตารางที่ 4.4 รายละเอียดสวนสาธารณะประเภทสวนถนน ในย่านเจริญกรุงบางรัก

ลำดับ	สวนถนน	ไร่	งาน	ตร. วา	หน่วยงาน รับผิดชอบ
1	ต้นไม้ใหญ่ในซอยเจริญกรุง 47/3 (27 ต้น)	0	0	27.00	เขตบางรัก
2	ต้นไม้ใหญ่ทางเท้า ถ.เจริญกรุง (ช่วงแยกบางรักถึงสะพานทิพย์ เสถียร 110 ต้น)	0	1	10.00	เขตบางรัก
3	ต้นไม้ใหญ่ทางเท้าถนนศรีเวียงทั้ง 2 ฝั่ง ตลอดสาย (85 ต้น)	0	0	85.00	เขตบางรัก
4	ต้นไม้ใหญ่ซอยเจริญกรุง 42/1	0	0	21.00	เขตบางรัก
5	บริเวณริมทางเท้าถนนสีลม (บางส่วน)	0	0	85.00	เขตบางรัก
6	สวนเกาะกลางถนนสีลม (บางส่วน)	1	3	50.00	เขตบางรัก
7	สวนถนนมหาพฤฒาราม	0	2	17.25	เขตบางรัก
8	สวนถนนริมทางเท้าถนนเจริญกรุง	0	0	67.47	เขตบางรัก
9	สวนหย่อมทางลงรถไฟฟ้าใต้ดิน (สี่แยกหัวลำโพง)	0	0	3.50	เขตบางรัก
10	สวนถนนมหานคร (ถนนมหานครตัดถนนสีพระยา)	0	0	10.88	เขตบางรัก
11	สวนถนนริมทางเท้าถนนพระรามที่ 4 (บางส่วน)	0	1	64.93	เขตบางรัก
12	สวนถนนถนนสาทรเหนือ (บางส่วน)	0	0	78.50	เขตบางรัก
13	เกาะกลางถนนใต้ทางด่วนศรีรัชฯ	0	2	11.00	เขตบางรัก
	รวมพื้นที่ทั้งหมด	4	2	31.53	

ที่มา : กองสารสนเทศภูมิศาสตร์ สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล (วันที่ 27 มิถุนายน 2560)

ตารางที่ 4.5 รายละเอียดสวนสาธารณะประเภทสวนหมู่บ้าน ในย่านเจริญกรุง บางรัก

ลำดับ	สวนหมู่บ้าน	ไร่	งาน	ตร. วา	หน่วยงาน รับผิดชอบ
1	มัสยิดฮารูน ถนนเจริญกรุงซอย 36	2	0	25.00	เอกชน
	รวมพื้นที่ทั้งหมด	2	0	25.00	

ที่มา : กองสารสนเทศภูมิศาสตร์ สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล (วันที่ 27 มิถุนายน 2560)

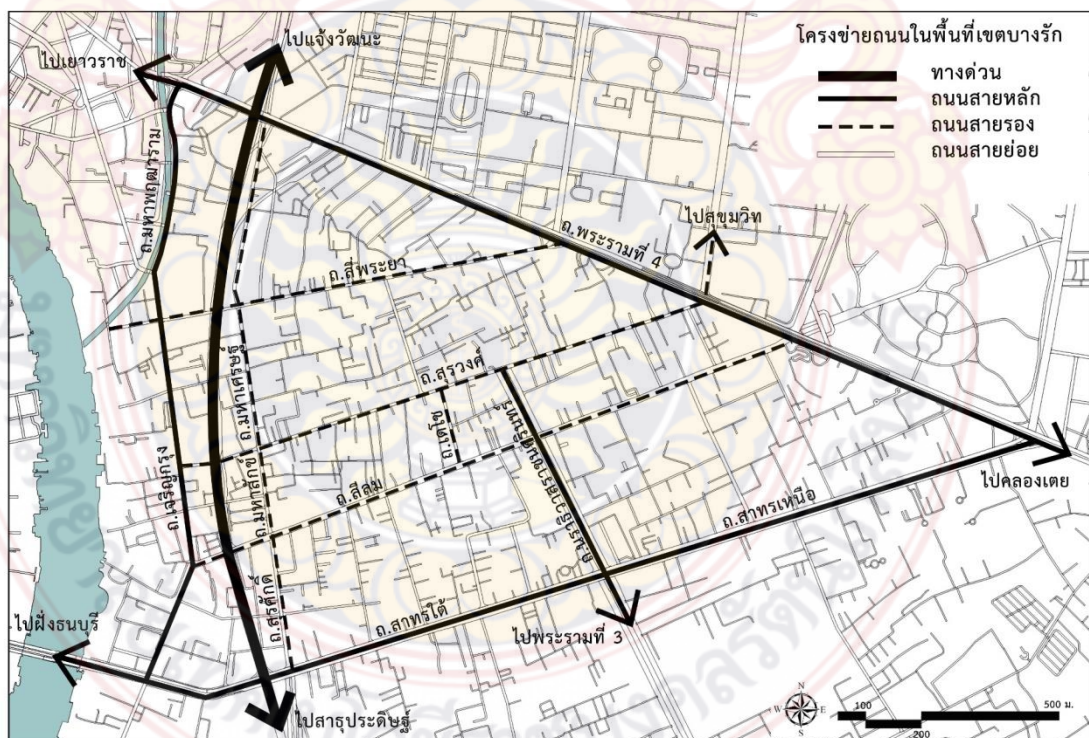
พื้นที่ฝั่งตะวันตกของเขตบางรัก บริเวณพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ติดกับถนนเจริญกรุง ถนนสาทรและถนนนราธิวาสราชนครินทร์ ที่เรียกว่า ย่านเจริญกรุง บางรัก มีลักษณะพื้นที่ที่มีความหลากหลายและบริบทที่น่าสนใจ ดังนี้คือ

1. การใช้ประโยชน์ที่ดิน พื้นที่ฝั่งตะวันตกของเขตบางรัก มีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสานระหว่างพื้นที่พักอาศัยกับพื้นที่พาณิชย์กรรม สถานที่ราชการ โรงเรียน ห้างสรรพสินค้า สถานทูต ศาสนสถาน โรงพยาบาล และโรงแรม โดยเฉพาะพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงแรมขนาดใหญ่ เช่น โรงแรมแชงกรีล่า โรงแรมรอยัลออกคิดเซอร์ราตัน โรงแรมโอเรียลเต็ล เป็นต้น

จึงมีกิจกรรมที่สร้างแรงดึงดูดให้ประชากรจากภายนอกพื้นที่เข้ามาทำงานในพื้นที่มากขึ้น ทำให้จำนวนประชากรกลางวันเพิ่มขึ้น ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อการใช้พื้นที่โล่งที่มีอยู่อย่างจำกัด

2. โครงข่ายถนนและระบบขนส่งสาธารณะ พื้นที่ฝั่งตะวันตกของเขตบางรัก มีถนนเจริญกรุง เป็นถนนสายหลักใจกลางพื้นที่ มีแนวถนนมหานคร ถนนมหาเศรษฐี ถนนมหเสถียร และถนนสุรศักดิ์ ที่บรรจบกับถนนสายหลักทางทิศใต้ คือ ถนนสาทรเหนือ และถนนสายหลักทางทิศเหนือ คือ ถนนพระรามสี่ เป็นลักษณะโครงข่ายถนนล้อมรอบที่ทำให้เกิดพื้นที่ในกรอบ (block) และภายในพื้นที่มีถนนสายย่อยหรือถนนซอย จำนวน 132 สาย ซึ่งมีบทบาทสำคัญที่รองรับการจราจรจากถนนสายรองเข้าสู่ย่านที่พักอาศัย และบางส่วนยังทำหน้าที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงด้วยถนนสายรองที่มาบรรจบถนนเจริญกรุง ได้แก่ ถนนสีลม ถนนสุรวงศ์ ถนนสีพระยา และถนนมหาพฤฒาราม

นอกจากนี้ยังมีทางพิเศษศรีรัช โครงข่ายในเมือง (ทางด่วนชั้นที่ 2) ตัดผ่านพื้นที่แนวเหนือ-ใต้ โดยมีทางขึ้นลงเชื่อมต่อกับถนนสายหลักและถนนสายรอง ได้แก่ ถนนสาทรเหนือ ถนนสุรวงศ์ ถนนสีลม และถนนพระรามสี่ เป็นการเชื่อมต่อพื้นที่เขตบางรักกับพื้นที่เมืองโดยรอบ ส่งผลให้ปริมาณการจราจรในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นจากจำนวนรถยนต์ที่เข้ามาโดยทางด่วนที่ใช้เดินทางเข้าออกและผ่านเมือง

ภาพที่ 4.5 แผนที่แสดงโครงข่ายถนนในพื้นที่เขตบางรัก

- 2) ท่าเรือสี่พระยา (ซอยกัปตันบุช) บริเวณข้างโรงแรมรอยัลลอคคิดเซอร์ราตัน
- 3) ท่าเรือวัดม่วงแค บริเวณวัดม่วงแค
- 4) ท่าเรือโอเรียนเต็ล บริเวณข้างโรงแรมโอเรียนเต็ล
- 5) ท่าเรือสาทร บริเวณเชิงสะพานตากสิน

ลักษณะของระบบขนส่งสาธารณะที่มีหลากหลายและเชื่อมต่อกัน ได้อำนวยความสะดวกในการเดินทางเข้าสู่แหล่งงาน ทำให้เกิดรูปแบบการสัญจรที่ต้องการพื้นที่โล่งสำหรับการเปลี่ยนถ่ายระบบสัญจรและทางเดินเท้ามากขึ้น ความหนาแน่นของการใช้ประโยชน์พื้นที่โล่งของเขตบางรักจึงมีมากขึ้น

3. บริบทของพื้นที่ พื้นที่ฝั่งตะวันตกของเขตบางรัก ที่เรียกว่า ย่านเจริญกรุง อยู่ในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานครที่มีความเจริญมาแต่เก่าก่อน เมื่อกรุงเทพฯ เข้าสู่การพัฒนาเมืองยุคใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐาน มีการเพิ่มขึ้นของสิ่งปลูกสร้างตามแนวถนนเจริญกรุง โดยเฉพาะอาคารตึกแถวแบบยุโรป เป็นย่านค้าขายสินค้าของชาวตะวันตก รวมทั้งย่านพักอาศัย สถาบันศาสนา สถานกงสุล สุสาน เกิดเป็นชุมชนหลายเชื้อชาติ ส่วนใหญ่เป็นชาวตะวันตก กลายเป็นพื้นที่เขตพาณิชย์กรรมที่สำคัญ และในยุคหลังๆ มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคาร จากอาคารประเภทการค้าปลีกห้องแถว ตึกแถวให้เช่า เป็นอาคารสำนักงาน ห้างสรรพสินค้า และโรงแรมขนาดใหญ่ ส่งผลต่อพื้นที่โล่งที่มีอยู่เดิมลดลง จากพื้นที่สีเขียวของชุมชนบ้านพักอาศัยเป็นพื้นที่ถนนสายรองและถนนซอยที่เชื่อมต่อเข้าสู่กลุ่มอาคารที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่ การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างหนาแน่นของย่านการค้าถนนเจริญกรุง ก่อให้เกิดปัญหาความแออัดของการใช้สอยและปัญหาจราจรที่ไม่สามารถรองรับการเจริญเติบโตของพื้นที่จากการพัฒนารูปแบบของสิ่งปลูกสร้างอาคารที่ขยายตัวในทางสูงที่ต้องการพื้นที่โล่งขนาดใหญ่ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่โล่งในช่วงเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน

4. บทบาทในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ย่านเจริญกรุง บางรัก มีลักษณะเป็นย่านธุรกิจทันสมัย มีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสานระหว่างพื้นที่พักอาศัยกับพื้นที่พาณิชย์กรรม สถานที่ราชการ โรงเรียน ห้างสรรพสินค้า สถานทูต โรงแรม ศาสนสถาน มัสยิด วัด ศาลเจ้า โรงพยาบาล เป็นที่ตั้งของสำนักงาน สถานที่ทำการของบริษัท การค้าต่าง ๆ สถาบันการเงิน ธนาคาร บริษัทเงินทุน และสถานบริการ ดังนั้น ย่านเจริญกรุง บางรัก จึงเป็นแหล่งงานของผู้คนจำนวนมาก ทั้งคนไทยและชาวต่างชาติ ที่เข้ามาทำงาน ทำการค้า ติดต่อกิจ และทำกิจกรรมเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในวันทำการ ทำให้มีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินเชิงพาณิชย์กรรมซึ่งมีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า ทำให้ความหนาแน่นของการใช้อาคารและพื้นที่มีสูง แน่นขนัดด้วยการสัญจร ตามด้วยปัญหาการจราจรและมลภาวะ

แม้ว่าในปัจจุบันย่านธุรกิจได้ขยายไปยังถนนสีลม สาทร ทำให้บริษัทห้างร้านต่างๆ ย้ายไปอยู่ย่านเศรษฐกิจแห่งใหม่ ทำให้ถนนเจริญกรุงเงียบเหงาไปมาก ทว่ายังคงหลงเหลือธุรกิจบางประเภท เช่น จิวเวลรี่ และการท่องเที่ยว โดยในช่วงไม่กี่ปีมานี้ ได้เกิดที่พักแรมแบบ Hostel มากมายบนถนนเส้นนี้ เนื่องจากย่านเจริญกรุง บางรัก ยังคงมีทุนทางวัฒนธรรมหลงเหลืออยู่ ไม่ว่าจะเป็นวัด โบสถ์ มัสยิด อาคารเก่า บางอาคารยังมีการใช้งานอยู่ ขณะที่บางตึกถูกปล่อยร้างไว้ และตามตรอกซอกซอยยังปรากฏให้เห็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เมื่อศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC) ได้มาเปิด “TCDC กรุงเทพฯ” ณ อาคารไพบรณีย์กลาง ถนนเจริญกรุง ทำให้ทุนทางวัฒนธรรมถูกนำมาผสมผสาน สร้างบทบาทของพื้นที่ย่านนี้ ให้เป็น “ย่านความคิดสร้างสรรค์” หรือ Creative District ที่จะป็นจุดหมายสำคัญ (Landmark) ของกรุงเทพฯ (brand buffet, 2017)

การเกิดย่านสร้างสรรค์ซึ่งเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ เพิ่มคุณภาพชีวิต และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจของเมือง และพัฒนาไปสู่การเติบโตของเศรษฐกิจระดับประเทศ ความหลากหลายของชุมชน คน และวัฒนธรรมจากอดีต ยังคงมีบทบาทต่อเนื่องในปัจจุบัน หลายเมืองทั่วโลกมุ่งสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจใหม่จากต้นทุนของเมืองเก่า หลายโครงการเกิดขึ้นจากการค้นหา แลกเปลี่ยน และร่วมมือของหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีคนเป็นหัวใจสำคัญในการเชื่อมโยงเรื่องราว กลุ่มคนทำงานสร้างสรรค์ทำให้ย่านมีชีวิตชีวา เป็นพื้นที่ซึ่งใช้ประโยชน์จากความคิดสร้างสรรค์ โดยมีระบบนิเวศสร้างสรรค์เป็นกลไกในของความเคลื่อนไหวทางธุรกิจ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจ เพื่อยกระดับคุณภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของพื้นที่ต่อไป (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2561) ’

ภาพที่ 4.7 กิจกรรมในย่านความคิดสร้างสรรค์ ณ อาคารไพบรณีย์กลาง ถนนเจริญกรุง

ที่มา : <https://medium.com/hbot>

แนวทางในการพัฒนาย่านเจริญกรุง จำเป็นต้องมีการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดระบบนิเวศที่เอื้ออำนวยต่อการขับเคลื่อนย่านสร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่การดำเนินโครงการ ธุรกิจ และกิจกรรมต่างๆ ของย่านสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นได้ โดยการพัฒนาด้านกายภาพพื้นที่และฟื้นฟูภูมิทัศน์เป็นแนวทางที่สำคัญ เนื่องจากการจัดภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมสามารถเน้นให้เกิดเอกลักษณ์และสนับสนุนการเกิดระบบนิเวศสร้างสรรค์ของบริเวณถนนเจริญกรุงและพื้นที่ต่อเนื่อง โดยต้องสอดคล้องทั้งด้านกายภาพและวิถีชีวิตของชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่ อาทิ การใช้ประโยชน์จากอาคารเก่าภายในย่านอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนทำงานสร้างสรรค์ การเพิ่มศักยภาพการเข้าถึงและเชื่อมต่อภายในพื้นที่ การสนับสนุนให้เกิดและมีการใช้งานพื้นที่สาธารณะ การลดและยกเลิกสิ่งปลูกสร้างที่กำหนดขอบเขตพื้นที่ รวมทั้งการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ที่มีส่วนช่วยก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมสร้างสรรค์ภายในย่านได้ (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2561)

แม้ว่าข้อมูลทางวิชาการจะบ่งชี้ถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น แต่ในสภาพความเป็นจริงนั้นไม่มีพื้นที่ว่างรองรับ ดังเช่นการวิเคราะห์พื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นรายเขตเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดหาพื้นที่สีเขียวเพิ่มเติม พบว่า เขตบางรักเป็นเขตที่มีการพัฒนาอย่างหนาแน่นไม่สามารถหาพื้นที่ว่างขนาดใหญ่ได้ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะวนศาสตร์, 2546: 132) จึงไม่สามารถจัดสร้างสวนสาธารณะในระดับละแวกบ้านขึ้นไปได้ (พื้นที่ 2-25 ไร่) อาจจะทำได้เพียงระดับสวนหย่อมเท่านั้น สำหรับชุมชนในเขตบางรัก ปัญหาสวนสาธารณะไม่เพียงพอ นับเป็นปัญหาที่ทางสำนักงานเขตไม่สามารถจะแก้ไขได้เพราะที่ดินสาธารณะในเขตบางรักนั้นมีน้อยมาก ซึ่งบรรเทาได้โดยการเชิญชวนให้ประชาชนไปใช้สวนสาธารณะบริเวณใกล้เคียง เช่น สวนลุมพินี เท่านั้น (พรชัย จิตติวุธรัตน์, 2552)

การจำแนกพื้นที่ว่างในย่านเจริญกรุง บางรัก

ลักษณะเด่นชัดของพื้นที่ย่านเจริญกรุง บางรักคือ มีพื้นที่น้อย ประชากรหนาแน่น และแออัดด้วยอาคารสิ่งก่อสร้าง นอกจากนี้ การเพิ่มขึ้นของพื้นที่โครงข่ายถนนและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารสิ่งปลูกสร้างจากการขยายตัวในแนวราบเป็นอาคารสูงและอาคารขนาดใหญ่ (หมายถึง อาคารที่มีความสูงตั้งแต่ 23 เมตรขึ้นไป หรือมีพื้นที่ใช้สอยมากกว่า 10,000 ตารางเมตร) เป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้จำนวนประชากรในทะเบียนราษฎร์ลดลง แสดงถึงการย้ายออกของประชากรกลางคืนเนื่องจากความแออัดและปัญหาจราจร ในทางตรงกันข้ามการเพิ่มขึ้นของพื้นที่พาณิชยกรรมเป็นการเพิ่มแหล่งงานและการพัฒนาโครงข่ายถนน รวมทั้งระบบขนส่งมวลชน ได้แก่ รถไฟฟ้าบีทีเอสและรถไฟฟ้ามหานคร ได้อำนวยความสะดวกในการเดินทางเข้าสู่แหล่งงาน จึงสร้างแรงดึงดูดให้ประชากรจากภายนอกพื้นที่เข้ามาทำงานในพื้นที่มากขึ้น ทำให้จำนวนประชากรกลางวันเพิ่มขึ้น ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อการใช้พื้นที่โล่งที่มีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นพื้นที่ชุมชนเมืองในย่านเจริญกรุงบางรักจึงเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจที่จะศึกษาสภาพการใช้ที่ดินปัจจุบันในรายละเอียด เพื่อให้ทราบได้อย่างชัดเจนว่ามีพื้นที่

ว่างใดบ้างที่ยังไม่ได้รับการจัดการเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพ และจะมีวิธีการจัดการอย่างไรให้เหมาะสม ซึ่งจะเป็นแนวทางการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมืองในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานครต่อไป

เนื่องจากการใช้พื้นที่เป็นอาคารสิ่งปลูกสร้างอย่างหนาแน่น สภาพพื้นที่โล่งในย่านเจริญกรุง บางรัก จึงมีลักษณะที่สัมพันธ์กับประโยชน์ใช้สอยของอาคารเป็นสำคัญ เช่น เป็นทางเดินเท้า ทางเข้าอาคาร ลานจอดรถ จุดเปลี่ยนการสัญจร พื้นที่ค้าขาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่โล่งลาดแข็ง ส่วนพื้นที่โล่งที่เป็นสวนหย่อมส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่โล่งปิดล้อมที่มีการใช้สอยเฉพาะบุคคลบางกลุ่มเป็นส่วนตัว ขาดการเชื่อมต่อกับพื้นที่ภายนอก เช่น บ้านพักอาศัย สถานทูต โรงแรม เป็นต้น การกำหนดพื้นที่ว่างเป้าหมายที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว จะเน้นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในรูปแบบสวนสาธารณะหรือพื้นที่สีเขียวที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจได้ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นสวนสาธารณะที่มีขอบเขตเฉพาะตามเกณฑ์เท่านั้น การจำแนกพื้นที่ว่างที่มีศักยภาพเพื่อกำหนดหรือจัดเป็นพื้นที่สีเขียวจึงยึดตามลักษณะของพื้นที่ว่างที่อยู่ในย่านพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ซึ่งส่วนใหญ่มีขนาดเล็กและอยู่ใกล้ชิดกันมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ว่างในย่านที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย อย่างไรก็ตามในย่านนี้ยังมีพื้นที่ว่างในสถานที่ต่างๆ เช่น สถานที่ราชการ โรงเรียน ศาสนสถาน และพื้นที่ใต้ทางด่วนยกระดับ ซึ่งมีส่วนช่วยเพิ่มสัดส่วนพื้นที่สีเขียวได้ และสามารถจำแนกประเภทของพื้นที่ว่างในพื้นที่เขตบางรัก โดยใช้ที่ตั้งเป็นเกณฑ์หลักและบริบทเป็นเกณฑ์รอง ได้ดังนี้คือ

- 1) พื้นที่ว่างเขตทาง มีลักษณะเป็นแนวยาวตามถนน ขนาดความกว้างไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับขนาดถนน มีประโยชน์ในการสัญจรทางเท้าเป็นหลัก รวมถึงพื้นที่เกาะกลาง บริเวณทางแยก หรือบริเวณริมน้ำ
- 2) พื้นที่ว่างเกี่ยวเนื่องกับอาคาร เกิดจากระยะถอยร่นของอาคารในพื้นที่ก่อสร้างตามข้อกำหนดหรือกฎหมายควบคุมการก่อสร้าง และระยะเว้นว่างระหว่างอาคาร ได้แก่
  - พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร เป็นพื้นที่ด้านหน้าอาคารต่อเนื่องกับพื้นที่ว่างเขตทาง มีประโยชน์ใช้สอยเพื่อเป็นทางเข้าออกอาคาร ที่จอดรถหรือเป็นบริเวณค้าขาย ส่วนใหญ่เป็นอาคารประเภทห้างสรรพสินค้า อาคารสำนักงาน
  - พื้นที่ว่างรอบอาคาร เป็นพื้นที่รอบอาคารหรือระหว่างกลุ่มอาคาร มีประโยชน์เพื่อเป็นที่จอดรถ สนามหญ้า สวนหย่อม ส่วนใหญ่เป็นอาคารประเภทสถานที่ราชการ โรงเรียน โรงพยาบาล
  - พื้นที่ว่างปิดล้อม เป็นพื้นที่ว่างรอบอาคารที่ถูกล้อมรอบด้วยรั้วหรือกำแพง มีขอบเขตชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นอาคารประเภทบ้านพักอาศัย อาคารชุด (ไม่จัดอยู่ในประเภทสวนสาธารณะสำหรับบริการประชาชนทั่วไป)

3) พื้นที่ว่างอิสระ เป็นพื้นที่ว่างที่มีขอบเขตเฉพาะ ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น สวนสาธารณะหรือลานกิจกรรม เป็นพื้นที่ว่างรกร้างจากการรื้อถอนอาคารหรือพื้นที่ว่างที่ยังไม่มีการพัฒนา อาจจะมีลักษณะการใช้ประโยชน์แบบชั่วคราว เช่น ที่จอดรถ ตลาดนัด ที่เล่นกีฬา หรือไม่มีการใช้ประโยชน์

จากการสำรวจเบื้องต้นถึงลักษณะพื้นที่ว่างในย่านเจริญกรุง บางรัก ผู้วิจัยได้นำมาประมวล และตั้งเกณฑ์การเลือกพื้นที่ว่างเป้าหมาย ดังนี้

1) เกณฑ์สวนสาธารณะ เป็นพื้นที่ว่างที่มีขนาดระดับเป็นพื้นที่โล่งที่มีขนาดตั้งแต่ 20 ตารางวา (80 ตารางเมตร) ซึ่งเป็นมาตรฐานสวนหย่อมขนาดเล็ก (Mini Park, Pocket Park) ขึ้นไป ทั้งนี้ควรมีความกว้างไม่น้อยกว่า 3 เมตร ซึ่งเป็นมาตรฐานความกว้างของสวนถนน (Street Park) ตามเกณฑ์ของกองสวนสาธารณะ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร

2) เกณฑ์ที่ตั้ง เป็นพื้นที่ว่างที่ตั้งอยู่ในบริเวณหรือขอบเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งหรือเป็นพื้นที่ว่างใดๆ ภายในเมือง ได้แก่ พื้นที่แนวลอยร่น พื้นที่ระหว่างอาคาร พื้นที่ในสวนสาธารณะปึก พื้นที่ว่างเขตทาง พื้นที่ว่างอิสระ (มีขอบเขตเฉพาะของพื้นที่) เป็นต้น

3) เกณฑ์บริบทของพื้นที่ เป็นพื้นที่ว่างที่มีสภาพกายภาพตามลักษณะสภาพแวดล้อมของพื้นที่เป็นแบบใดแบบหนึ่ง เช่น พื้นที่ว่างในสถานที่ราชการ สถานประกอบการของเอกชน สถาบันการศึกษา ศาสนสถาน สุสาน โบราณสถาน พื้นที่สีเขียวริมน้ำ ใต้ทางด่วน พื้นที่ว่างการเคหะ ย่านการค้า ย่านธุรกิจ เป็นต้น

4) เกณฑ์การใช้ประโยชน์ เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะหรือกึ่งสาธารณะ ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ หรือเป็นพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์เพื่อการอื่นแต่สามารถปรับใช้เป็นที่สีเขียว หรือเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่สีเขียวอยู่แล้ว

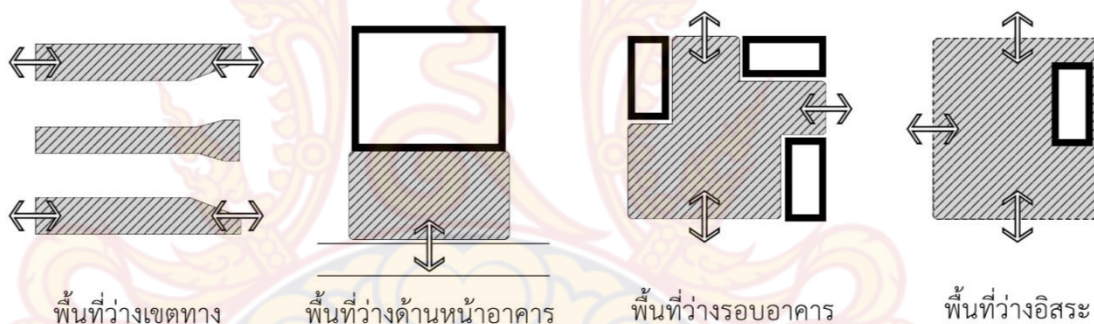
แนวทางเบื้องต้นได้พิจารณาหาพื้นที่ว่างเป้าหมายตามแนวคิดการฟื้นฟูพื้นที่ว่างในเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่ว่างใดก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ รกร้าง เป็นเศษเหลือ หรือไม่มีประสิทธิภาพ ที่สามารถนำมาใช้สอยหรือปรับการใช้งานให้มีพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น แม้ว่าจะไม่สามารถจัดเป็นสวนสาธารณะตามหลักเกณฑ์ แต่สามารถนำลักษณะของพื้นที่สีเขียวมาใช้กับพื้นที่ว่างใดก็ตาม โดยอาจจะประสานเข้ากับกิจกรรมเดิมหรือการกำหนดกิจกรรมอื่นควบคู่ไปด้วย โดยการจำแนกพื้นที่ว่างได้ใช้เกณฑ์ที่ตั้งเป็นเกณฑ์หลัก ได้แก่ พื้นที่ว่างเขตทาง พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร พื้นที่ว่างรอบอาคาร และพื้นที่ว่างอิสระ นอกจากนี้ยังสามารถใช้เกณฑ์บริบทของพื้นที่ว่างพิจารณาประกอบด้วย และในแต่ละประเภทนั้น พบว่า มีพื้นที่ว่างเป้าหมายเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่มีความเด่นชัดในบริบทที่ใกล้เคียงกัน อาจจะสรุปได้ว่า พื้นที่ว่างเป้าหมายในย่านเจริญกรุง บางรักมีลักษณะดังนี้คือ

1) พื้นที่ว่างเขตทาง อยู่บริเวณใต้ทางด่วนยกระดับ เป็นที่ดินของการทางพิเศษแห่งประเทศไทย ที่มีการให้เอกชนเช่าพื้นที่ประกอบกิจการชั่วคราว และให้ประชาชนทั่วไปใช้พื้นที่เพื่อเป็นลานกีฬาอยู่บ้าง แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการพัฒนาพื้นที่

2) พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร อยู่ในบริเวณอาคารสูงหรืออาคารขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่เป็นสถานประกอบการของเอกชนที่มีศักยภาพสูงในการลงทุนพัฒนา หากมีผลตอบแทนที่เป็นส่วนสนับสนุนในการยินยอมให้สาธารณชนใช้ประโยชน์ก็จะเอื้อให้เกิดพื้นที่สีเขียวที่มีคุณภาพได้มาก

3) พื้นที่ว่างรอบอาคาร อยู่ในบริเวณสถานที่ราชการ ศาสนสถาน มีศักยภาพสูงในการนำมาใช้ รวมทั้งนโยบายที่สนับสนุนและมีส่วนช่วยเพิ่มพื้นที่สีเขียว

4) พื้นที่ว่างอิสระ เป็นที่ดินส่วนบุคคลที่ให้ใช้งานเฉพาะกลุ่มบุคคล โอกาสในการนำมาใช้แบบสาธารณะมีน้อย และมีแนวโน้มการพัฒนาเป็นพื้นที่เชิงพาณิชย์กรรมตามสภาพบริบทโดยรอบ

ภาพที่ 4.8 พื้นที่ว่างประเภทต่างๆ ตามลักษณะที่ตั้ง

จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่า ลักษณะพื้นที่ว่างของย่านเจริญกรุง ในเขตบางรัก ที่สามารถนำมาเป็นพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 30 แห่ง (ตามตารางที่ 4.6, 4.7) สามารถแยกเป็น

- 1) พื้นที่ว่างเขตทาง จำนวน 6 แห่ง
- 2) พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร จำนวน 7 แห่ง
- 3) พื้นที่ว่างรอบอาคาร จำนวน 10 แห่ง
- 4) พื้นที่ว่างอิสระ จำนวน 7 แห่ง

3. ผลการสำรวจพื้นที่ว่างเป้าหมาย

การสำรวจพื้นที่ว่างเป้าหมาย ได้รวบรวมข้อมูลด้านกายภาพและด้านกิจกรรมของพื้นที่ไว้ ดังแสดงในตารางที่ 4.6 และ 4.7 และแผนที่ตามภาพที่ 4.9-4.16

ตารางที่ 4.6 ข้อมูลด้านกายภาพของพื้นที่ว่างเป้าหมายประเภทต่างๆ ในย่านเจริญกรุง บางรัก

	บริเวณ	บริบทพื้นที่	การเข้าถึง		ขนาด	
			เส้นทาง	ลำดับ ศักยภาพ	พื้นที่ (ตร.ม.)	ความ กว้าง เฉลี่ย (ม.)
A พื้นที่ว่างประเภท เขตทาง						
1	ทางด่วนพิเศษศรีรัช	พื้นที่ใต้ทางด่วน	ถ.พระราม 4 ถ.มหานคร	สายหลัก สายรอง	2,963.46	22.24
2	ทางด่วนพิเศษศรีรัช	พื้นที่ใต้ทางด่วน	ถ.มหานคร	สายรอง	4,842.10	23.69
3	ทางด่วนพิเศษศรีรัช	พื้นที่ใต้ทางด่วน	ถ.สีพระยา ถ.มหานคร ช.มหาพฤฒาราม	สายรอง สายรอง สายย่อย	13,423.27	37.48
4	ทางด่วนพิเศษศรีรัช	พื้นที่ใต้ทางด่วน	ถ.สีพระยา ช.เจริญกรุง 39 ช.เจริญกรุง 43	สายรอง สายย่อย สายย่อย	14,350.82	38.39
5	ทางด่วนพิเศษศรีรัช	พื้นที่ใต้ทางด่วน	ถ.สีลม	สายรอง	7,937.38	26.12
6	ทางด่วนพิเศษศรีรัช	พื้นที่ใต้ทางด่วน	ถ.สีลม ช.เจริญเวียง ถ.สาทรเหนือ	สายรอง สายย่อย สายหลัก	11,490.12	26.47
B พื้นที่ว่างประเภท ด้านหน้าอาคาร						
1	โรงแรมบางกอกเซนเตอร์	สถานประกอบการเอกชน	ถ. พระรามสี่	สายหลัก	3,090.32	27.87
2	โรงแรมริเวอร์ซิตี	สถานประกอบการเอกชน	ถ. สีพระยา ช. เจริญกรุง 24	สายรอง สายย่อย	1,995.99	34.73
3	สำนักกฎหมายดำเนิน สมเกียรติ และบุญมา	สถานประกอบการเอกชน	ถ. สีพระยา	สายรอง	432.52	32.84
4	อาคารเกียรตินาคิน	สถานประกอบการเอกชน	ช. เจริญกรุง 30	สายรอง	1,831.88	44.73
5	อาคาร TCDC (ไประณีย์กลาง)	สถานประกอบการเอกชน	ถ. เจริญกรุง	สายหลัก	4,567.41	34.48
6	ห้างโรบินสันบางรัก	สถานประกอบการเอกชน	ถ. เจริญกรุง	สายหลัก	990.59	10.29
7	คริสตจักรสาทร	ศาสนสถาน	ถ. สาทรเหนือ	สายหลัก	1,171.35	37.12
C พื้นที่ว่างประเภท รอบอาคาร						
1	วัดมหาพฤฒาราม	ศาสนสถาน	ถ.มหาพฤฒาราม	สายหลัก	8,026.31	53.91
2	บ้านเลขที่ 1	สถานประกอบการเอกชน	ช. เจริญกรุง 24	สายย่อย	2,805.29	46.52
3	อาคาร กสท. โทรคมนาคม	สถานประกอบการเอกชน	ถ. เจริญกรุง ช. เจริญกรุง 32	สายหลัก สายย่อย	7,280.20	133.12
4	พิพิธภัณฑสถานบางกอก	สถานที่ราชการ	ช. เจริญกรุง 43	สายย่อย	1,183.28	22.47
5	ศูนย์พัฒนาเด็กราชานุกุล	สถานที่ราชการ	ช. เจริญกรุง 34	สายย่อย	1,459.90	31.61

	บริเวณ	บริบทพื้นที่	การเข้าถึง		ขนาด	
			เส้นทาง	ลำดับ ศักดิ์	พื้นที่ (ตร.ม.)	ความ กว้าง เฉลี่ย (ม.)
6	ห้างไอพีเทลสอปปิงเซนเตอร์	สถานประกอบการเอกชน	ช. เจริญกรุง 38	สายย่อย	1,142.77	24.24
7	โบสถ์อัสสัมชัญ	ศาสนสถาน	ช. เจริญกรุง 40	สายย่อย	1,335.16	42.08
8	วัดสวนพลู	ศาสนสถาน	ช. เจริญกรุง 42	สายย่อย	3,018.83	45.95
9	ศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว	ศาสนสถาน	ช. เจริญกรุง 50	สายย่อย	350.02	14.55
10	โรงพยาบาลเลิดสิน	โรงพยาบาล	ถ. สีลม	สายรอง	4,950.35	25.64
D พื้นที่ว่างประเภท อีสระ						
1	บ้านเลขที่ 1 (ลานจอตลอด)	สถานประกอบการเอกชน	ช. เจริญกรุง 24	สายย่อย	4,423.67	74.85
2	อาคารศุลกสถาน	พื้นที่ริมแม่น้ำ	ช. เจริญกรุง 36	สายย่อย	3,161.08	20.15
3	มัสยิดฮารูน	ศาสนสถาน	ช. เจริญกรุง 36	สายย่อย	3,503.23	78.53
4	มัสยิดบ้านอู่	ศาสนสถาน	ช. เจริญกรุง 46	สายย่อย	3,119.19	56.34
5	ในซอยเจริญเวียง	สถานประกอบการเอกชน	ช. เจริญเวียง	สายย่อย	1,680.70	45.36
6	ร้านแสนยอดโภชนา	สถานประกอบการเอกชน	ช. เจริญเวียง	สายย่อย	1,747.04	31.37
7	อาคารประภาวิทย์	สถานประกอบการเอกชน	ช. สีลม 21	สายย่อย	1,429.73	27.53

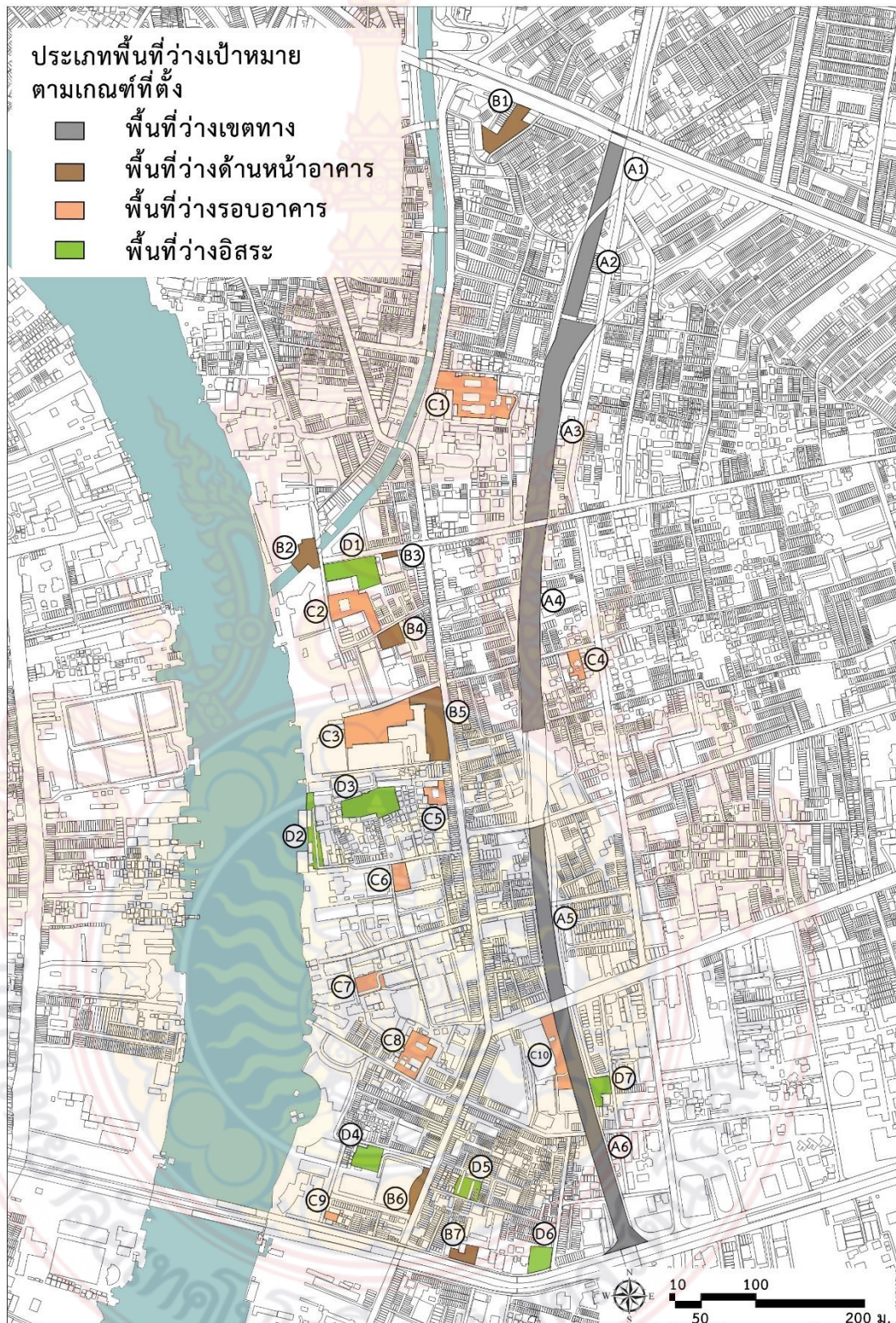
ที่มา : การสำรวจ (วันที่ 27 มิถุนายน 2560)

ตารางที่ 4.7 ข้อมูลด้านกิจกรรมของพื้นที่ว่างเป้าหมายประเภทต่างๆ ในย่านเจริญกรุง บางรัก

บริเวณ	ประเภทประโยชน์ใช้สอย	สัดส่วนพื้นที่			ระดับการใช้สอย (ความเป็น สาธารณะ)	
		พื้นที่ ลาดเชิง (ร้อยละ)	พื้นที่ปลูกพืชพันธุ์ (ร้อยละ)	พื้นที่รกร้าง (ร้อยละ)		
A พื้นที่ว่างประเภท เขตทาง						
1	ทางด่วนพิเศษศรีรัช	ลานกีฬา สนามเด็กเล่น ลานออกกำลังกาย (การทางพิเศษฯ)	85	5	10	สาธารณะ
2	ทางด่วนพิเศษศรีรัช	ลานจอตลอดคริสตจักรเทียนสัง ลานจอตลอดเอกชน	95	5	-	กึ่งสาธารณะ
3	ทางด่วนพิเศษศรีรัช	ลานจอตลอดขนส่งเอกชน ลานกีฬา (การทางพิเศษฯ) ลานอเนกประสงค์ ศูนย์เรียนรู้ กศน.	100	-	-	กึ่งสาธารณะ
4	ทางด่วนพิเศษศรีรัช	ลานจอตลอดดับเพลิงเขตบางรัก ถนนลัด ลานจอตลอดชยะ กทม. ลานจอตลอดร้านอาหาร	100	-	-	กึ่งสาธารณะ
5	ทางด่วนพิเศษศรีรัช	ลานอเนกประสงค์ ร้านค้า OTOP	95	5	-	สาธารณะ

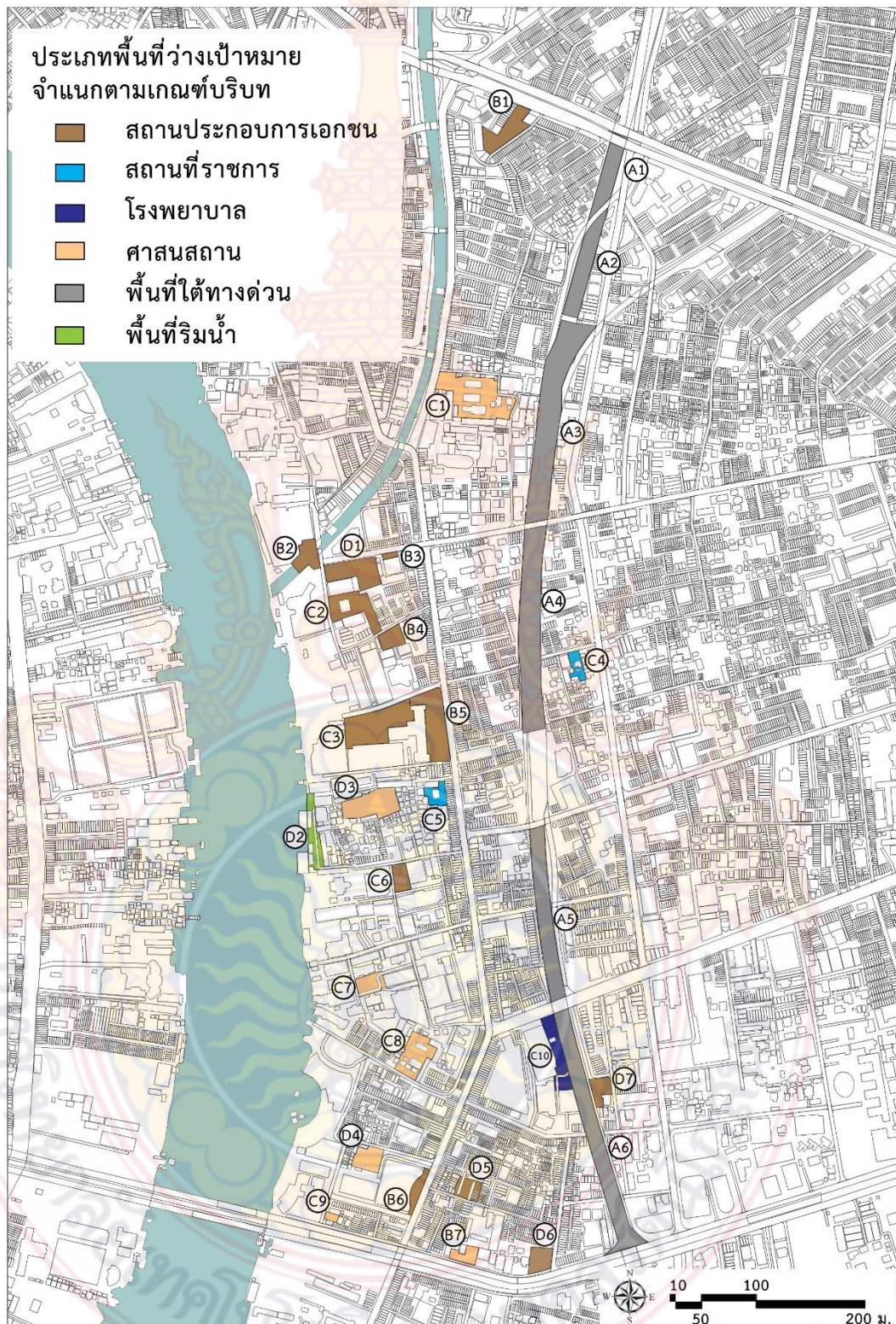
บริเวณ	ประเภทประโยชน์ใช้สอย	สัดส่วนพื้นที่			ระดับการใช้สอย (ความเป็น สาธารณะ)	
		พื้นที่กลางแจ้ง (ร้อยละ)	พื้นที่ปลูกพืชพันธุ์ (ร้อยละ)	พื้นที่กรัง (ร้อยละ)		
	ลานจอดรถ ถนนลาด					
6	ทางด่วนพิเศษศรีรัช	ถนนลาด ลานจอดรถสาธารณะ	80	10	10	สาธารณะ
B พื้นที่ว่างประเภท ด้านหน้าอาคาร						
1	โรงแรมบางกอกเซ็นเตอร์	ลานจอดรถ	85	15	-	กึ่งสาธารณะ
2	โรงแรมริเวอร์ซิตี	ลานจอดรถ ลานอเนกประสงค์	85	15	-	กึ่งสาธารณะ
3	สำนักกฎหมายดำเนิน สมเกียรติ และบุญมา	ลานจอดรถ	95	5	-	กึ่งสาธารณะ
4	อาคารเกียรตินาคิน	ลานจอดรถ	90	10	-	กึ่งสาธารณะ
5	อาคาร TCDC (ไปรษณีย์กลาง)	ลานอเนกประสงค์	95	5	-	กึ่งสาธารณะ
6	ห้างโรบินสันบางรัก	ลานอเนกประสงค์ ร้านค้า	95	5	-	กึ่งสาธารณะ
7	คริสตจักรสาทร	ลานจอดรถ	90	10	-	กึ่งสาธารณะ
C พื้นที่ว่างประเภท รอบอาคาร						
1	วัดมหาพฤฒาราม	ลานจอดรถ ลานพักผ่อน	90	10	-	กึ่งสาธารณะ
2	บ้านเลขที่ 1	ลานอเนกประสงค์ สวนหย่อม	30	70	-	กึ่งสาธารณะ
3	อาคาร กสท. โทรคมนาคม	ลานจอดรถ	95	5	-	กึ่งสาธารณะ
4	พิพิธภัณฑสถานบางกอก	ลานจอดรถ สวนหย่อม	20	80	-	กึ่งสาธารณะ
5	ศูนย์พัฒนาเด็กกรานูกุล	ลานอเนกประสงค์ สวนหย่อม	20	80	-	กึ่งสาธารณะ
6	ห้างไอทีเพลสซอปปิงเซ็นเตอร์	ลานจอดรถ	85	15	-	กึ่งสาธารณะ
7	โบสถ์อัสสัมชัญ	ลานจอดรถ ลานพักผ่อน	90	10	-	กึ่งสาธารณะ
8	วัดสวนพลู	ลานจอดรถ ลานพักผ่อน	85	15	-	กึ่งสาธารณะ
9	ศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว	ลานอเนกประสงค์	100	-	-	กึ่งสาธารณะ
10	โรงพยาบาลเลิดสิน	ลานจอดรถ สวนสุขภาพ	60	40	-	กึ่งสาธารณะ
D พื้นที่ว่างประเภท อีสระ						
1	บ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)	ลานจอดรถ	100	-	-	กึ่งสาธารณะ
2	อาคารศุภสถาน	ลานจอดรถ พื้นที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์	60	10	30	สาธารณะ
3	มัสยิดฮารูน	สุสาน สวนหย่อม	10	90	-	กึ่งสาธารณะ
4	มัสยิดบ้านอู่	สุสาน สวนหย่อม	10	90	-	กึ่งสาธารณะ
5	ในซอยเจริญเวียง	ลานจอดรถ	70	10	20	กึ่งสาธารณะ
6	ร้านแสนยอดโภชนา	ลานจอดรถ	100	-	-	กึ่งสาธารณะ
7	อาคารประภาวิทย์	ลานจอดรถ	95	5	-	กึ่งสาธารณะ

ที่มา : การสำรวจ (วันที่ 26-27 มิถุนายน 2560)

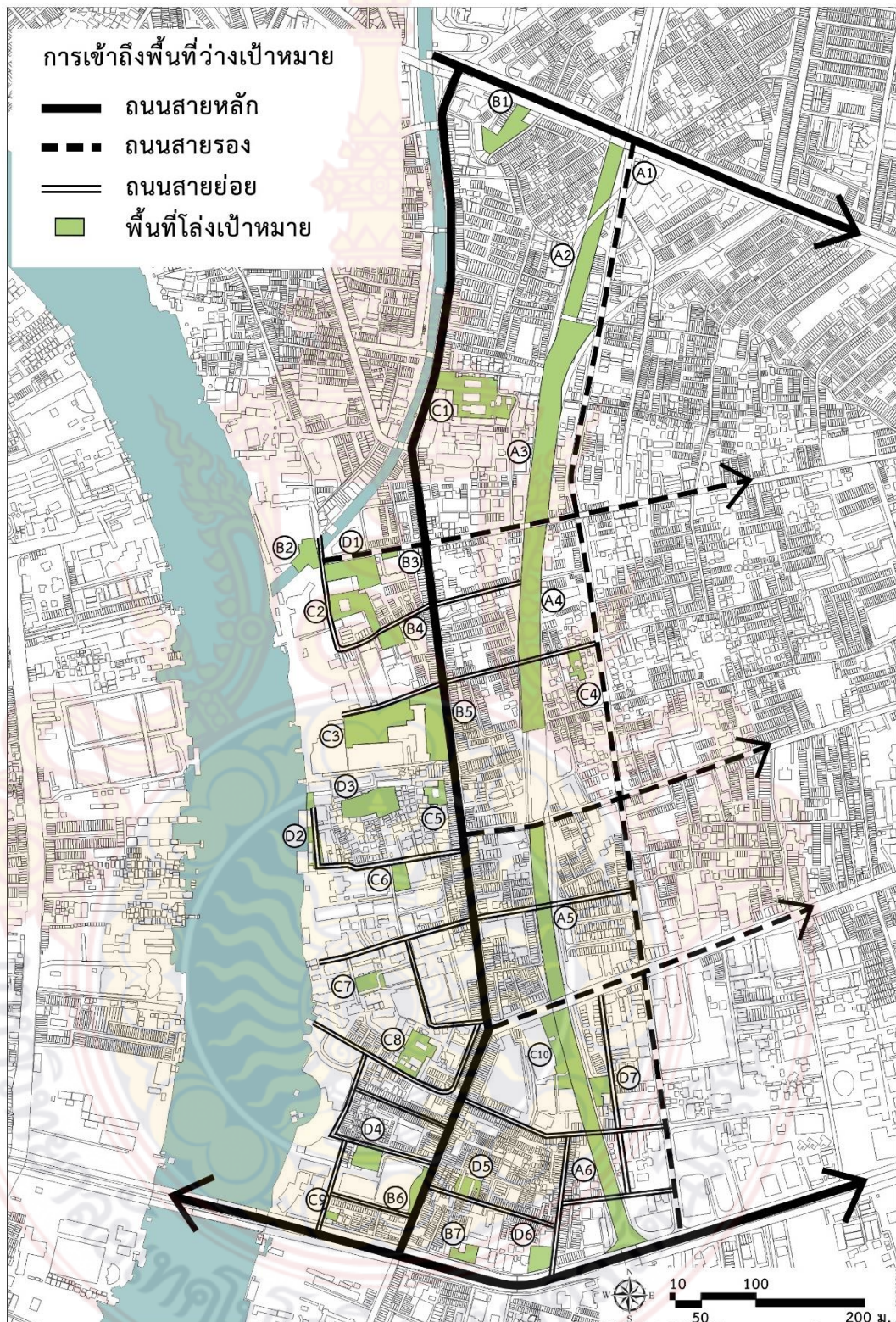

ภาพที่ 4.9 แผนที่แสดงประเภทพื้นที่ว่างเป้าหมายจำแนกตามเกณฑ์ที่ตั้ง

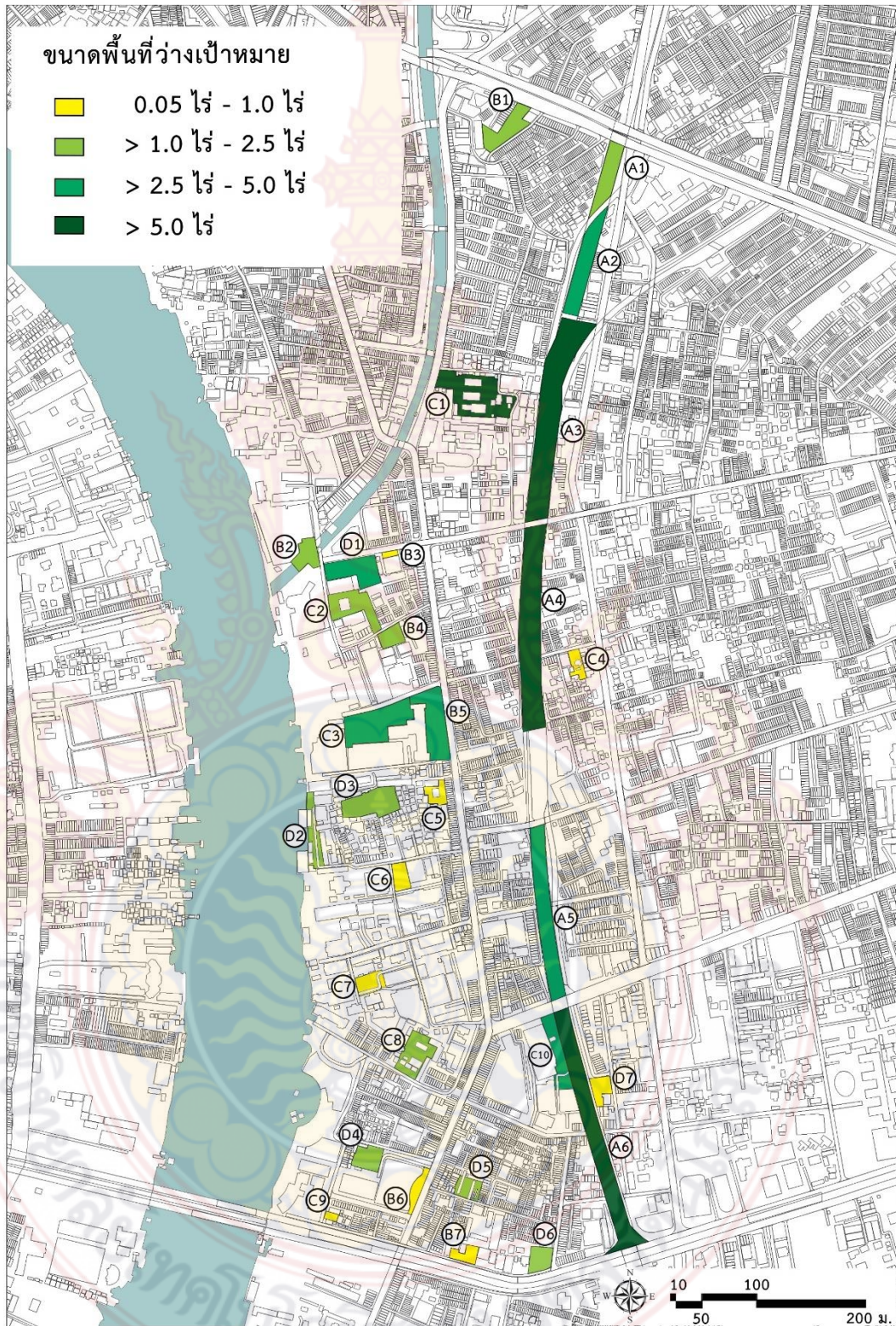

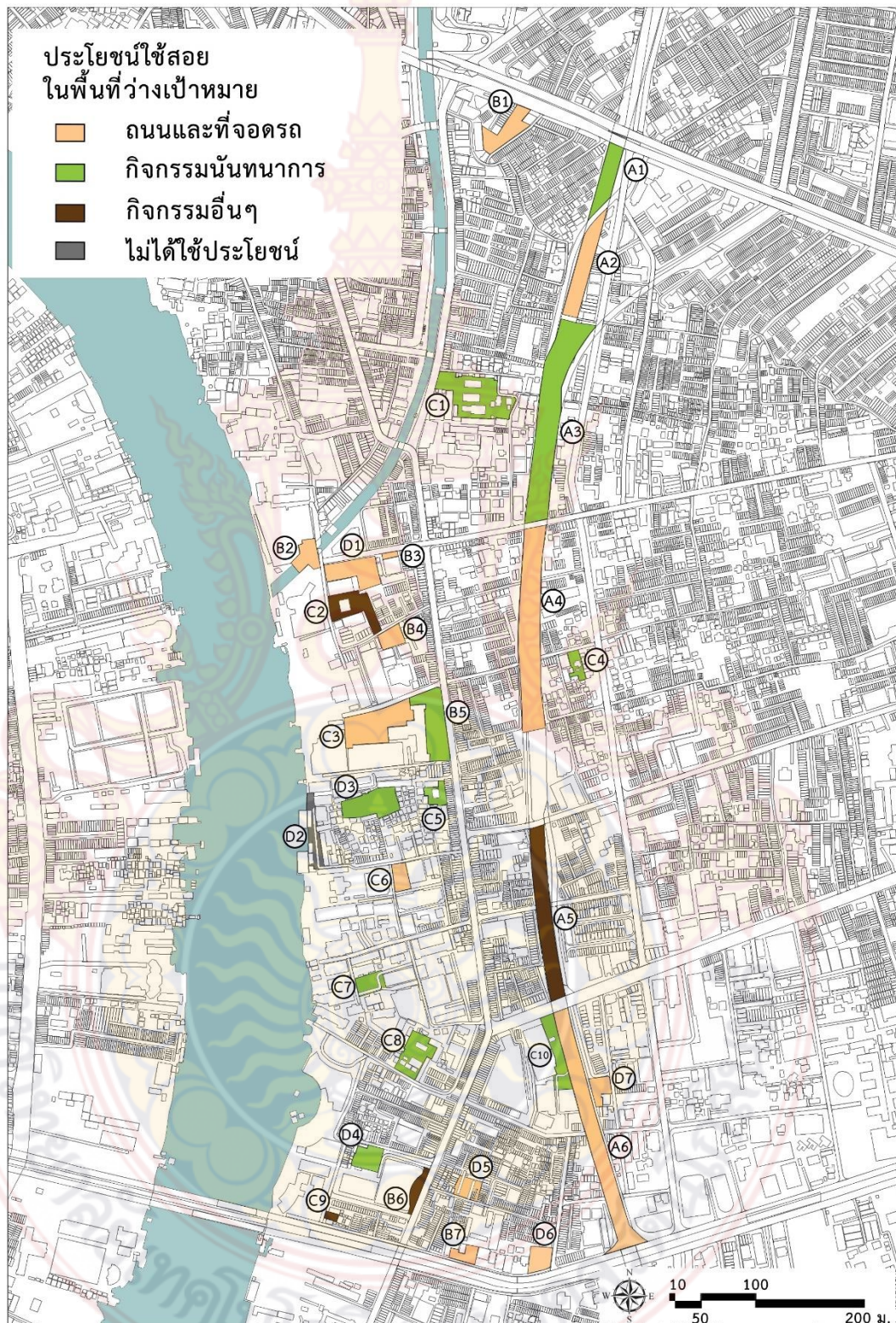
ภาพที่ 4.10 แผนที่แสดงประเภทพื้นที่ว่างเป้าหมายจำแนกตามเกณฑ์บริบท

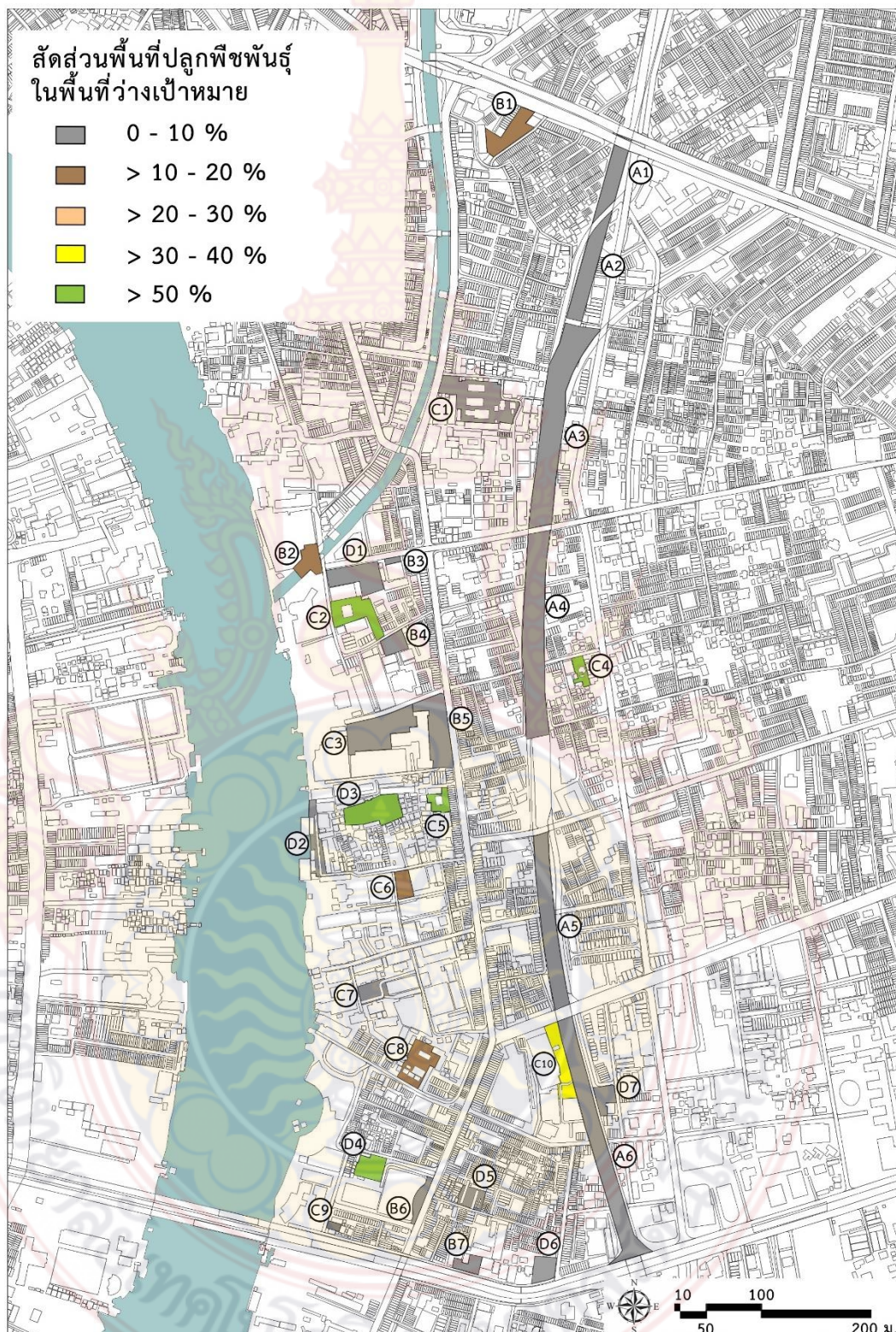
ภาพที่ 4.11 แผนที่แสดงการเข้าถึงพื้นที่ว่างเป้าหมาย

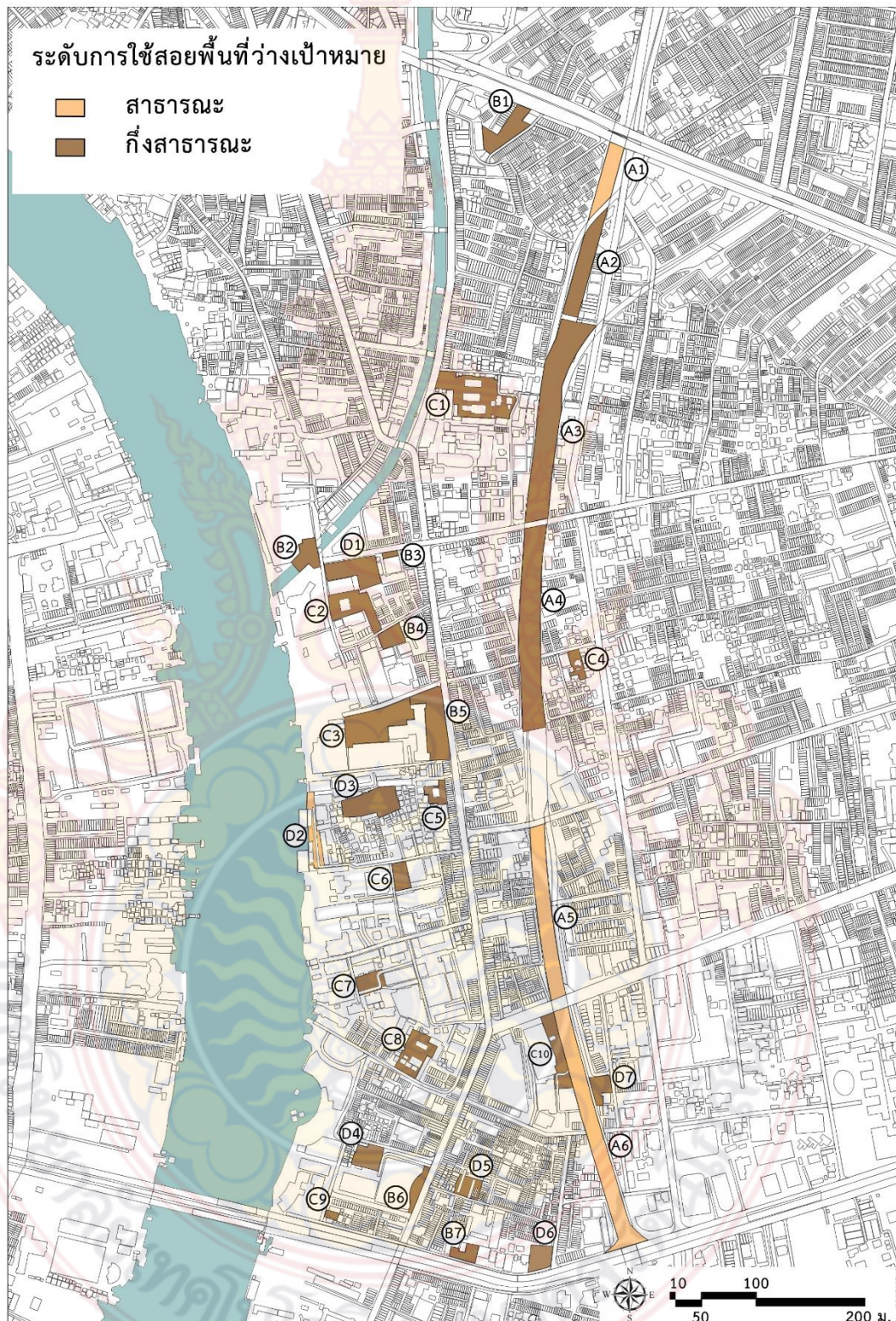
ภาพที่ 4.12 แผนที่แสดงขนาดพื้นที่ว่างเป้าหมาย

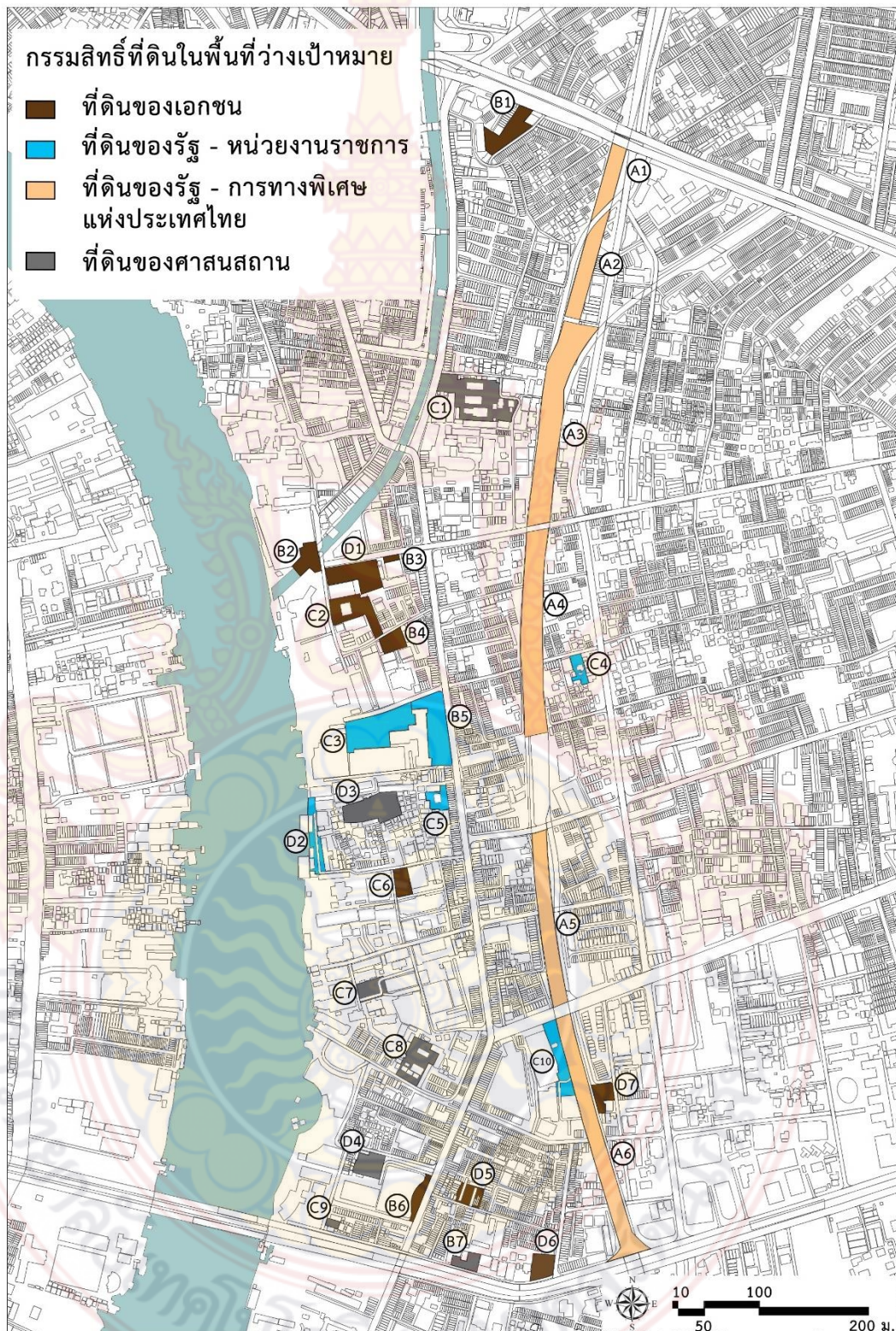
ภาพที่ 4.13 แผนที่แสดงประโยชน์ใช้สอยในพื้นที่ว่างเป้าหมาย

ภาพที่ 4.14 แผนที่แสดงสัดส่วนพื้นที่ปลูกพืชพันธุ์ในพื้นที่ว่างเป้าหมาย

ภาพที่ 4.15 แผนที่แสดงระดับการใช้สอยพื้นที่ว่างเป้าหมาย

ภาพที่ 4.16 แผนที่แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ว่างเป้าหมาย

3.1 ภาพรวมของพื้นที่ว่างเป้าหมาย พื้นที่ว่างเขตทาง (A)

ด้านกายภาพ

จากข้อมูลการสำรวจ พบว่า มีพื้นที่ว่างเขตทางจำนวน 6 แห่ง เป็นพื้นที่ว่างในบริบทใต้ทางด่วนทั้ง 6 แห่ง มีขนาดพื้นที่ตั้งแต่ 2,963 – 14,350 ตารางเมตร ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ว่างนอกเหนือจากผิวจราจรและทางสัญจรของเขตทาง

ภาพที่ 4.17 พื้นที่ว่างเป้าหมาย ประเภทเขตทาง 6 แห่ง

โดยสรุปภาพรวมลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ว่างเขตทางได้ดังนี้คือ

1) รูปแบบพื้นที่

- การเข้าถึง มีการเข้าถึงจากถนนหลักและถนนสายรอง รวมทั้งถนนซอยที่ทะลุผ่าน ซึ่งเป็นตัวแบ่งแยกพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ หรือเหลือเศษจากการสัญจร บางบริเวณเข้าถึงได้สะดวกด้วยการเดินเท้าจากชุมชนโดยรอบ

- ระดับพื้น ส่วนใหญ่มีระดับต่างจากถนนเล็กน้อยเฉพาะบางบริเวณที่ใช้งาน และมีระดับเดียวกับถนนในกรณีเป็นลานจอดรถ

- การปิดล้อม ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่โล่งใต้ทางด่วนที่มีรั้วเฝ้าคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมด และถูกปิดล้อมด้วยรั้วทึบและโปรง รวมทั้งโครงสร้างทางด่วนและอาคารที่ชนาด้านข้าง

2) องค์ประกอบของพื้นที่

- วัสดุพื้นผิว ส่วนใหญ่เป็นพื้นลาดแข็งหรือปรับพื้นที่เพื่อใช้งานแบบชั่วคราว เช่น ลานจอดรถ ที่เก็บวัสดุ สนามกีฬา เป็นต้น

- พืชพันธุ์ ส่วนใหญ่มีการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ค่อนข้างน้อย และมีพืชพันธุ์ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติซึ่งมีสภาพรกร้าง

- สิ่งอำนวยความสะดวก มีการจัดองค์ประกอบพื้นฐาน เช่น ม้านั่ง ซึ่งไม่เพียงพอต่อการใช้สอย ส่วนไฟฟ้าแสงสว่างและถังขยะมีเฉพาะบริเวณที่ใช้สอย

3) สุนทรียภาพ

- ทัศนียภาพ เป็นพื้นที่ว่างที่ไม่มีการออกแบบพื้นที่เพื่อประโยชน์ใช้สอยแบบถาวร จึงมีสภาพรกร้างและไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกบดบังจากโครงสร้างของทางด่วน

- บรรยากาศ เป็นพื้นที่ว่างที่อับทึบ ขาดความสวยงามและบรรยากาศที่ดี

ด้านกิจกรรม

จากข้อมูลการสำรวจด้านกิจกรรม สามารถสรุปลักษณะกิจกรรมได้ ดังนี้คือ

- รูปแบบกิจกรรม เป็นพื้นที่ว่างที่อยู่ในย่านพักอาศัยและพาณิชยกรรม มีความต้องการใช้พื้นที่เพื่อเป็นลานจอดรถ เล่นกีฬา และกิจกรรมเฉพาะกิจของทางราชการและเอกชน โดยมีกิจกรรมการเล่นกีฬาในช่วงเย็นและวันหยุด นอกจากนี้ยังมีร้านอาหารที่ไม่เป็นระเบียบแทรกอยู่ตามขอบทาง

- ผู้ใช้สอย ส่วนใหญ่เป็นประชากรกลางคืนที่พักอาศัยในชุมชนใกล้เคียง

- ระดับการใช้สอย เป็นแบบสาธารณสุขและกึ่งสาธารณสุข

ภาพที่ 4.18 กิจกรรมในพื้นที่ว่างเขตทาง

3.2 ภาพรวมของพื้นที่ว่างเป้าหมาย พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร (B)

ด้านกายภาพ

จากข้อมูลการสำรวจ พบว่า มีพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคารจำนวน 7 แห่ง เป็นพื้นที่ในบริบทสถานประกอบการเอกชน 6 แห่ง และศาสนสถาน 1 แห่ง มีขนาดพื้นที่ตั้งแต่ 432 – 4,2567 ตารางเมตร เป็นพื้นที่ว่างที่เกิดจากระยะร่นของอาคาร มีด้านยาวของพื้นที่ว่างตัวขนานและต่อเนื่องกับแนวเขตทางสาธารณะ

ภาพที่ 4.19 พื้นที่ว่างเป้าหมาย ประเภทด้านหน้าอาคาร 7 แห่ง

โดยสรุปภาพรวมลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคารได้ดังนี้คือ

1) รูปแบบพื้นที่

- การเข้าถึง สามารถเข้าได้โดยตรงจากทางเท้าเขตทางสาธารณะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นถนนสายหลัก และมีลักษณะที่เปิดกว้างเข้าสู่ทางเข้าหลักของอาคาร มีถนนผ่านเข้าสู่ลานจอดรถหรืออาคารจอดรถ ทำให้เกิดการแบ่งแยกพื้นที่และขัดแย้งกับทางเดินเท้า

- ระดับพื้น ส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนระดับตั้งแต่ 0.50-1.50 เมตร ซึ่งมีผลต่อมองเห็นพื้นที่และความต่อเนื่องกับพื้นที่สาธารณะ เกิดการแบ่งแยกจากทางเท้าของเขตทางสาธารณะ จึงเป็นพื้นที่ว่างที่มีลักษณะแยกส่วนเป็นบริเวณเฉพาะของอาคารแม้ว่าจะไม่มีรั้วกั้นขอบเขต

- การปิดล้อม ส่วนใหญ่ถูกปิดล้อมด้วยอาคารและรั้วหรืออาคารข้างเคียง ทำให้พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคารแต่ละแห่งมักจะมีลักษณะแยกเดี่ยว แทบจะไม่มีต่อเนื่องของกับบริเวณข้างเคียงตามแนวเขตทางสาธารณะ ทั้งนี้มีผลต่อการมองเห็นพื้นที่และความต่อเนื่องกับพื้นที่สาธารณะ จึงมักพบว่าเป็นพื้นที่ว่างที่มีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนกับพื้นที่สาธารณะ

2) องค์ประกอบ

- วัสดุพื้นผิว พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นลาดแข็ง สามารถรองรับการใช้สอยได้อย่างสะดวก โดยเฉพาะอาคารของเอกชนที่เน้นความสวยงามด้วยวัสดุตกแต่งเป็นพิเศษ

- พืชพันธุ์ พื้นที่ส่วนใหญ่มีการปลูกพืชพันธุ์ โดยใช้ไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้คลุมดิน หญ้าในลักษณะประดับประดาประกอบกับการตกแต่งสถานที่ที่มีการออกแบบเป็นพิเศษ มีร่มเงาคลุมพื้นที่มากน้อยแตกต่างกันตามจำนวนไม้ยืนต้น ไม่มีสนามหญ้าผืนใหญ่

- สิ่งอำนวยความสะดวก ส่วนใหญ่มีที่นั่งพักผ่อนรูปแบบต่างๆ รวมทั้งขอบกระเบื้องต้นไม้ซึ่งมักจะมีขนาดสัดส่วนไม่เป็นไปตามมาตรฐานของที่นั่งทั่วไป ส่วนไฟฟ้าแสงสว่างได้รับการเน้นในรูปแบบที่เป็นการประดับประดาบริเวณ โดยเฉพาะเสาไฟเดี่ยว และพบถึงขยะเป็นจำนวนน้อยมาก

3) สุนทรียภาพ

- ทัศนียภาพ ภาพรวมของพื้นที่ว่างมีความสวยงามและเป็นระเบียบเรียบร้อย มีสิ่งบดบังสายตาอยู่ทั่วไป ได้แก่ ป้ายชนิดต่างๆ และโครงสร้างของสิ่งก่อสร้าง

- บรรยากาศ เป็นพื้นที่ว่างที่มีการออกแบบลานที่เน้นทางเข้าและเสริมความสวยงามของอาคาร มีรูปแบบและองค์ประกอบของพื้นที่ที่เอื้ออำนวยให้เกิดบรรยากาศร่มรื่นพอสมควร แต่บางบริเวณก็มีบรรยากาศโปร่งโล่ง แห้งแล้ง ไม่ตอบสนองต่อการพักผ่อนหย่อนใจ

ด้านกิจกรรม

จากข้อมูลการสำรวจด้านกิจกรรม สามารถสรุปลักษณะกิจกรรมได้ ดังนี้คือ

ภาพที่ 4.20 กิจกรรมในพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร

- รูปแบบกิจกรรม สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์อาคารและบริบทของย่านที่มีกิจกรรมพาณิชยกรรมและธุรกิจหนาแน่น ส่วนมากเป็นลานทางเข้าอาคารและบางส่วนเป็นลานจอดรถ โดยไม่ได้กำหนดกิจกรรมนันทนาการ นอกจากการจัดที่นั่งพักผ่อนไว้บ้าง

- ผู้ใช้สอย ส่วนใหญ่เป็นประชากรกลางวัน

- ระดับการใช้สอย เป็นแบบกึ่งสาธารณะ

3.3 ภาพรวมของพื้นที่ว่างเป้าหมาย พื้นที่ว่างรอบอาคาร (C)

ด้านกายภาพ

จากข้อมูลการสำรวจ พบว่า มีพื้นที่ว่างรอบอาคารมีจำนวน 10 แห่ง เป็นพื้นที่ว่างในบริเวณที่ราชการ 2 แห่ง ศาสนสถาน 4 แห่ง สถานประกอบการ 3 แห่ง และโรงพยาบาล 1 แห่ง มีขนาดพื้นที่ตั้งแต่ 350 – 8,026 ตารางเมตร เป็นพื้นที่ว่างที่เกิดจากระยะเว้นว่างระหว่างอาคารและมีความต่อเนื่องระหว่างพื้นที่บริเวณเดียวกัน

โดยสรุปภาพรวมลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ว่างรอบอาคารได้ดังนี้คือ

1) รูปแบบพื้นที่

- การเข้าถึง ส่วนใหญ่มีการเข้าถึงและเชื่อมต่อกับอาคารหลายทาง รวมทั้งการเข้าถึงจากบริเวณโดยรอบ มีถนนผ่านพื้นที่ว่างในบางพื้นที่ ทำให้เกิดการแบ่งแยกพื้นที่และขัดแย้งกับการสัญจรทางเท้าที่ไม่มีการเน้น

- ระดับพื้น ส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนระดับหรืออาจจะมีเล็กน้อย ทำให้เกิดความต่อเนื่องของพื้นที่กับบริเวณใกล้เคียงและเกิดพื้นที่ว่างที่ประสานเป็นผืนเดียว มีลักษณะอ่อนแอประสงค์ที่ยึดหยุ่นต่อการใช้งานได้หลากหลาย

- การปิดล้อมพื้นที่ เป็นพื้นที่ว่างที่มีรั้วล้อมแยกจากภายนอก ความเป็นสัดส่วนของพื้นที่ว่างเกิดจากการปิดล้อมของอาคารและรั้ว แต่ภายในพื้นที่มีขอบกั้นน้อย การเชื่อมโยงจึงมีความต่อเนื่องอย่างสะดวก บางครั้งอาจจะกลายเป็นข้อจำกัดในการควบคุมทิศทางการสัญจรและการเน้นความสำคัญขององค์ประกอบหรือพื้นที่บริเวณสำคัญ

2) องค์ประกอบ

- วัสดุพื้นผิว พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นลาดแข็งแบบเรียบง่าย ไม่มีการตกแต่งประดับประดามากนัก สามารถรองรับการใช้สอยได้อย่างสะดวก

- พืชพันธุ์ ส่วนใหญ่มีพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้คลุมดิน และสนามหญ้า มีร่มเงาและความร่มรื่น ยกเว้นบางบริเวณที่เป็นลานจอดรถและพื้นที่ใช้งาน

- สิ่งอำนวยความสะดวก ขาดองค์ประกอบพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น ที่นั่งมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อการใช้สอย ไฟฟ้าแสงสว่างมีทั่วไปตามประโยชน์ใช้สอย มีการเน้นการประดับประดาบ้าง ส่วนถังขยะมีน้อยและมีรูปแบบไม่สวยงาม

3) สุนทรียภาพ

- ทักษะภาพ ภาพรวมของพื้นที่ว่างมีลักษณะที่ขาดความสวยงามและไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีสิ่งบดบังสายตาอยู่ทั่วไป ได้แก่ ป้ายชนิดต่างๆ และสิ่งก่อสร้างที่ไม่กลมกลืนกัน

- บรรยากาศ เป็นพื้นที่ว่างที่มีบรรยากาศเอื้ออำนวยให้เกิดการใช้เพื่อพักผ่อนหย่อนใจได้ในบางบริเวณ แต่ส่วนใหญ่เต็มไปด้วยพื้นที่แข็งกระด้าง

ภาพที่ 4.21 พื้นที่ว่างเป้าหมาย ประเภทรอบอาคาร 10 แห่ง

ด้านกิจกรรม

จากข้อมูลการสำรวจด้านกิจกรรม สามารถสรุปลักษณะกิจกรรมได้ ดังนี้คือ

- รูปแบบกิจกรรม เป็นพื้นที่ว่างที่มีลักษณะเชื่อมโยงกับการใช้ประโยชน์อาคาร ส่วนมากเป็นลานรอบอาคารและลานจอดรถ บางบริเวณมีการกำหนดกิจกรรมนันทนาการ เป็นสถานที่พักผ่อนไว้บ้าง
- ผู้ใช้สอย ส่วนใหญ่เป็นผู้มาประกอบกิจกรรมในสถานที่ และประชากรกลางคืนที่พักอาศัยในชุมชนใกล้เคียง
- ระดับการใช้สอย เป็นแบบกึ่งสาธารณะ

ภาพที่ 4.22 กิจกรรมในพื้นที่ว่างรอบอาคาร

ที่มา : <http://box.co.th/blog/> และ <https://hr.tcdc.or.th/th/Articles/Detail>

3.4 ภาพรวมของพื้นที่ว่างเป้าหมาย พื้นที่ว่างอิสระ (D)

ด้านกายภาพ

จากข้อมูลการสำรวจ พบว่า มีพื้นที่ว่างอิสระจำนวน 7 แห่ง เป็นพื้นที่ว่างที่มีขอบเขตเฉพาะ ในบริบทของศาสนสถาน 2 แห่ง สถานประกอบการ 4 แห่ง และพื้นที่ริมน้ำ 1 แห่ง มีขนาดพื้นที่ตั้งแต่ 1,429 – 4,423 ตารางเมตร

โดยสรุปภาพรวมลักษณะทางกายภาพพื้นที่ว่างอิสระ ได้ดังนี้คือ

1) รูปแบบพื้นที่

- การเข้าถึง มีการเข้าถึงที่เน้นเฉพาะถนนผ่านพื้นที่ว่าง เกิดการแบ่งแยกพื้นที่และขัดแย้งกับการสัญจรทางเท้า
- ระดับพื้น ส่วนใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนระดับหรืออาจจะมีเล็กน้อย ทำให้เกิดความต่อเนื่องของพื้นที่กับบริเวณใกล้เคียง
- การปิดล้อม ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ว่างที่ถูกปิดล้อมด้วยรั้วทึบและโปรง ภายในไม่มีขอบกัน เกิดพื้นที่ว่างที่ยึดหยุ่นต่อการใช้งาน

2) องค์ประกอบ

- วัสดุพื้นผิว พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นลาดแข็งแบบเรียบง่าย ไม่มีการตกแต่งประดับประดามากนัก สามารถรองรับการใช้อย่างสะดวก

- พืชพันธุ์ ในบริเวณศาสนสถานมีพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้คลุมดิน และสนามหญ้า ส่วนบริเวณอื่นมีพืชพันธุ์ จำนวนน้อยและมีสภาพทรุดโทรม มีร่มเงาและความร่มรื่นน้อย
- สิ่งอำนวยความสะดวก ในบางบริเวณมีการจัดองค์ประกอบพื้นฐาน เช่น ม้านั่ง ไฟฟ้าส่องสว่าง

3) สุนทรียภาพ

- ทัศนียภาพ ภาพรวมของพื้นที่ว่างมีลักษณะที่ขาดความสวยงามและไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีสิ่งบดบังสายตา ได้แก่ สิ่งก่อสร้างที่ไม่กลมกลืนกัน
- บรรยากาศ เป็นพื้นที่ว่างที่มีลักษณะทรุดโทรมและรกร้าง ขาดความสวยงามและบรรยากาศที่ดี

ภาพที่ 4.23 พื้นที่ว่างเป้าหมาย ประเภทอิสระ 7 แห่ง

ด้านกิจกรรม

จากข้อมูลการสำรวจด้านกิจกรรม สามารถสรุปลักษณะกิจกรรมได้ ดังนี้คือ

- รูปแบบกิจกรรม พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เป็นลานจอดรถ บางบริเวณเป็นสุสานของศาสนสถาน และบางบริเวณไม่มีการใช้ประโยชน์
- ผู้ใช้สอย ส่วนใหญ่เป็นประชากรกลางวันทำงานในสถานประกอบ และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง
- ระดับการใช้สอย เป็นแบบกึ่งสาธารณะ

ภาพที่ 4.24 กิจกรรมในพื้นที่ว่างอิสระ

สรุปภาพรวมของพื้นที่ว่างเป้าหมาย

จากการสำรวจพื้นที่ว่างเป้าหมาย ในย่านเจริญกรุง บางรัก จำนวน 30 แห่ง พบว่า

- 1) การเข้าถึงพื้นที่ว่าง มีความสะดวก โดยใช้รถยนต์ตามเส้นทางถนนสายหลักสายรอง และสายย่อย การเชื่อมโยงแต่ละพื้นที่มีระยะทางที่พอเหมาะกับการเดินเท้า
- 2) ขนาดพื้นที่ มีตั้งแต่ 350 – 1,4350 ตารางเมตร ความกว้างเฉลี่ย 14 – 133 เมตร
- 3) ประโยชน์ใช้สอยหลัก เป็นที่จอดรถ จำนวน 16 แห่ง ลานอเนกประสงค์ จำนวน 6 แห่ง ลานกีฬา จำนวน 2 แห่ง สวนหย่อม จำนวน 5 แห่ง และไม่ได้ใช้ประโยชน์ จำนวน 1 แห่ง ทั้งนี้แต่ละพื้นที่มีการใช้พื้นที่แบบผสมผสานด้วย
- 4) สัดส่วนของพื้นที่ เป็นพื้นที่ว่างแดดแข็ง ร้อยละ 77.00 พื้นที่ว่างปลูกพืชพันธุ์ ร้อยละ 20.67 และพื้นที่ว่างรกร้าง ร้อยละ 2.33
- 5) ระดับการใช้สอยของพื้นที่ เป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะเป็นส่วนใหญ่
- 6) กรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นที่ดินการทางพิเศษแห่งประเทศไทย จำนวน 6 แห่ง หน่วยงานราชการ จำนวน 5 แห่ง ศาสนสถาน จำนวน 8 แห่ง และที่ดินเอกชน จำนวน 11 แห่ง

อย่างไรก็ตาม ในแต่ละพื้นที่ว่างจะมีลักษณะกิจกรรมที่กำหนดไว้เดิม และสภาพบริบทที่ต้องพิจารณา ซึ่งต้องวิเคราะห์ตามลักษณะเฉพาะของประเภทพื้นที่ว่าง ซึ่งมีลักษณะหลากหลายและมากน้อยแตกต่างกัน ดังนั้นในการกำหนดพื้นที่ว่างเป็นพื้นที่สีเขียว จำเป็นต้องพิจารณาถึงลักษณะกิจกรรมเดิมที่เกิดขึ้นของพื้นที่ว่างเป้าหมาย และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นพื้นที่สีเขียวต่อไป

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่ว่างเป้าหมาย

การวิเคราะห์พื้นที่ว่างเป้าหมายนี้ อาจจะไม่ใช้เกณฑ์สวนสาธารณะที่สมบูรณ์แบบ แต่ควรมีปัจจัยเอื้อต่อการจัดเป็นพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการ ได้แก่ รูปแบบพื้นที่ องค์ประกอบและสุนทรียภาพที่เหมาะสม โดยจำแนกประเภทของพื้นที่ว่างตามเกณฑ์ที่ตั้ง เมื่อพิจารณาลักษณะกายภาพประกอบกันโดยรวมแล้ว พบว่า ในแต่ละพื้นที่ที่มีความเป็นพื้นที่สีเขียวเหมาะสมมากน้อยต่างกัน อย่างไรก็ตาม พื้นที่ทุกแห่งสามารถเพิ่มความเป็นพื้นที่สีเขียวได้ แต่ส่วนใหญ่จำเป็นต้องปรับปรุงสภาพพื้นที่และองค์ประกอบให้มีลักษณะและบรรยากาศที่เหมาะสม โดยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์พื้นที่ว่างเป้าหมายที่มีความเหมาะสมเป็นพื้นที่สีเขียว ได้ดังต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างเป้าหมาย

จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลของพื้นที่ว่างเป้าหมาย จำนวนทั้งหมด 30 แห่ง สามารถวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพการเป็นพื้นที่สีเขียวของพื้นที่ว่างเป้าหมายในย่านเจริญกรุง บางรัก โดยสรุปปัจจัยที่มีผลต่อพื้นที่ว่างเป้าหมายแต่ละประเภทได้ดังต่อไปนี้

1) พื้นที่ว่างเขตทาง มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการในพื้นที่ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ใต้ทางด่วนยกระดับที่ถูกทิ้งร้าง แม้ว่าบางพื้นที่ให้เอกชนเช่าประกอบกิจการ หรืออนุญาตให้ใช้เป็นลานกีฬาและสถานที่เก็บวัสดุของราชการ ก็ยังไม่มีมีการปรับปรุงพื้นที่เพื่อประโยชน์ใช้สอยแบบถาวร จึงมีลักษณะชั่วคราวไม่เป็นระเบียบและรกร้าง ทำให้ขาดความสวยงามและบรรยากาศที่ดี ในขณะที่มีความต้องการใช้พื้นที่ใต้ทางด่วนเพื่อนันทนาการและเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีสำหรับประชาชนในชุมชนพักอาศัยที่อยู่ล้อมรอบ

2) พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการ ในย่านธุรกิจที่ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงได้ง่าย ลักษณะเด่นของพื้นที่ว่างบริเวณนี้คือ เป็นบริเวณพื้นที่ในระยาระนของอาคารจากถนนหลัก มีส่วนประกอบที่พบเห็นทั่วไปคือ ทางเข้าอาคาร รั้วด้านหน้า ป้ายชื่อสถานที่ ลานจอดรถ มีองค์ประกอบที่มีลักษณะโดดเด่น เช่น ประติมากรรม รวมทั้งมีการดูแลรักษาเป็นอย่างดี ส่วนรูปแบบและองค์ประกอบของพื้นที่เอื้ออำนวยให้เกิดพื้นที่สีเขียวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจได้น้อย เนื่องจากการออกแบบที่ไม่ได้คำนึงถึงการเข้าใช้ของประชาชนทั่วไป เพราะบริบทของอาคารไม่เอื้ออำนวยให้เป็นพื้นที่สาธารณะอย่างแท้จริง แต่พื้นที่สีเขียวในย่านธุรกิจก็ยังคงเป็นที่ต้องการของประชากรกลางวันโดยทั่วไป และแม้ว่าจะมีความพร้อมในการพัฒนา การดูแลรักษา และอยู่ในย่านที่มีประชากรกลางวันหนาแน่น มีความต้องการใช้พื้นที่สีเขียวเป็นอย่างมาก แต่นโยบายของเจ้าของที่ดินซึ่งเป็นเอกชนยังมีส่วนร่วมน้อยในการจัดการดังกล่าว

3) พื้นที่ว่างรอบอาคาร มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการ ในสถานที่ราชการและศาสนสถาน มีรูปแบบพื้นที่ที่ยึดหยุ่นต่อการใช้งานหลากหลายประเภทและหลายช่วงเวลา เนื่องจากมีความต้องการใช้พื้นที่เกินกว่าจะจัดแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนตามประโยชน์ใช้สอย

ดังนั้น องค์ประกอบทั้งพืชพันธุ์และสิ่งอำนวยความสะดวกจึงไม่เพียงพอ รวมทั้งไม่เกิดบรรยากาศที่จะเอื้ออำนวยให้ต่อการใช้เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งๆ ที่พื้นที่โล่งในบริเวณนี้ควรเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ และประกอบกิจกรรมที่สำคัญของชุมชนพักอาศัยซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง แม้ว่าหน่วยงานเจ้าของพื้นที่จะมีหน้าที่รับผิดชอบทั้งโดยตรงและสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการ แต่ปัญหาการขาดแคลนพื้นที่เป็นอุปสรรคสำคัญในการเพิ่มพื้นที่สีเขียว

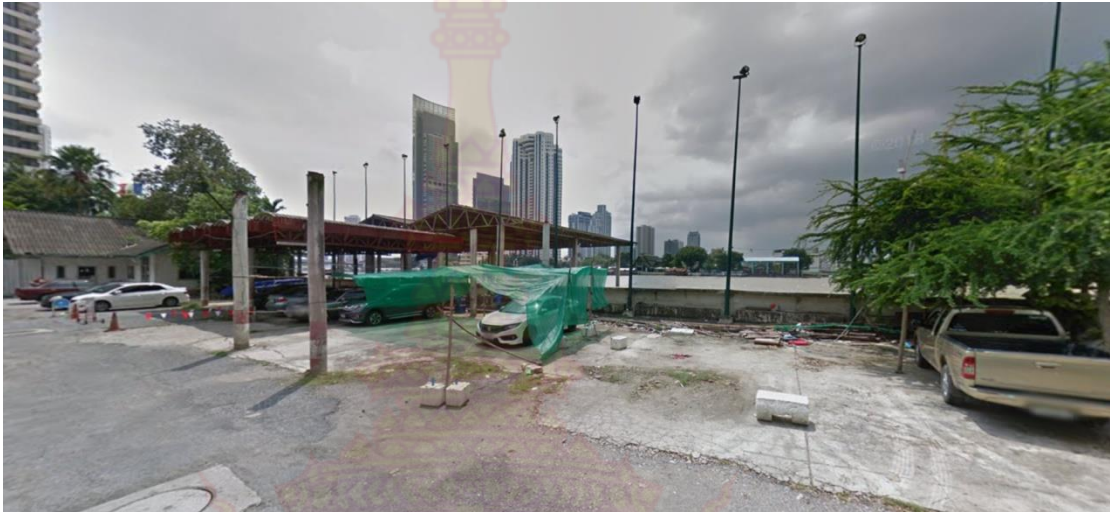
4) พื้นที่ว่างอิสระ มีส่วนสำคัญในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวสำหรับย่านธุรกิจรวมทั้งชุมชนใกล้เคียง บางบริเวณเป็นพื้นที่ว่างในสุสานที่ถูกปิดล้อมด้วยอาคารและรั้วทึบ บางบริเวณเป็นที่ดินที่รอการพัฒนา โดยใช้ประโยชน์เป็นลานจอดรถ มีสภาพทรุดโทรมและรกร้าง ขาดความสวยงามและบรรยากาศที่ดี และมีสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดการใช้เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งผู้ใช้ประโยชน์ที่ดินไม่มีนโยบายเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียว และมีแนวโน้มการพัฒนาพื้นที่ในเชิงพาณิชย์กรรม เช่น อาคารสำนักงาน ห้างสรรพสินค้า ตามบริบทของบริเวณโดยรอบ

จะเห็นได้ว่า ในภาพรวมพื้นที่ว่างเป้าหมายส่วนใหญ่ มีการใช้งานที่หนาแน่นเกินไป ทำให้เกิดความแออัด การใช้พื้นที่ที่ขาดเกณฑ์มาตรฐานเกี่ยวกับขนาด ระยะของการใช้สอย ความปลอดภัย และความสวยงาม ควรจะมีการปรับปรุงหรือฟื้นฟูเพื่อให้เป็นพื้นที่สีเขียวที่เหมาะสมต่อการพักผ่อนหย่อนใจ และจำเป็นต้องพิจารณาในรายละเอียดของแต่ละพื้นที่ด้วย

4.2 ลักษณะพื้นที่ว่างเสียเปล่าในพื้นที่ว่างเป้าหมาย

การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ว่างเป้าหมาย ได้แสดงถึงลักษณะพื้นที่ว่างเสียเปล่าที่สามารถเพิ่มความเป็นพื้นที่สีเขียว ในย่านเจริญกรุง บางรัก ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ จากแนวคิดการฟื้นฟูพื้นที่ว่างสูญเปล่า หรือพื้นที่ที่ถูกทะเลาะ เมื่อพิจารณาพื้นที่ว่างเป้าหมายแต่ละประเภทถึงลักษณะทางกายภาพควบคู่กับประโยชน์ใช้สอยของพื้นที่แล้ว สามารถแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างเสียเปล่าได้ ดังนี้คือ

- 1) พื้นที่ว่างไม่มีการใช้ประโยชน์ เป็นพื้นที่ว่างที่ไม่กำหนดการใช้สอย ถูกปล่อยทิ้งรกร้าง อาจเกิดการใช้สอยอย่างไม่เป็นทางการ หรือ เช่น พื้นที่ว่างใต้ทางด่วน พื้นที่ริมแม่น้ำ เป็นต้น
- 2) พื้นที่ว่างมีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐาน เป็นพื้นที่ว่างที่มีสัดส่วน ขนาด หรือระยะต่างๆ ของการใช้สอยไม่เป็นไปตามเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ดี มักเป็นพื้นที่ว่างที่ใช้สอยแบบชั่วคราว เช่น พื้นที่ลานจอดรถ เป็นต้น
- 3) พื้นที่ว่างเศษเหลือ เป็นพื้นที่ว่างที่เกิดจากการใช้สอยพื้นที่อย่างไม่ลงตัว มีความคลุมเครือ ขาดขอบเขตที่ชัดเจน จึงเหลือเศษบางส่วนที่อาจจะไม่เกิดการใช้สอย หรือใช้สอยอย่างไม่เหมาะสม เช่น พื้นที่ริมถนน พื้นที่บริเวณใกล้สิ่งก่อสร้างหรือสาธารณูปโภค เป็นต้น

ภาพที่ 4.25 พื้นที่ว่างริมน้ำไม่มีการใช้ประโยชน์ และพื้นที่ว่างมีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐาน บริเวณอาคารศุลกากรสถาน

ภาพที่ 4.26 พื้นที่ว่างมีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐานและพื้นที่ว่างเศษเหลือ บริเวณลานกีฬาใต้ทางด่วน

5. แนวทางการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่เอื้อให้เกิดพื้นที่สีเขียว

หลักการสำคัญของการออกแบบพื้นที่ว่างเสียเปล่า เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว มุ่งเน้นการเพิ่มพื้นที่ปลูกพืชพันธุ์ โดยเฉพาะไม้ยืนต้น ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของพื้นที่สีเขียว อย่างไรก็ตามในพื้นที่เมืองมีความหนาแน่นของการใช้สอยพื้นที่ ย่อมจะเหลือพื้นที่ว่างน้อย ดังนั้น การออกแบบพื้นที่ว่างจึงเป็นการพิจารณาเพิ่มพื้นที่ปลูกต้นไม้ในพื้นที่เสียเปล่า โดยมีแนวทางการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ ดังนี้คือ

1) พื้นที่ว่างไม่มีการใช้ประโยชน์ ถูกปล่อยทิ้งรกร้าง ควรพัฒนาพื้นที่ด้วยการออกแบบภูมิทัศน์แข็ง (Hardscape) ควบคู่กับการออกแบบภูมิทัศน์นุ่ม (Softscape) ด้วย เพื่อให้ไม่ละเลยพื้นที่ว่างที่สามารถออกแบบภูมิทัศน์นุ่ม (Softscape) ได้

2) พื้นที่ว่างมีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐาน ควรปรับปรุงพื้นที่ด้วยการออกแบบภูมิทัศน์แข็ง (Hardscape) ที่มีสัดส่วน ขนาด หรือระยะต่างๆ ตามเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ดี ทำให้เพิ่มพื้นที่ว่างที่สามารถออกแบบภูมิทัศน์นุ่ม (Softscape) เพิ่มเติมได้

3) พื้นที่ว่างเศษเหลือ ควรปรับปรุงพื้นที่ให้มีขอบเขตระหว่างส่วนที่มีการใช้สอยและส่วนที่เป็นเศษอย่างชัดเจน และทำให้เพิ่มพื้นที่ว่างที่สามารถออกแบบภูมิทัศน์นุ่ม (Softscape) เพิ่มเติมได้

5.1 รูปแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่ส่งผลต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างเป้าหมาย

พื้นที่ว่างเป้าหมายในย่านเจริญกรุง บางรัก มีลักษณะสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียว หากมีการพิจารณากำหนดลักษณะการออกแบบเพื่อปรับปรุงพื้นที่ให้มีความเหมาะสมด้านกายภาพ และสอดคล้องกับกิจกรรม ดังนี้คือ

1) การเข้าถึง เนื่องจากมีถนนสายย่อยเชื่อมต่อกระจายทั่วไป ทำให้ผู้ใช้ที่อยู่ละแวกใกล้เคียง มีโอกาสเข้าถึงได้ง่ายและสะดวก แม้ว่าบางบริเวณที่มีรั้วรอบ แต่มีการกำหนดและควบคุมทางเข้าออกอย่างชัดเจน แม้จะเข้าถึงไม่ได้สะดวก แต่ก็ช่วยแสดงให้เห็นขอบเขตของพื้นที่และเกิดความรู้สึกปลอดภัยมากกว่า หากมีการออกแบบบริเวณทางเข้า เช่น ชุ้มประตู ลานทางเข้า ที่ช่วยเน้นให้เด่นชัดสวยงาม และสร้างบรรยากาศที่เชื้อเชิญในการเข้าสู่พื้นที่

2) พื้นที่ใช้สอย เนื่องจากพื้นที่ว่างส่วนใหญ่เป็นพื้นลาดแข็งที่รองรับมีการใช้งานจนเต็มพื้นที่ เช่น พื้นที่ด้านหน้าอาคาร พื้นที่รอบอาคาร หากมีการประสานกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจเข้ากับการใช้สอยเดิมของพื้นที่ ด้วยออกแบบการปรับปรุงพื้นที่เป็นสวนขนาดเล็ก (Pocket Space) แทรกอยู่ด้วย จะทำให้เกิดความคุ้มค่าในการใช้งานมากขึ้น รวมทั้งช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีและเสริมความงามของพื้นที่ เช่น การปรับปรุงพื้นที่ลานจอดรถให้มีลานพักผ่อน เป็นต้น

ส่วนบริเวณพื้นที่ที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ หรือ ใช้ประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐาน (แบบชั่วคราว) เช่น พื้นที่ริมน้ำ และพื้นที่ใต้ทางด่วน ควรออกแบบพื้นที่สาธารณะใหม่ให้กับชุมชน เป็นลานกิจกรรมและศูนย์กลางชุมชนที่สามารถใช้งานได้หลายลักษณะ สำหรับพักผ่อน พบปะ ทั้งเป็นลานโล่งอเนกประสงค์ที่ใช้จัดงานในเทศกาลต่างๆ ในระดับชุมชนเมือง ซึ่งต่อเนื่องกับพื้นที่กิจกรรมหรืออาคารใกล้เคียง รวมทั้งเป็นการเปิดมุมมอง และลดความอับทึบให้กับบริเวณชุมชนด้วยพื้นที่ว่างที่ตกแต่งด้วยองค์ประกอบที่เสริมความน่าสนใจให้กับบริเวณ และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น เช่น ปลูกต้นไม้บดบังโครงสร้างช่วยลดความแข็งกระด้างของพื้นที่ เป็นต้น

3) การเชื่อมโยงของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ว่างบางแห่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงและต่อเนื่องกันสามารถจัดเป็นโครงข่ายพื้นที่สีเขียวที่สามารถเชื่อมโยงจากพื้นที่หนึ่งสู่อีกพื้นที่หนึ่งได้ด้วยการปรับปรุงเส้นทางสัญจรรูปแบบต่างๆ เข้าถึงกันได้อย่างสะดวก ปลอดภัย และเสริมสร้างบรรยากาศด้วยองค์ประกอบที่เน้นแนวเส้นทาง เช่น พืชพันธุ์ วัสดุพื้นผิว เป็นต้น

5.2 แนวทางการปลูกพืชพันธุ์ในพื้นที่ว่างเป้าหมายในการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์

1) กำหนดพื้นที่ปลูกพืชพันธุ์ให้เป็นพื้นที่ต่อเนื่องเป็นแนวยาวหรือเป็นผืน โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับประโยชน์ของพืชพันธุ์ที่มีต่อการใช้พื้นที่ เช่น ปลูกพืชพันธุ์ตลอดแนวขอบเขตหรือรั้วเป็นฉากหลัง ปลูกไม้พุ่มเป็นแนวกันควบคุมการเข้าออก เป็นต้น โดยพิจารณาชนิดพืชพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ทั้งรูปแบบ ขนาด และข้อจำกัดต่างๆ เช่น บริเวณถนนที่ไม่ต้องการให้พืชพันธุ์บดบังมุมมอง เป็นต้น

2) กำหนดตำแหน่งปลูกพืชพันธุ์ ทั้งระยะปลูกแต่ละต้น ระยะห่างจากอาคาร ระยะที่ควรหลบเลี่ยงจากแนวสาธารณูปโภค เช่น เสไฟฟ้า ท่อประปา ท่อระบายน้ำ เป็นต้น ให้สอดคล้องกับธรรมชาติและการเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งก่อสร้างในบริเวณโดยรอบ และสร้างโอกาสให้พืชพันธุ์เจริญเติบโตได้เต็มที่

3) ติดตั้งส่วนประกอบในสิ่งก่อสร้างที่สามารถเป็นพื้นที่ปลูก หรือช่วยยึดโยง หรือมีส่วนที่สนับสนุนการปลูกพืชพันธุ์ เช่น กระบะต้นไม้ โครงระแนง เป็นต้น

4) ใช้พืชพันธุ์ทำหน้าที่แทนสิ่งก่อสร้าง เช่น ปลูกไม้พุ่มเป็นรั้ว ปลูกไม้เลื้อยเป็นหลังคาปกคลุม ปลูกไม้คลุมดินป้องกันการพังทลายของดิน เป็นต้น

5) เพิ่มพื้นที่ปลูกพืชพันธุ์ในส่วนของอาคาร ซึ่งต้องพิจารณาการรับน้ำหนักของโครงสร้างและระบบระบายน้ำ เช่น สวนดาดฟ้า (Roof garden) เป็นต้น

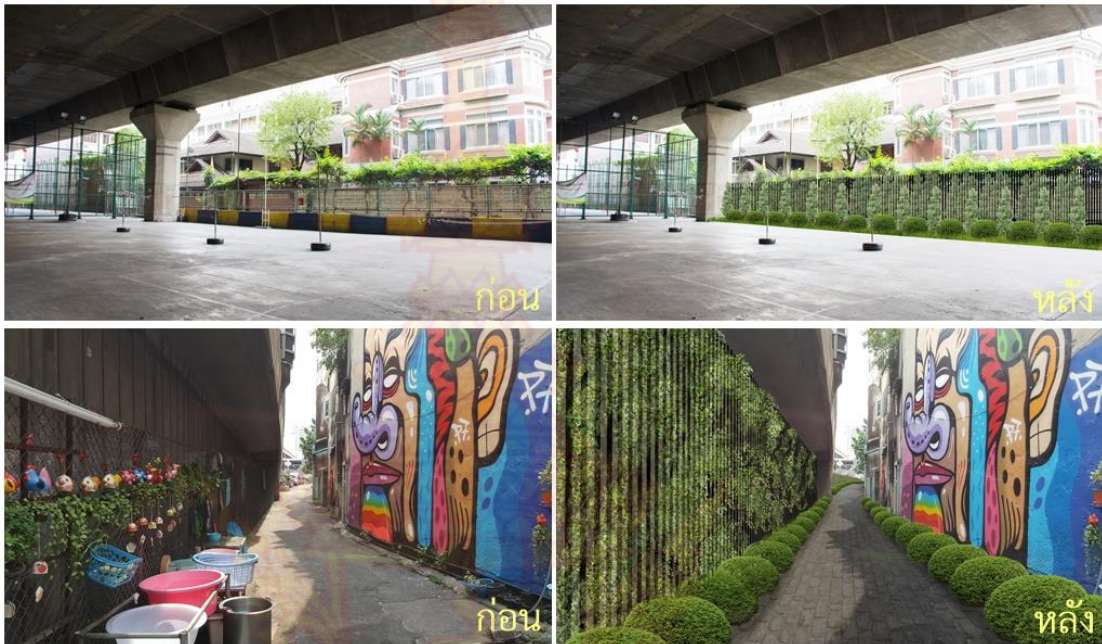
6) คำนึงถึงมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการปลูกพืชพันธุ์ประเภทต่างๆ รวมทั้งการดูแลรักษาและการป้องกันหรือหลีกเลี่ยงการใช้พืชพันธุ์ที่อาจจะก่อให้เกิดอันตรายได้ง่าย เช่น ต้นไม้ที่มีหนามแหลม การหักโค่นของกิ่งไม้ เป็นต้น

ภาพที่ 4.27 การปลูกพืชพันธุ์ให้ต่อเนื่องเป็นแนวยาวหรือเป็นผืน ในพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วน

ภาพที่ 4.28 การปลูกพืชพันธุ์สร้างบริเวณให้ร่มรื่น ในพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วน

ภาพที่ 4.29 การปลูกพืชพันธุ์ตลอดแนวขอบเขตหรือรั้วเป็นฉากหลัง

ภาพที่ 4.30 การปลูกพืชพันธุ์ให้ต่อเนื่องเป็นแนวยาวหรือเป็นฝืน ในพื้นที่ว่างรอบอาคาร

ภาพที่ 4.31 การกำหนดตำแหน่งปลูกพืชพันธุ์ ในระยะที่เหมาะสมกับสิ่งก่อสร้างและสาธารณูปโภคใกล้เคียง

ภาพที่ 4.32 การติดตั้งส่วนประกอบในสิ่งก่อสร้างที่สามารถเป็นพื้นที่ปลูก เช่น กระบะต้นไม้ โครงระแนง

ภาพที่ 4.33 การเลือกพืชพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และข้อจำกัดต่างๆ เช่น บริเวณถนนที่ไม่ต้องการให้พืชพันธุ์บดบังมุมมอง การปิดบังมุมที่ไม่สวยงาม เป็นต้น

5.3 การออกแบบพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างกรณีศึกษา

การเลือกพื้นที่ว่างเป้าหมายตัวอย่างเป็นพื้นที่ว่างกรณีศึกษา พิจารณาจากพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมที่จะสามารถปรับเข้าได้กับสภาพพื้นที่อื่นๆ โดยเลือกพื้นที่ว่างตามการจำแนกพื้นที่ว่าง 4 ประเภท ที่ควรมีการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ และมีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ จำนวน 4 พื้นที่ ประกอบด้วย

- 1) พื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนศรีรัช (A1)
- 2) พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์กลาง) (B5)
- 3) พื้นที่ว่างรอบอาคาร บริเวณศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว (C9)
- 4) พื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ) (D1)

1) พื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนศรีรัช (A1)

พื้นที่ใต้ทางด่วนศรีรัช บริเวณถนนพระราม 4 มีขนาดพื้นที่ 2,963 ตารางเมตร ความกว้าง 23 เมตร ความยาว 129 เมตร สำหรับการพัฒนาพื้นที่ใต้ทางด่วนที่ยังไม่มีนโยบายที่แน่ชัดและยังอยู่ในขั้นตอนการศึกษาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม จึงยังมีโอกาสในการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ซึ่งจำเป็นต้องมีส่วนร่วมของกรุงเทพมหานครซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการขอใช้พื้นที่ ถือว่าเป็นพื้นที่ว่างที่มีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐาน จึงควรปรับปรุงพื้นที่ด้วยการออกแบบให้มีประสิทธิภาพในการใช้สอยและมีบรรยากาศที่ดีขึ้น

ลักษณะกายภาพ

1) การเข้าถึง พื้นที่ใต้ทางด่วนศรีรัช มีการเข้าถึงจากบริเวณถนนพระราม 4 ถนนมหานคร และถนนซอย เป็นพื้นที่ผืนใหญ่ที่มีการกั้นขอบเขต และมีถนนที่เป็นทางลงจากทางด่วนฝักกลาง การเข้าถึงต้องมีความระมัดระวังอย่างมาก

2) องค์ประกอบของพื้นที่ เป็นพื้นที่ว่างที่เป็นเศษเหลือจากแนวถนนใต้ทางด่วน แยกเป็นพื้นที่ย่อย 3 บริเวณ คือ ส่วนสนามกีฬาที่มีรั้วล้อมรอบ ลานออกกำลังกายและสนามเด็กเล่น ซึ่งมีแผงคอนกรีตกั้นเป็นอาณาบริเวณ เป็นลานโล่งพื้นผิวลาดแข็งที่ยึดหยุ่นต่อการใช้สอย ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ (ยกเว้นม้านั่งชั่วคราว) มีพืชพันธุ์จำนวนน้อย

3) สุนทรียภาพ ทัศนียภาพทั่วไป เป็นพื้นที่โล่งกว้างขวางและโปร่งโล่ง แต่บรรยากาศแห้งแล้ง ไม่เจริญตา เป็นพื้นที่ที่ขาดการดูแลรักษา

ภาพที่ 4.34 สภาพพื้นที่ว่างใต้ทางด่วนศรีรัช บริเวณถนนพระราม 4 แยกถนนมหานคร

ลักษณะกิจกรรม

1) รูปแบบกิจกรรมหลักเป็นลานกีฬา ลานออกกำลังกาย โดยเฉพาะในวันหยุด เป็นบริเวณที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียงเป็นอย่างดี จึงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในชุมชน ด้วยสภาพแวดล้อมที่แออัดทำให้เกิดการใช้พื้นที่ว่างในการประกอบกิจกรรมต่างๆ แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ที่มีสภาพเสื่อมโทรม แต่ก็มีการใช้ในลักษณะชั่วคราว

2) ประเภทผู้ใช้ อยู่ในย่านพักอาศัยที่มีประชากรกลางคืนจำนวนมาก

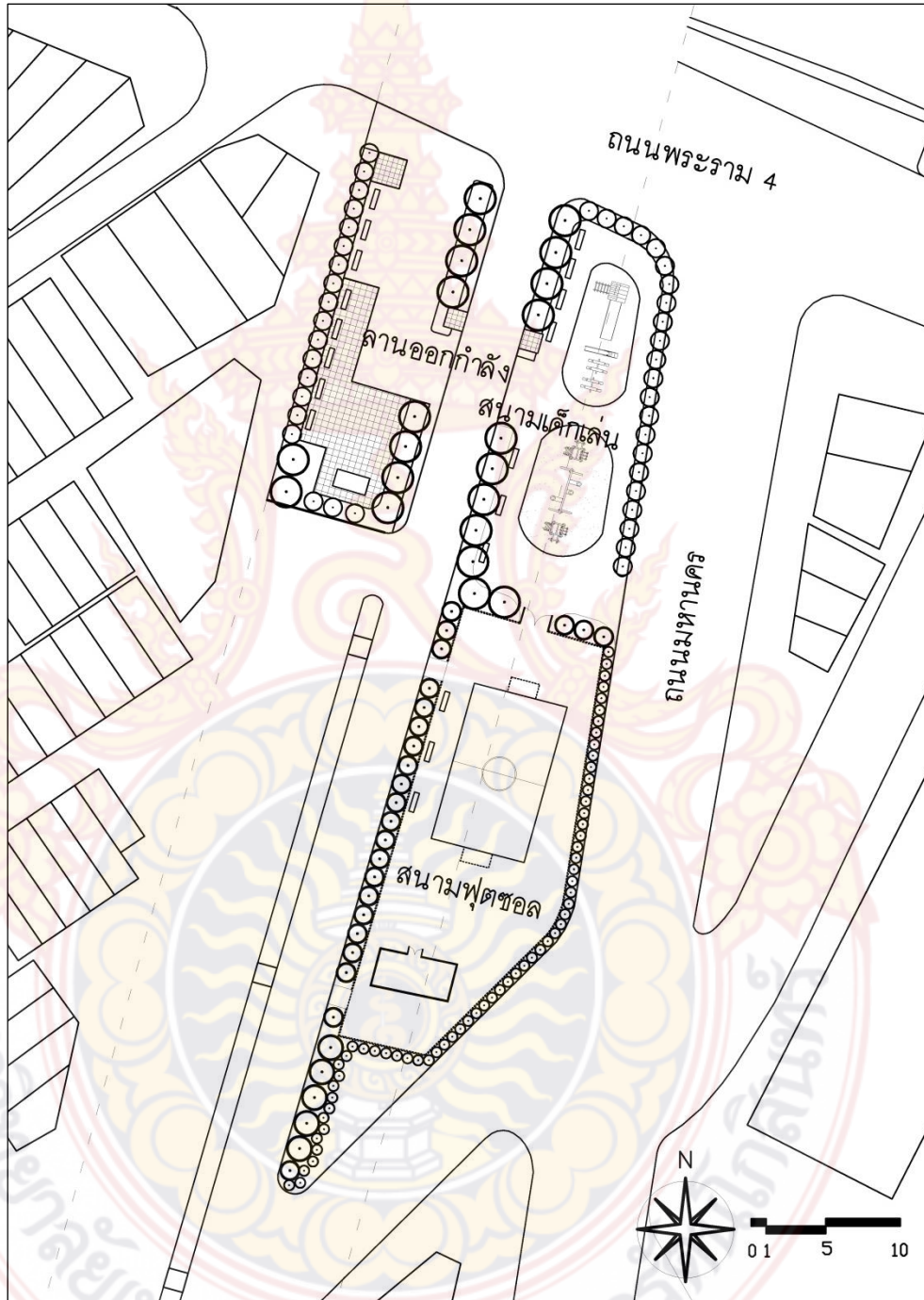

ภาพที่ 4.35 กิจกรรมในพื้นที่ว่างใต้ทางด่วนศรีรัช บริเวณถนนพระราม 4 แยกถนนมหานคร

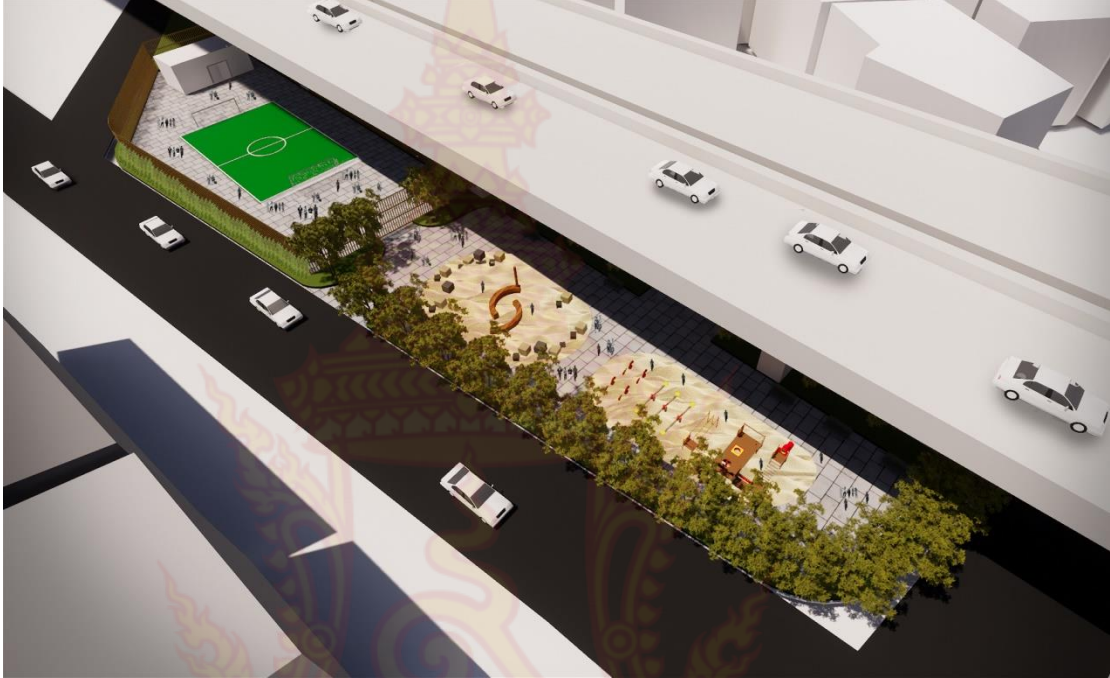
แนวความคิดในการออกแบบ

เป็นการออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะให้กับชุมชน เป็นลานกิจกรรมและศูนย์กลางชุมชนที่สามารถใช้งานได้หลายลักษณะ สำหรับเล่นกีฬา ออกกำลังกาย พักผ่อน พบปะ ทั้งเป็นลานประชุมจัดงานในเทศกาลต่างๆ ในระดับชุมชน โดยมีรายละเอียดการออกแบบตามกิจกรรมและการใช้งานที่จะเกิดขึ้น ดังนี้คือ

- 1) รูปแบบพื้นที่ มีลักษณะที่เป็นลานโล่งเนกประสงค์ ลดความอับทึบ และมีทางเดินเชื่อมต่อกับพื้นที่ชุมชนใกล้เคียง รวมทั้งสนามเด็กเล่น ลานแอโรบิก ลานพักผ่อน และพื้นที่กิจกรรม
- 2) องค์ประกอบของพื้นที่ จัดองค์ประกอบสำหรับการนั่งพักผ่อนหย่อนใจ ปลุกต้นไม้ บดบังโครงสร้างช่วยลดความแข็งกระด้างของพื้นที่ และเพิ่มเติมอุปกรณ์เครื่องเล่น เครื่องออกกำลังกายอย่างถาวร
- 3) สุนทรียภาพ เปิดมุมมองให้เห็นพื้นที่โล่ง เสริมความน่าสนใจด้วยประติมากรรม ตกแต่งองค์ประกอบที่เรียบง่ายและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ภาพที่ 4.36 ผังบริเวณการออกแบบพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนศรีรัช

ภาพที่ 4.37 ทักษณียภาพโดยรวมของพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนศรีรัช

ภาพที่ 4.38 ทักษณียภาพของพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนศรีรัช

ภาพที่ 4.39 ทักษณียภาพของพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนศรีรัช

ภาพที่ 4.40 ทักษณียภาพของพื้นที่ว่างเขตทาง บริเวณใต้ทางด่วนศรีรัช

2) พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์กลาง) (B5)

บริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์กลาง) มีพื้นที่ว่างด้านหน้าขนาดพื้นที่ 4,567 ตารางเมตร ความกว้าง 34.5 เมตร ความยาว 130 เมตร อาคารไปรษณีย์กลางเป็นอาคารเก่าที่มีประวัติศาสตร์ของไปรษณีย์ไทย บริเวณลานด้านหน้ามีพระอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์กรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช ผู้สำเร็จราชการกรมไปรษณีย์ รวมทั้งประติมากรรมพระยาครูท ปั่นโดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ติดตั้งบนด้านหน้าตัวอาคาร พื้นที่ว่างนี้จึงมีคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งมีโครงการปรับปรุงพื้นที่เน้นความสำคัญของสถานที่ สามารถจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ต่างๆ อย่างไรก็ตาม ยังขาดความเป็นพื้นที่สีเขียวสาธารณะประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในย่านบางรัก

ลักษณะกายภาพ

- 1) การเข้าถึง พื้นที่ว่างบริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์กลาง) ตั้งอยู่ริมถนนเจริญกรุง ซึ่งเป็นถนนสายหลัก มีทางเข้าถึงสะดวก
- 2) องค์ประกอบของพื้นที่ ภายในพื้นที่มีการสัญจรของรถยนต์ผ่านลานด้านหน้า มีพื้นผิวลาดแข็งยึดหยุ่นต่อการใช้สอย มีการตกแต่งประดับประดาสถานที่อยู่บ้าง แต่ไม่มีองค์ประกอบที่เหมาะสมกับการพักผ่อนหย่อนใจ โดยเฉพาะไม้ยืนต้นให้ร่มเงาคลุมพื้นที่ได้น้อย
- 3) สุนทรียภาพ ทศนียภาพทั่วไปมีความรกรุงรังขององค์ประกอบ เช่น ป้าย แผงกันจราจร มีบรรยากาศโปร่งโล่งที่ให้ความรู้สึกแข็งกระด้างและแห้งแล้ง

ภาพที่ 4.41 สภาพพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์กลาง)

ลักษณะกิจกรรม

- 1) รูปแบบกิจกรรมเดิมเป็นลานอเนกประสงค์ มีการสัญจรผ่านพื้นที่จำนวนมากอย่างสม่ำเสมอ โดยจำนวนผู้ใช้ขึ้นอยู่กับปริมาณผู้มาใช้บริการ มีกิจกรรมเฉพาะที่มีผู้เข้าร่วมจำนวนมากในเทศกาลต่างๆ
- 2) ประเภทผู้ใช้ เป็นพื้นที่ที่อยู่ในย่านธุรกิจที่มีการประกอบกิจกรรมหลากหลาย มีประชากรกลางวันจำนวนมาก รวมทั้งชุมชนพักอาศัยที่อยู่ใกล้เคียง

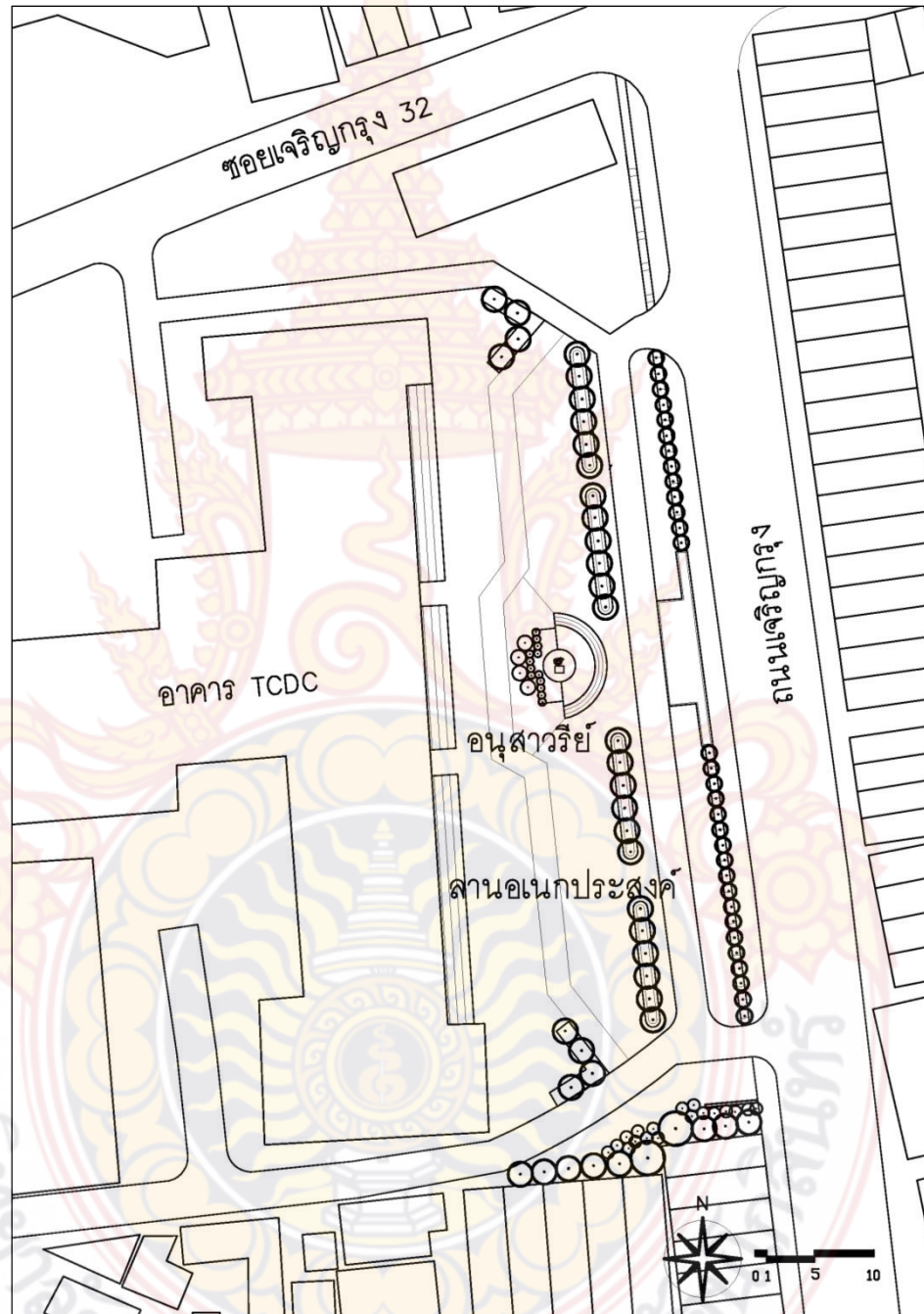
ภาพที่ 4.42 กิจกรรมในพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไประชนีย์กลาง)
ที่มา : <https://medium.com/hbot> และ <http://www.tcdc.or.th/articles/others/28280>

แนวความคิดในการออกแบบ

เป็นการปรับปรุงพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพในการใช้สอย ด้วยการประสานกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจเข้ากับลักษณะกิจกรรมเดิมของพื้นที่ โดยการปรับปรุงเป็นลานพักผ่อนที่สร้างสภาพแวดล้อมที่ดี เสริมความงามของพื้นที่และเป็นเอกลักษณ์ของย่าน จึงกำหนดลักษณะการออกแบบให้มีความเหมาะสมด้านกายภาพ และสอดคล้องกับกิจกรรม โดยมีรายละเอียดในการออกแบบดังต่อไปนี้

- 1) รูปแบบพื้นที่ การจัดพื้นที่โดยกำหนดประโยชน์ใช้สอยเป็นสัดส่วน ประกอบด้วย ลานรอบอนุสาวรีย์ต่อเนื่องกับลานพักผ่อน โดยมีการเชื่อมต่อพื้นที่ให้มีความต่อเนื่องตลอดบริเวณ
- 2) องค์ประกอบของพื้นที่ เพิ่มเติมองค์ประกอบกระเพาะปลูกต้นไม้ พร้อมทั้งนั่ง ให้เป็นลานที่ล้อมรอบด้วยพื้นที่ปลูกต้นไม้ที่มีความร่มรื่น
- 3) คุณภาพภาพ เปิดมุมมองที่เน้นอนุสาวรีย์และทางเข้าอาคาร ตกแต่งด้วยองค์ประกอบที่กลมกลืนกับสถาปัตยกรรมและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ภาพที่ 4.43 ผังบริเวณการออกแบบพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์กลาง)

ภาพที่ 4.44 ทศนียภาพโดยรวมของพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไประชณียกกลาง)

ภาพที่ 4.45 ทศนียภาพของพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไประชณียกกลาง)

ภาพที่ 4.46 ทักษณียภาพของพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร บริเวณอาคาร TCDC (ไปรษณีย์กลาง)

3) พื้นที่ว่างรอบอาคาร บริเวณศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว (C9)

พื้นที่ว่างบริเวณศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว มีขนาดพื้นที่ 350 ตารางเมตร ความกว้าง 14 เมตร ความยาว 25 เมตร ศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว หรือ ศาลเจ้าบางรัก เป็นศาลเจ้าของชาวไหหลำ ที่อายุเก่าแก่กว่า 150 ปี เป็นที่เคารพของชาวจีน และพ่อค้าแม่ค้าในละแวกเป็นอย่างมาก เป็นอาคารที่เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในบริเวณนั้นๆ และเกิดเป็นชุมชนชาวจีนในเวลาต่อมา จึงมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ หากมีการปรับปรุงเป็นพื้นที่สีเขียว จะทำให้ประชาชนในชุมชนมีพื้นที่รองรับกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งพบปะ และเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี

ลักษณะกายภาพ

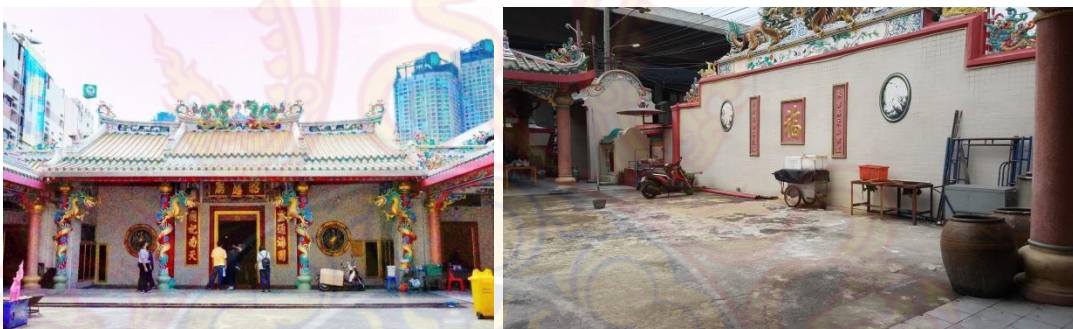
- 1) การเข้าถึง พื้นที่ว่างบริเวณศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว ตั้งอยู่ริมถนนสาทรเหนือ ซึ่งเป็นถนนสายหลัก มีทางเข้าถึงทั้งด้านหน้าและด้านข้าง มีความต่อเนื่องของพื้นที่ภายในอาคาร
- 2) เป็นพื้นที่ลานผิวลาดแข็งที่ยืดหยุ่นต่อการใช้สอย ไม่มีที่นั่งและพืชพันธุ์
- 3) สุนทรียภาพ ทักษณียภาพไม่เจริญตา บรรยากาศทั่วไปมีลักษณะโปร่งโล่ง แห้งแล้งขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ภาพที่ 4.47 สภาพพื้นที่ว่างรอบอาคาร บริเวณศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว

ลักษณะกิจกรรม

- 1) รูปแบบกิจกรรม ศาลเจ้าและโรงเจเป็นที่ประกอบพิธีกรรมงานเทศกาลต่างๆ รวมทั้งการจัดงานเลี้ยงโดยใช้ศาลเจ้าเป็นศูนย์กลางในการพบปะ และจัดงานประเพณีที่สืบทอดกันมา
- 2) ประเภทผู้ใช้ อยู่ในย่านชุมชนที่มีประชากรกลางคืนจำนวนมาก

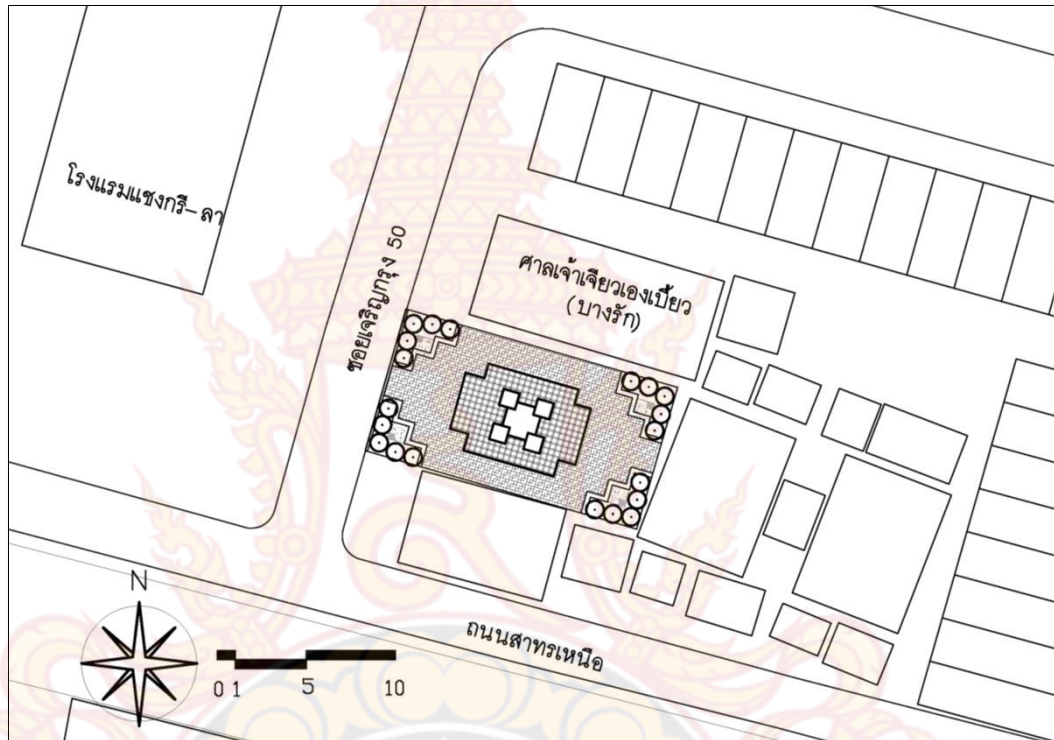
ภาพที่ 4.48 กิจกรรมในพื้นที่ว่างรอบอาคาร บริเวณศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว
ที่มา : https://www.sentangsedtee.com/exclusive/article_115471

แนวความคิดในการออกแบบ

เป็นการปรับปรุงพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพในการใช้สอย โดยการประสานกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจเข้ากับลักษณะกิจกรรมเดิมของพื้นที่ โดยปรับปรุงพื้นที่ลานอเนกประสงค์เป็นลานพักผ่อนที่สร้างสภาพแวดล้อมที่ดีและเสริมความงามของพื้นที่ จึงกำหนดลักษณะการออกแบบเพื่อปรับปรุงพื้นที่ให้มีความเหมาะสมด้านกายภาพ และสอดคล้องกับกิจกรรม โดยมีรายละเอียดในการออกแบบดังต่อไปนี้

- 1) รูปแบบพื้นที่ มีลานพักผ่อนเป็นพื้นที่กิจกรรม โดยมีการเชื่อมต่อพื้นที่ให้มีความต่อเนื่องตลอดบริเวณและเน้นทางเข้าอาคาร
- 2) องค์ประกอบของพื้นที่ ปรับปรุงพื้นลาดแข็งที่รองรับการใช้สอย โดยมีที่นั่งพักผ่อนล้อมรอบด้วยพื้นที่ปลูกต้นไม้

3) สุนทรียภาพ เสริมความน่าสนใจด้วยประติมากรรมและตกแต่งด้วยองค์ประกอบที่เรียบง่ายและมีความเรียบร้อย เน้นจุดสำคัญและบรรยากาศของศาลเจ้า เช่น รูปแบบสถาปัตยกรรมและโครงสร้าง การวางผังบริเวณ รูปเคารพ งานศิลปกรรมตกแต่งอาคาร เป็นต้น

ภาพที่ 4.49 ผังบริเวณการออกแบบพื้นที่วางรอบอาคาร บริเวณศาลเจ้าเจิวเองเปี้ยว

ภาพที่ 4.50 ทัศนียภาพโดยรวมของพื้นที่วางรอบอาคาร บริเวณศาลเจ้าเจิวเองเปี้ยว

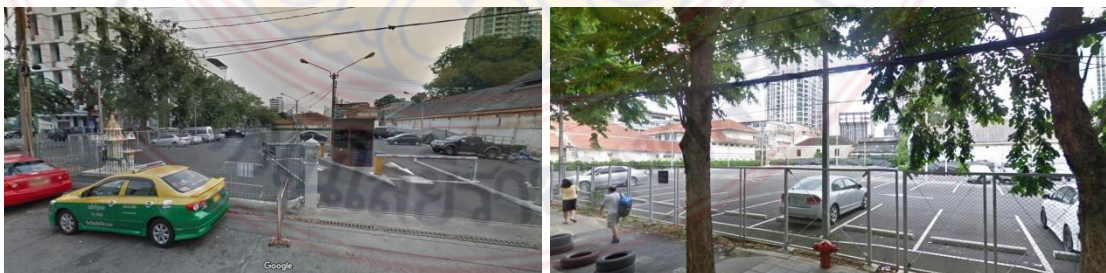
ภาพที่ 4.51 ทศนียภาพของพื้นที่ว่างรอบอาคาร บริเวณศาลเจ้าเจียวเองเปี้ยว

4) พื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ) (D1)

เป็นพื้นที่ว่างบริเวณตรอกกัปตันบุช บางรัก กรุงเทพฯ มีขนาดพื้นที่ 4,425 ตารางเมตร ความกว้าง 59 เมตร ความยาว 75 เมตร เกิดจากการรื้อถอนอาคารเก่า เป็นส่วนหนึ่งของบริเวณบ้านเลขที่ 1 ตัวอาคารของบ้านเลขที่ 1 ซึ่งสร้างในช่วงต้นปี ค.ศ. 1900 เป็นอาคาร 2 ชั้น รูปแบบสถาปัตยกรรมนีโอคลาสสิก ก่ออิฐและผนังรับน้ำหนัก ส่วนโกดังข้างบ้านเลขที่ 1 เคยเป็นสำนักงานของหลุยส์ ที เลียวโนเวน ทำการค้าไม้สัก ในช่วงปี พ.ศ. 2555-2559 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้บูรณะอาคารหลังนี้จากการถูกทิ้งร้าง และสถาปัตยกรรมของอาคารที่พบได้ยาก กรมศิลปากรจึงได้ขึ้นทะเบียนบ้านเลขที่ 1 เป็นโบราณสถาน ที่ได้เปลี่ยนจากบ้านเก่าที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน กลายมาเป็นสถานที่จัดงานเลี้ยงและงานกิจกรรม ส่วนภายในโกดังถูกดัดแปลงให้เป็นสถานที่แสดงนิทรรศการตามวาระต่างๆ

ลักษณะกายภาพ

- 1) การเข้าถึง เป็นพื้นที่ว่างที่เข้าถึงจากซอยเจริญกรุง 30 ช่วงตัดกับถนนสี่พระยา มีทางสัญจรเชื่อมต่อไปยังอาคารโกดังเก่าและอาคารบ้านเลขที่ 1
- 2) องค์ประกอบของพื้นที่ เป็นลานโล่ง ผิวลาดแข็ง ไม่มีพืชพันธุ์

ภาพที่ 4.52 สภาพพื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)

ลักษณะกิจกรรม

1) รูปแบบกิจกรรม เป็นลานให้เช่าสำหรับจอดรถ ในช่วงเวลา 6.00-24.00 น. สามารถรองรับได้มากถึง 150 คัน

2) ประเภทผู้ใช้ สำหรับผู้มาใช้สถานที่บ้านเลขที่ 1 ในการจัดงานเลี้ยงและกิจกรรมต่างๆ

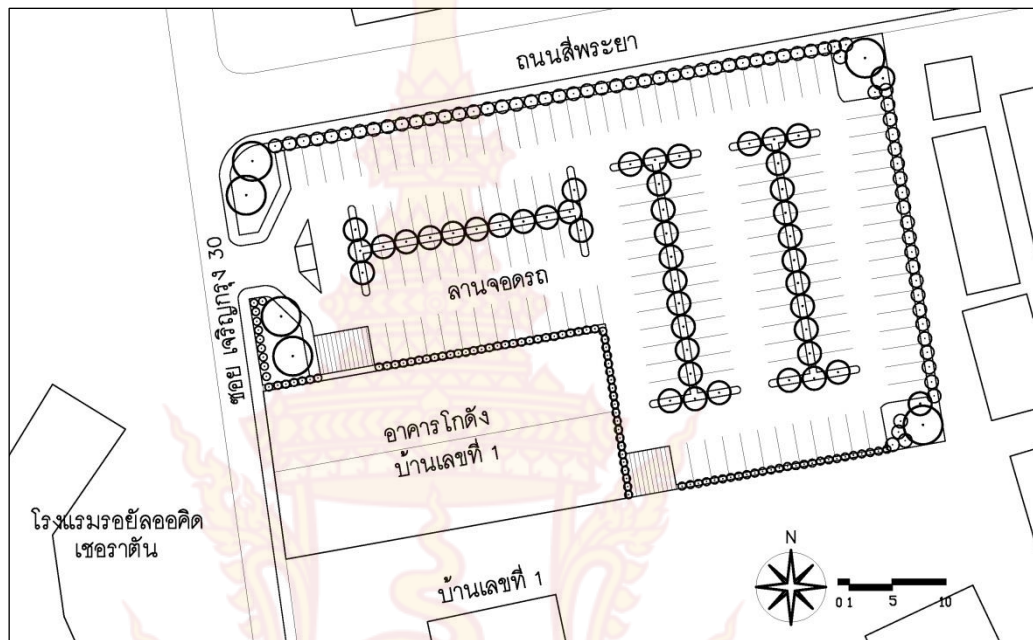

ภาพที่ 4.53 กิจกรรมในพื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)

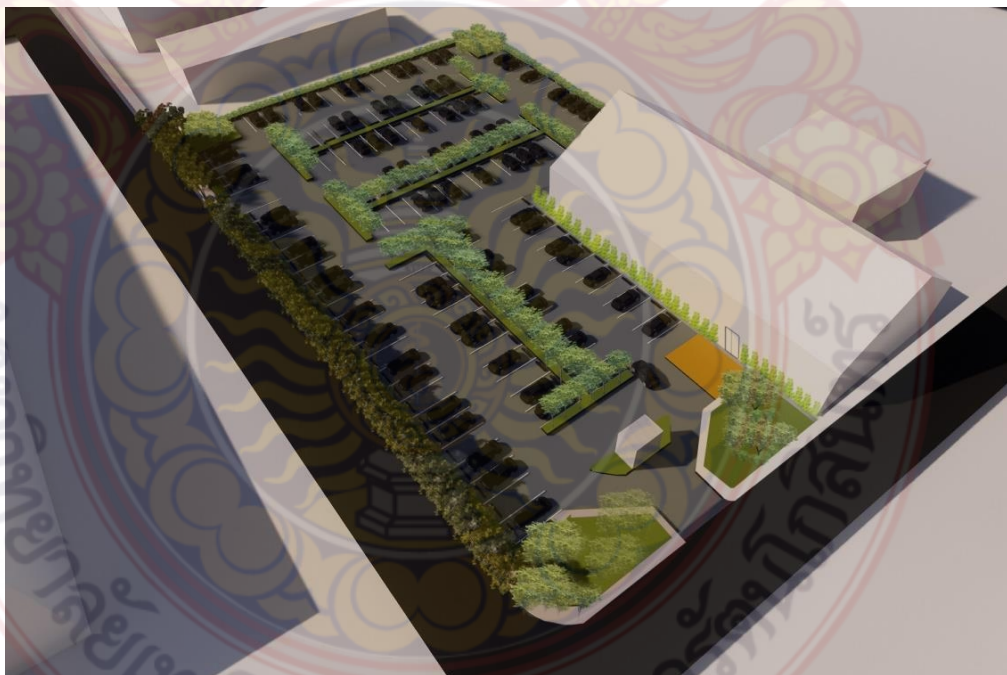
แนวความคิดในการออกแบบ

เป็นการปรับปรุงพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพในการใช้สอย โดยปรับปรุงพื้นที่ลานจอดรถให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีและเสริมความงามของพื้นที่ จึงกำหนดลักษณะการออกแบบเพื่อปรับปรุงพื้นที่ให้มีความเหมาะสมด้านกายภาพ และสอดคล้องกับกิจกรรม โดยมีรายละเอียดในการออกแบบดังต่อไปนี้

- 1) รูปแบบพื้นที่ มีลานจอดรถที่เชื่อมต่อพื้นที่ที่มีความต่อเนื่องตลอดบริเวณและเน้นทางเข้าอาคาร
- 2) องค์ประกอบของพื้นที่ กำหนดองค์ประกอบเป็นพื้นลาดแข็งรองรับการใช้สอยล้อมรอบด้วยพื้นที่ปลูกต้นไม้
- 3) สุนทรียภาพ มีความร่มรื่นด้วยพืชพันธุ์ ตกแต่งด้วยองค์ประกอบที่เรียบง่ายและมีความเรียบร้อย

ภาพที่ 4.54 ผังบริเวณการออกแบบพื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)

ภาพที่ 4.55 ทัศนียภาพโดยรวมของพื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)

ภาพที่ 4.56 ทศนียภาพโดยรวมของพื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)

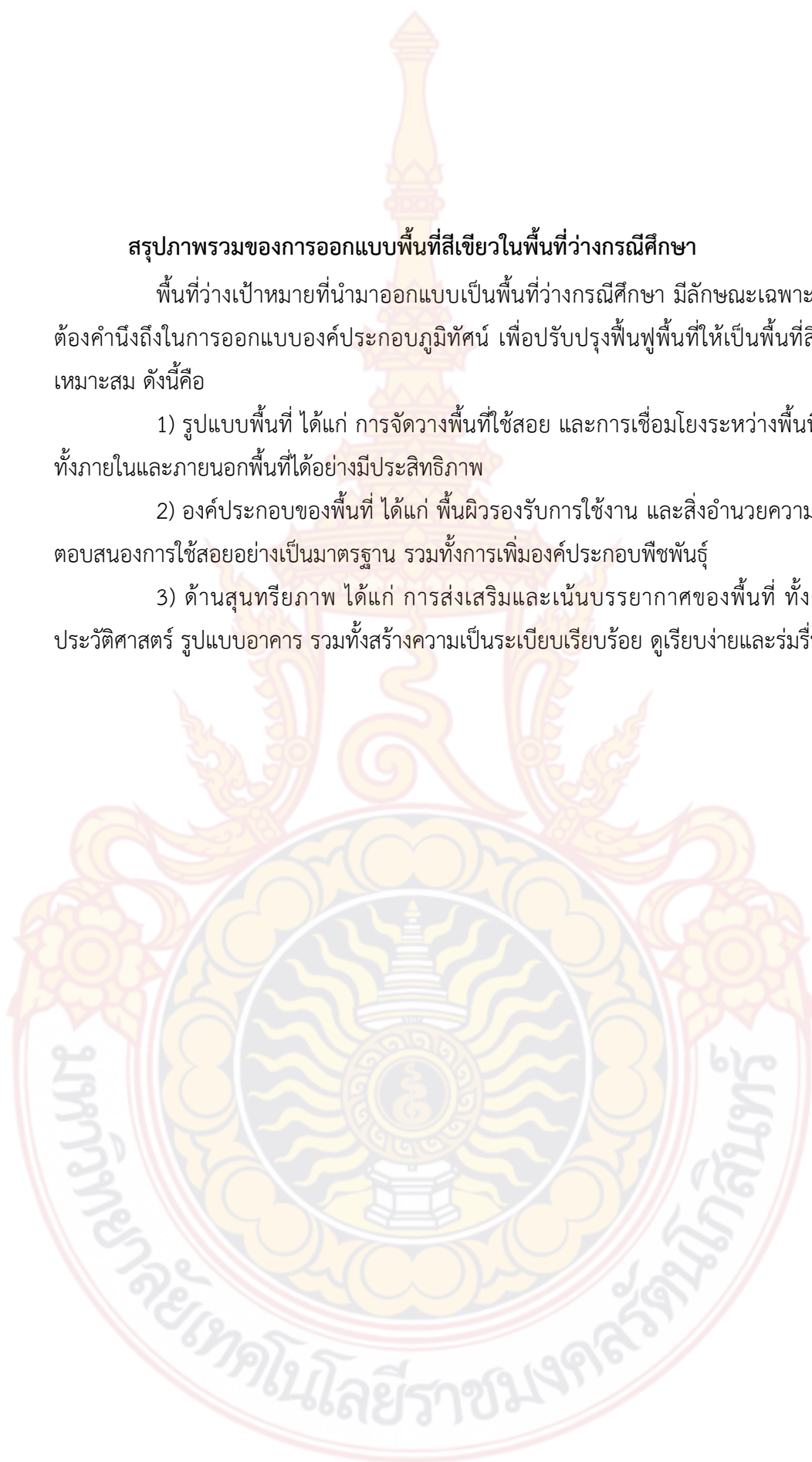

ภาพที่ 4.57 ทศนียภาพของพื้นที่ว่างอิสระ บริเวณบ้านเลขที่ 1 (ลานจอดรถ)

สรุปภาพรวมของการออกแบบพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างกรณีศึกษา

พื้นที่ว่างเป้าหมายที่นำมาออกแบบเป็นพื้นที่ว่างกรณีศึกษา มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่ต้องคำนึงถึงในการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ เพื่อปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สีเขียวอย่างเหมาะสม ดังนี้คือ

- 1) รูปแบบพื้นที่ ได้แก่ การจัดวางพื้นที่ใช้สอย และการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ส่วนต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) องค์ประกอบของพื้นที่ ได้แก่ พื้นผิวรองรับการใช้งาน และสิ่งอำนวยความสะดวก ให้ตอบสนองการใช้สอยอย่างเป็นมาตรฐาน รวมทั้งการเพิ่มองค์ประกอบพืชพันธุ์
- 3) ด้านสุนทรียภาพ ได้แก่ การส่งเสริมและเน้นบรรยากาศของพื้นที่ ทั้งด้านบริบทประวัติศาสตร์ รูปแบบอาคาร รวมทั้งสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดูเรียบง่ายและร่มรื่น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายและเสนอแนะ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการออกแบบภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น และองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่สามารถเสริมสร้างความเป็นพื้นที่สีเขียว โดยสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลจากพื้นที่ว่างตามเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนด ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ในพื้นที่เสียเปล่าที่สามารถเพิ่มพื้นที่สีเขียวได้อย่างเหมาะสม

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ผลการวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกพื้นที่ศึกษา

การศึกษานี้ได้กำหนดเกณฑ์การเลือกพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่เขตปกครองในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร ด้วยวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากข้อมูลสถิติ โดยพิจารณา 1) เลือกเขตที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก และ 2) เลือกเขตที่มีพื้นที่สีเขียวน้อย โดยเปรียบเทียบตัวเลขสถิติขนาดและอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวประกอบกัน ได้แก่ ขนาดพื้นที่สีเขียว อัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อพื้นที่เขต และอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวต่อประชากร ผลการพิจารณาได้เลือกเขตบางรัก ซึ่งมีความเหมาะสมกับเนื้อหาของวิจัย ทั้งตำแหน่งที่ตั้งอยู่ใจกลางเมือง ขนาดพื้นที่ค่อนข้างเล็ก มีสถิติด้านพื้นที่สีเขียวน้อยที่สุด และมีลักษณะด้านกายภาพที่หลากหลาย จึงเป็นโอกาสในการเลือกพื้นที่ว่างรูปแบบต่างๆ ที่อยู่ในย่านเดียวกัน จากนั้นได้กำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษาเป็น พื้นที่ฝั่งตะวันตกของเขตบางรัก คือ บริเวณย่านถนนเจริญกรุง เนื่องจากมีจำนวนสวนสาธารณะน้อยกว่าบริเวณย่านทางฝั่งตะวันออก

1.2 ผลการวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกพื้นที่ว่างเป้าหมายในพื้นที่ศึกษา

แนวทางเบื้องต้นได้พิจารณาหาพื้นที่ว่างเป้าหมายตามแนวคิดการฟื้นฟูพื้นที่ว่างในเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่ว่างใดก็ตาม ที่สามารถนำมาใช้สอยหรือปรับการใช้งานให้มีพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น แม้ว่าจะไม่สามารถจัดเป็นสวนสาธารณะตามหลักเกณฑ์ แต่สามารถนำลักษณะของพื้นที่สีเขียวมาใช้กับพื้นที่ว่างใดก็ตาม โดยอาจจะประสานเข้ากับกิจกรรมเดิมหรือการกำหนดกิจกรรมอื่นควบคู่ไปด้วย โดยการจำแนกพื้นที่ว่างได้ใช้เกณฑ์ที่ตั้งเป็นเกณฑ์หลัก ได้แก่ พื้นที่ว่างเขตทาง พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร พื้นที่ว่างรอบอาคาร และพื้นที่ว่างอิสระ นอกจากนี้ยังใช้เกณฑ์บริบทของพื้นที่ว่าง เกณฑ์สวนสาธารณะ และเกณฑ์การใช้ประโยชน์ พิจารณาประกอบด้วย และในแต่ละประเภทนั้น พบว่า มีพื้นที่ว่างที่สามารถนำมาเป็นพื้นที่ว่างเป้าหมายเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของย่านเจริญกรุง บางรัก จำนวน

30 แห่ง แบ่งเป็น 1) พื้นที่ว่างเขตทาง จำนวน 6 แห่ง 2) พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร จำนวน 7 แห่ง 3) พื้นที่ว่างรอบอาคาร จำนวน 10 แห่ง 4) พื้นที่ว่างอิสระ จำนวน 7 แห่ง

1.3 ผลการสำรวจพื้นที่ว่างเป้าหมายในพื้นที่ศึกษา

สรุปภาพรวมของพื้นที่ว่างเป้าหมาย จากการสำรวจพื้นที่ว่างเป้าหมาย ในย่านเจริญกรุง บางรัก จำนวน 30 แห่ง พบว่า

- 1) การเข้าถึงพื้นที่ว่าง มีความสะดวก โดยใช้รถยนต์ตามเส้นทางถนนสายหลักสายรอง และสายย่อย การเชื่อมโยงแต่ละพื้นที่มีระยะทางที่พอเหมาะกับการเดินเท้า
- 2) ขนาดพื้นที่ มีตั้งแต่ 350 – 1,4350 ตารางเมตร ความกว้างเฉลี่ย 14 – 133 เมตร
- 3) มีประโยชน์ใช้สอยหลัก เป็นที่จอดรถ จำนวน 16 แห่ง ลานอเนกประสงค์ จำนวน 6 แห่ง ลานกีฬา จำนวน 2 แห่ง สวนหย่อม จำนวน 5 แห่ง และไม่ได้ใช้ประโยชน์ จำนวน 1 แห่ง ทั้งนี้ แต่ละพื้นที่มีการใช้พื้นที่แบบผสมผสานด้วย
- 4) สัดส่วนของพื้นที่ เป็นพื้นที่ว่างลาดแข็ง ร้อยละ 77.00 พื้นที่ว่างปลูกพืชพันธุ์ ร้อยละ 20.67 และพื้นที่ว่างรกร้าง ร้อยละ 2.33
- 5) ระดับการใช้สอยของพื้นที่ เป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะเป็นส่วนใหญ่
- 6) กรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นที่ดินการทางพิเศษแห่งประเทศไทย จำนวน 6 แห่ง หน่วยงานราชการ จำนวน 5 แห่ง ศาสนสถาน จำนวน 8 แห่ง และที่ดินเอกชน จำนวน 11 แห่ง

1.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่โล่งในพื้นที่ศึกษา

การวิเคราะห์พื้นที่ว่างเป้าหมายนี้ พบว่า ในแต่ละพื้นที่ที่มีความเป็นพื้นที่สีเขียวเหมาะสม มากน้อยต่างกัน อย่างไรก็ตาม พื้นที่ทุกแห่งสามารถเพิ่มความเป็นพื้นที่สีเขียวได้ แต่ส่วนใหญ่ จำเป็นต้องปรับปรุงสภาพพื้นที่และองค์ประกอบให้มีลักษณะและบรรยากาศที่เหมาะสม โดยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์พื้นที่ว่างเป้าหมายที่มีความเหมาะสมเป็นพื้นที่สีเขียว ได้ดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างเป้าหมาย จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ของพื้นที่ว่างเป้าหมาย จำนวนทั้งหมด 30 แห่ง สามารถวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพ การเป็นพื้นที่สีเขียวของพื้นที่ว่างเป้าหมายในย่านเจริญกรุง บางรัก โดยสรุปปัจจัยที่มีผลต่อพื้นที่ว่าง เป้าหมายแต่ละประเภทได้ดังต่อไปนี้

(1) พื้นที่ว่างเขตทาง มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการในพื้นที่ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ใต้ทางด่วนยกระดับที่ถูกทิ้งร้าง ยังไม่มีการปรับปรุงพื้นที่เพื่อประโยชน์ใช้สอยแบบถาวร จึงมีลักษณะชั่วคราวไม่เป็นระเบียบและรกร้าง ทำให้ขาดความสวยงาม และบรรยากาศที่ดี ในขณะที่มีความต้องการใช้พื้นที่ใต้ทางด่วนเพื่อนันทนาการและเสริมสร้าง สภาพแวดล้อมที่ดีสำหรับประชาชนในชุมชนพักอาศัยที่อยู่ล้อมรอบ

(2) พื้นที่ว่างด้านหน้าอาคาร มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการ ในย่านธุรกิจที่ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงได้ง่าย ลักษณะเด่นของพื้นที่ว่างบริเวณนี้คือ เป็นบริเวณพื้นที่ในระยษร่นของอาคารจากถนนหลัก บริบทของอาคารไม่เอื้ออำนวยให้เป็นพื้นที่สาธารณะอย่างแท้จริง แต่พื้นที่สีเขียวในย่านธุรกิจก็ยังคงเป็นที่ต้องการของประชากรกลางวันโดยทั่วไป

(3) พื้นที่ว่างรอบอาคาร มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการ ในสถานที่ราชการและศาสนสถาน มีรูปแบบพื้นที่ที่ยึดหยุ่นต่อการใช้งานหลากหลายประเภทและหลายช่วงเวลา พื้นที่ว่างในบริเวณนี้ควรเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจและประกอบกิจกรรมที่สำคัญของชุมชน พักอาศัยซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

(4) พื้นที่ว่างอิสระ มีส่วนสำคัญในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวสำหรับย่านธุรกิจรวมทั้งชุมชนใกล้เคียง บางบริเวณเป็นที่ดินที่รอการพัฒนา โดยใช้ประโยชน์เป็นลานจอดรถ มีสภาพทรุดโทรมและรกร้าง ขาดความสวยงามและบรรยากาศที่ดี และมีแนวโน้มการพัฒนาพื้นที่ในเชิงพาณิชย์กรรม เช่น อาคารสำนักงาน ห้างสรรพสินค้า ตามบริบทของบริเวณโดยรอบ

จะเห็นได้ว่า ในภาพรวมพื้นที่ว่างเป้าหมายส่วนใหญ่ มีการใช้งานที่หนาแน่นเกินไป ทำให้เกิดความแออัด การใช้พื้นที่ที่ขาดเกณฑ์มาตรฐานเกี่ยวกับขนาด ระยะของการใช้สอย ความปลอดภัย และความสวยงาม

2) ลักษณะพื้นที่ว่างเสียเปล่าในพื้นที่ว่างเป้าหมาย การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ว่างเป้าหมาย ได้แสดงถึงลักษณะพื้นที่ว่างเสียเปล่าที่สามารถเพิ่มความเป็นพื้นที่สีเขียว ทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ จากแนวความคิดพื้นที่ว่างสูญเปล่า หรือพื้นที่ที่ถูกกละเลย เมื่อพิจารณาพื้นที่ว่างเป้าหมายแต่ละประเภทถึงลักษณะทางกายภาพควบคู่กับประโยชน์ใช้สอยของพื้นที่แล้ว สามารถแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างเสียเปล่าได้ดังนี้คือ

(1) พื้นที่ว่างไม่มีการใช้ประโยชน์ เป็นพื้นที่ว่างที่ไม่กำหนดการใช้สอย ถูกปล่อยทิ้งรกร้าง อาจเกิดการใช้สอยอย่างไม่เป็นทางการ หรือ เช่น พื้นที่ว่างใต้ทางด่วน พื้นที่ริมแม่น้ำ เป็นต้น

(2) พื้นที่ว่างมีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐาน เป็นพื้นที่ว่างที่มีสัดส่วน ขนาด หรือระยะต่างๆ ของการใช้สอยไม่เป็นไปตามเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ดี มักเป็นพื้นที่ว่างที่ใช้สอยแบบชั่วคราว เช่น พื้นที่ลานจอดรถ เป็นต้น

(3) พื้นที่ว่างเศษเหลือ เป็นพื้นที่ว่างที่เกิดจากการใช้สอยพื้นที่อย่างไม่ลงตัว มีความคลุมเครือ ขาดขอบเขตที่ชัดเจน จึงเหลือเศษบางส่วนที่อาจจะไม่เกิดการใช้สอย หรือใช้สอยอย่างไม่เหมาะสม เช่น พื้นที่ริมถนน พื้นที่บริเวณใกล้สิ่งก่อสร้างหรือสาธารณูปโภค เป็นต้น

1.5 แนวทางการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่เอื้อให้เกิดความเป็นพื้นที่สีเขียว

พื้นที่ว่างเป้าหมายในย่านเจริญกรุง บางรัก มีลักษณะสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียว หากมีการพิจารณากำหนดลักษณะการออกแบบเพื่อปรับปรุงพื้นที่ให้มีความเหมาะสมด้านกายภาพ และสอดคล้องกับกิจกรรม ดังนี้คือ

1) การออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ที่ส่งผลต่อการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างเป้าหมาย หลักการสำคัญของการออกแบบพื้นที่ว่างเสียเปล่าเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว มุ่งเน้นการเพิ่มพื้นที่ปลูกพืชพันธุ์ โดยเฉพาะไม้ยืนต้น ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของพื้นที่สีเขียว อย่างไรก็ตามในพื้นที่เมืองมีความหนาแน่นของการใช้สอยพื้นที่ ย่อมจะเหลือพื้นที่ว่างน้อย ดังนั้น การออกแบบพื้นที่ว่างจึงเป็นการพิจารณาเพิ่มพื้นที่ปลูกต้นไม้ในพื้นที่เสียเปล่า โดยมีแนวทางการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ ดังนี้คือ

1) พื้นที่ว่างไม่มีการใช้ประโยชน์ ถูกปล่อยทิ้งรกร้าง ควรพัฒนาพื้นที่ด้วยการออกแบบภูมิทัศน์แข็ง (Hardscape) ควบคู่กับการออกแบบภูมิทัศน์นุ่ม (Softscape) ด้วย เพื่อให้ไม่ละเลยพื้นที่ว่างที่สามารถออกแบบภูมิทัศน์นุ่ม (Softscape) ได้

2) พื้นที่ว่างมีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐาน ควรปรับปรุงพื้นที่ด้วยการออกแบบภูมิทัศน์แข็ง (Hardscape) ที่มีสัดส่วน ขนาด หรือระยะต่างๆ ตามเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ดี ทำให้เพิ่มพื้นที่ว่างที่สามารถออกแบบภูมิทัศน์นุ่ม (Softscape) เพิ่มเติมได้

3) พื้นที่ว่างเศษเหลือ ควรปรับปรุงพื้นที่ให้มีขอบเขตระหว่างส่วนที่มีการใช้สอยและส่วนที่เป็นเศษอย่างชัดเจน และทำให้เพิ่มพื้นที่ว่างที่สามารถออกแบบภูมิทัศน์นุ่ม (Softscape) เพิ่มเติมได้

2) แนวทางการปลูกพืชพันธุ์ในพื้นที่ว่างในการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์

1) กำหนดพื้นที่ปลูกพืชพันธุ์ให้เป็นพื้นที่ต่อเนื่องเป็นแนวยาวหรือเป็นผืน โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับประโยชน์ของพืชพันธุ์ที่มีต่อการใช้พื้นที่ เช่น ปลูกพืชพันธุ์ตลอดแนวขอบเขตหรือรั้วเป็นฉากหลัง ปลูกไม้พุ่มเป็นแนวกันควบคุมการเข้าออก เป็นต้น โดยพิจารณาชนิดพืชพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ทั้งรูปแบบ ขนาด และข้อจำกัดต่างๆ เช่น บริเวณถนนที่ไม่ต้องการให้พืชพันธุ์บดบังมุมมอง เป็นต้น

2) กำหนดตำแหน่งปลูกพืชพันธุ์ ทั้งระยะปลูกแต่ละต้น ระยะห่างจากอาคาร ระยะที่ควรหลบเลี่ยงจากแนวสาธารณูปโภค เช่น เสไฟฟ้า ท่อประปา ท่อระบายน้ำ เป็นต้น ให้สอดคล้องกับธรรมชาติและการเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งก่อสร้างในบริเวณโดยรอบ และสร้างโอกาสให้พืชพันธุ์เจริญเติบโตได้เต็มที่

3) ติดตั้งส่วนประกอบในสิ่งก่อสร้างที่สามารถเป็นพื้นที่ปลูก หรือช่วยยึดโยง หรือมีส่วนที่สนับสนุนการปลูกพืชพันธุ์ เช่น กระบะต้นไม้ โครงระแนง เป็นต้น

4) ใช้พืชพันธุ์ทำหน้าที่แทนสิ่งก่อสร้าง เช่นปลูกไม้พุ่มเป็นรั้ว ปลูกไม้เลื้อยเป็นหลังคาปกคลุม ปลูกไม้คลุมดินป้องกันการพังทลายของดิน เป็นต้น

5) เพิ่มพื้นที่ปลูกพืชพันธุ์ในส่วนของอาคาร ซึ่งต้องพิจารณาการรับน้ำหนักของโครงสร้างและระบบระบายน้ำ เช่น สวนดาดฟ้า (Roof garden) เป็นต้น

6) คำนึงถึงมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการปลูกพืชพันธุ์ประเภทต่างๆ รวมทั้งการดูแลรักษาและการป้องกันหรือหลีกเลี่ยงการใช้พืชพันธุ์ที่อาจจะก่อให้เกิดอันตรายได้ง่าย เช่น ต้นไม้ที่มีหนามแหลมการหักโค่นของกิ่งไม้ เป็นต้น

3) การออกแบบพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ว่างกรณีศึกษา มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่ต้องคำนึงถึงในการออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์ เพื่อปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สีเขียวอย่างเหมาะสม ดังนี้คือ

1) รูปแบบพื้นที่ ได้แก่ การจัดวางพื้นที่ใช้สอย และการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ส่วนต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) องค์ประกอบของพื้นที่ ได้แก่ พื้นผิวรองรับการใช้งาน และสิ่งอำนวยความสะดวกให้ตอบสนองการใช้สอยอย่างเป็นมาตรฐาน รวมทั้งการเพิ่มองค์ประกอบพืชพันธุ์

3) ด้านสุนทรียภาพ ได้แก่ การส่งเสริมและเน้นบรรยากาศของพื้นที่ ทั้งด้านบริบทประวัติศาสตร์ รูปแบบอาคาร รวมทั้งสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดูเรียบง่ายและร่มรื่น

อย่างไรก็ตาม รูปแบบในการวิจัยครั้งนี้ ไม่ได้ครอบคลุมถึงการบริหารจัดการ ระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับสถานที่ ซึ่งอาจจะมีผลต่อการใช้สอยและประสิทธิภาพของการใช้พื้นที่ และรวมถึงข้อจำกัดที่เกิดจากสถานที่บางแห่งมีการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมอื่นปะปนอยู่ด้วย ผลการวิเคราะห์พื้นที่ในเชิงประจักษ์จึงไม่ครบถ้วนสมบูรณ์และอาจจะคลาดเคลื่อนได้

2. การอภิปรายผล

จากผลวิจัยการนำพื้นที่เสียเปล่ามาพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว สามารถนำมาเป็นข้อพิจารณาเพื่อเปรียบเทียบกับแนวความคิดหลักขององค์ประกอบภูมิทัศน์ในงานวิจัยนี้ สรุปได้ดังนี้คือ

ปัจจุบันนับว่าพื้นที่สีเขียวมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับชุมชนเมืองเป็นอย่างยิ่ง ในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานครที่มีประชากรหนาแน่นประสบปัญหาการขาดแคลนพื้นที่ว่างนันทนาการ เนื่องจากการกระจายตัวของสวนสาธารณะขนาดเล็กไม่เป็นไปตามเกณฑ์ ในขณะที่การใช้พื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจยังเป็นความต้องการและจำเป็นสำหรับชุมชนเมืองอย่างไม่เปลี่ยนแปลงการศึกษาเพื่อหาแนวทางการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ย่านเจริญกรุง เขตบางรัก นอกจากพบว่า มีสถิติพื้นที่สีเขียวต่ำกว่าเขตอื่นๆ แล้ว ยังมีปัญหาเบื้องต้น 3 ประการคือ

1) พื้นที่สีเขียวที่มีอยู่เดิม ส่วนใหญ่มีเพียงส่วนช่วยเสริมสภาพแวดล้อมและความงามทางภูมิทัศน์เท่านั้น แต่ไม่สะดวกในการใช้พื้นที่ทั้งขนาดและการเข้าถึง แม้จะมีขนาด ปริมาณ และคุณภาพมาก หากประชาชนไม่มีโอกาสและขาดความสามารถในการเข้าถึง พื้นที่สีเขียวก็จะไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้

2) สภาพพื้นที่เมืองที่แออัด มีพื้นที่ว่างสาธารณะอยู่น้อย เป็นข้อจำกัดในการจัดหาพื้นที่ว่างที่มีศักยภาพในการเป็นพื้นที่สีเขียวให้ได้ตามเกณฑ์ ดังนั้น จึงควรส่งเสริมให้มีสวนสาธารณะขนาดเล็กกระจัดกระจายอยู่ทั่วทั้งพื้นที่

3) การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานครเป็นเรื่องที่ยากทั้งด้านกายภาพ คือ มีการลดน้อยลงของพื้นที่โล่ง และอีกประการหนึ่งคือ การจัดการที่ไม่มีความชัดเจนและขาดการส่งเสริมอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ย่านเจริญกรุง บางรักกลายเป็นย่านอาคารสิ่งก่อสร้างหนาแน่นที่ขาดบริบทของการเป็นชุมชนเมืองสีเขียวที่เอื้อต่อการพักผ่อนด้วยความรู้สึกผ่อนคลาย ร่มรื่นและสงบ ในขณะที่ความต้องการของประชาชนไม่ได้ลดน้อยลง การเพิ่มพื้นที่สีเขียวได้เพียงบางส่วนอาจจะไม่บรรลุเป้าหมายทันที แต่เป็นแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากในภาวะการณปัจจุบันที่การเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้มากที่สุดเป็นสิ่งพึงกระทำ เพื่อให้เกิดผลในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีในชุมชนเมือง

ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า มีพื้นที่ว่างที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ว่างเสียเปล่า ได้แก่ 1) พื้นที่ว่างไม่มีการใช้ประโยชน์ 2) พื้นที่ว่างมีการใช้ประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐาน และ 3) พื้นที่ว่างเศษเหลือ ถ้าสามารถนำมาปรับปรุงพื้นที่ใช้เป็นที่สาธารณะหรือกึ่งสาธารณะให้ประชาชนทั่วไปได้ใช้สอยย่อมจะเกิดประโยชน์มากกว่าการปล่อยเป็นพื้นที่ไร้ประโยชน์ หรืออาจจะทำให้เกิดการใช้สอยควบคู่กับกิจกรรมอื่นย่อมเพิ่มประสิทธิภาพให้กับพื้นที่ว่างนั้น การออกแบบในแต่ละพื้นที่ต้องคำนึงถึงบริบทและความต้องการ ลักษณะเฉพาะ เช่น เอกลักษณ์ของย่าน สถาปัตยกรรม และพื้นที่ใกล้เคียง จะสามารถเพิ่มพื้นที่สีเขียวบนถนนการได้ ทำให้สัดส่วนพื้นที่สีเขียวบนถนนการเพิ่มขึ้น ซึ่งมีรัศมีบริการกระจายตัวครอบคลุมพื้นที่เขตเกือบทั้งหมด

จากข้อพิจารณาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงทัศนคติของผู้ออกแบบมีผลต่อการเกิดพื้นที่ดังกล่าว รวมทั้งทัศนคติของผู้คนที่มาต่อพื้นที่สีเขียว หรือกล่าวได้ว่า พื้นที่เสียเปล่ากลับเป็นโอกาสในการฟื้นฟูและเติมเต็มส่วนที่ขาดไปของเมือง แสดงให้เห็นถึงทัศนคติว่ามีความสำคัญต่อการออกแบบเมืองเป็นอย่างดี ดังนั้น การพัฒนาพื้นที่เมือง ควรมีการกำหนดการพัฒนาพื้นที่สีเขียวบนถนนการควบคู่ไปด้วย เป็นการป้องกันการเกิดพื้นที่ว่างเสียเปล่าที่ไม่มีประโยชน์เท่าที่ควรจากการออกแบบ กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในชุมชนเมืองที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นกิจกรรมหลัก หากพื้นที่สีเขียวได้รับการพิจารณาไปพร้อมกับการพัฒนาหรือปรับปรุงพื้นที่ ก็จะสามารถมีพื้นที่สีเขียวในขนาดที่พอเพียงหรือเหมาะสมกับอาณาบริเวณนั้นๆ ซึ่งนักออกแบบชุมชนเมือง นักผังเมือง และผู้มีส่วนร่วม

ในการพัฒนาเมือง ควรพิจารณาพื้นที่สีเขียวประกอบการดำเนินงานออกแบบ วางผัง จัดทำโครงการ และแผนงานต่างๆที่เกี่ยวข้องเสมอ

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยในครั้งนี้

1) ผลการวิจัยเป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้พัฒนาพื้นที่ว่างให้เป็นพื้นที่สีเขียว ด้วยการใช้อาคารประกอบภูมิทัศน์ที่เหมาะสม จะช่วยสนับสนุนให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น สวยงามมากขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน รวมทั้งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะให้มากขึ้น

2) ผลการวิจัยเป็นกรณีศึกษาที่สามารถใช้ประกอบในการเรียนการสอนวิชาซึ่งเกี่ยวข้องกับการออกแบบวางผัง เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา หรือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมทางวิชาการ เพื่อแสดงการประเมินผลงานออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่มีส่วนสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี อันเป็นสาธารณประโยชน์ต่อประชาชนและสังคม

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1) การออกแบบพื้นที่สีเขียวที่ได้ผลนั้นจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลผู้ใช้บริการมาประกอบในการออกแบบปรับปรุงพื้นที่ว่างให้มีความสอดคล้อง ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ เช่น การสำรวจความพึงพอใจ การบริหารจัดการพื้นที่โล่ง เป็นต้น ควบคู่กันไป

2) ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบในพื้นที่เมืองต่างๆ ซึ่งมีลักษณะสภาพองค์ประกอบที่แตกต่างกัน โดยเน้นการค้นหาปัจจัยที่มีผลต่อพื้นที่ว่างสีเขียว เพื่อขยายผลการศึกษาเป็นแบบองค์รวมและมีมิติรอบด้าน

บรรณานุกรม

- กองสารสนเทศภูมิศาสตร์ สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร. ฐานข้อมูล และระบบติดตามประเมินผลการเพิ่มพื้นที่สีเขียวของสำนักงานสวนสาธารณะ สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานครกรุงเทพมหานคร. [ออนไลน์] สืบค้นจาก <http://203.155.220.118/green-parks-admin/>
- กองสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่เฉพาะ.2550. คู่มือการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. โครงการจัดทำมาตรการในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียว ในเขตชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร.
- คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2546. รายงานฉบับสมบูรณ์แผนแม่บทพื้นที่สีเขียวของ กรุงเทพมหานคร. เสนอ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร.
- จามรี อาระยานิมิตสกุล. 2558. พืชพันธุ์ในงานภูมิสถาปัตยกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดชา บุญค้ำ. 2538. ภูมิสถาปัตยกรรมคืออะไร. เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ
- เบญจมาศ โชติทอง และคณะ. 2558. ถอดรหัสเมืองน่าอยู่. มูนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- ปาจริย์ ประเสริฐ. 2546. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ใต้ทางด่วน ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร.
- พรชัย จิตติวิสุรัตน์. 2552. แนวทางการออกแบบเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนเมืองในเขตชั้นในของ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. 2545. โครงการศึกษาเพื่อออกแบบปรับปรุงผังแม่บท มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. 2557. การจัดทำมาตรฐานพื้นที่สีเขียวในเมืองและชนิดพรรณไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่สีเขียว โครงการพัฒนาเมืองและชุมชนเพื่อมุ่งสู่สังคมคาร์บอนต่ำ

ปีงบประมาณ 2557 ทุนอุดหนุนจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มานิต ทรัพย์เพิ่ม. 2553. ศักยภาพพื้นที่ว่างย่านพาณิชย์กรรมในเขตบางรักเพื่อการเชื่อมต่อโครงข่ายพื้นที่ว่างและการสัญจรทางเท้า. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรมศาสตร์ ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร.

มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. 2560. แนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวและมาตรฐานอัตราส่วนพื้นที่สีเขียว สำหรับชุมชนเมืองในประเทศไทย โครงการ “การพัฒนาที่ยั่งยืนของเมืองและชุมชนภายใต้คณะทำงานอาเซียนด้านสิ่งแวดล้อมเมืองที่ยั่งยืน (AWGESC)” สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์ และคณะ. 2551. โครงการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่สีเขียวที่สมบูรณ์. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการด้านการวางแผนภาคและเมือง ประจำปี 2551 เรื่อง เมืองประหยัดพลังงาน.

ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ ปัจจุบัน.

[ออนไลน์] สืบค้นจาก <http://203.155.220.230/m.info/nowbma>, 1 กันยายน 2561

ศุนย์วิจัยป่าไม้. 2547. รายงานฉบับสมบูรณ์ มาตรการในการเพิ่มและจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนอย่างยั่งยืน, คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เสนอต่อ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน). 2561. ย่านสร้างสรรค์ ‘เจริญกรุง’. 27 กันยายน 2018. [ออนไลน์] สืบค้นจาก <https://www.cea.or.th>, 10 มกราคม 2562

สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2548. คู่มือพัฒนาพื้นที่สีเขียว. จัดทำโดย ภาควิชาภูมิทัศน์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2558. แนวปฏิบัติด้านการจัดการพื้นที่สีเขียว/ชุมชนอย่างยั่งยืนและลดภาวะโลกร้อน. ชุดความรู้ แนวทางการพัฒนาเมือง/ชุมชนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมคาร์บอนต่ำ/แนวปฏิบัติด้านการจัดการพื้นที่สีเขียว/ชุมชนอย่างยั่งยืน เล่มที่ 3.

สุพักตรา สุทธสุภา. 2540. พื้นที่โล่ง : องค์ประกอบในผังเมือง. หน้าจั่ว ฉบับที่ 15 : หน้า 121-128.

brand buffet. 2017. ผ่าแผน TCDC พลิกพื้นที่ “เจริญกรุง” จากย่านเก่า สู่ “ย่านความคิดสร้างสรรค์” แลนด์มาร์คกรุงเทพ May 5, 2017 สืบค้นจาก : <https://www.brandbuffet.in.th/2017/05/tcdc-charoenkrung-creative-district/>

- Alan Jay Christensen. 2005. Dictionary of Landscape Architecture and Construction
The McGraw-Hill, Inc. New York.
- Alexander Gavin and Gayle Berens. 1997. Urban parks and Open space. Washington
DC : Urban Land Institute.
- Altman , Irwin and Zube , H , Ervin. 1989. Public Places and Spaces. New York: New
York Plenum Publishing, Inc.
- Chares W. Harris and Nicholas T. Dines. 1998. Time-Saver Standards for Landscape
Architecture : Design and Construction Data. New York : McGraw- Hill Pulishing
Company.
- Donald Watson, Alan Plattus and Robert Shibley. 2003. Time-Saver Standards for
Urban Design. New York ; The McGraw-Hill Company.
- Helen Woolley. 2003. Urban open spaces. New York : Spon Press.
- Ismail Haque. 2016. Utilization of Leftover Spaces Subsequent to Flyover
Construction and Socioeconomic Aspects of Residents below Them -
Evidences from Kolkata. 9th International Geographical Union (IGU)
Conference 18-20th March, 2016 Shaheed Bhagat Singh College, University of
Delhi India (Online). Available:
<https://www.researchgate.net/publication/320518703> [2019, May 4].
- Peter Clark. 2006. The European City and Green Space. London, Stockholm, Helsinki
and St. Petersburg, 1850–2000.
- Serap Yilmaz and Sema Mumcu. 2016. Urban Green Areas and Design Principles
(Online). Available : <https://www.researchgate.net/publication/309285040>
[2019, May 4].
- Tehran Urban Innovation Center [TUIC]. 2016. Leftover City. (Online). Available :
<http://www.tuic.ir/en/project/leftover-city> [2019, May 4].
- Trancik , Roger. 1986. Finding lost space. New York : Van nostrand reinhold company.
- World Health Organization Regional Office for Europe. 2017. Urban green spaces: a
brief for action (Online). Available : [http:// www.euro.who.int](http://www.euro.who.int) [2019, May 1].

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	นายพรชัย จิตติวสุรัตน์
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Mr.Pornchai Jittivasurat
ตำแหน่งปัจจุบัน	พนักงานมหาวิทยาลัย (อาจารย์)
สังกัด	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ เลขที่ 96 หมู่ 3 ถ.พุทธมณฑลสาย 5 ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170 โทรศัพท์ 0-2889-4585-7 ต่อ 2682 โทรสาร. 02-8894-4585-7 ต่อ 2171 E-mail : Pornchai.j@rmutr.ac.th
วุฒิการศึกษา	ปริญญาโท
	สศ.ม. การออกแบบชุมชนเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีสำเร็จการศึกษา 2553
	ปริญญาตรี
	ภ.สศ.บ. ภูมิสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีสำเร็จการศึกษา 2531

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ
นิเทศศาสตร์

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง แนวทางการปรับปรุงระบบสัญญาณภายในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ศาลายา (ทุนงบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ.2550 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง ออกแบบและพัฒนาภูมิทัศน์ผังบริเวณเรือนไทยจากไม้พลาสติก (ทุนงบประมาณรายได้ประจำปี พ.ศ.2551 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบกิจกรรมเพื่อเสริมทักษะการคิดเชิงวิจารณ์ญาณของนักศึกษาสาขาสถาปัตยกรรม ชั้นปีที่ 2 มทร. รัตนโกสินทร์ (ทุนงบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2554 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงเชิงสัณฐานของตลาดชุมชนริมน้ำ บริเวณลุ่มน้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม (ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2555 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

ผู้ร่วมการวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงเชิงสัณฐานของเรือนค้าขายพื้นถิ่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ในตลาดชุมชนริมน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม (ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2555 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการใช้พื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในงานสถาปัตยกรรม กรณีศึกษา อาคารเรียนรวมและอเนกประสงค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ (ทุนงบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2556 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง กลไกการขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ของชาวสวนยางพารา กรณีศึกษา กลุ่มน้ำยางในหมู่บ้านควนจง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา (ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2556 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง พัฒนาการเชิงพื้นที่ของชุมชนเมืองในพื้นที่เกษตรกรรม บริเวณลุ่มน้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม (ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2557 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการใช้พื้นที่สาธารณะในมหาวิทยาลัยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ศาลายา, ทุนงบประมาณผลประโยชน์ ประจำปีงบประมาณ 2558 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง กลไกการจัดการวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรเพื่อผลิตพลังงานทดแทนในวิถีชาวสวนยางพารา กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรทิวผล อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา (ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2559 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์โดยผ่านการออกกำลังกาย (ทุนงบประมาณแผ่นดิน ประจำปี พ.ศ.2560 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง แนวทางการจัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านโครงข่ายเชิงพื้นที่และเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมตลาดชุมชนริมน้ำลำพญา ลุ่มน้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม (ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2560 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

ชื่อผลงานวิจัย	ปีที่พิมพ์	การเผยแพร่	แหล่งทุน
แนวทางการปรับปรุงระบบสัญญาณภายในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ศาลายา	2550	รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	งบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2550 ของมทร. รัตนโกสินทร์
รูปแบบกิจกรรมเพื่อเสริมทักษะการคิดเชิงวิจารณ์ญาณของนักศึกษาสาขาสถาปัตยกรรม ชั้นปีที่ 2 มทร. รัตนโกสินทร์	2555	รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	งบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2554 ของมทร. รัตนโกสินทร์
การเปลี่ยนแปลงเชิงสัญญาณของเรือนค้าขายพื้นถิ่น เพื่อรองรับการท่องเที่ยว ในตลาดชุมชนริมน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	2556	พรชัย จิตติวุธรัตน์และรุปณี รัตนถาวร. 2558. คุณค่าที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเชิงสัญญาณของเรือนค้าขายพื้นถิ่น ในตลาดริมน้ำดอนหวาย ลุ่มน้ำนครชัยศรี นครปฐม. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. ฉบับที่ 21 ปีที่ 17 หน้า 12-27 (TCI กลุ่ม 1)	งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2555 ของมทร. รัตนโกสินทร์
การเปลี่ยนแปลงเชิงสัญญาณของตลาดชุมชนริมน้ำ บริเวณลุ่มน้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	2556	Tapanee Rattanathavorn and Pornchai Jittiwassurat. 2014. Analysis of the Emergence and Decline of Waterfront Markets in the Nakhonchaisri Basin: Based on Spatial Configuration. Nakhara: Journal of Environmental Design and Planning. No.10, pp. 85-96 Faculty of Architecture, Chulalongkorn University. (TCI กลุ่ม 1)	งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2555 ของมทร. รัตนโกสินทร์
กลไกการขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ของชาวสวนยางพารา กรณีศึกษา กลุ่มน้ำยางในหมู่บ้านควนจง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา	2556	รุปณี รัตนถาวรและพรชัย จิตติวุธรัตน์. 2556. กลไกการขับเคลื่อนเครือข่ายสังคมเศรษฐกิจของชาวสวนยางพารา : กรณีศึกษา กลุ่มยางทวิผล อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. ฉบับที่	งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2556 ของมทร. รัตนโกสินทร์

ชื่อผลงานวิจัย	ปีที่พิมพ์	การเผยแพร่	แหล่งทุน
		18 ปีที่ 16 หน้า 181-193 (TCI กลุ่ม 1)	
แนวทางการใช้พื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในงานสถาปัตยกรรม กรณีศึกษา อาคารเรียนรวมและอเนกประสงค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์	2556	รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	งบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2556 ของมทร.รัตนโกสินทร์
พัฒนาการเชิงพื้นที่ของชุมชนเมืองในพื้นที่เกษตรกรรม บริเวณลุ่มน้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	2557	Pornchai Jittiwassurat and Tapanee Rattanathavorn. 2018. Urban Morphological Transformation of Riverfront Communities in Nakhon Chaisri Basin, Thailand. MANUSYA: Journal of Humanities. Vol.1 No.21, pp.85-105. (TCI กลุ่ม 1 และ ACI)	งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2557 ของมทร.รัตนโกสินทร์
แนวทางการใช้พื้นที่สาธารณะในมหาวิทยาลัยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ศาลายา	2558	รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	งบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2558 ของมทร.รัตนโกสินทร์
กลไกการจัดการวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรเพื่อผลิตพลังงานทดแทน ในวิถีชาวสวนยางพารา กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรทวีผล อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา	2559	รูปเล่ม รัตนถาวรและพรชัย จิตติวสุรัตน์. 2561. กระบวนการผลิตถ่านชีวมวลจากวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรตามวิถีชาวสวนยางพารา กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรทวีผล อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา. วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร. ปีที่ 35 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน พฤษภาคม-สิงหาคม หน้า 44-54 (TCI กลุ่ม 1)	งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2559 ของมทร.รัตนโกสินทร์

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	นางสาวฐปณี รัตนถาวร
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Miss Tapanee Rattanathavorn
ตำแหน่งปัจจุบัน	พนักงานมหาวิทยาลัย (อาจารย์)
หน่วยงานที่สามารถติดต่อได้	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ เลขที่ 96 หมู่ 3 ถ.พุทธมณฑลสาย 5 ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170 โทรศัพท์ 0-2889-4585-7 ต่อ 2781 โทรสาร. 02-8894-4585-7 ต่อ 2781 E-mail: tapanee.r@rmutr.ac.th
วุฒิการศึกษา	ปริญญาเอก
	ผ.ด. การวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่สำเร็จการศึกษา 2556
	ปริญญาโท
	คอ.ม. สถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ปีที่สำเร็จการศึกษา 2545
	ปริญญาตรี
	วท.บ. สถาปัตยกรรม สถาบันราชภัฏจันทรเกษม ปีที่สำเร็จการศึกษา 2543
	ระดับ ปวส.
	ช่างเทคนิคสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคใต้ สงขลา ปีที่สำเร็จการศึกษา 2541
สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ	การออกแบบชุมชนเมือง สันฐานวิทยาเมือง
ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย	หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการปรับปรุงระบบสัญญาณภายในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลรัตนโกสินทร์ ศาลายา (ทุนงบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2550 ของมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุดภาพ 3 มิติ เพื่อเสริมทักษะการเรียนรู้ในการอ่านแบบและเขียนแบบก่อสร้างสำหรับนักศึกษาสาขาสถาปัตยกรรม มทร.รัตนโกสินทร์ (ทุนงบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2554 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงเชิงสัญญาณของตลาดชุมชนริมน้ำ บริเวณลุ่มน้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม (ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2555 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การเปลี่ยนแปลงเชิงสัญญาณของเรือนค้าขายพื้นถิ่นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ในตลาดชุมชนริมน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม (ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2555 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง กลไกการขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ของชาวสวนยางพารา กรณีศึกษา กลุ่มน้ำยางในหมู่บ้านควนจง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา (ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2556 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง แนวทางการใช้พื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในงานสถาปัตยกรรมกรณีศึกษา อาคารเรียนรวมและอเนกประสงค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ (ทุนงบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2556 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง พัฒนาการเชิงพื้นที่ของชุมชนเมืองในพื้นที่เกษตรกรรม บริเวณลุ่มน้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม (ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2557 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง แนวทางการใช้พื้นที่สาธารณะในมหาวิทยาลัยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดกรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ศาลายา (ทุนงบประมาณเงินรายได้ประจำปีงบประมาณ 2558 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง กลไกการจัดการวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรเพื่อผลิตพลังงานทดแทนในวิถีชาวสวนยางพารา กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรทิวผล อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา (ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2559 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง แนวทางการจัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านโครงข่ายเชิงพื้นที่และเครือข่ายทางสังคมวัฒนธรรมตลาดชุมชนริมน้ำลำพญา ลุ่มน้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม (ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2560 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

ผู้ร่วมวิจัย เรื่อง การออกแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์โดยแฝงการออกกำลังกาย (ทุนงบประมาณแผ่นดิน ประจำปี พ.ศ.2560 ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์)

งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว : ชื่อผลงานวิจัย ปีที่พิมพ์ การเผยแพร่ และแหล่งทุน

ชื่อผลงานวิจัย	ปีที่พิมพ์	การเผยแพร่	แหล่งทุน
แนวทางการปรับปรุงระบบสัญญาณภายในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ศาลายา	2550	รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	งบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2550 ของมทร.รัตนโกสินทร์
การพัฒนาชุดภาพ 3 มิติ เพื่อเสริมทักษะการเรียนรู้ในการอ่านแบบและเขียนแบบก่อสร้างสำหรับนักศึกษาสาขาสถาปัตยกรรม มทร.รัตนโกสินทร์	2555	รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	งบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2554 ของมทร.รัตนโกสินทร์
การเปลี่ยนแปลงเชิงสัมพันธ์ของเรือนค้าขายพื้นถิ่น เพื่อรองรับการท่องเที่ยว ในตลาดชุมชนริมน้ำดอนหวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	2556	พรชัย จิตติวสุรัตน์และรุณีรัตน์ รัตนาถาวร. 2558. คุณค่าที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเชิงสัมพันธ์ของเรือนค้าขายพื้นถิ่น ในตลาดริมน้ำดอนหวาย ลุ่มน้ำนครชัยศรี นครปฐม. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. ฉบับที่ 21 ปีที่ 17 หน้า 12-27 (TCI กลุ่ม 1)	งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2555 ของมทร.รัตนโกสินทร์
การเปลี่ยนแปลงเชิงสัมพันธ์ของตลาดชุมชนริมน้ำ บริเวณลุ่มน้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	2556	Tapanee Rattanathavorn and Pornchai Jittiwassurat. 2014. Analysis of the Emergence and Decline of Waterfront Markets in the Nakhonchaisri Basin: Based on Spatial Configuration. Nakhara: Journal of Environmental Design and Planning. No.10, pp. 85-96 Faculty of Architecture, Chulalongkorn University. (TCI กลุ่ม 1)	งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2555 ของมทร.รัตนโกสินทร์
กลไกการขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ของชาวสวนยางพารา กรณีศึกษากลุ่มน้ำยางในหมู่บ้านควนจง อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา	2556	รุณีรัตน์ รัตนาถาวรและพรชัย จิตติวสุรัตน์. 2556. กลไกการขับเคลื่อนเครือข่ายสังคมเศรษฐกิจของชาวสวนยางพารา : กรณีศึกษา กลุ่มยางทวิผล อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา. วารสารวิชาการ	งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2556 ของมทร.รัตนโกสินทร์

ชื่อผลงานวิจัย	ปีที่พิมพ์	การเผยแพร่	แหล่งทุน
		คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล. ฉบับที่ 18 ปีที่ 16 หน้า 181-193 (TCI กลุ่ม 1)	
แนวทางการใช้พื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในงานสถาปัตยกรรม กรณีศึกษา อาคารเรียนรวมและอเนกประสงค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์	2556	รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	งบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2556 ของมทร.รัตนโกสินทร์
พัฒนาการเชิงพื้นที่ของชุมชนเมืองในพื้นที่เกษตรกรรม บริเวณลุ่มน้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	2557	Pornchai Jittiwassurat and Tapanee Rattanathavorn. 2018. Urban Morphological Transformation of Riverfront Communities in Nakhon Chaisri Basin, Thailand. MANUSYA: Journal of Humanities. Vol.1 No.21, pp.85-105. (TCI กลุ่ม 1 และ ACI)	งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2557 ของมทร.รัตนโกสินทร์
แนวทางการใช้พื้นที่สาธารณะในมหาวิทยาลัยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ศาลายา	2558	รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์	งบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2558 ของมทร.รัตนโกสินทร์
กลไกการจัดการวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรเพื่อผลิตพลังงานทดแทนในวิถีชาวสวนยางพารา กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรทวิผล อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา	2559	รูปณี รัตนถาวรและพรชัย จิตติวสุรัตน์. 2561. กระบวนการผลิตถ่านชีวมวลจากวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรตามวิถีชาวสวนยางพารา กรณีศึกษา กลุ่มเกษตรกรทวิผล อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา. วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร. ปีที่ 35 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม หน้า 44-54 (TCI กลุ่ม 1)	งบประมาณแผ่นดินประจำปี พ.ศ. 2559 ของมทร.รัตนโกสินทร์